



Høgskolen  
i Innlandet



Fakultet for helse- og sosialvitenskap

**Lena Catherine Lossius Westby**

## Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med norsk barnevern

- en narrativ studie

Ph.d.-avhandling i Barn og unges deltakelse og kompetanseutvikling  
2021



## PhD Dissertations in Child and Youth Participation and Competence Development (BUK) Ph.D.-avhandlinger i barn og unges deltakelse og kompetanseutvikling (BUK)

- No. 1** **Heid Nøkleby:** Symptomer på spiseforstyrrelser og bruk av dopingmidler blant kvinner og menn i behandling for rusmiddelavhengighet.
- No. 2** **Mari Pettersvold:** Barns demokratiske deltakelse i barnehagen: fordring og utfordring: en kritisk, tolkende studie av vilkår for at barns rett til medvirkning i barnehagen kan realiseres i samsvar med intensjonene.
- No. 3** **Hilde Marie Thrana:** Kjærlighet og sosialt arbeid. En studie av kjærlighetens betydning i barnevernets praksis.
- No. 4** **Stine Vik:** Tidlig innsats i skole og barnehage. Forutsetninger for forståelser av tidlig innsats som pedagogisk prinsipp.
- No. 5** **Erik Hagaseth Haug:** Kvalitet i norske skolars karriereveiledning - I spennet mellom storsamfunnets behov og elevenes autonomi.
- No. 6** **Karolina Dmitrow-Devold:** Norwegian Girls in Mainstream Blogging. Performed Blogging Selves, Experienced Digital Competences, Gendered Discourses.
- No. 7** **Hege Somby:** Vi gjør noe med ... eller hva skal jeg si da? Vi gjør noe anna!»: Elevbedrift som inkluderende arbeidsmåte for elever med særlige behov.
- No. 8** **Karen Parish:** An embedded human rights logic? A comparative study of International Baccalaureate schools in different contexts.
- No. 9** **Øystein Skundberg:** «Du skal have agtelse for dit eget lille legeme»: Barn og unges seksualitet i tekster om oppdragelse 1792-1952.
- No. 10** **Ulrika Håkansson:** Keeping Mind in Mind: Parental Reflective Functioning and Executive Functioning in Mothers with Substance Use Disorder.
- No. 11** **Øyvind Snipstad:** Ways to be a person: How schools contribute to 'making up' intellectually disabled pupils.
- No. 12** **Cathrine Grimsgaard:** Om å holde noe av et barns liv i sin hånd: Samtaler mellom profesjonelle og barn som har psykisk syke eller rusavhengige foreldre: et etisk og narrativt perspektiv. En hermeneutisk og fenomenologisk studie.
- No. 13** **Turid Wangensteen:** Når stigma og skam står i veien for at barn som har foreldre med rusmiddelavhengighet får beskyttelse og meningsskapende samtaler. En kvalitativ studie.
- No. 14** **Johanne Ilje-Lien:** Sårbarhet i møte med den tause Andre. En Kristeva-inspirert utforskning av barnehagelæreres samspill med barn som er nykommere til norsk språk og barnehagekontekst.
- No. 15** **Svein Erik Nordhagen:** Educating youth through sport in a high performance setting. A case study of the Lillehammer 2016 Youth Olympic Games.
- No. 16** **Lillian Gran:** Digital dannelse. En kvalitativ studie av digitalisering og identitetsarbeid i skolen.
- No. 17** **Øyvind Jøsok:** Cyber Operator Competencies. The Role of Cognitive Competencies in Cyber Operator Practice and Education
- No. 18** **Elizabeth Langsrud:** Usikkerheten i barnevernsarbeidet. En begrepsliggjøring av barneverntjenestens strategier overfor uforutsigbarhet, usikkerhet og tvetydighet ved beslutninger om hjelpetiltak.
- No. 19** **Katrine Giæver:** Dialogenes vilkår i den flerkulturelle barnehagen. En etnografisk studie av barnehagens pedagogiske praksis.
- No. 20** **Hanne Fehn Dahle:** Butikk eller pedagogikk? En studie av store private barnehagekjeder i Norge
- No. 21** **Lena Catherine Lossius Westby:** Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med norsk barnevern – en narrativ studie

Lena Catherine Lossius Westby

# Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med norsk barnevern

- en narrativ studie

Ph.d.-avhandling

2021

Fakultet for helse- og sosialvitenskap



Trykk: Flisa Trykkeri A/S

Utgivelsessted: Elverum

© Lena C. L. Westby 2021

Det må ikke kopieres fra publikasjonen i strid med Åndsverkloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor.

Forsideillustrasjon: Lena C. L. Westby

Bildet er tatt med tillatelse på Hunderfossen Eventyrpark.

Ph.d.-avhandling i Barn og unges deltakelse og kompetanseutvikling (BUK) nr. 21

ISBN trykt utgave: 978-82-8380-245-0

ISBN digital utgave: 978-82-8380-246-7

ISSN trykt utgave: 2535-7433

ISSN digital utgave: 2535-7441

## **Sammendrag**

Denne avhandlingen har sitt utgangspunkt i det større barnevernprosjektet Det Nye Barnevernet (DNBV) som ble gjennomført i perioden 2007 til 2011. Ett av hovedfunnene fra DNBV er at de mest utsatte og sårbare familiene i barnevernet også er de familiene som mottar minst hjelp for å forbedre familiefungeringen. Avhandlingens hensikt er å utvide forståelsen av denne problematikken ved å undersøke sårbare barnefamiliers erfaringer knyttet til hjelpetiltak og samhandling med barneverntjenesten. Avhandlingen frambringer utvidet kunnskap som supplerer den eksisterende forskningen på marginaliserte barnefamilier og hjelpetiltak, og frambringer nye perspektiver på barrierer og muligheter som ligger i samhandlingsrommet mellom sårbare barnefamilier og barnevernet.

Avhandlingen er en kvalitativ studie og benytter narrativ metode. Avhandlingens empiri består av elleve livshistorieintervjuer. Avhandlingens utvalg består av ti mødre og en far der alle er enslige forsørgere i sårbare barnefamilier som har hatt langvarig kontakt med barnevernet. Tema for intervjuene har vært foreldrenes erfaringer med hjelp fra barnevernet i egen oppvekst, foreldrenes erfaringer som mottakere av tiltak fra barnevernet til egne barn.

Avhandlingens datamateriale er analysert gjennom to ulike narrative metoder: en narrativ analyse med fokus på temporalitet og vendepunkter i foreldrenes fortellinger, og en stemmesentrert analyse med fokus på foreldrenes subjektive erfaringer og de emosjonelle aspektene i fortellingene. Datamaterialet er analysert ut fra teoriene til Honneth og Fraser, og marginalisering som teoretisk begrep.

Resultatene fra analysene viser at sårbare barnefamilier i langvarig kontakt med barnevernet marginaliseres langs to dimensjoner: en materiell dimensjon og en symbolsk dimensjon. I tillegg viser resultatene at de to dimensjonene ser ut til å sammenveves og få en kumulativ effekt i de mest marginaliserte familiene.

Avhandlingen frambringer ny kunnskap om hvordan marginaliseringsproblematikk i møte med barnevernfeltets fag- og verdigrunnlag produserer barrierer i samhandlingen mellom sårbare barnefamilier og barnevernet. Barrierene bygger på samhandlingserfaringer av emosjonelle og krenkende karakterer hos foreldrene, og manglende kunnskap om marginaliseringsprosesser hos barnevernet. Økt deltakelse og medvirkning i egen barnevernsak virker derimot positivt på foreldrenes samhandling med barnevernet.



## **Abstract**

This thesis has its basis in the child welfare project, The New Child Welfare Service (Det Nye Barnevernet, DNBV), which was carried out from 2007 to 2011. One of the main findings of DNBV is that the most vulnerable families in contact with the Child Welfare Service are also those receiving the least help for improving the functioning of the family. The purpose of this thesis is to expand the understanding of this problem by examining vulnerable families with experiences relating to the assistance they receive from and the interactions they have with the Child Welfare Service. This thesis contributes new knowledge that complements the existing research on marginalised families with children and the assistance they receive, and provides new perspectives on the barriers and opportunities situated in the interaction between vulnerable families with children and the Child Welfare Service.

This thesis is a qualitative study that has employed narrative methods. The empirical data consists of 11 life-history interviews. This thesis's sample comprises 10 mothers and one father, all of whom are single parents in vulnerable families with long-term contact with the Child Welfare Service. The theme of the interviews has been the parents' experiences with help from the Child Welfare Service during their own childhoods, and the parents' experiences as recipients of assistance from the Child Welfare Services for their own children.

The thesis data is analysed using two different narrative methods: a narrative analysis focusing on temporality and turning points in the parents' stories, and a voice-centred analysis focusing on the parents' subjective experiences and the emotional aspects of their stories. The data has been analysed with the theories of Honneth and Fraser, and marginalisation is used as a theoretical concept.

The results of the analyses show that vulnerable families with long-term contact with the Child Welfare Service are marginalised along two dimensions: a material dimension and a symbolic dimension. In addition, the results show that the two dimensions appear to be interwoven and to have a cumulative effect on the most marginalised families.

This thesis reveals new knowledge about how the problem of marginalisation at the intersection of professional and value-based foundations of child welfare produces barriers in the interaction between vulnerable families and the Child Welfare Service. These barriers have their basis in the emotional and disrespectful experiences of the parents, and a lack of knowledge about marginalisation processes with the Child Welfare Services. Increased participation in one's own child welfare case, on the other hand, has a positive effect on the parents' interaction with the Child Welfare Services.





## **Forord**

Denne avhandlingen er blitt til gjennom et Ph.d.-stipendiat tilknyttet det større prosjektet «Det nye barnevernet», og som ble utlyst høsten 2014.

Det er mange som skal takkes for utholdenhet og støtte gjennom disse årene jeg har arbeidet med prosjektet. Først og fremst vil jeg takke mine veiledere, professor Halvor Fauske og professor Ottar Ness. Deres veiledning, støtte og tro på prosjektet har gjort arbeidet til et givende og gjennomførbart læringsprosjekt for min del. Tusen takk for deres utrettelige innsats!

Også stor takk til Høgskolen i Innlandet for finansiering av stipendiatet og tilrettelegging for gjennomføring av prosjektet, og til dekan Ingrid Guldvik for gode løsninger i en hektisk arbeidshverdag.

Takk til mine «romkamerater» Ulrika Håkansson og Turid Wangensten for timevis med samtaler og diskusjoner rundt Ph.d.-arbeid og det såkalte «livet». Takk til Steven Connolley for hjelp med oversettelser, og takk til Elin Opheim ved biblioteket på studiested Elverum for uvurderlig bistand med litteratursøk.

En stor og uforbeholden takk til alle foreldrene som har stilt opp som informanter i prosjektet, og som har delt av sine erfaringer om å motta hjelp og samhandle med barnevernet. Dere har et stort mot! I tillegg vil jeg takke barneverntjenestene som rekrutterte foreldrene til prosjektet.

Helt til sist, til min kjære Julie: – Tusen takk for alt du har ofret for at jeg skulle få gjennomføre dette prosjektet! For at du har heiet på meg, for at du flyttet til andre siden av landet med meg, og for at du har lagt ned forbud mot å snakke om ontologi hjemme. Uten deg hadde dette aldri blitt noe av.



# Innholdsfortegnelse

## Sammendrag

### Abstract

### Forord

<b>1</b>	<b>Innledning .....</b>	<b>1</b>
1.1	Hvilke barn og familier fokuserer avhandlingen på? .....	3
1.2	Bakgrunn og målsetting for prosjektet .....	6
1.3	Marginalisering som avhandlingens hovedtema .....	9
1.4	Problemstilling og forskningsspørsmål .....	10
1.4.1	Sentrale begreper knyttet til problemstilling og forskningsspørsmål.....	11
1.5	Avhandlingens barnevernfaglige kontekst .....	14
1.6	Prosjektet i kontekst av Forskningscenter for barn og unges kompetanseutvikling (BUK).....	16
1.7	Avhandlingens relevans for barnevern som fag- og forskningsfelt.....	19
1.8	Foreldre og foreldreansvar.....	20
1.9	Forskerposisjonen – utviklingen av mitt eget forskerblikk .....	23
1.10	Avhandlingens oppbygging. ....	25
<b>2</b>	<b>Et «offentlig narrativ» om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn .....</b>	<b>29</b>
2.1	Første antydning til barnevern .....	30
2.2	Lov om behandling av forsømte barn – vergerådsloven av 1896.....	33
2.3	Den andre barnevernreform – Lov om barnevern av 1953.....	36
2.4	Den tredje reform - Lov om barneverntjenester av 1992 .....	39
2.5	En fjerde barnevernreform? Mot en rettighetslov (2018).....	44
2.6	Hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4. ....	45
2.6.1	Utvikling av 1992-lovens § 4-4 om hjelpetiltak.....	47
2.7	Kompenserende og omsorgsendrende tiltak.....	49
<b>3</b>	<b>Teoretiske perspektiver .....</b>	<b>57</b>
3.1	Narrativ teori.....	60
3.2	Marginalisering som begrep og som prosess.....	70
3.3	Axel Honneths teori om anerkjennelse.....	71
3.3.1	De tre anerkjennelsesformene: Kjærlighet, rettigheter og solidaritet.....	76

3.4	Nancy Frasers rettferdighetsteori.....	78
3.4.1	De tre urettferdighetsdimensjoner .....	79
3.5	Debatten mellom Fraser og Honneth – Omfordeling eller anerkjennelse? .....	83
3.6	Marginaliseringsprosesser – Vasas konseptmodell .....	86
<b>4</b>	<b>Kunnskapsstatus – marginalisering av utsatte barnevernfamilier.....</b>	<b>89</b>
4.1	Hvem er barnevernets klienter? .....	90
4.1.1	Forskning på foreldreperspektivet i barnevernkontekster .....	93
4.2	Materielle marginaliseringsprosesser .....	95
4.2.1	Levekår- og fattigdomsproblematikk knyttet til barns oppvekst .....	98
4.2.2	Inntektsfattigdom og sosial mobilitet .....	100
4.2.3	Utdanningsmarginalisering .....	102
4.2.4	Tiltak for bekjempelse av barnefattigdom .....	104
4.3	Kulturelle og symbolske marginaliseringsprosesser .....	106
4.3.1	Klassetilhørighet i barnevernet.....	107
4.3.2	Middelklasseideal for foreldreskap – den gode omsorg?.....	109
4.4	Hvilken kunnskap kan vi trekke ut av forskningsoversikten når det gjelder marginalisering av barnevernets sårbare familier?.....	114
<b>5</b>	<b>Metodologi.....</b>	<b>117</b>
5.1	Narrativ metodologi og metode .....	118
5.1.1	Avhandlingens vitenskapsteoretiske posisjonering – sosial konstruksjon.....	121
5.2	Generering av data – utvalg og livshistorieintervjuer .....	124
5.2.1	Utvalg og rekruttering til livshistorieintervjuer .....	125
5.2.2	Narrative intervjuer – livshistorieintervjuer som datainnsamling.....	126
5.2.3	Gjennomføring av livshistorieintervjuene.....	127
5.2.4	Å ikke inkludere barn i et barnevernprosjekt - etiske implikasjoner .....	128
5.3	Analyse – to narrative perspektiver på datamaterialet.....	131
5.3.1	Narrativ utforskning .....	134
5.3.2	The Listening Guide.....	137
5.3.3	Dataprogrammet NVivo .....	143
5.4	Validitet, reliabilitet og overførbarhet .....	144

5.5	Forskningsetikk .....	147
5.5.1	Selvrefleksivitet, normativitet og bias i narrativ metodologi.....	148
5.5.2	Relasjonsetikk innenfor narrativ metode.....	149
5.6	Begrensninger ved prosjektet og avhandlingen.....	150
<b>6</b>	<b>Resultater fra livshistorieintervjuene.....</b>	<b>153</b>
6.1	Demografiske opplysninger knyttet til informantene, og deres familiebakgrunn ...	153
6.1.1	Barn knyttet til prosjektet.....	154
6.1.2	Utvalgets familietyper jf. DNBV .....	155
6.2	Tiltak for barn og foreldre fra det offentlige .....	157
6.2.1	Tiltak utenom barnevern .....	157
6.2.2	Tiltak i barnevernet .....	159
6.3	Vendepunkter i informantenes livshistorier .....	163
6.3.1	Jenters oppbrudd med foreldre i tenårene .....	163
6.3.2	Graviditet som vendepunkt for livsførsel.....	171
6.3.3	Barnevernets statusendring fra barn til voksen ved fødsel i tenårene .....	175
6.3.4	Vendepunkter der man møter «den ene» som hjelper en ut av det vanskelige	179
6.3.5	Vendepunkt i synet på barnevernet ved akutte hendelser og tvangsvedtak .....	185
6.4	Foreldrenes framtidshåp .....	197
6.4.1	Økonomi, utdanning og sysselsetting.....	198
6.4.2	Helse og nære relasjoner .....	202
6.4.3	Framtidshåp knyttet til egne barn.....	204
6.5	Oppsummering .....	207
<b>7</b>	<b>Foreldreskap i barnevernets søkelys – en stemmesentrert analyse.....</b>	<b>209</b>
7.1	Resultater fra den stemmesentrerte analysen.....	211
7.1.1	Den første kontrapunktstemmen: Bekjennelsen.....	212
7.1.2	Den andre kontrapunktstemmen: Den krenkede .....	215
7.1.3	Den tredje kontrapunktstemmen: Panoptikon .....	218
7.1.4	Den fjerde kontrapunktstemmen: Frykten.....	221
7.1.5	Den femte og sjette kontrapunktstemmen: Motstanden og appellen .....	224

7.2	Hvordan kan stemmene bidra til forståelse av de sårbare familienes erfaringer? -en diskusjon av sammenfallende temaer mellom narrativene.....	226
7.2.1	Manglende oppfølging og hjelp i ungdomsårene.....	227
7.2.2	Ung mor i norsk barnevern.....	230
7.2.3	Økonomiens rolle.....	234
7.2.4	Å bli fulgt med på avstand – overvåkning og disiplinering.....	237
7.3	Å miste selvværdet ved omsorgsovertakelse.....	239
7.4	Deltaker og aktør i egen barnevernsak.....	241
7.5	Anerkjennelse i møte med barnevernet – de fornøyde foreldrene.....	243
7.6	Oppsummering.....	245
<b>8</b>	<b>Marginaliseringsprosesser i norsk barnevern.....</b>	<b>247</b>
8.1	Hva er urettferdighet i prosjektets kontekst?.....	247
8.2	Hva er krenkelse i prosjektets kontekst?.....	251
8.2.1	Distinksjonen mellom opplevelse og erfaring hos utvalget.....	253
8.3	Marginaliseringsprosesser langs to dimensjoner.....	254
8.3.1	Materiell marginalisering i barnevernet.....	254
8.3.2	Symbolisk marginalisering i barnevernet.....	256
8.4	Kompenserende og omsorgsendrende hjelpetiltak – en diskusjon av faglige og etiske implikasjoner.....	259
8.5	Enslige mødre i barnevernet – en egenartet marginalisert gruppe?.....	262
8.6	Kumulativ marginalisering i norsk barnevernkontekst.....	264
8.7	Hvordan harmonerer et «offentlig narrativ om barns behov for omsorg, oppdragelse og beskyttelse» med foreldrenes fortellinger?.....	268
<b>9</b>	<b>Avslutning.....</b>	<b>271</b>
9.1	Foreldres erfaringer er lite studert.....	271
9.2	Marginalisering skjer langs to dimensjoner.....	272
9.3	Barrierer i samhandlingen mellom barnefamilie og barnevernet.....	273
9.4	Implikasjoner for praksis og det politiske feltet.....	274
9.5	Barns velferd henger sammen med foreldres velferd.....	276
9.6	Behov for videre forskning.....	276
	<b>Litteratur.....</b>	<b>277</b>
	<b>Vedlegg.....</b>	<b>295</b>

Vedlegg 1, godkjenning NSD .....	296
Vedlegg 2, forespørsel om rekruttering, kommuner .....	296
Vedlegg 3, informasjonsskriv til familier .....	296
Vedlegg 4, samtykkeerklæring.....	296
Vedlegg 5, intervjuguide .....	296

## **Tabeller**

Tabell 1- Honneths anerkjennelsesteori .....	73
Tabell 2- Frasers rettferdighetsteori .....	80
Tabell 3- Demografiske opplysninger knyttet til informantene .....	153
Tabell 4- Antall barn i prosjektet (alder i parentes) .....	154
Tabell 5- Barn i prosjektet fordelt etter kjønn.....	155
Tabell 6- Familietyper i utvalget.....	156
Tabell 7- Tiltakstyper i utvalget .....	160
Tabell 8 - Oversikt over merking av stemmer slik de presenteres som resultater fra den stemmesentrerte analysen.....	212

## **Figurer**

Figur 1- Antall barn med barneverntiltak (2013-2018).....	2
Figur 2- Vasas (2005) konseptmodell om marginaliseringsprosesser.....	86





# 1 Innledning

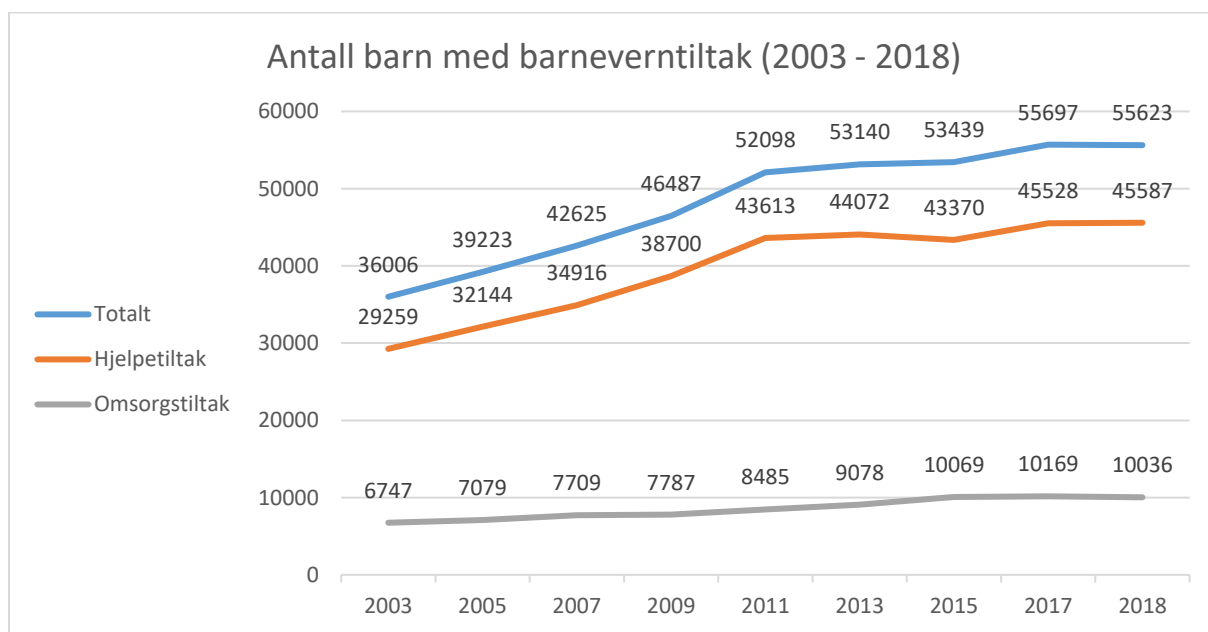
Denne avhandlingen retter fokus mot utsatte og sårbare barnefamilier som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Avhandlingen benytter livshistorier fra foreldre som er direkte berørt av møter med det norske barnevernet. Livshistoriene danner utgangspunkt for narrative analyser av prosesser foreldrene kommer inn i og hvordan prosessene blir sammenvevde med ulike former for marginalisering. Avhandlingen diskuterer hvordan sårbare barnefamilier i samspillet med barneverntjenesten kommer inn i prosesser som både svekker og forsterker marginaliseringsprosessene som rammer familiene. Foreldrenes livshistorier, og foreldrenes subjektive opplevelser og erfaringer knyttet til deres møte med det norske barnevernet og «et offentlig narrativ» relatert til omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn og ivaretagelsen av barns rettigheter, er avhandlingens hovedtema. Hensikten med avhandlingen er å få utvidet kunnskap om de mest sårbare barnefamiliens perspektiv fra møter med barnevernet slik at barnevernet i større grad kan møte disse familiene med hensiktsmessig hjelp i realiseringen av barnets beste.

Avhandlingen undersøker hvordan foreldre i barnefamilier i utsatte situasjoner opplever og erfarer hjelpetiltak fra barneverntjenesten, og samhandling med barnevernet. Den språklige distinksjonen mellom barneverntjeneste og barnevernet har et forvaltningsmessig utgangspunkt. Det er den kommunale *barneverntjeneste* som vedtar og iverksetter hjelpetiltak rettet mot barn og deres familier, mens begrepet *barnevernet* benyttes som et helhetlig begrep som favner alle forvaltningsnivåer for norsk barnevern, samt de menneskene som representerer barneverntjenesten gjennom forskjellige hjelpetiltak.

Barnevernet i Norge har i de snart 120 årene som barnevernlovgivning har eksistert, tildelt barn og familier ulike målrettede tiltak ut fra gjeldende lovverk og vilkårene for intervensjoner. Barnevernlovgivningen har gjennom ulike reformer fulgt samfunnsutviklingen og dens konsekvenser, og barnevernet som intervensjons- og hjelpetjeneste har stadig økt i antall ansatte, antall klienter og saksmengde (Ericsson, 1996, s. 180; Larsen, 2002; NOU 2012: 5; NOU 2016: 16).

Barnevernsstatistikken for Norge viser at det i løpet av året 2018 ble registrert 55.623 barn og unge (0-22 år) med barneverntiltak i Norge. Av disse mottok 45.587 individer hjelpetiltak, mens 10.036 individer mottok omsorgstiltak. Til sammen var det ved utgangen av 2018

iverksatt 85.413 barneverntiltak. I aldergruppen 0-17 år mottok 47.899 individer barneverntiltak (SSB, 2019a). Norges barnebefolkning (0-17 år) bestod i 2018 av 1.113 074 individer (SSB, 2019b). Dette innebærer at omtrent 4,3% av Norges barnebefolkning var registrert med ett eller flere barneverntiltak i 2018. Det har vært en jevn årlig økning av antall saker meldt til barneverntjenestene fram til 2017, med en topp på 58.580 saker meldt til barnevernet. Deretter fulgte en liten reduksjon i 2018, der barneverntjenestene mottok 57.013 bekymringsmeldinger (SSB, 2019a). 47.322 av meldingene i 2018 gikk videre til undersøkelse. Av sakene som ble undersøkt i 2018 konkluderte barneverntjenesten med hjelpetiltak i 18.749 av sakene, 421 av sakene konkluderte med begjæring for fylkesnemnda med sikte på omsorgsovertakelse, mens 29.024 av de undersøkte sakene ble avsluttet uten vedtak om tiltak (SSB, 2019a). Dette innebærer at nærmere 34 % av meldte bekymringer til barnevernet i 2018 endte med iverksatte tiltak, og at det i 66% av sakene (37.843 meldinger) ikke ble funnet tilstrekkelig grunnlag for å iverksette tiltak.



Figur 1- Antall barn med barneverntiltak (2013-2018)

Kilde: SSB, <https://www.ssb.no/statbank/table/09050/>

Ved utgangen av 2018 var det totalt registrert 85.413 aktive og iverksatte tiltak gjennom året knyttet til 55.623 individer (SSB, 2019a). Dette innebærer at flere individer er mottakere av mer enn ett barneverntiltak. Flere av hjelpetiltakene barneverntjenestene iverksetter kan beskrives som lavterskeltiltak under kortvarige kriser og akutte situasjoner, der mottakerne har relativt kort oppholdstid innenfor barnevernssystemet. Samtidig er det slik at noen av

tiltaksmottakerne står som aktive mottakere av flere tiltak over lengre perioder (Clifford & Øyen, 2013, s. 89).

### **1.1 Hvilke barn og familier fokuserer avhandlingen på?**

Av 39.043 barn som var registrert med barneverntiltak ved utgangen av 2018, var 15.140 barn plassert utenfor hjemmet i form av omsorgstiltak eller frivillige plasseringstiltak. De resterende 23.903 barna mottok hjelpetiltak i hjemmet (SSB, 2019a). Ved utgangen av 2018 utgjorde disse 23.903 barna omtrent 60% av antallet barn som mottok barneverntiltak i alt. Grovt sett kan man derfor si at 60% av barnevernets arbeid med frivillige hjelpetiltak i hjemmet skjer i samarbeid med, og gjennom foreldre. Et unntak fra dette er saker som gjelder ungdom som er 15 år og eldre, som har partsrettigheter etter lov om barneverntjenester § 6-3, 2. ledd<sup>1</sup> og som selv kan samtykke til hjelpetiltak. I 2018 mottok 18.101 ungdom som var 15 år og eldre barneverntiltak, og denne aldersgruppen utgjorde omtrent 33% av alle mottakere av barneverntiltak i 2018. Dette gjelder også andelen av fordeling mellom hjelpetiltak og omsorgstiltak, der denne aldersgruppen 15 år og eldre utgjorde 1/3 av alle mottakere av hjelpetiltak og 1/3 av alle mottakere av omsorgstiltak (SSB, u.å.-a). Når barn mottar hjelpetiltak i hjemmet innebærer dette at hjelpetiltaket er iverksatt etter foreldrenes samtykke, og forutsatt å skje i samarbeid med foreldrene. Avhandlingen retter seg spesielt mot barn og familier som mottar hjelpetiltak i hjemmet, altså hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester § 4-4 (1992). Jeg gjør nærmere rede for denne lovbestemmelsen i avhandlingens punkt 2.6.

Av tiltakstyper benyttet i 2018 var de mest benyttede hjelpetiltak tiltak som er rettet mot å styrke utviklingen til barnet (cirka 35% av alle barneverntiltak), og tiltak rettet mot å styrke foreldreferdigheter (cirka 27% av alle barneverntiltak). Hvis man kun ser på tiltak rettet mot å styrke utviklingen til barnet, ligger økonomisk hjelp helt i topp når det gjelder antall iverksatte tiltak (27% av tiltakene). Deretter følger besøkshjem/ avlastningstiltak (23%), mens tiltak som barnehage, skolefritidsordning, fritidsaktiviteter og støttekontakt utgjør cirka 8% hver. Til slutt finnes en uspesifisert samlepost kalt «Andre tiltak for å styrke utviklingen til barnet» som utgjør cirka 16% av iverksatte tiltak (SSB, 2019a). Når det gjelder tiltak rettet mot å styrke foreldreferdigheter utgjør hjelpetiltaket «råd og veiledning» den aller største andelen

---

<sup>1</sup> Barnevernlovens § 6-3, 2. ledd: «Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særskilte tilfeller. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker eller tiltak for barn som kan være utsatt for menneskehandel, skal barnet alltid regnes som part.»

iverksatte tiltak ved utgangen av 2018 (cirka 60% av tiltakene). Deretter følger «andre tiltak for å styrke foreldreferdigheter» (cirka 14%) og «hjemkonsulent/ miljøarbeider» (cirka 9%). Av de manualbaserte programmene rettet mot å styrke foreldrefungeringen er PMTO<sup>2</sup> det tiltaket som var iverksatt i størst omfang, og utgjorde cirka 2% av alle tiltak rettet mot å styrke foreldreferdigheter (SSB, 2019a).

Avhandlingen fokuserer på barnefamilier med omfattende belastninger, der familiens opphopning av belastninger er knyttet til økonomi, somatisk og psykisk helse, tilknytning til arbeidsliv og forhold som berører både foreldre og barns skolegang og utdanning. På begynnelsen av 2000-tallet stilte Andenæs (2004) spørsmålsteget ved barnevernets manglende evne til å se fattigdomsproblematikken blant barnevernets mest utsatte familier. Andenæs (2004) undersøkte barnevernfamilier levekår, med utgangspunkt i en landsdekkende norsk undersøkelse blant barn i alderen 6-12 som var plassert utenfor hjemmet i perioden 1998 - 2002 (Andenæs et al., 2001). Andenæs (2004, s. 20) påpeker at undersøkelsen publisert i 2001 avtegnet et bilde av foreldre som hadde «... store problemer med å tilby egne barn et dagligliv på høyden med det som er selvfølgelig for de fleste andre barn i Norge...», og argumenterer for at kunnskap om levekår og økonomi i norsk barnevern «... er nødvendig for å utvikle lydhørhet for de enkelte barn og deres foreldre...». Videre påpeker Andenæs (2004, s. 30) kontrasten mellom barneverntjenesten og foreldrenes oppfatning av situasjonen i familien: «Mens mødrene selv snakket om sine problemer med å greie dagliglivets krav, var hjelpeapparatet opptatt av deres psykiske problemer, manglende evner til å sette grenser, mangelfull stimulering av barna, samspillsproblemer (Andenæs, 1997), nettopp inspirert av en tradisjonell utviklingspsykologisk forståelse».

Marthinsen (2010, s. 112-114) påpeker økonomisk fattigdom som er et trekk ved de mest sårbare barneverns klientenes situasjon, sammen med en opphopning av symbolske byrder, det vil si egenskaper som leder til forestillinger om vanære og ydmykelse. Nyere forskning på barnevern rapporterer om de samme tendensene (Christiansen et al., 2015; Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015; Fauske et al., 2009). Bourdieu (1996) foreslår tre former for symbolsk kapital; økonomisk, kulturell og sosial kapital. Videre beskriver Bourdieu (1984, s. 291) akkumulert symbolsk kapital som: «... a reputation for competence and an image of respectability and honourability that are easily converted into political positions as a local or national *notable*». Marthinsen (2010, s. 113) beskriver sosial kapital som en ressurs og et

---

<sup>2</sup> Parent Management Training-Oregonmodellen, en behandlingsmodell for foreldre/foresatte til barn (3-12 år) med alvorlige atferdsvansker (Christiansen, 2015a, s. 66).

middel til å akkumulere symbolsk kapital, og innfører begrepet «symbolske byrder» som en dikotomi til Bourdieus (1996) former for symbolsk kapital. Martinsen (2010, s. 113) påpeker at det å ha lite sosial kapital utgjør en *byrde* på grunn av mangelen på midler til å tilegne seg anerkjente posisjoner gjennom akkumulering av symbolsk kapital. Med dette utgangspunktet foreslår Marthinsen (2010, s. 114) at «Symbolske byrder underlegges den samme forståelsen som de positive [symbolske goder], bare at de fører inn i fordømmelsen og ikke til æren». Marthinsens (2003, 2010) innføring av begrepet symbolske byrder løfter ikke bare fram den symbolske betydningen og konsekvensene av en livssituasjon som preges av ulike typer problemer og mangelen på symbolske goder, men også hvordan symbolske byrder fungerer gjennom manglende verdisetting og anerkjennelse av livene som de mest sårbare barnefamiliene lever. Marthinsen (2003, s. 494) utfordrer barnevernfeltets selvrefleksivitet og normative vurderinger knyttet til de mest sårbare barnevernfamiliene:

Kanskje en også må være villig til å stille spørsmål om hvordan barn skades av å utsettes for ulike typer symbolske byrder, så vel som mulige skader på sjel og kropp som kommer sammen med det en ser på som symbolske goder.

Marthinsen (2010, s. 115) foreslår teorier om symbolsk kapital og symbolske byrder som analytiske verktøy for å løfte fram det relative i fattigdomsdiskusjonen, marginaliseringsspørsmål og spørsmål rundt deltakelse. Samtidig påpeker Marthinsen (2010, s. 115) at analytiske verktøy ikke endrer realismen i fattigdommen som de mest sårbare barnefamiliene strever med.

Avhandlingens utvalg er sårbare barnefamilier som har stått i langvarig kontakt med barnevernet, og der hverdagslivet preges av økonomiske og symbolske byrder som beskrevet av Andenæs (2004), Marthinsen (2003, 2010) og Clifford et al. (2015). Utvalget består av foreldre med barn som har mottatt to eller flere tiltak fra barneverntjenesten, og som har erfaring med langvarig kontakt og samhandling med barnevernet. Prosjektet omfatter barnefamilier som har barn boende i husstanden, samtidig har noen av familiene også barn som er under omsorg av den kommunale barneverntjenesten. Prosjektet inkluderer kun etnisk norske barnefamilier. Dette på grunn av to forhold. Det første forholdet handler om at ett av inklusjonskriteriet for rekruttering av informanter begrenser utvalget til barnefamilier som har lengre, og gjerne en transgenerasjonell erfaring med barnevernet. Det andre forholdet handler om at datamaterialet består av store livshistorieintervjuer der analysemetoden krever at informantene kan snakke norsk godt, og det har ikke vært rom for å benytte tolketjeneste

innenfor prosjektets økonomiske ramme. I tillegg fokuserer prosjektet på barnefamilier der barneverntjenestene selv vurderer det som vanskelig å finne de rette tiltakene og intervensjonene for å hjelpe familiene. Det kan det antas at den emosjonelle opplevelsen foreldrene formidler i spenningsfeltet mellom foreldreskap og barnevern i livshistorieintervjuene, er emosjoner som kan tenkes at oppleves av foreldre uansett etnisitet.

## **1.2 Bakgrunn og målsetting for prosjektet**

Avhandlingen tar utgangspunkt i resultater fra det større barnevernforskningsprosjektet «Det nye barnevernet» (DNBV) (Clifford et al., 2015; Fauske et al., 2009). DNBV ble gjennomført i to faser. Den første fasen ble gjennomført i perioden 2008 til 2009, der en større surveyundersøkelse kartla familier i kontakt med barnevernet sin livssituasjon, utfordringer, levekår og sosiale ressurser, samt deres inngang til barnevernet. 723 familier deltok i surveyen (Fauske et al., 2009, s. 5). Den andre fasen ble gjennomført i årene 2010 til 2012, og bestod blant annet av utdypende livsløpsintervjuer med foreldre fra de mest utsatte familiene i utvalget fra fase 1, med fokus på selve hjelpen som var gitt familiene fra barnevernet (Clifford et al., 2015, s. 57). I DNBVs datamateriale utkrystalliserte fem familiekategorier seg. To av kategoriene beskriver foreldre med omfattende belastninger og problemer. Kategori 1 bestod av foreldre som selv hadde hatt en problematisk oppvekst med turbulente ungdomsår, avbrutt skolegang, tidlige graviditeter og rekruttering inn i rusmiljøer. Kategori 2 bestod av foreldre der vanskelige parforhold, konflikter og psykiske påkjenninger banet veien inn i barnevernet (Clifford et al., 2015, s. 166-167). Avhandlingen benytter familiekategorier som utgangspunkt for kategorisering av familietyper i avhandlingens utvalg.

Resultater fra DNBV peker i retning av at de mest sårbare familiene som er langtidsmottakere av tiltak i barnevernet også er de familiene som mottar minst hjelp rettet mot å forbedre familiefungering, foreldrefunksjoner og omsorgsbetingelser (Clifford et al., 2015). Det er derfor nødvendig å stille spørsmålsteget ved hvordan dette kan ha seg, og om det finnes måter å forklare hva som gjør at barnevernet tilsynelatende har store utfordringer med å nå fram med hjelp rettet mot familiefungering og selvhjulpenhet i disse familiene (Clifford et al., 2015, s. 260). Videre viser funn fra DNBV at hjelpetiltak fra barnevernet i de mest marginaliserte familiene rettes mot barn og styrking av barns utvikling, mens det benyttes lite eller ingen ressurser på å stabilisere forholdene i hjemmet eller å forbedre foreldrefunksjonene (Clifford et al., 2015, s. 260). DNBVs resultater viser i tillegg at dette er familier der risikoen for en framtidig plassering av barna er stor (Clifford et al., 2015, s. 263). Forskning på

barnevernfeltet i Storbritannia peker i retning av at det barnevernfaglige feltet i høy grad retter fokus mot individualiserte risikovurderinger, og at helhetlige vurderinger rundt familienes problemkompleksitet, samt sosioøkonomiske strukturers påvirkning på familienes fungering i liten grad hensynstas (Featherstone, Gupta, Morris, & Warner, 2018; Featherstone et al., 2017; Munro, 2011, 2019; Parton, 2014). Sett i lys av samtidens rådende barnevernfaglige oppfatning, der hovedfokus rettes mot samspill og tilknytning i kombinasjon med risikovurderinger knyttet til barns utvikling og omsorgssituasjon (Andenæs, 2004; Kvello, 2015; NOU 2012: 5, 2012), er det nødvendig å stille spørsmål rettet mot paradokset rundt hjelpetiltak i de mest sårbare familiene: Hva skjer i disse familiene? Hva er det som bidrar til at resultatene fra DNBV fase 2 viser en slik avstand mellom familienes behov og barnevernets tilnærming og forståelse?

Dagens kunnskapsstatus åpenbarer et behov for økt kunnskap om akkurat disse familiene. Avhandlingen bidrar med et supplement til tidligere forskning på hjelpetiltak rettet mot sårbare barnefamilier ved å undersøke foreldrenes subjektive erfaringer og livshistorier. Kunnskap om familienes  *eget* perspektiv på  *eget* hjelpebehov og  *egne* betingelser for å akseptere hjelp fra det offentlige er helt nødvendig for å kunne nå fram med hjelp til barna og deres familier i den hensikt å bedre familienes livssituasjon og realisere barnets beste. Avhandlingen undersøker nærmere ett av hovedfunnene fra DNBV, og som spissformuleres i tittelen på sluttrapporten: «Minst hjelp til dem som trenger det mest?» (Clifford et al., 2015).

Ulike studier indikerer at sårbare foreldre opplever både positive relasjoner og hjelpsomme tiltak i møte med barnevernet, men at foreldrene samtidig settes under et emosjonelt stress som preger opplevelsene av samhandling med barnevernet (Clifford et al., 2015; Samsonsen & Willumsen, 2015; Tembo & Studsrød, 2019; Thrana & Fauske, 2014). Samsonsen og Willumsen (2015, s. 21) framhever at:

Regardless of country, the most crucial experiences from the perspective of the parents are the emotional aspects of assessment. This provides us with information on just how stressful an assessment can be, and emphasizes the importance of social workers taking this fully into account.

Det er behov for, og nødvendig at betydningen av emosjonelt stress som oppleves av, og påføres foreldre under samhandlingen med gjøres til gjenstand for forskning gjennom utvidende, kvalitative undersøkelser: «The strength of qualitative research is that it seeks a

deeper, more nuanced understanding of how research participants experience and interpret the world around them» (Bunting, Webb, & Shannon, 2017, s. 2). Videre hevder Bunting et al. (2017, s. 2) at: «... we are creators of our own subjectivity, and as social workers, we need to understand the subjective reality of service users if we are to work in an empathic and family-centred way». Avhandlingen undersøker derfor om det i foreldrenes livshistorier fortelles om hva som kan forstås som barrierer i relasjonen mellom barnevernet og barnefamiliene, og hvilken kunnskap fra foreldrenes livshistorier som åpner for utvikling av positive relasjoner til barnevernet. Avhandlingen frambringer utvidet kunnskap om, og nye perspektiver på de barrierer og muligheter som ligger i samhandlingsrommet mellom sårbare barnefamilier og barnevernet.

Å undersøke foreldres perspektiv på samhandling og relasjon med barnevernet støttes av flere studier. Tembo og Studsrød (2019, s. 2) påpeker at barnevernets målsetting er realiseringen av barnets beste, og således er barnet i mange tilfeller den eneste mottakeren av tiltak i en familie. Samtidig leveres tiltakene i de fleste tilfeller gjennom foreldrene, og foreldrene får en todelt posisjon som både hjelpemottaker og undersøkelsesobjekt. Gilbert, Parton og Skivenes (2011) fastslår foreldrenes rolle som mottakere av barneverntiltak, og dermed også en part hvis synspunkter og forståelser bør lyttes til når det gjelder tiltakenes treffsikkerhet rundt familiens behov. Avhandlingens livshistorieintervjuer representerer et innefra-perspektiv, og henter fram en problemstilling Andenæs (2004) påpeker: forskjellen mellom barnevernets beskrivelser av familien og familiens egne opplevelser av problemene. Innenfra-perspektivet til familiene formidles i form av fortellinger som sjelden får oppmerksomhet i det barnevernfaglige feltet, et fagfelt som domineres av offentlige dokumenters fortellinger om barns behov for omsorg og forskningsfeltets fortellinger om «tingenes tilstand» på barnevernområdet. I tillegg eksisterer et ytterligere perspektiv som barneverntiltaksmottakere må forholde seg til, nemlig barnets posisjon som selvstendig rettssubjekt. Fortellinger fra foreldre i sårbare familier som står i langvarig kontakt med barnevernet, om *hvordan* disse foreldrene forstår og forholder seg til fagfeltets fortellinger om hva som er gode nok omsorgs- og oppvekstbetingelser for barn, er i svært liten grad utforsket. Å løfte fram familiens innenfra-perspektiv gjennom foreldrenes stemmer og fortellinger er avhandlingens bidrag til barnevernfeltets kunnskapsutvikling.

Foreldrene som forteller sine historier i denne avhandlingen ble rekruttert til prosjektet i 2016, og har ingen relasjoner til utvalget fra det tidligere DNBV. Etter gjennomføringen av DNBV har det norske barnevernfeltet vært gjenstand for to større utredninger: Det



«utviklingsstøttende prinsipp» som motsetning til det biologiske prinsipp vært gjenstand for utredning med rapport i 2012 (NOU 2012: 5), og i tillegg har det vært gjennomført en større utredning knyttet til forslag om ny barnevernlov (NOU 2016: 16). Slik sett har det barnevernfaglige feltet gjennomgått endringer i tidsperioden mellom gjennomføringen av DNBV og gjennomføringen av dette prosjektet. Jeg forutsetter likevel at problematikken som beskrives rundt familier med opphopning av problematikk i DNBVs sluttrapport (Clifford et al., 2015) er like aktuell for utvalget i dette prosjektet til tross for mulige endringer i fagfeltet.

### **1.3 Marginalisering som avhandlingens hovedtema**

Når en skal nærme seg, og forstå de problemstillingene utsatte og sårbare barnefamilier står overfor, må en velge teoretiske begreper og perspektiver som er egnet til å utarbeide en dypere forståelse av problemstillingen. Innenfor dagligtale benyttes gjerne begrepet *marginalisert* om de utsatte barnefamiliene som får hjelp og oppfølging av barnevernet. Litteratur og forskning relatert til utsatte barnefamiliers problematikk benytter seg også av begrepet marginalisering når familienes utsatte posisjon skal forstås og forklares (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen, & Hvinden, 2014; Berg et al., 2017; Clifford et al., 2015; Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017; Fløtten, 2014; Frønes & Strømme, 2014; Kojan, 2011; Staer, 2016; Storhaug, Kojan, & Kvaran, 2012). Innenfor forskningen nevnt foran er det kanskje mest vanlig å benytte marginaliseringsbegrepet knyttet til levekår, deltakelse i utdanning og arbeid, og sosioøkonomiske perspektiver. Avhandlingen støtter seg til marginalisering som et teoretisk perspektiv (Pusic, 1972; Silver, 1994) for å forstå de utsatte familienes situasjon. I tillegg til den materielle dimensjonen utvides det teoretiske perspektivet på marginalisering også til å omfatte kulturelle og symbolske marginaliseringsprosesser. Avhandlingen benytter seg også av marginalisering som analytisk begrep i den forstand at foreldrenes subjektive erfaringer analyseres i lys av teoretiske perspektiver på marginaliseringsprosesser. Marginaliseringsprosesser i barnevernet, med fokus på barnevernets mest utsatte og sårbare barnefamilier er derfor avhandlingens hovedtema. Avhandlingen løfter fram stemmer og fortellinger fra en gruppe foreldre som både fra barnevernets og forskningens side betegnes som marginaliserte, med målsetting om å synliggjøre marginaliseringsprosesser slik de subjektivt oppleves og fortelles om fra de berørtes perspektiv. Avhandlingens hovedargument er at de sårbare barnefamiliene marginaliseres langs to dimensjoner: En materiell/ økonomisk dimensjon og en kulturell/symbolsk dimensjon. I den videre teksten vil de to dimensjonene benevnes som *materiell dimensjon* og *symbolsk dimensjon*.

Marginalisering benyttes som begrep i flere forskjellige sammenhenger, og med ulike betydninger. Slik sett er det ikke bare ett begrep, men et ord som beskriver mange ulike prosesser og situasjoner. Felles for disse beskrivelsene er at mennesker som befinner seg i slike situasjoner eller kommer inn i slike prosesser, beveger seg i ytterkantene av samfunnets sosiale fellesskap. Barn og foreldre i barnevernet lever i mange tilfeller et liv som beveger seg på grensen av hva som kan aksepteres når det gjelder forventinger til barneomsorg og foreldreskap i vårt samfunn. Begrepet marginalisering er ikke uproblematisk, og benyttes i ulike kontekster på ulike måter. Marginaliseringsbegrepet er på bakgrunn av dette blitt anklaget for å være flyktig og for å mangle validitet (Cullen & Pretes, 2000; Del Pilar & Udasco, 2004).

#### **1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål**

DNBV som forskningsprosjekt har realiseringen av «barnets beste» som utgangspunkt for sin studie av barnevernets tiltak og barnevernfamiliens livssituasjon (Fauske et al., 2009, s. 17-19). Barneperspektivet, gjennom fokus på realiseringen av barnets beste gjennom hjelpetiltak og barnevernets samarbeid med familien, er derfor et implisitt premiss i både DNBV og denne avhandlingen. Innenfor prosjektet DNBV blir de mest utsatte og sårbare barnefamiliene som deltok i undersøkelsen beskrevet som familier med «oppnopning av vansker». Prosjektet fant at de mest utsatte familiene i studien hadde flere marginale trekk som hang sammen, og gjennom livsløpsintervjuene som ble gjennomført i prosjektets fase 2, beskrev foreldrene selv en livssituasjon med oppnopning av vansker (Clifford et al., 2015, s. 248)

Begrepet «oppnopning av belastninger», i internasjonal barnevernforskning omtalt som «multiple adversities» (Bunting et al., 2017), finner vi igjen i levekårsforskningen der belastninger knyttes til velferdsproblemer. Synonymt med oppnopning benyttes begrepene «hopning» og «akkumulering». Begrepet viser til prosesser der velferds- og levekårsproblemer forsterker hverandre, dersom individer utsettes for flere negative faktorer samtidig (Dølvik, Nadim, & Nielsen, 2008; Løyland, Hjelmbrekke, & Lunder, 2012). Jeg valgt å benytte begrepene «sårbare barnefamilier» og «marginaliserte barnefamilier» framfor «familier med oppnopning av vansker». Det er likevel slik at de barnefamiliene prosjektet DNBV beskriver som familier med oppnopning av vansker, samsvarer når det gjelder problematikk med de familiene som har deltatt i mitt prosjekt. Mitt valg av begrepene «sårbare» og «marginalisert» er gjort for å dreie fokus og forståelse av barnefamiliens vansker

bort fra fagfeltets individualiserte problemmåling, og heller mot prosesser av strukturelle og verdimessige karakterer.

Avhandlingens målsetting om å undersøke foreldre i sårbare barnefamiliers livshistorier for å utvide kunnskapsgrunnlaget og forståelsen rundt barrierer og muligheter i relasjonen og samhandlingen mellom barnevernet og de sårbare familiene, danner utgangspunktet for avhandlingens overordnede problemstilling:

*«Hvordan kan sårbare barnefamilier i langvarig kontakt med barnevernet forstås gjennom sine erfaringer og opplevelser fra kontakten med barnevernet?»*

Prosjektets problemstilling operasjonaliseres og belyses gjennom to forskningsspørsmål. Forskningsspørsmålene skal sammen besvare den overordnede problemstillingen gjennom analysen av datamaterialet, valget av teoretiske perspektiver og avhandlingens diskusjon. Forskningsspørsmålene som leder vei gjennom både prosjektet er:

- 1. Hvordan beskrives de utfordringer sårbare barnefamilier møter i langvarig kontakt med barnevernet?*
- 2. Hvordan kommer foreldrenes subjektive opplevelser og erfaringer fra møtet med barnevernet til uttrykk i livshistoriene?*

Forskingsspørsmål 1 besvares gjennom den narrative analysen av livshistoriene der resultatene presenteres i kapittel 6. Gjennom informantenes beretninger om egen fortid, beskrivelser av nåtiden, og ønsker for framtiden, retter analysen fokus på avgjørende hendelser i informantenes liv og informantenes møter med barnevernet. Forskingsspørsmål 2 besvares gjennom en stemmesentrert analyse, der resultatene presenteres i kapittel 7. Kapittel 7 fokuserer på det emosjonelle innholdet i informantenes livshistorier. Denne tilnærmingen åpner for en forståelse av subjektive opplevelser og erfaringer fra foreldrenes møter med barnevernet, og åpner for en innsikt, og gir stemme til en gruppe mennesker som sjelden eller aldri høres i barneverndebatten.

#### **1.4.1 Sentrale begreper knyttet til problemstilling og forskningsspørsmål**

I problemstillingen, og de tilhørende forskningsspørsmålene, benytter jeg fire begreper det er nødvendig å avklare min forståelse av: Opplevelser, erfaring, marginalisert og samhandling.

Jeg vil i det følgende gjøre rede for hvorfor jeg har benyttet disse begrepene. Den første avklaringen som må gjøres er distinksjonen mellom begrepene opplevelse og erfaring.

Distinksjonen mellom begrepene finnes i det norske språket, og gjennom den germanske språkgrenen finnes begrepene igjen i det tyske språket: Erlebnis og Erfahrung. Erlebnis som begrep ble vanlig mot slutten av 1800-tallet, og dukket først opp i et av Hegels dokumenter. (Huston, 2007, s. 31). Arthos (2000) viser til Gadamer (1989) og påpeker at innenfor hermeneutikken inneholder begrepet Erlebnis det umiddelbare som oppstår i individets subjektive oppfatning (Arthos, 2000, s. 2). Erlebnis er altså den umiddelbare subjektive oppfatningen som kommer i forkant av all fortolkning og kommunikasjon; et utgangspunkt for fortolkning (Huston, 2007, s. 31). På norsk knytter jeg begrepet *opplevelse* til den norske psykologen Kjell Raaheims (1969) beskrivelse av fenomenet opplevelse, der begrepet opplevelse kan forstås i betydning av de sansepåvirkninger som mennesket møter, eller utsettes for i ulike kontekster og situasjoner (Raaheim, 1969, s. 12). Jeg forstår derfor begrepet opplevelse som de inntrykk mennesker mottar og formidler gjennom sanseapparatet, og det er med utgangspunkt i denne betydningen begrepet benyttes i avhandlingen. Raaheim (1969) påpeker videre at begrepene opplevelse og *erfaring* både i alminnelighet, og i snevrere forstand, skiller seg fra hverandre i det norske språket. I en snevrere betydning hevder Raaheim (1969) at begrepet erfaring refererer til utskilte deler av tidligere opplevelser som mennesket bevisst kan nyttiggjøre seg. Begrepet erfaring viser i denne betydningen til «...opplevelser som vi i øyeblikket klart reflekterer over og setter inn i en større, erkjennelsesutvidende sammenheng» (Raaheim, 1969, s. 28). En slik spesifikk betydning finnes også i det tyske begrepet Erfahrung. I følge Arthos (2000) plasserer Gadamer (1989) Erfahrung-begrepet i kontekst av sosial interaksjon og sosial historie (Arthos, 2000, s. 2). I begrepet Erfahrung ligger også betydningen av fakta og hendelser som er observert, og som vurderes som kilder til kunnskap (Huston, 2007, s. 30). Avhandlingens utvalg består av foreldre som har stått i langvarig kontakt med barnevernet, og foreldrene vil derfor ha både opplevelser og erfaringer slik som redegjort for her.

Med referanse til Hegel, beskriver den norske filosofen Arne Johan Vetlesen (2004) begrepet erfaring som et spesielt fenomen: «Å gjøre en erfaring vil si å bli rammet, skaket, berørt. Subjektet forandres av og gjennom erfaringen det rammes av» (Vetlesen, 2004, s. 40). Min forståelse av begrepet erfaring rammer jeg inn i definisjonene Raaheim og Vetlesen gjør av begrepet, og som også inntas i det tyske Erfahrung: som et kontinuum fra en erkjennelsesutvidende refleksjon over opplevelser i øyeblikket, til subjektets forandring av å

bli rammet og berørt. Innenfor min forståelse og benyttelse av begrepet, ligger det en klar forutsetning om at erfaring må knyttes til et subjekt. For å kunne undersøke et menneskes erfaringer er det derfor et avgjørende premiss at forskeren anerkjenner mennesket som subjekt.

Det ovennevnte premisset danner videre utgangspunktet for mitt valg av begrepet *marginaliserte* barnefamilier framfor å benytte beskrivelser som «familier med opphopning av problematikk» eller «multiproblemfamilier» (Clifford et al., 2015). Ved å benytte marginalisert som beskrivelse og begrep, mener jeg å forflytte fokus fra et «utenfra-blikk» der familiene beskrives i perspektiv av de problemer som kan registreres og telles ut fra statistikk og rapporter, til et «innenfra-blikk» der marginaliseringsbegrepet benyttes for å beskrive en prosess som erfares subjektivt av prosjektdeltakerne. For en utvidet redegjørelse for marginaliseringsbegrepet viser jeg til avhandlingens punkt 3.2.

Det siste begrepet som krever avklaring, er *samhandling*. Begrepet samhandling benyttes i stor grad innenfor helse- og omsorgstjenester (Helsedirektoratet, 2018), og kan defineres som en koordinering av fagpersoners handlinger, bygget på en norm om at ansvar virkeliggjøres ved å handle sammen på en konkret og forpliktende måte (Orvik, 2015, s. 210). Samhandling skiller seg fra begrepet *samarbeid* i det samarbeid som begrep innebærer en positiv interaksjon som gir seg utslag i løpende og uformell kontakt mellom enkeltpersoner som skaper «vi-følelse», og der aktørene løser problemer sammen og byr på seg selv (Orvik, 2015, s. 211; Sandbæk & Tveiten, 1996, s. 108). Offentlige dokumenter tillegger gjerne begrepet samarbeid en positiv valør, slik en for eksempel finner det i lov om barneverntjenester § 1-7, om barneverntjenestens plikt til å samarbeide med barn og foreldre. Lovteksten knytter begrepet *respekt* sammen med begrepet samarbeid<sup>3</sup>. I terapeutisk sammenheng benyttes ofte det engelske begrepet *collaboration* om hjelpsomme dialoger mellom terapeut og klient (Strong, Sutherland, & Ness, 2011). Etymologien til collaboration er det latinske *collaborare* (laborare, arbeid og col, sammen eller med), og collaboration kan bety både å samarbeide om et prosjekt, eller et svikefullt samarbeide med fienden (Strong et al., 2011, s. 26). Både internasjonalt, og på norsk har begrepet kollaborasjon fått en negativ klang. Begrepet knyttes til kollaboratører under andre verdenskrig, det vil si nordmenn som samarbeidet med nazistene under okkupasjonen (Miller, 1981, s. 90). På norsk benyttes gjerne

---

<sup>3</sup> § 1-7. Barnevernets plikt til å samarbeide med barn og foreldre  
Barnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre.

begrepet samarbeid der en på engelsk benytter collaboration som begrep for terapeutiske allianser med fokus på relasjonelle kvaliteter (Ness, Borg, Semb, & Karlsson, 2014; Ness, Kvello, Borg, Semb, & Davidson, 2017; Strong et al., 2011). Under intervjuene med informantene benyttet jeg begrepet samarbeid da jeg spurte om familiens relasjon til barnevernet. Enkelte av informantene reagerte på begrepet samarbeid, og ga uttrykk for at det var lettere å forholde seg til begrepet samhandling. I tråd med disse tilbakemeldingene og redegjørelsen ovenfor har jeg derfor valgt å benytte begrepet samhandling for å beskrive relasjonen mellom familier og barnevern.

## 1.5 Avhandlingens barnevernfaglige kontekst

Avhandlingen er gjennomført i en tid der barnevernet som institusjon utsettes for ganske sterk kritikk, både nasjonalt og internasjonalt. I løpet av 2016 blusset en rekke medieomtaler opp der barnevernet ble kritisert for å gå for aktivt inn i familier på bekostning av foreldrenes interesser, og protestaksjoner og regisserte demonstrasjoner mot det norske barnevernet ble gjennomført i 20 forskjellige land (Emberland, 2016, s. 329). På nasjonalt nivå har media dekket saker der barnevernet har brukt den makten institusjonen besitter, og som forventes at forvaltes med omhu, med svært uheldige utfall. Dette er saker omtalt i media som blant annet «Glassjenta-saken» og «Stina-saken». Sakene har i ettertid vært undersøkt og evaluert av tilsynsmyndighetene, som i begge tilfeller har rettet kritikk mot barneverntjenestenes håndtering av sakene (Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, 2018; Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms, 2016). I tillegg er en rekke barnevernsaker i Norge fremmet for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) etter årsskiftet 2015/2016 (Regjeringsadvokaten, 2018, s. 12). I 2019 ble det avsagt dom mot Norge i fire barnevernsaker i EMD om brudd på den europeiske menneskerettighetskonvensjonens artikkel 8, om retten til respekt for privatliv og familieliv (European Court of Human Rights, 2020, s. 135). Grunnlaget for det norske barnevernets inngripen i familieliv, avveiningen mellom barnets og foreldrenes rettigheter, barnevernets bruk av faglig skjønn, samt barnevernets bruk av tvangsparagrafer er med rette gjenstand for kontinuerlig kritikk og debatt.

Samtidig lever vi i det noen vil kalle «barnets tidsalder»<sup>4</sup>, der *barnet* er gitt posisjon som subjekt og aktør i både offentlig og privat sfære. Samtidig er barnet i en avmaktsposisjon, uten

---

<sup>4</sup> Ikke til forveksling med Ellen Keys «Barnets århundre» (1900): Keys pedagogiske syn på en oppdragelse av barn med minst mulig innblanding, og dominans fra voksne (Ambjörnsson, 2012).

midler til egen forsørgelse eller mulighet til å ta avgjørende beslutninger som vedkommer barnet selv. Slik beslutningsmyndighet er lagt til barnets foreldre, eller mer korrekt; til den eller de som har foreldreansvar for barnet, jf. lov om barn og foreldre § 30. Jeg vil komme nærmere inn på innholdet i denne lovbestemmelsen i punkt 1.8. Samtidig er barnet gitt en rekke rettigheter gjennom FNs barnekonvensjon (1989), Grunnlovens § 104 (1814), lov om barn og foreldre (1981), og lov om barneverntjenester (1992) med dens tilhørende forskrifter. Etter endring i lov om barneverntjenester (1992) med ikrafttredelse 1. juli 2018, er barnet nå definert som eget rettssubjekt da lovendringen fastslår at barn har rett til hjelpetiltak, jf. § 1-5:

*§ 1-5. Barnets rett til nødvendige barneverntiltak*

Barn har rett til nødvendige tiltak etter loven når vilkårene for tiltaket er oppfylt.

Lovendringen gir ikke barn rett til flere tiltak enn det som er nødvendig, eller i flere tilfeller enn det barneverntjenesten er forpliktet til i henhold til lovverket (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018, s. 27). Om lovendringen gir effekt relatert til økt antall iverksatte tiltak, og nedgang i antall henlagte undersøkelsessaker gjenstår å se. Tiden vil også vise om lovendringen får større effekt enn kun en symbolsk betydning. Uansett tydeliggjør lovendringen et skifte fra barnet som et objekt som skal hjelpes, til et subjekt med egne rettigheter.

Hjelpetiltak rettet mot barn og deres familier, er hjemlet i lov om barneverntjenester (1992) § 4-4. Barn og foreldre skal tilbys hjelpetiltak etter norsk barnevernlovgivning dersom den kommunale barneverntjenesten vurderer at et barn har behov for hjelpetiltak på grunn av forholdene i hjemmet, eller at barnet av andre grunner har særlige behov. Hovedregelen for å iverksette hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4 er at iverksettelsen bygger på frivillighet, og med samtykke fra foreldre eller foresatte. Samtidig åpner § 4-4 for at fylkesnemnda kan pålegge barn og familier hjelpetiltak dersom foreldre nekter å samtykke til hjelpetiltak som barneverntjenesten vurderer som avgjørende for å sikre barnet en tilfredsstillende omsorgssituasjon. En nærmere redegjørelse for bestemmelsene i lov om barneverntjenester § 4-4 finnes i punkt 2.6.

For å forstå den barnevernfaglige konteksten dette prosjektet er utarbeidet under, er det nødvendig og også forstå den norske barnevernlovgivningen i et historisk perspektiv. Et «offentlig narrativ» om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn med utgangspunkt i

barnevernlovgivningens historiske bakgrunn, og utviklingen av dette narrativet fram til dagens kontekst for barnevernets hjelpetiltak, redegjøres for i kapittel 2.

## **1.6 Prosjektet i kontekst av Forskningscenter for barn og unges kompetanseutvikling (BUK)**

Forskningscenter for barn og unges kompetanseutvikling (BUK) ble opprettet i 2010 ved Høgskolen i Lillehammer, og med ansvar for drift av doktorgradsprogrammet «Barns og unges deltakelse og kompetanseutvikling». I forskningsprogrammet for BUK (2010) beskrives fokuset på barns og unges kompetanseutvikling som et strategisk valg tatt på bakgrunn av krav til kunnskap om forandringer i oppvekstvilkårene til barn og unge i dagens Norge. Et doktorgradsprosjekt som gjennomføres i kontekst av forskningsprogrammet BUK forplikter seg derfor til premisset om å inneha et barneperspektiv. I Norge er barnevernets arbeid rettet mot en realisering av barnets beste gjennom barnets utvikling, behov og velferd, og mot å bedre foreldrenes ferdigheter og omsorgskompetanse. I dette ligger også en målsetting knyttet til barnets beste, jf. grunnloven § 104, barnekonvensjonen (FN, 1989) og menneskerettsloven (1999). Lovgrunnlaget gir føringer for barnevernets arbeid med familier, der realiseringen av barnets beste så langt som mulig, innenfor en forsvarlighetsvurdering, skal realiseres innenfor rammene av familien. Dermed er foreldrene helt sentrale i barnevernets arbeid, noe som er nedfelt i lov om barneverntjenester (1992). Loven pålegger barneverntjenesten å samarbeide med familiene, og det kreves samtykke fra foreldre for iverksetting av hjelpetiltak i familien.

En gjennomgang av historikken i 106 barnevernsaker, gjennomført av Statens helsetilsyn i tidsrommet 2016 til 2017 og der sakene endte i akuttiltak eller omsorgsovertakelse, viste at barns synspunkter ble innhentet i barnevernundersøkelsenes kartlegging, men ble i liten grad vektlagt i drøftinger og vurderinger om barnets og familiens situasjon (Statens helsetilsyn, 2019, s. 38). Videre viste gjennomgangen at barn heller ikke i særlig grad ble involvert i hjelpetiltaksarbeidet, og at barns synspunkter ikke ble vektlagt i vurdering av hvilke hjelpetiltak som skulle iverksettes (Statens helsetilsyn, 2019, s. 54). Helsetilsynets gjennomgang av sakene viser at familiene strevde med komplekse problemer knyttet til dårlige levekår og psykososiale utfordringer (Statens helsetilsyn, 2019, s. 20). Videre viser gjennomgangen at barneverntjenesten har satt i gang tiltak som ikke tar høyde for foreldrenes utfordringer. I de mest alvorlige sakene er disse utfordringene knyttet til problemer som ligger utenfor de virkemidler barneverntjenesten har til rådighet, og svært få hjelpetiltak rettes mot



det samlede utfordringsbildet (Statens helsetilsyn, 2019, s. 60). Disse funnene kan tolkes som at realiseringen av barnets behov gjennom hjelpetiltak til familiene i de mest alvorlige sakene, kan lede til at barnets behov skyggelegges i et spenningsfelt mellom barneverntjenesten tolkning av foreldrenes problemer og hvilken hjelp barnet har behov for. Dette poengteres også av Statens helsetilsyn (2019, s. 59), som påpeker at tiltak som ikke tar utgangspunkt i barnets behov mangler både et helhetlig fokus og fokus på barnet. I sitt tiltaksarbeid skal barnevernet balansere to interesse- og rettighetsfelt i utøvelsen av praksis: barnets rettigheter og foreldrenes rettigheter. Helsetilsynets gjennomgang av barnevernsakene viste at barneverntjenestene i høy grad samtaler med foreldre, men at samtalen i for liten grad dreier seg om bekymringen for de barna sakene gjelder (Statens helsetilsyn, 2019, s. 55-56). Slik sett kan det se ut til at barneverntjenestens forsøk på å balansere rettighetsfeltene til partene leder til et vakuum der verken barn eller foreldre får sine rettigheter oppfylt; der barns synspunkter ikke vektlegges og der foreldre ikke involveres som reelle deltakere i drøftingene rundt barnets behov.

Ved intervensjoner i familier skal tiltakene søke å balansere rettighetsperspektivene, samtidig som realiseringen av barnets beste skal ivaretas. Denne balanseringen diskuteres av Shields (2016), som differensierer mellom to forskjellige tilnærminger til hva som er «godt nok» når det gjelder omsorgssituasjonen for barn. Den ene tilnærmingen vektlegger kun barnets interesser, mens den andre tilnærmingen hensyntar både barnets og foreldrenes interesser, og balanserer disse i vurderingen av hva som er «godt nok» (Shields, 2016, s. 164). Shields (2016, s. 165) kaller denne siste tilnærmingen «Dual Comparative View», et perspektiv som framholder at:

...an upbringing is good enough when any shortfalls from the best available upbringing are no more significant than the parents' interest in parenting. The intuitive idea is that given the relative weight of the interests of the parties, setting the threshold higher would give rise to a valid complaint from the parent who has a weighty interest in retaining custody. But setting the threshold lower would give rise to a valid complaint from the child who would be better off elsewhere. A sound account of justice in child-rearing will not give rise to such complaints.

Balanseringen som Shield (2016) beskriver i perspektivet Dual Comparative View innebærer at realiseringen av barnets beste setter en del krav til hvordan en familie skal fungere for å sikre barnets interesser. Samtidig skal hjelpetiltak fra barnevernet bidra til å unngå at det blir

nødvendig å overta omsorgen for barnet, og gjennom hjelpetiltak også sikre foreldrenes interesser. I Norge gjenspeiler balanseringen mellom barnets og foreldrenes interesser seg både i familie- og velferdspolitikken, der barnevernet utgjør samfunnets ytterpunkt i de vanskeligste vurderinger knyttet til hvordan interessefeltene skal balanseres og ivaretas. Avhandlingen oppfylder derfor BUKs premisser knyttet til barneperspektivet som fokus for sitt forskningsområde, og oppfylder BUKs målsetting om forskning relatert til hvordan barnets beste realiseres innenfor institusjonelle settinger (BUK, 2010, s. 5).

Forskningsprogrammet BUK løfter i tillegg temaet barn og unges kompetanseutvikling som et spørsmål om inklusjon og eksklusjon, og retter fokus mot profesjonelle gruppers kompetanseutvikling relatert til barn og unge som ekskluderes fra deltakelse på viktige praksisområder (BUK, 2010, s. 4-5). FN's barnekonvensjon (1989) understreker gjennom sine artikler barns rettigheter knyttet til å danne egne synspunkter, rett til å bli hørt i saker som gjelder dem, samt rett til tanke- og ytringsfrihet. Dagens vestlige velferdssamfunn preges av fokus på individets rettigheter og valgfrihet, og det skal legges til rette for at barn og unge skal kunne medvirke til egen utvikling gjennom medansvar og innflytelse. Vår samtid benytter begrepet «det medvirkende barnet», og profesjonelle praksiser skal tilrettelegge for demokratisk deltakelse for barn og unge på de fleste institusjonaliserte arenaer (Thuen, 2008). Oppvekst i samfunn som i høy grad vektlegger demokratisk deltakelse, stiller komplekse og høye krav til sine medborgere. Dette krever kompetanse hos deltakerne, både i form av formell kompetanse, men også i form av danning for å mestre komplekse sosiale kontekster (Nygren, 2008). Å ikke mestre disse kontekstene kan føre til risiko for marginalisering på viktige livsområder.

Prosjektet DNBV retter fokus mot risikoen for marginalisering av gruppen barn og unge som mottar hjelpetiltak fra barnevernet. Prosjektet har blant annet fokus på marginalisering som begrep når det gjelder risikoen barn og unge utsettes for når de ikke innfrir kravene som samfunnet stiller. Prosjektet belyser de situasjoner som oppstår når barn, unge og deres familier inntar ikke-anerkjente sosiale posisjoner, og hevder at marginalisering på enkelte arenaer kan medføre marginalisering på andre arenaer som kumulativ effekt. Slike marginaliseringsprosesser kan derfor påvirke, og redusere barn og unges muligheter til kompetanseutvikling og deltakelse (Clifford et al., 2015, s. 26). I et marginaliseringsperspektiv kan sosial eksklusjon forstås som å miste, eller ikke være i stand til erverve seg muligheter eller rettigheter til deltakelse (Frønes & Strømme, 2014, s. 70). Utsatte grupper kan derfor oppleve både økonomisk, og sosial eller kulturell marginalisering.

Doktorgradsprosjektet er formelt plassert innenfor forskningscenteret BUK. Avhandlingens fokus på marginaliseringsprosesser som kan påvirke utsatte barnefamiliers samhandling med barnevernet, oppfyller forskningsprogrammet BUKs (2010, s. 7) målsetting relatert til kompetansebegrepet gjennom fokus på «de forutsetninger som gjør barn og unge i stand til fullverdig deltakelse i praksiser innenfor og på tvers av kontekster».

### **1.7 Avhandlingens relevans for barnevern som fag- og forskningsfelt**

Prosjektet har som tidligere nevnt sitt utgangspunkt i det større prosjektet DNBV (2015; 2009). Samtidig er det i denne tidsperioden gjennomført andre større forskningsprosjekter relatert til hjelpetiltak i barnevernet, blant annet «Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak» (Christiansen et al., 2015), «Hjelpetiltak i barnevernet - en kunnskapsstatus» (Christiansen et al., 2015), og «Med hjelp fra barnevernet» (Dæhlen, Løvgren, & Madsen, 2017). Disse forskningsprosjektene har alle gitt dybdeinformasjon knyttet til foreldre og barn i kontakt med barnevernet, hjelpebehov og tiltaksanalyser. Funn fra prosjektet DNBV peker i retning av at de barnefamilieene som har størst behov for hjelp, i realiteten ser ut til å være de familieene som mottar minst hjelp fra barnevernet (Clifford et al., 2015). Samtidig peker Christiansen et al. (2015, s. 246) på at mange barn som mottar hjelpetiltak ofte lever i komplekse situasjoner med sammensatte problemer der en utviklingsøkologisk forståelse for barn og voksne i familien er nødvendig for å kunne å yte et helhetlig og systematisk hjelpetilbud til familien. De omfattende problemene barnefamilieene står ovenfor beskrives som «komplekse problemer». Disse komplekse problemene består av en rekke delproblemer som er sammenvevde. Sammenvevingen gjør det vanskelig å identifisere og skille delproblemene fra hverandre (Fauske et al., 2017, s. 2). Jeg har i avhandlingen tatt utgangspunkt i forståelsen av en slik sammenveving av problemer og vendt perspektivet fra et «utenfra-blikk» på de komplekse problemene, til et «innenfra-perspektiv» med utgangspunkt i foreldrenes beskrivelser. I dette ligger et perspektivskifte fra individualisert problemmåling til fokus på erfaringer relatert til strukturelle og verdimeslige samfunnsaspekter. For å forstå marginaliseringsprosessene de mest sårbare familieene står i er det nødvendig å skifte fokus fra forskningsperspektiver som måler hvilke problemer familieene strever med, til perspektiver som gir tilgang til de berørtes subjektive beskrivelser av opplevd problematikk. Dette har resultert i at avhandlingen benytter begrepet marginaliseringsprosesser i stedet for komplekse problemer, fordi datamaterialet beskriver erfaringer knyttet til opplevd urettferdighet og krenkelser framfor problembeskrivelser. Avhandlingens relevans for barnevern som fag- og forskningsfelt ligger i dens bidrag til en utvidet forståelse av de utfordringer som oppstår i

sårbare barnefamiliers kontakt med barnevernet, der marginaliseringsprosesser kan oppstå i relasjonen mellom familie og barnevern. Videre synliggjør avhandlingen perspektivet til en marginalisert og stemmeløse gruppe innenfor barnevernet, og bringer inn et kunnskapsbidrag til fagfeltet ved å gi denne gruppen en stemme.

## 1.8 Foreldre og foreldreansvar

Innenfor det barnevernfaglige feltet benyttes det flere forskjellige begreper relatert til foreldre- og omsorgsfunksjonen, blant annet foreldre, biologiske foreldre, fosterforeldre og samværsforeldre. Hvem som regnes som foreldre til barnet reguleres av lov om barn og foreldre §§ 2 og 3 (1981). Kvinnen som føder barnet, er alltid å regne som barnets mor. Far, eller medmor<sup>5</sup> til barnet er den mannen eller kvinnen moren til barnet var gift med på fødselstidspunktet. Bestemmelsen om far og medmor gjelder imidlertid ikke dersom ektefellene var separert ved løyve eller dom ved fødselen. Dersom farskap eller medmorskaper ikke følger av reglene i §§ 2 og 3, kan partene erklære farskap etter lov om barn og foreldre § 4. Lov om barn og foreldre regulerer også hvem som har foreldreansvaret for barnet. Mor har alltid foreldreansvar sammen med den som var gift med mor ved fødselen, jf. § 34, eller sammen med samboer hun har felles barn med, jf. § 35. Dersom mor ikke var gift på fødselstidspunktet har hun foreldreansvaret alene. Foreldreansvaret kan også deles med far, eller overføres til han alene, etter avtale som registreres hos folkeregistret. Foreldreansvarets innhold er utgangspunktet for foreldres plikter, og barns rettigheter knyttet til omsorg, oppdragelse og forsørgelse:

### § 30. Innholdet i foreldreansvaret.

Barnet har krav på omsorg og omtanke fra dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve innanfor dei grensene som §§ 31 til 33 set. Har foreldra sams foreldreansvar, skal dei ta avgjerdene saman. Foreldreansvaret skal utøvast ut frå barnet sine interesser og behov.

Dei som har foreldreansvaret, er skyldige til å gje barnet forsvarleg oppseding og forsyning. Dei skal syte for at barnet får utdanning etter evne og givnad.

Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode.

Om retten til å ta avgjerd for barnet i økonomiske tilhøve gjeld reglane i vergemålsloven.

---

<sup>5</sup> Barnelovens § 3 fastslår at far til barnet er den mannen moren er gift med ved fødselen. Som medmor til barnet regnes den kvinnen som moren er gift med ved fødselen når barnet er avlet ved assister befruktning.

I situasjoner der foreldrene har delt foreldreansvar, men barnet bor fast hos kun hos den ene forelderen, ligger beslutninger om avgjørelser knyttet til vesentlige sider ved omsorgen for barnet, og større avgjørelser i dagliglivet til den av foreldrene som barnet bor hos, jf. § 37. Innholdet i foreldreansvaret og plikten til å utføre omsorg, oppdragelse og forsørgelse av barnet gjenspeiles i barnevernlovgivningens retningslinjer for hjelpetiltak, og har direkte implikasjoner for foreldrenes partsstilling i de forskjellige fasene av en barnevernsak. Ved iverksettelse av frivillige hjelpetiltak når barnet bor sammen med bare den ene av foreldrene, er det den av foreldrene som har den daglige omsorg for barnet som har samtykkekompetanse. Selv om foreldreansvaret er delt, vil den forelderen som ikke har daglig omsorg ikke regnes som part dersom hjelpetiltaket ikke berører vedkommende direkte. Dette på bakgrunn av bestemmelsen i lov om barn og foreldre § 37 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 11).

### **Et prosjekt om barnevern basert på foreldres opplevelser og erfaringer**

I prosjektet har jeg intervjuet *foreldre* til barn som mottar barneverntiltak. Jeg har valgt å ikke inkludere barna i familiene som informanter. Erfaringer med hjelpetiltak og samhandling med barnevernet beskrives derfor i avhandlingen ut fra et voksent perspektiv; et foreldreperspektiv. Foreldreperspektivet slik det benyttes i avhandlingen må *ikke* forveksles med et foreldreperspektiv i kontrast til barnevernets barneperspektiv, men som foreldrenes *perspektiv på samhandlingen* med barnevernet. Å snakke med barn, og å intervju barn for å få innblikk i deres livsverden og erfaringer når det gjelder å få hjelp og tiltak fra det offentlige, er både viktig og interessant for å få utvide kunnskap om hva barn har behov for. Barna i familiene denne avhandlingen fokuserer på vokser ofte opp i marginaliserte livs- og familiesituasjoner. Dette er et faktum barna som regel selv er klar over, og som i noen tilfeller skaper stress og skamfølelse hos de barna det gjelder. Samtidig er det slik at mange barn, og da spesielt de yngre barna, ikke har kjennskap til at de mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Et viktig spørsmål er også om foreldrenes vansker vurderes som så kompliserte av hjelpeapparatet at tiltakene i hovedsak rettes mot barna inntil barneverntjenesten har dokumentert «nok» til å fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda (Clifford et al., 2015, s. 263). Å skulle inkludere barna som dette prosjektet omfatter som informanter og intervjuet dem, ville derfor ha båret med seg utfordringer og implikasjoner av både faglig og etisk karakter. Dette diskuteres nærmere i punkt 5.2.4.

Et prosjekt knyttet til barnevern som tar utgangspunkt i foreldreperspektivet og foreldres erfaringer som samhandlingspartnere med barneverntjenesten, står i fare for å ende opp med

stemplet «foreldrevern». En begrunnelse for valget om å undersøke foreldreperspektivet er derfor nødvendig. Et argument for valget om foreldreperspektivet er at samhandlingen mellom foreldre og barnevern i forhold knyttet til familiens barn står helt sentralt, og relatert til prinsippet om barnets beste. Barnets beste skal realiseres gjennom hjelpetiltak fra barnevernet, til foreldre og barn i familier som har behov for slik hjelp. Barneverntjenesten skal finne fram til tiltak som gjør at foreldrene bidrar til realiseringen av barnets beste. Hjelpetiltak og samhandling mellom familie og barnevern er derfor av avgjørende betydning for å realisere en god oppvekst for barnet sammen med sine foreldre. Den faglige og politiske vektleggingen av familiens betydning som oppvekstarena, nedfelt i barnekonvensjonens artikkel 9 om retten til å bo med sine foreldre (FN, 1989) og menneskerettighetens artikkel 16 om retten til å stifte familie (FN, 1948), implementerer prinsippet om barnets beste i familien. Avhandlingen undersøker foreldreperspektivet i den hensikt å framskaffe kunnskap som kan bidra til utvidet forståelse for å bedre situasjonen for barna i familiene. Denne begrunnelsen danner også utgangspunkt for argumenter knyttet til prosjektets berettigelse og prosjektet samfunnsmessige nytte. Som tidligere beskrevet har Norge som nasjonalstat et barnesyn som posisjonerer barnet som et selvstendig rettssubjekt. Dette er nedfelt i all lovgivning som omhandler barn, og er også en rettesnor innenfor de faglige miljøer som arbeider med, eller er i kontakt med barn og unge. Foreldreperspektivet er i mange fagmiljøer generelt, og i norsk barnevernfaglig kontekst spesielt, underordnet begrepet «barnets beste». Dette er nødvendig for å sikre barn trygghet, omsorg og en god utvikling, fordi barnet alltid er den svakeste part i relasjonen mellom barn og voksne. Samtidig har perspektivet der «barnets beste» trumfer alle andre perspektiver en underkommunisert og lite diskutert slagside. Denne slagsiden kan i ytterste konsekvens innebære at det omsorgssystemet som skal sørge for barnets trygghet, omsorg, og utvikling får slått bena under seg når de institusjoner og systemer som er gitt i oppgave, og tillagt makt til å evaluere menneskers omsorgsevner, blendes av «barnets beste» og dermed gjøres blinde for andre, og utfyllende perspektiver. Avhandlingens bidrag til kunnskapsfeltet er derfor også å belyse og utvide innsikten i foreldreperspektivet knyttet til barnevern.

Den endelige beslutningen om iverksettingen av frivillige hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4, 2. ledd<sup>6</sup> ligger hos foreldre som har den daglige omsorgen for barnet. Retningslinjer om hjelpetiltak etter § 4-4 fastslår at det er opp til foreldrene om de vil

---

<sup>6</sup> Lov om barneverntjenester § 4-4, 2. ledd: «Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien.»

ta imot hjelpetiltaket. Barnets foreldre eller foresatte må samtykke til tiltaket, og tiltaket bør foreligge skriftlig (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 11). Barnets foreldre blir dermed «portåpnere» for barnevernet når det gjelder barnevernets muligheter for å iverksette frivillige hjelpetiltak rettet mot barn og familier som har behov for slike tiltak. Retningslinjer om hjelpetiltak etter § 4-4 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 12) påpeker viktigheten av et samarbeid mellom barneverntjenesten og foreldrene for at hjelpetiltakene skal ha en funksjon. I dette ligger begrunnelsen for å undersøke foreldrenes opplevelse av hjelpetiltak og samhandling med barneverntjenesten. Barnets foreldre skal samtykke til iverksetting av hjelpetiltak etter barnevernloven, og foreldrenes posisjon i forhold til barneverntjenesten er derfor av avgjørende betydning når det gjelder spørsmålet om barneverntjenesten får tilgang til å yte hjelp til barnet og familien. Foreldres opplevelse av, og erfaringer med samhandling med barnevernet og deres tiltakstilbud har i liten grad vært gjenstand for forskning. Avhandlingen supplerer på denne måten forskningen som er gjort på barnevernets hjelpetiltak og bidrar med et kunnskapsperspektiv som er lite utforsket.

### **1.9 Forskerposisjonen – utviklingen av mitt eget forskerblikk**

Innenfor den kvalitative forskningstradisjonen inntar forskeren en fortolkende rolle, der forskeren bruker analysemetodene for å utforske meningsinnhold i datamaterialet (Tjora, 2018). Hvordan datamaterialet analyseres kvalitativt, fortolkes og gis meningsinnhold vil bære preg av forskersubjektivitet (Tjora, 2010, s. 22). I tillegg vil forskerens dialog med informanter og datamateriale frambringe det Jensen (2008, s. 199) betegner som *resonans*. Jensen (2008) beskriver resonans som en type kognitiv og emosjonell sirkularitet som oppstår mellom terapeuters personlige livserfaringer og klienters narrativer. Jeg vil argumentere for at resonansbegrepet også er nyttig innen forskning som forståelsesmodell for hvordan forskerens møte med informanter og datamateriale, bevisst og ubevisst åpner for sirkulære prosesser mellom forskerens personlige livserfaringer og det som studeres. I en forskningskontekst vil resonansens påvirkning på relasjonen mellom forsker og datamateriale føre til en dialog som kan forstås sirkulær, der forsker og datamateriale gjensidig påvirker hverandre. Forskere innenfor den kvalitative og fortolkende tradisjonen blir således en del av datamaterialet som jobbes fram gjennom for eksempel intervjuer, og også en del av analysen og fortolkningen av datamaterielt. Resultater fra kvalitativ forskning vil derfor være preget av de personlige aspektene knyttet til forskeren, og samspillet mellom forsker, informanter og datamaterialet.

Middleton (2020, s. 189) poengterer at forskerens egen identitet, verdier og språk vil ha stor innflytelse på forskerens forhold til både informanter og datamateriale innenfor narrativ utforskning. For å forstå, og gjøre rede for eget forskerblikk, er det derfor nødvendig å reflektere rundt mitt eget verdigrunnlag, kulturell og sosial bakgrunn, fagbakgrunn, og ikke minst egne livserfaringer. Jeg har bakgrunn i norsk arbeiderklasse, og gjennomførte grunnskole og videregående skole slik det var relativt vanlig der jeg vokste opp. I 1997 ble jeg uteksaminert barnevernpedagog og fikk jobb som saksbehandler i en kommunal barneverntjeneste. Jeg fattet tidlig interesse for det juridiske aspektet innenfor barnevernarbeidet og jobbet hovedsakelig med kompliserte og alvorlige saker. Sakene endte ofte opp som gjenstand for behandling i fylkesnemnda<sup>7</sup> eller rettssystemet. Profesjonsutøvelsen innenfor barnevernet bestod for meg for det meste av akutte plasseringer av barn på bakgrunn av grov omsorgssvikt og/eller overgrep, og gjennomføring av omsorgsovertakelser i saker med samme type problematikk i familiene.

Etter en del år i barnevernfeltet endret jeg fagfelt til psykisk helsevern for barn og unge (BUP). Der ble jeg introdusert for den medisinske- og nevropsykiatriens metoder for skåring av symptomer og diagnosesetting. I dette oppstod følgende erkjennelsesmessig vendepunkt for meg i min karriere: At problematikk i barnefamilier kunne ha utspring i biologiske årsaksforklaringer, og ikke bare i omsorgssvikt eller overgrepssproblematikk. Som en del av fagutviklingen ved poliklinikken jeg arbeidet ved ble jeg i 2009 tilbudt masterutdanning i familieterapi og systemisk praksis. I løpet av masterutdanningen fikk jeg introdusert sosialkonstruksjonismen (Gergen, 2001; Gergen & Gergen, 2005), språksystemiske tilnærminger (Anderson, 2003), og diskursteori (Foucault, 1999/1970). Et nytt erkjennelsesmessig vendepunkt oppstod i møtet med disse teoretiske perspektivene; en ny forståelse knyttet til at menneskelige problemer kan være produsert gjennom sosiale konstruksjoner, kontekst og språkmakt. I arbeidet med masteroppgaven (Westby, 2014) ble jeg spesielt interessert i Foucaults diskursteori (Foucault, 1999, 1999/1970; Schaanning, 1997). Jeg benyttet «Diskursens orden» (Foucault, 1999/1970) som metodologisk utgangspunkt for masterprosjektet, som handlet om hvordan klinikere innenfor familievernnet forholder seg til teori og forskning i sin arbeidshverdag. De to siste årene av masterutdanningen arbeidet jeg som leder for barneverninstitusjon for ungdom i aldersgruppen 13-18 år. Der opplevde jeg å komme til kort i møtet med utsatte ungdommene og deres familier, til tross for den teoretiske kunnskapen jeg hadde ervervet meg.

---

<sup>7</sup> Fylkesnemndene er domstolsliknende og uavhengige statlige organ, som avgjør nærmere bestemte saker etter barnevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven og smittevernloven ([www.fylkesnemndene.no](http://www.fylkesnemndene.no))



Erkjennelsen av hvordan levekårsbetingelser som økonomisk ulikhet, klasseforskjeller og ulikheter rundt kulturell bakgrunn og verdigrunnlag spiller større rolle i forståelsen av vanskeligstilte familier enn jeg tidligere hadde antatt, ble nok et vendepunkt da jeg i 2013 ble ansatt i Frelsesarmeen<sup>8</sup>. Slik sett preges mitt narrativ relatert til utviklingen av forskerblikket av tre viktige erkjennelsesmessige vendepunkter. Jeg erkjenner det medisinske naturvitenskapelige perspektivet, samtidig som jeg forstår den menneskelige oppfattelsen og meningsdannelsen av verden som sosialt konstruert. Til sist preges forskerblikket mitt av en erkjennelse av at mennesket fødes inn i sosiale strukturer der økonomisk ulikhet og kulturelle verdigrunnlag kan danne utgangspunkt for urettferdighet og undertrykkelse.

### **1.10 Avhandlingens oppbygging.**

Avhandlingen presenteres i monografiens form, en presentasjonsform som stiller sterke krav til avhandlingens utforming og hvordan helheten i prosjektet framstilles. Jeg har valgt monografi som presentasjonsform av to særskilte grunner: For det første er det et omfattende kvalitativt datamateriale som ligger til grunn for avhandlingen, og som det er nødvendig å gi både oppmerksomhet og plass. Livshistorieintervjuene bringer fram kunnskap om et perspektiv som i liten grad er blitt hørt eller hensyntatt i barnevernforskningen, og monografiens form gir større rom for presentasjon av utdrag fra intervjuene enn det en artikkelbasert avhandling ville gjort. For det andre argumenterer avhandlingen for at barnefamiliene i prosjektet rammes av to marginaliseringsdimensjoner, en materiell og en symbolsk, som sammenveves og skaper svært komplekse utfordringer for familiene. Monografien som presentasjonsform gir mulighet for en helhetlig presentasjonsform der marginaliseringsdynamikken benyttes som teoretisk og analytisk grep gjennomgående i presentasjonsformen.

Monografien består av ni kapitler. Etter innledningskapitlet følger kapittel 2 som gjør rede for norsk barnevernlovgivning i et historisk perspektiv under overskriften «et «offentlig narrativ» om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn». Kapitlet beskriver bakgrunnen for den norske barnevernkonteksten slik den framstår i dag, og som avhandlingen forholder seg til som et narrativt perspektiv som står i relasjon til foreldrenes historier om erfaringer knyttet til det norske barnevernet. Formålet med kapittel 2 er å redegjøre for det historiske perspektivet på norsk barnevern fra «Lov om behandling av forsømte barn» av 1896, fram til dagens

---

<sup>8</sup> Frelsesarmeens barne- og familievern ([www.https://frelsesarmeen.no/barne-og-familievern](https://frelsesarmeen.no/barne-og-familievern))

barnevernlovgiving og fagsyn som danner rammeverket for avhandlingen kontekstuelle utgangspunkt. I kapitlet presenteres også begrepene «kompenserende» og «omsorgsendrende» tiltak. Dette er begreper som ble introdusert i 2007 av Øyvind Kvello (2007b), og som i dag er inkorporert i lov om barneverntjenester uten at begrepsdelingen har vært gjenstand for spesifikk redegjørelse eller diskusjon. Kvello har, både som fagperson og med sin utredningsmal (Kvello-malen) for barnevernundersøkelser, fått en helt særegen posisjon i det norske barnevernet. Kvello-malen ble introdusert i 2007, og har etter dette blitt integrert i det elektroniske klientsystemet «Wisma Familia Barnevern», som benyttes av omtrent 380 av Norges kommuner (Wisma, u.å.), og i ACOS Barnevern som benyttes av omtrent 50 norske kommuner (ACOS, u.å.).

Avhandlingens teoretiske perspektiver presenteres i kapittel 3. Resultater fra analysearbeidet med livshistorieintervjuene kretser i høy grad rundt emosjonelle begreper som krenkelse og urettferdighet. Det innholdsmessige i disse begrepene, spesielt i kontekst av å være foreldre i en barnefamilie i en marginalisert posisjon, har vært retningsgivende for valg av teoretisk perspektiv for avhandlingen. Datamaterialet viser at marginaliseringsprosesser preger informantens livshistorier, og avhandlingen argumenterer for at sårbare familier marginaliseres langs to dimensjoner: 1) en materiell dimensjon, og 2) en symbolsk dimensjon. Teorikapitlet redegjør for marginaliseringsbegrepet, og hvordan begrepet benyttes i avhandlingen. Deretter presenteres teorigrunnet som er funnet hensiktsmessige i diskusjonen av resultatene fra prosjektet, basert på to fremtredende begreper i datamaterialet: urettferdighet og krenkelse. Som teoretiske perspektiver for avhandlingens forståelse av marginaliseringsprosesser er Nancy Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori og Axel Honneths (1995, 2007) teori om anerkjennelse, og dynamikken mellom teoriene funnet hensiktsmessige. Avhandlingen støtter seg videre til Vasas (2005, s. 196) konseptmodell for marginaliseringsprosesser for å illustrere dynamikken i marginaliseringsprosesser som finner sted i kontekst av det barnevernfaglige perspektivet.

I kapittel 4 presenteres kunnskapsstatus og litteraturgjennomgangen som er gjennomført i forbindelse med avhandlingsarbeidet. Presentasjonen følger de to marginaliseringsdimensjonene avhandlingen tar utgangspunkt i. Størparten av kunnskapsgrunnet knyttet til levekår og materiell marginalisering er hentet fra nyere forskningsrapporter. Når det gjelder symbolsk marginalisering er det i gjennomgangen lagt spesiell vekt på utdanningens betydning i kunnskapssamfunnet, barnets betydning i velferdsstaten Norge, og det faglige verdigrunnet som ser ut til å prege dagens barnevern.

Jeg retter et ekstra fokus mot innholdet i Øyvind Kvellos forfatterskap, og den særegne posisjonen dette innholdet har fått innenfor det faglige verdigrunnlag i det norske barnevernet i dag. I dette legger jeg den innflytelsen Kvellos utredningsmal har fått i kommunale barneverntjenester, utbredelsen av referanser til forfatterskapet i det barnevernfaglige feltet, samt den innflytelsen forfatterskapet har hatt på barnevernlovgivningens distinksjon mellom kompenserende og omsorgsendrende tiltak. Gjennomgangen av kunnskapsgrunnlaget knyttet til barnevernets verdigrunnlag må leses, og sees i sammenheng med kapittel 2.

Kapittel 5 redegjør for valg av narrativ metodologi og metode for prosjektet. Det er benyttet to ulike narrative tilnærminger til datamaterialet. Den første tilnærmingen betegnes som narrativ analyse der hovedoppgaven er å avdekke historiens plot og hendelser som er av avgjørende betydning for personens fortelling kommer til syne (Polkinghorne, 1995). Analysen støtter seg til metoden «narrativ utforskning», som er et særskilt metodologisk perspektiv innenfor narrativ metodologi der fokus rettes mot menneskers erfaringer og hvordan menneskelige erfaringer bygger på hverandre gjennom tid og rom (Clandinin, 2007, 2013). Metoden bringer fram betydningen av hvordan foreldrene forstår sin egen historie, og hvordan de forstår den sosiale virkeligheten de forholder seg til i dag. Resultater fra den narrative analysen presenteres i kapittel 6, sammen med demografiske opplysninger om informantene. Hovedtyngden av den narrative analysen ligger på vendepunkter i foreldrenes livshistorier som har vært av avgjørende betydning i foreldrenes liv når det gjelder relasjonen de har hatt, og har til barnevernet. Det har vært nødvendig å gå spesifikt inn i barnevernets lovverk flere steder i presentasjonen av resultatene. Dette for å tydeliggjøre hvordan foreldrenes livshistorier står i et kommunikativt og relasjonelt forhold til et større narrativ om beskyttelse av barn.

Den andre analysemetoden benyttet på datamaterialet er en narrativ, stemmesentrert tilnærming, «the Listening Guide» (Gilligan, 2015; Gilligan, Spencer, Weinberg, & Bertsch, 2003). Metoden «lytter» etter stemmer i fortellingene, og metodens hovedoppgave er å undersøke hvordan ulike stemmer i fortellerens historie harmonerer eller eventuelt disharmonerer med hverandre. Metoden bringer fram det underliggende emosjonelle grunnlaget i historiene og aspekter ved foreldrenes fortellinger fra den sosiale virkeligheten som barneverns klient som vanligvis ikke høres i de barnevernfaglige diskusjoner. Analysemetoden er spesielt egnet til å hente fram marginaliserte stemmer, temaer det er vanskelig å snakke om, samt tabuer (Koelsch, 2015). Emosjonene og stemmene som ikke høres av barnevernfeltet, er av betydning for hvordan foreldrene både forstår, og utøver

foreldrerollen. Nytteverdien i metoden ligger i at den henter fram foreldrenes erfaringer knyttet til utviklingsmuligheter og marginaliseringsprosesser i kontakt med barnevernet, både det som ytres i intervjuene og de ytringer som ikke høres i barneverndebatten. Resultater fra den stemmesentrerte analysen presenteres i kapittel 7.

Kapittel 8 samler resultatene fra de to ulike narrative analysemetodene til en helhetlig diskusjon knyttet til marginaliseringsprosesser som eksisterer og produseres innenfor det norske barnevernfeltet. Resultatene forstås og diskuteres i lys av Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori og Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori.

I kapittel 9 oppsummeres avhandlingens innhold og foreslår mulige faglige og politiske implikasjoner. I tillegg beskrives fremtidige forskningsspørsmål som reises som en konsekvens av avhandlingens resultater og diskusjon.

## 2 Et «offentlig narrativ» om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn

Dette kapitlet vil handle om det kontekstuelle rammeverket for dagens barnevernfelt, beskrevet gjennom en redegjørelse for det norske barnevernets historiske utvikling. Barnevernfeltet har vært gjenstand for kontinuerlig faglig og verdimessig utvikling. Samtidig bærer fagfeltet med seg et tankegods gjennom sin historisitet som tidvis skinner gjennom i debatten og diskusjonen rundt barnevernet. Det er i dag litt over 120 år siden Norges første lovgivning knyttet til vern av utsatte og omsorgssviktede barn ble vedtatt. Lov om behandling av forsømte barn (Vergerådsloven) ble vedtatt i 1896, og trådte i kraft 1. september 1900. Gjennom disse 120 årene har barnevernlovgivningen gjentatte ganger vært gjenstand for reformer, eller forsøk på å reformere lovgivningen. Den første store reformen innenfor barnevern er som nevnt ovenfor, lov om behandling av forsømte barn fra 1896. Den neste store reformen knyttet til barnevernlovgivningen er den vedtatte loven om barnevern av 1953. Førti år senere trer en ny barnevernlovgivning i kraft; lov om barneverntjenester av 1992. I skrivende stund opplever vi en fjerde barnevernreform under utrulling. Denne reformen består av endringer i lov om barneverntjenester (1992) som trer i kraft fra 2018. Larsen (2002, s. 64) hevder at myndighetenes ønske om å få bedre oversikt og kontroll over omsorgssystemet er et dominerende og gjentakende trekk ved reformarbeid knyttet til barnevernets historie.

I dette kapitlet tar jeg utgangspunkt i offentlige dokumenter utformet av politiske organisasjoner, offentlige tjenestemenn eller samtidens fagkyndige. Dette gjør jeg for å beskrive det jeg kaller et «offentlig narrativ» om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn. I framskrivningen av narrativet tar jeg utgangspunkt i tekster som dokumenterer den historiske utviklingen innenfor norsk barnevernlovgivning, med et spesielt fokus på det tankegodset som har vært knyttet opp mot barns behov for omsorg og oppdragelse. Parton (2014, s. 14) påpeker i sin analyse av det engelske barnevernets utvikling og barnevernpraksisens samtidsstatus at:

...what we now call ‘child protection’ has a history and line of development that has been influenced by a range of social, economic, cultural and political changes over a century and a quarter, and that a knowledge of this history is crucial to explaining and understanding the current form and function of this area of policy and practice.

Således danner den historiske beskrivelsen av framveksten av narrativet om det norske barnevernet et rammeverk for avhandlingens forståelse for samtidens barnevernpraksis. I dette

foreslås en forståelse av hvordan samtidens barnevernpraksis er konstituert, og hvordan den uttrykker en bredde av kompleksitet, motsetningsforhold og spenningsfelt (Parton, 2014, s. 2).

Dette offentlige narrative om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn danner og former grunnlaget for de normer og verdier samfunnet til enhver forholder seg til og vurderer barns behov for beskyttelse ut fra. Barn og foreldre som kommer i kontakt med det norske barnevernet tvinges inn i et forhold til det offentlige narrative, både gjennom normer, verdier og språkspill. Familiens egne historier veves inn i et kommunikativt og relasjonelt forhold til det offentlige narrative. Avhandlingen undersøker barnevernforeldres narrative relatert til det å motta hjelp, samtidig vil disse narrative kontinuerlig interagere med det offentlige narrative om beskyttelse av barn. Clandinin (2013, s. 33) understreker dette: «Although narrative inquiry is about people's experience, to understand each individual's experience one must understand the social, cultural, familial, linguistic, and institutional narratives that shape, and are shaped by, the individual».

Dette kapitlet har derfor som funksjon å kontekstualisere avhandlingens forsknings- og fagområde, i tillegg til å vise utviklingen innenfor barnevernfeltet fram til nåtidens faglige ståsted. Utvalget av litteratur og dokumenter som utgjør grunnlaget for kapitlet, er gjort på bakgrunn av at dokumentene har fungert som viktige premissleverandører for utviklingen innenfor barnevernlovgivningen og barnevernets faglige tilnærminger og forståelsesmodeller. Utvalget av litteratur og dokumenter er derfor gjort i den hensikt å gi en dekkende fremstilling av utviklingen som samtidig er relevant for problemstillingen. Den siste delen av kapitlet har jeg tilegnet en redegjørelse for begrepene kompensere og omsorgsendrende tiltak, to begreper som har festet seg i barneverntjenestenes dagligtale, men som kanskje ikke innesitter det solide teoretiske fundamentet som begrepene skulle tilsi.

## **2.1 Første antydning til barnevern**

Den første antydning til et offentlig barnevern finner vi i legdsordningen for fattige i Landskapslovene fra 1100-tallet, senere videreført i Magnus Lagabøtes landslov som trådte i kraft i 1274 (G. Hagen, 2001, s. 17). Ætten var det kollektivet der sosial trygghet ble ivaretatt mellom generasjonene, og de arbeidsføre hadde ansvaret for underhold av barn og andre i ætten som ikke kunne forsørge seg. Å forsørge medlemmer av ætten var en juridisk plikt, og plikten omfattet også tjenestefolk (Kluge, 1973). På Magnus Lagabøtes tid ble det gjort en avgrensning mellom hvem som hadde tillatelse til å tigge. Gamle, syke og vanføre mennesker

som åpenbart ikke var i stand til å ivareta egne behov ble beskrevet som «ùmagi», og hadde rett til å be om almisser. Fattige som var arbeidsføre, hadde derimot ikke samme rettighet til å tigge, med mindre de hadde bestått den moralske prøven som bestod i at en først måtte forsøke å få seg arbeid. (Midré, 1995, s. 11-13). Midré (1995) påpeker at denne avgrensingen av hvem som er «verdige» og «uverdige» trengende, eller opptrekkingen av skillet mellom de som har legitime hjelpebehov og de som ikke har det, er et problem som har fulgt den sosialpolitiske historien (Midré, 1995, s. 12). Claussen (2014) gjør oppmerksom på at avgrensingen mellom de «verdige» og de «uverdige» trengende gjenfinnes i dagens velferdssystemer i skillet mellom trygdeordninger og sosialhjelp. Der trygd er en økonomisk sikkerhet og rettighet man opparbeider seg gjennom arbeid, framstår sosialhjelp som sikkerhetsnett for mennesker som ikke har arbeidet (Claussen, 2014, s. 22). I tillegg legges det i dagens velferdssystem stadig sterkere vekt på at kompensierende tiltak som blant annet erstatter inntektsbortfall skal være midlertidige. For eksempel skriver Arbeids- og velferdsetaten (NAV) (2018c) på sine nettsider om økonomisk stønad i form av sosialhjelp at: «Økonomisk sosialhjelp er ei mellombels inntekt. Målet med stønaden er at du så raskt som mulig skal kunne klare deg sjølv. Før du kan få stønad må du vurdere alle andre muligheter til å forsørge deg sjølv». Skillet som tegnes opp mellom legitime og illegitime hjelpebehov er viktig å trekke inn i debatten om forståelsen av de mest utsatte familiene innenfor barnevernet. Jeg kommer tilbake til dette i diskusjonskapitlet, både knyttet til temaet marginalisering, men også til det faglige ståstedet som ser ut til å ha inntatt norsk barnevern når det gjelder skillet mellom begrepene kompensierende og omsorgsendrende tiltak. Utviklingen av disse begrepene gjøres rede for i punkt 2.7.

De som falt utenfor det sosiale og økonomiske kollektivet ætten utgjorde, og som var for svake til å tigge, ble fanget opp av legdsordningen (Claussen, 2014, s. 17). Legdsordningen var en offentlig fattigpleie og gikk ut på at eiendomsbesittere, det vil si bønder, forpliktet seg til å ta imot fattige til forpleining for en viss tid. Deretter måtte den fattige vandre til neste gård for videre forpleining. I gruppen av fattige fant man både eldre mennesker og barn. Legdsordningen stod sterkt i det norske samfunnet, og ble først avvirket ved innføringen av fattigloven i 1900 (Kluge, 1973). Fattigforordningen av 1741 viser første tegn til at barn skulle behandles annerledes enn voksne. Det ble slått fast at en skulle unngå å sette barn bort på legd, men heller forsøke å sette barna bort til oppfostring hos bra folk (G. Hagen, 2001, s. 17). På 1600- og 1700-tallet vokste tukthusene fram. Disse var i utgangspunktet ment som tvangsarbeidshus for fattige, og for omreisende uten arbeid. Plassering i tukthus ble besluttet ved dom, eller av øvrigheten. Tukthusene ble etter hvert også vanlige plasseringssteder for

prostituerte, enslige mødre og «vanartige» barn (Kluge, 1973, s. 19). Tukthusanordningen hadde bestemmelser om at barn i første omgang skulle plasseres i fosterhjem eller i lære, men dersom barnet var uvillig eller ikke klarte å innordne seg sin nye husbond, kunne barnet plasseres i tukthus, såkalte «tugt- og børnehus» (G. Hagen, 2001, s. 18).

Fra slutten av 1700-tallet, og utover 1800-tallet endret samfunnsstrukturene seg grunnet den hurtige industrialiseringen. Den industrielle revolusjonen utviklet seg først, og raskest i England, og spredte seg utover Europa i løpet av 1800-tallet. Industrialiseringen ledet til en overgang fra et paternalistisk bondesamfunn, til et industrialisert klassesdelt samfunn organisert gjennom arbeid, både tidsmessig og lønnsmessig. Der jordeierne tidligere hadde hatt ansvar for sine undersåtter og samfunnets fattige, førte industrialiseringen til skarpe sosiale skiller. Fattigdomsproblematikk førte til at vagabonderende, forsømte og kriminelle barn samlet seg i flokker i byene. Der barn tidligere hadde vært ansett som en økonomisk ressurs i bondesamfunnet, ble de til en økonomisk belastning i industrisamfunnet (Dahl, 1992, s. 16-23). Parallelt hadde et «nytt» syn på barn og barndom vokst fram i kjølvannet av opplysningstiden. Kristentroen med vektlegging av arvesynden i oppdragelsen av barnet gjennom middelalderen, fikk mindre betydning. Opplysningstidens strømninger førte til en sekularisering av synet på barnet og barndommen, der oppdragersynet endret fokus mot å forberede barnet på livet i samfunnet framfor livet etter døden (Thuen, 2002, s. 144). Barnet ble nå betraktet som uskyldig når det gjaldt sine laster, og ble ansett som de mest verdige blant grupper av trengende (Dahl, 1992, s. 23). Ut fra den borgerlige middelklassen, og med økonomiske bidrag fra adelen, vokste det fram et filantropisk veldedighetsarbeid for å bekjempe problemer knyttet til fattigdommen som hadde eksplodert under industrialiseringen. Veldedighetsarbeidet hadde sin opprinnelse i England, der industrialiseringen gikk raskest, og der klasseskiller og fattigdomsproblematikk skapte bekymring relatert til sykdomsbekjempning og sosialt opprør (Dahl, 1992, s. 21). Veldedighetsarbeid spredte seg fra England til Europa, og i løpet av 1800-tallet vokste en filantropisk barneredningsbevegelse fram i Europa med utgangspunkt i religiøse bevegelser, borgerskapet og kvinners utvidete samfunnsengasjement. Barneredningen framstår i sosialpolitikken som en særegen epoke, og kan fortettes til perioden 1820 til 1900. I tillegg til filantropiens barmhjertighetstankegang, skulle det veldedige prosjektet ikke bare gi barn omsorg, men også oppdragelse (Thuen, 2002, s. 27-28). For barneredningsbevegelsen ble institusjonen det primære tiltak for å redde forsømte og fattige barn fra dårlige foreldre og andre farer, og oppretting av institusjonsanlegg kan sees som karakteristisk for denne epoken. I Sveits, Tyskland, Frankrike og England ble det anlagt pionerinstitutioner, plassert på landsbygda slik at de forsømte



bybarna fysisk ble fjernet fra sine skadelige omgivelser. Disse pionerinstitutionene dannet mønsteret for oppbyggingen av institusjonsanlegg i Norge, slik som for eksempel Toftes Gave, Lindøy og Bastøy (Dahl, 1992, s. 23-25).

Framveksten av industrisamfunnet førte med seg utvikling av borgerskapet og et privatisert familieideal der morsrollen stod sentralt, og voksne og barns liv ble skilt i ulike sfærer (Frønes, 1989). Denne «reformen» fant imidlertid ikke sted i samme utstrekning blant bønder og arbeiderklassefamilier. Barna ble tidlig sendt ut i arbeid, og det borgerlige familieidealet ble først realisert for alle gjennom «husmorfamilien» etter andre verdenskrig (Frønes, 1989). For fattige barnefamilier på 1800-tallet innebar neppe fattigomsorgen eller barneredningsbevegelsen en opplevelse av bistand eller hjelp til å ta seg av barneflokket. Heller ble barna fjernet fra sine «skadelige» og «usømmelige» omgivelser i et forsøk på å oppdra og disiplinere barna etter borgerskapets idealer for passende atferd, slik at disse barna ble rustet til i framtiden å danne mer ordnede familier. Idealismen i barneredningsbevegelsen strakk seg ikke spesielt lenger enn til å oppdra og kontrollere fattigbarna, og grenser for sosial tiltak ble satt slik at barna ikke fikk mulighet til å stige i det sosiale hierarkiet (Dahl, 1992). For fattige foreldre bestod steinhard realisme knyttet til omsorgsidealet om å bringe nok mat på bordet til å holde liv i barneflokket, om hvor sykdomsbefengte barna og foreldrene var, og sist, men ikke minst: å holde barna unna kriminalitet.

## **2.2 Lov om behandling av forsømte barn – vergerådsloven av 1896**

På slutten av 1800-tallet fikk kriminologien som vitenskap et oppsving i Europa.

Kriminologien tilhørte den positivistiske bevegelsen, og innenfor bevegelsen fikk barn en særlig betydning knyttet til en tro på at det uferdige barnet kunne endres. Dette førte til et krav om særreaksjoner overfor barn innenfor kriminalområdet (Dahl, 1992, s. 57-67). I 1874 ble det vedtatt en ny kriminallov som åpnet for at lovbrøtere mellom 10 og 14 år kunne idømmes opphold i oppdragelsesanstalt som alternativ til fengsel (NOU 2000: 12, s. 21).

Redningsanstalter som Toftes gave endret navn til oppdragelsesanstalter, og skillet mellom filantropi og kriminalomsorg var flytende i 1880-årene. Mot slutten av 1800-tallet gikk barneredningen over til å bli et statlig ansvar, og i 1899 gikk Norge som første land i verden fra filantropi til rent statlig barnevern når det gjaldt omsorgen for forsømte barn (Dahl, 1992, s. 84-87). I perioden 1885 til 1892 ledet riksadvokat Bernhard Getz et reformarbeid knyttet til strafferettslovgivningen, med mål om å løsrive kriminelle barns forhold fra straffelovgivningen. Getz hadde lenge kritisert straffelovgivningen knyttet til unge lovbrøtere

(NOU 2000: 12, s. 22). Getz lanserte ideen om at staten måtte drifte oppdragelsesanstaltene. Man så en stadig økende kriminalitet blant barn og unge, og Getz hevdet barmhjertighet ikke var tilstrekkelig for å møte behovene til disse barna. Samtidig var det ønskelig at lovverket skulle åpne for at oppdragelsesanstaltene kunne ta inn barn som enda ikke var kommet i konflikt med straffelovgivningen. Dette gjaldt de barna som falt inn under skole- og fattiglovverket (Dahl, 1992, s. 88-93).

I 1889 ble lov om folkeskoler vedtatt, med obligatorisk folkeskole for alle. Med dette oppstod et nytt problem: Folkeskolen måtte ta seg av barn fra alle samfunnslag, og de barna som forstyrret samfunnets ro og orden ble synlige. I 1890-årene ble det uttalt et behov om skille ut elever med problematisk sosial bakgrunn og atferdsproblemer fordi de stod i veien for gjennomføringen av den nye demokratiske skolepolitikken (Dahl, 1992, s. 112) Skolen hadde ikke anledning til å utvise «de vanartede og moralsk fordervede barn» som skolen selv ikke håndterte, og barnevernet framstod dermed relevant for skoleverkets segregasjonsbehov (Dahl, 1992, s. 120). Vergerådsloven skulle derfor komme til å fylle to fagfelts mål. For det første juristenes mål om kriminalitetsreduisering gjennom oppdragelse til lovlydighet, for det andre pedagogenes målsetting der vergerådsloven ble et middel til segregering av sedelig fordervede barn (Dahl, 1992, s. 138).

Lov om behandling av forsømte barn (Vergerådsloven) ble vedtatt i 1896 med ikrafttreden i 1900. Lovverket instituerte et nytt kommunalt organ: Vergerådet. Ifølge lovens § 6 skulle vergerådet bestå av syv medlemmer, hvorav sorenskriver og prest var faste medlemmer. I tillegg skulle kommunestyret velge fem medlemmer, der ikke mer enn to kunne være kvinner (1896). Vergerådets hovedoppgave var å ta seg av barn under 16 år som enten hadde gjort seg skyldig i kriminelle handlinger, eller som var «sedelig forkommet eller fordervet» på grunn av foreldrenes «lastefullhet eller forsømmelighet», jf. §1 (1896). Det dominerende trekket i det offentlige narrative under vergerådsloven var altså at barn og unges problemer var direkte forårsaket av foreldrenes synder, uanstendigheter og vanskjøtsel. Vergerådet hadde to typer tiltak til rådighet overfor foreldre, der det mildeste tiltaket var formaning eller refselse. Dersom dette ikke var tilstrekkelig, kunne vergerådet plassere barnet bort fra familien. Barn kunne etter vergerådets vedtak plasseres som pleiebarn i «gode familier», i barnehjem eller i kjønnsdelte skolehjem etter fylte ni års alder (NOU 2000: 12, s. 23-24). Vergerådsloven hadde to typer plasseringer av barn som utgangspunkt, bygget på en tro på at de vanskelige barna kunne berges. Enten ved å gi barnet en ny familie, eller ved å plassere barna i institusjoner som kunne sørge for en strengere oppdragelse enn det foreldrene var i

stand til å gi. Dette førte til at antall institusjoner vokste i årene fra 1900 og fram mot 1940. De fleste barnehjemmene ble opprettet rundt 1900, og ble i hovedsak driftet av lokale, og ofte religiøse organisasjoner. I 1946 var det totalt 160 institusjoner i Norge, med plass til over 4000 barn. 142 av disse var eiet og driftet av private organisasjoner, foreninger eller stiftelser. (G. Hagen, 2001, s. 77-78). Skolehjemmene derimot, var selve fundamentet i vergerådssystemet. Institusjonene var i offentlig eie, og de første skolehjemmene som ble opprettet var tidligere oppdragelsesanstalter. I 1939 var i alt 11 skolehjem i drift, drevet med statsstøtte. 4 av skolehjemmene var for jenter, mens de 7 resterende var forbeholdt gutter. Til tross for optimisme ved skolehjemmenes etablering, ble institusjonen også møtt med kritikk og skepsis, ikke minst på grunn av avsløringer om mishandling og harde straffetiltak ved en del av skolehjemmene (G. Hagen, 2001, s. 84-87). Utgivelsen av boken «Under loven» i 1908, skrevet av en tidligere lærer på Bastøy skolehjem, avslørte groteske metoder benyttet mot skolehjemsguttene. Den første skandalen var et faktum. (Dahl, 1992, s. 180; G. Hagen, 2001). Vergerådsloven skulle i utgangspunktet skille barneforsorgen fra fattigvesenet med et mål om at vergerådet skulle overta ansvaret for fattigvesenets barn. Slik ble imidlertid ikke vergerådsloven håndtert i praksis. Undersøkelser viser at vergerådets arbeid på begynnelsen av 1900-tallet stod sterkere i byene og i de store kommunene enn på landsbygda, der fattigomsorgen i større grad tok ansvar for de forsømte barna (NOU 2000: 12, s. 25-26). I 1935 var kun 25-30% av landets 751 vergeråd virksomme, og en tilsvarende undersøkelse i 1946 viste den samme tendensen (G. Hagen, 2001, s. 65). Skandalene som ble avslørt knyttet til skolehjemmene, vergerådets uvirksomhet i store deler av landet, kritikk av det høye antallet plasseringer, samt oppdagelsen at det gikk bedre med de barna som forble i hjemmet enn de barna som ble plassert av vergerådet (Larsen, 2002, s. 78), førte til behov for et reformarbeid rettet mot barnevernarbeidet i etterkrigstiden.

Norge var i perioden 1900 til 2. verdenskrig preget av et klassesamfunn der borgerskapets familieidealer var rådende. Blant arbeiderklassefamilier var fattigdom og dårlige boforhold utbredt (Frønes, 1989). Øia og Fauske (2010, s. 79) beskriver hvordan industrialisering og modernisering førte til tydelige klasseskiller mellom borgerskapets og arbeiderklassens syn på forholdet mellom foreldre og barn, skiller som kom til uttrykk gjennom motsetningsforhold mellom folkelig ettergivenhet og borgerlig strenghet. Ifølge Rudberg (1983, s. 170) var målsettingen for den folkelige omsorgen å sørge for at barna vokste opp, mens borgerskapet fokuserte på å forme og utvikle barna etter visse samfunnsmessige verdier. Den folkelige oppdragelsen ble kritisert, og ansett som et problem av borgerskapet: «Når borgerskapet kritiserer folkelig oppdragelse, er det ikke først og fremst fysiske overgrep eller råskap som

står i sentrum for kritikken; det er forsømmelsen, ettergivenheten og planløsheten ...» (Rudberg, 1983, s. 170). Formålet med vergerådsloven var å forhindre utvikling av kriminalitet blant barn og unge som følge av urbaniseringen, og holde disse barna unna straffeloven (Dahl, 1992). Samtidig var obligatorisk skolegang for alle vedtatt i 1889. Blant norsk samfunnselite hadde det utviklet seg en forståelse av at familien var samfunnets primære oppdragelses- og undervisningsinstitusjon, og at det var foreldrenes plikt å sørge for egne barns behov for omsorg, oppdragelse og undervisning (Kvam & Tveiten, 2018, s. 40). I tillegg til plikten om å fylle egne barns materielle behov hadde nå en ny dimensjon inntatt omsorgsidealet: å sørge for at barna oppfylte skoleplikten. For familier som ikke klarte å innfri omsorgsidealene var det lite praktisk og materiell hjelp å få. Vergerådene praktiserte to typer tiltak, refselse og bortsetting, og slik sett var vergerådernes tiltak fullstendig ute av synk med familienes behov. Arbeiderklassefamilier utgjorde den store majoriteten av familier som vergerådet fulgte opp, og barn ble bortsatt også med fattigdom som argument (Kvam & Tveiten, 2018, s. 50). Under diskusjonene i Stortinget før vergerådsloven ble vedtatt ble det løftet bekymring for om vergerådsloven kunne bli misbrukt mot de svakeste i samfunnet (Kvam & Tveiten, 2018, s. 53-54). Selv om vergerådsloven ga foreldrene enkelte rettigheter, for eksempel muntlig eller skriftlig uttalerett ved forberedende saksbehandling til vergerådet og tilstedeværelse under forhandling i vergerådet<sup>9</sup> (Theiste, 1915, s. 27-32), ble det i Stortinget også hevdet innvendinger mot den samfunnsmakten som kunne komme i spill gjennom vergerådene (Kvam & Tveiten, 2018, s. 52) Vergerådsloven ble vedtatt uten at diskusjonene i Stortinget rundt bekymringer om foreldrenes posisjon ble hensyntatt (Kvam & Tveiten, 2018, s. 55), og vergerådsloven ble ifølge Kvam og Tveiten (2018, s. 50) slik sett «en klasselov i både intensjon og praksis».

### **2.3 Den andre barnevernreform – Lov om barnevern av 1953**

I mellomkrigstiden fikk psykoanalysen stadig flere tilhengere i Norge. Psykoanalysen kritiserte den autoritære og religiøse oppdragelsen av barna, noe som skapte debatt med det etablerte oppdragelsessynet kirken og skolen representerte. Debatten konkluderte allikevel med en konklusjon om at den autoritære oppdragelsen som bygde på straff og tukt måtte avskaffes (G. Hagen, 2001, s. 38-42). I 1947 ble Barnevernkomiteen oppnevnt, med mandat om å skape større enhet i den norske barnevernadministrasjonen. Resultatet av komiteens arbeid ble en innstilling til ny lov om barnevern. Loven ble vedtatt i 1953, og iverksatt i 1954 (G. Hagen, 2001, s. 138). Lov om barnevern av 1953 flyttet vergerådets arbeidsoppgaver til

---

<sup>9</sup> Vergerådslovens §§ 13 og 14

kommunen, og vergerådets tidligere vedtaksmyndighet om plasseringer utenfor hjemmet ble lagt til en kommunal barnevernsnemnd. De kommunale barnevernadministrasjonene ble underlagt tilsyn av fylkesmannen, jf. §§ 13 og 15 (1953). Videre skulle barnevernadministrasjonens vedtak treffes med «barnets beste for øye», jf. § 17, 2. ledd, altså en dreining vekk fra vergerådslovens atferds- og kriminalitetsbekjemping.

I etterkrigstiden ble forståelsen av barn og unges vansker preget av et skifte i forståelse og ideologi, blant annet basert på John Bowlbys (1951) tilknytningsforskning. Bowlby ble i 1950 engasjert av the World Health Organization (WHO) for å gjennomføre et forskningsprosjekt knyttet til hjemløse barn etter andre verdenskrig. Bowlby gjennomførte sine undersøkelser i Storbritannia og Europa, og publiserte i 1951 rapporten «Maternal care and mental health» (Bowlby, 1951; Dijken, 1998). I rapporten beskriver Bowlby (1951) konsekvensen for barn ved langvarig adskillelse fra mor, såkalt morsdeprivasjon. Samtidig hevdet Bowlby (Dijken, 1998, s. 149) at dersom barn nødvendigvis måtte flyttes hjemmefra, var fosterhjem å foretrekke framfor omsorg i institusjon. Også Barnevernkomiteens (1951, s. 37-38) innstilling til ny barnevernlov understreket familiens særegne betydning som oppvekstarena selv om det var mangler ved hjemmet:

Alle heimer kan ikke være like gode og alle foreldre er ikke like gode forsørgere og oppdragere. Et barn er likevel som oftest knyttet til heimen – far, mor og søsken – med så sterke følelsesmessige bånd, at det kan føre til alvorlige psykiske skader for barnet om disse bånd blir revet over. Disse skadene kan i mange høve blir lang større enn det en oppnår ved å omplante barnet i et materielt og sosialt sett bedre miljø.

I dette ligger et klart brudd med normene og idealene i vergerådlovgivningen, og det biologiske prinsipp innføres som overordnet i barnevernlovgivningen. Hagen (2001) påpeker hvordan barnevernloven av 1953 var sterkt påvirket av nye psykologiske teorier når det gjaldt barns utvikling og behov, noe som stod i sterk kontrast til vergerådslovens syn på oppdragelse. I det offentlige narrative oppstår det et brudd og et vendepunkt bort fra vergerådets idealer om oppdragelse, disiplin og adskillelse fra lastefulle foreldre som botemiddel for utsatte barns problemer, og mot et syn der (Barnevernkomiteen, 1951, s. 38): «... foreldreheimen er det beste miljø for et barn å vokse opp i ...», og at samfunnet etter komiteens mening burde «... i det lengste ved åtgjerder som står til rådighet søke å hindre at barn blir skilt fra heimen».

Om barnevernloven av 1953 skriver NOU 1985:18 (1985, s. 27): «Barnevernlovens primære mål er å styrke familien slik at barn kan fungere på tilfredsstillende måte i sitt vanlige miljø. Hjelpen skal først og fremst ytes familien og på en slik måte at de problemer som lager konfliktene kan elimineres eller svekkes». Det biologiske prinsipp ble et overordnet prinsipp i lovgivningen, jamfør «familiebehandlingsprinsippet» (NOU 1982: 26, s. 65). Sammen med lovens like vilkår for iverksetting av vernetiltak (hjelpetiltak) i hjemmet, som for anbringelse av barn utenfor hjemmet (Ofstad & Skar, 2004, s. 67), skulle det dermed tungtveiende grunner til før barn ble flyttet fra foreldrene. Narrativet om den gode familien, og vernetiltak for å hindre at barn måtte bryte biologiske bånd er trekk ved denne perioden knytte til barnevernlovgivningen. Samtidig viste undersøkelser av praksis at omsorgstiltak forekom oftere enn forebyggende tiltak (Flaatten & Sandbæk, 1980; Tiller, 1969).

Med barnevernloven av 1953 fikk familien og perspektiver på biologiske bånd en helt ny og overordnet posisjon sammenliknet med tiden under vergerådsloven. Loven hadde som målsetting å hjelpe barn gjennom forebyggende vernetiltak, i størst mulig grad innenfor rammen av egen biologisk familie, og fattigdom var ikke lenger et legitimt kriterium for å bortplassere barn (Kvam & Tveiten, 2018, s. 50). For familiene innebar dette mulighet for å få hjelp blant annet gjennom tilsyn, økonomiske støtteordninger, barnehageplass, og pleie til syke eller funksjonshemmede barn<sup>10</sup>. Beslutninger om vernetiltak etter barnevernloven ble lagt til de kommunale sosialkontorene, og på denne måten ble tilgangen til hjelp direkte rettet mot barnas situasjon lettere tilgjengelig for barnefamiliene. Beslutninger om plassering av barn utenfor hjemmet ble fattet av kommunale barnevernsnemnder, og i små kommuner med svært gjennomsluktige miljøer kan en tenke seg at dette har medført store belastninger for familiene dette gjaldt. Barnevernloven av 1953 samlet barnevernet lokalt, og fungerte godt i de større kommunene. I små kommuner var det derimot liten eller ingen administrasjon med barnevernet (G. Hagen, 2001, s. 223). Dette kan kanskje forklare noen av grunnene til hvorfor barnevernarbeidet i denne perioden framstod som underlagt tilfeldighetens spill, både når det gjaldt rettsikkerhet, det å hjelpe barn som hadde behov for det, og kompetansesprøket i barnevernarbeidet.

I 1962 publiserte en gruppe pediatere i USA en artikkel, der funn knyttet til alvorlige fysiske skader på barn etter mishandling og vold fra egne foreldre var avdekket ved hjelp av røntgenteknikk (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller, & Silver, 1985). Videre hevdet

---

<sup>10</sup> Lov om barnevern av 1953, § 18

artikkelen at denne type barnemishandling foregikk i alle sosioøkonomiske lag av samfunnet. For samtiden var dette en sjokkerende erkjennelse av at barnemishandling eksisterte, og at foreldre kunne være i stand til å skade sine egne barn. Videre innebar dette en erkjennelse om at familien også hadde en mørk side. Barnemishandling fikk mye oppmerksomhet, og i Norge ga Helsedirektøren i 1967 ut opplysningsheftet «Det skamslåtte barn» (Helsedirektøren, 1967) der doktor Harlem skriver (Harlem, 1967, s. 11) : «.. men at foreldre med hensikt skader sine barn, står for de fleste som en uhyrlighet». I tillegg til oppdagelsen av at barnemishandling kunne foregå med overlegg innad i familier, ble barnevernet utover 1960-tallet kritisert for sin maktanvendelse overfor ressursvake familier, men også for unnfalighet (Larsen, 2002, s. 125; NOU 1985: 18). Spesielt ble det rettet kritikk mot barnevernets manglende oppfølging av små barn som hadde uttalt behov for hjelp, barnevernsnemndenes manglende kompetanse og hvordan tilfeldigheter rådde i barnevernsarbeidet (Benneche, 1974). I løpet av 1980-tallet publiserte Kari Killén (1981a, 1981b, 1988) et knippe bøker og rapporter med omsorgssvikt og barnemishandling som tema. Killén (1981a, s. 157-158) rettet fokus ved trekk hos foreldrene som virket skadelig på barns utvikling, og advarte mot at for høy oppmerksomhet på foreldres beskrivelser av behov i familien kunne lede til et «foreldrevern» framfor «barnevern». Killén (1981a, s. 160) problematiserte barnevernsnemndenes «... tendens til å enten å overidentifisere seg med foreldrene og tillegge dem for store ressurser og til å distansere seg fra barnets situasjon ...», og videre nemndenes «... normer om at barn og foreldre hører sammen og en urealistisk tro på at alle foreldre er i stand til å bli «gode nok» foreldre». Killén (1988, s. 168-170) foreslår en rekke belastende faktorer knyttet til foreldres personlighet og sentrale foreldrefunksjoner, som påvirker foreldrenes omsorgsevne i negativ retning. Videre konkluderer Killén (1988, s. 209) med at forhold knyttet til foreldrenes egen oppvekst er den mest vesentlige faktor for utvikling av foreldreevne: «Jo flere belastningsfaktorer jo dårligere foreldrefunksjoner». Med beskrivelsen av omsorgssvikt som resultat av foreldres personlige belastninger og problemer, samt erkjennelsen av at barnemishandling foregikk i familier, oppstår et brudd med oppfatningen om familien som den foretrukne oppvekstarena for barn. Familien beskrives i dette vendepunktet som et risikoprojekt, der egenskaper ved foreldrene og belastninger fra foreldrenes oppvekst utgjør en mulig trussel for barns oppvekstvilkår, trygghet og utvikling.

## **2.4 Den tredje reform - Lov om barneverntjenester av 1992**

Etter mye kritikk ble det i 1980 nedsatt et utvalg som skulle utrede og komme med forslag til ny sosiallovgivning. Utvalgets arbeid ble framlagt i NOU 1985:18 Lov om sosiale tjenester.

Når det gjaldt barnevern påpekte utvalget (NOU 1985: 18, s. 137) at: «Fordi alvorlige problemer blant ungdom vanligvis har sine røtter i barndommen, mens barna er særlig avhengige av foreldrene, må tiltak som bedrer foreldrenes evne til å ta godt vare på sine barn, gis særlig høy prioritet». Noen år tidligere hadde NOU 1982:26 satt både omsorgssvikt og barnemishandling på dagsordenen. Datidens oppdagelse av seksuelle overgrep mot barn, og overgrepene konsekvenser, fant utvalget som såpass spesiell at de ikke hadde gått inn i problematikken, men henvendte seg til Berthold Grünfeld for uttalelse som ble vedlagt utredningen (NOU 1982: 26, s. 23). For at barnemishandling og omsorgssvikt skulle få det nødvendige fokus i hjelpeapparatet, anbefalte utvalget at det ble opprettet egne barnevernavdelinger ved hvert sosialkontor, eventuelt egne saksbehandlere med eget ansvar for barnevern i mindre kommuner (NOU 1982: 26, s. 142).

I NOU 1985:18 (1985, s. 145) fremheves hensynet til barnet som et overordnet prinsipp:

Man skal bare trekke inn de momenter som er av betydning for barnet, og ikke legge vekt på f.eks. hensynet til foreldrene. Har foreldrene psykiske problemer kan det være av behandlingsmessig betydning for dem å ha barnet hos seg. Men dette kan komme i strid med hensynet til barnets behov for omsorg og trygghet, og det er dette hensyn og ikke foreldrenes interesser som skal telle.

Utvalget (NOU 1985: 18) konkluderte med at tiltak skulle være til barnets beste, og ikke tjene foreldrenes eller lokalsamfunnets interesser. Barnets mening skulle tillegges vekt etter fylte 12 år dersom barnet skulle plasseres utenfor hjemmet. Proposisjon med forslag til ny sosialtjenestelov, der barnevernlovgivningen var inkorporert, ble lagt fram av regjeringen i 1989. Sammenslåingen av sosiallovverket og barnevernlovverket skapte protester fra barnevernhold. Grunnet regjeringsskifte i 1989 ble lovforslaget av tekniske og formelle grunner trukket tilbake. Den nye regjeringen startet et arbeid med å løsrive barnevernområdet fra sosiallovgivningen (Larsen, 2002, s. 149-155). I 1990 var det regjeringsskifte, og barn var et av den nye regjeringens store satsingsområder (G. Hagen, 2001, s. 221-222). En ny lovproposisjon (Ot.prp.nr.44 1991-1992) om egen barnevernlov, og barnevernet skilt ut som egen kommunal tjeneste, ble lagt fram i 1991 (Larsen, 2002, s. 156). Begrunnelsen for å skille ut barnevern som egen tjeneste var å styrke barneverntjenesten og sørge for at barneperspektivet ble ivaretatt (Barne- og familiedepartementet, 1992). Ny lov om barneverntjenester ble vedtatt sommeren 1992.



Lov om barneverntjenester av 1992 ble, sammenliknet med tidligere barnevernlov, i større grad en lov som framhevet hjelp og vern for barn, noe som ble fastslått i lovens formålsparagraf:

#### § 1-1 Lovens formål

Formålet med denne loven er  
-å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,  
-å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

I lov om barneverntjenester av 1992 er foreldre- og familieperspektivet dempet, samtidig som både barnets og foreldrenes rettssikkerhet er styrket. I loven av 1992 er det innført tydelige forskjeller når det gjelder inngrepskriteriene for hjelpetiltak omsorgstiltak er forskjellige, i motsetning til tidligere barnevernlov av 1953 der kriteriene var likelydende for verne- og omsorgstiltak. Loven av 1992 retter større fokus på forebygging av problemer som kan være til skade for barns utvikling. Norges tilslutning til FNs barnekonvensjon i 1989 førte til et større fokus på barn som selvstendige individer, og barns rettigheter (Larsen, 2002, s. 192). Andre store endringer i lovverket er knyttet til større fokus på forebygging gjennom frivillige hjelpetiltak, utskilling av atferdsplasseringer fra omsorgsovertakelser, men også mulighet for frivillige plasseringer i fosterhjem og institusjon, og oppretting av fylkesnemnd for behandling av tvangssaker. Lov om barneverntjenester fokuserte i større grad på barnet enn tidligere lovverk innenfor barnevern. Samtidig opprettholdt lov om barneverntjenester av 1992 det biologiske prinsipp, noe som framgår av NOU 1985:18 (1985, s. 157) der betydningen av å vokse opp i egen familie understrekes:

Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sitt eget barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barna – kanskje problemer av alvorlig karakter – er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedret ved hjelpetiltak.

Dette gjenspeiler seg blant annet i barnevernloven av 1992s strenge vilkår for omsorgsovertakelse, og at foreldre eller foresatte skal samtykke til iverksetting av frivillige hjelpetiltak etter lovens § 4-4.

Etter ikrafttredelse av lov om barneverntjenester, har det med jevne mellomrom vært oppnevnt utvalg som er gitt mandat å utrede sentrale aspekter ved den norske

barnevernlovgivningen. I denne sammenheng vil jeg spesielt nevne tre utredninger publisert etter årtusensskiftet: NOU 2000:12 Barnevernet i Norge, NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling, og NOU 2016:16 Ny barnevernslov.

NOU 2000:12 var resultatet av et utvalg oppnevnt 1999 med Edvard Befring som leder. Utvalgets mandat var omfattende, og utvalget skulle gjennomføre en helhetlig kritisk gjennomgang av de tradisjonelle forståelsesformene i barnevernet, samt barnevernets forutsetninger og reformbehov (NOU 2000: 12, s. 4-5). Utvalget foreslo en rekke tilrådinger, blant annet større fokus på forebygging av risikofaktorer på barns oppvekstarenaer (NOU 2000: 12, s. 297). Utvalget (NOU 2000: 12, s. 299) anbefalte videre at barn og unges rett til barneverntjenester ble lovfestet. Utvalget (NOU 2000: 12, s. 302) tilrådte også at familien som arena skulle synliggjøres i samfunnsbildet, og anbefalte styrking av bruk av frivillige hjelpetiltak. Utvalget (NOU 2000: 12, s. 88) fastholdt betydningen av det biologiske prinsipp, og skriver at «Tilknytning til de biologiske foreldre er i seg selv en ressurs for barnet». Samtidig advarer utvalget (NOU 2000: 12, s. 88-89) om den risiko som kan følge av det biologiske prinsipp: «Men barnevernet må «ta samfunnet innover seg» slik at man ikke lager en rosenrød barne- og familievirkelighet. Spissformulert er hovedproblemet å ta vare på familien uten å tape av syne at familien kan være farlig for barn». I dette ligger en begynnende offentlig debatt knyttet til svekkelse av det biologiske prinsipp som grunnleggende verdi i det norske barnevernet.

I 2012 la Raundalen-utvalget fram sin innstilling; NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Mandatet ble gitt samme år og gikk ut på å utrede det biologiske prinsipp, og å belyse problemstillinger som oppstår i barnevernets arbeid når det biologiske prinsippet kommer til anvendelse (NOU 2012: 5). Utvalget (NOU 2012: 5, s. 156) argumenterte for en styrking av fokuset på tilknytning og det relasjonelle mellom voksen og barn, og en svekkelse av det biologiske prinsipp:

Det at det avgjørende er den relasjonelle kvaliteten, og at denne (god eller dårlig) i tråd med nyere tilknytningsforskning synes å være uavhengig av variabelen opphav (les: biologisk eller ei), reiser følgende spørsmål: Når biologi gis så stor betydning i dag, i Barnevernets praksis så vel som i den alminnelige oppfatning, så er det vel våre forestillinger om hva biologien har for slags betydning, snarere enn den biologiske faktor i seg selv, som det handler om?

Utvalget (NOU 2012: 5, s. 157) konkluderte med at essensen i «barnets beste» er at barn skal få vokse opp sammen med voksne som gjør at barnet kan utvikle seg optimalt, uavhengig av biologisk tilknytning. Utvalget (NOU 2012: 5) gir en faglig begrunnet svekkelse av det biologiske prinsippets betydning for barnevernfaglig arbeid. Dette utgjør et vendepunkt, og et brudd med prinsippet om biologiske bånd som har stått som en grunnleggende verdi innenfor barnevernet i perioden etter 2. verdenskrig.

Utvalget (NOU 2012: 5, s. 15) konkluderte med at barn i tråd med samfunnsutviklingen burde vokse opp med egen familie, men at det biologiske prinsipp burde fravikes i tilfeller der dette er til barnets beste. Utvalget (NOU 2012: 5, s. 15-16) anbefalte et nytt prinsipp inkorporert i barnevernlovgivningen; prinsippet for utviklingsfremmende tilknytning og mer omfattende bruk av evidensbaserte tiltak. Også dette utvalget foreslo å rettighetsfeste barnevernloven. Utvalget (NOU 2012: 5, s. 58-59) delte hjelpetiltak inn i tre kategorier med referanse til Kvello (2010): Kompenserende tiltak, kontrollerende tiltak og omsorgsendrende tiltak. En politisk konsekvens av NOU 2012:5 er begrepet tidlig intervensjon, eller tidlig innsats. Begrepet tidlig innsats kan forstås gjennom to betydninger: At tiltak settes inn tidlig i barnets liv, eller at tiltak settes inn tidligst mulig etter at et problem er identifisert (Nilsen, 2018, s. 140). I følge NOU 2016:16 Ny barnevernslov - Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse, kan tidlig innsats defineres både som forebyggende arbeid rettet mot alle barns levekår, og som tidlige intervensjoner rettet mot familier og barn med begynnende problematikk (NOU 2016: 16, s. 86). Barneverntjenesten er etter endring av lov om barneverntjenester av 2017, gitt utvidet mulighet til tidlig intervensjon med hjemmel i ny paragraf 4-2 a<sup>11</sup> om oppfølging av gravide rusmiddelavhengige. Paragrafen gir hjemmel for å åpne barnevernssak angående det ufødte barnet uten den gravides samtykke. Det er liten tvil om at intensjonen bak tidlig innsats er god. Samtidig har iveren etter å gripe tidlig inn noen etiske implikasjoner som bør diskuteres kritisk, blant annet hvor grensen skal trekkes for hvilke individer som skal settes under oppfølging og kontroll uten samtykke. Det offentlige narrative relatert til barns behov for omsorg, oppdragelse og beskyttelse endres med dette mot fokus på tilknytning og utviklingsstøttende omsorg uavhengig av biologiske bånd, og et fokus på barns rettigheter til oppvekstvilkår som understøtter optimale utviklingsmuligheter for barnet.

---

<sup>11</sup> § 4-2 a. Oppfølging av gravid rusmiddelavhengig etter melding fra kommunen  
Ved melding fra kommunen om tilbakeholdelse av gravid rusmiddelavhengig etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 syvende ledd, kan barneverntjenesten åpne barnevernssak uten den gravides samtykke. Barneverntjenesten kan også gi råd og veiledning, tilby frivillige hjelpetiltak og vurdere behovet for å iverksette tiltak etter fødsel.

## 2.5 En fjerde barnevernreform? Mot en rettighetslov (2018)

I 2014 oppnevnte regjeringen et utvalg for gjennomgang av, og forenkling av barnevernlovgivningen. Målet med utredningen var å bedre barns rettsikkerhet, og å utarbeide utkast til ny barnevernlov. Utvalget la fram forslag til ny barnevernlov i NOU 2016:16. Utvalget (NOU 2016: 16, s. 67) foreslo en helt ny og omarbeidet struktur for barnevernloven, og anbefalte som tidligere utredninger å lovfeste barns rett til nødvendige tjenester og tiltak etter barnevernloven. Barnevernloven har ikke blitt endret til ny struktur slik utvalget foreslår, men i 2017 ble det vedtatt endringer i den eksisterende loven som trådte i kraft i 2018. Disse endringene knyttet spesielt til barns rettigheter, og en kan si at Norge på nåværende tidspunkt er i ferd med å gjennomføre nok en barnevernreform. Lov om barneverntjenester av 1992, med endringer i 2018 er nå en rettighetslov. Vi finner dette spesielt fastslått i §§ 1-5 og 6-3a:

§ 1-5. Barnets rett til nødvendige barneverntiltak  
Barn har rett til nødvendige tiltak etter loven når vilkårene for tiltaket er oppfylt.

Og videre § 6-3a:

§ 6-3 a. Krav til begrunnelse  
Det skal fremgå av vedtaket hva som er barnets synspunkt, og hvilken vekt barnets mening er tillagt. Hvordan barnets beste er vurdert skal også fremgå av vedtaket.

I tillegg vender lovendringen i 2018 tilbake mot det biologiske prinsipp ved å pålegge barneverntjenesten å samarbeide med barnet og barnets foreldre i § 1-7:

§ 1-7. Barnevernets plikt til å samarbeide med barn og foreldre  
Barnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre.

NOU 2016:16 (2016, s. 28) diskuterer kritikken som de senere år er blitt rettet mot det norske barnevernet, blant annet i EU-parlamentet, der kritikken ofte dreier seg om hvordan barnevernet intervensjoner i familier på bekostning av familiers interesser. I skrivende stund er en rekke saker som gjelder barneverntiltak behandlet, eller skal behandles i den Europeiske menneskerettsdomstolen (EMD). Barnevernfeltet kan stå overfor en interessant diskusjon i årene som kommer, relatert til om § 1-7 står i motsetning til Raundalen-utvalgets (NOU 2012: 5) konklusjon om å fravike det biologiske prinsipp i tilfeller der det er nødvendig av hensynet til barnet.

## 2.6 Hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4.

Frivillige hjelpetiltak rettet mot barn og deres familier er hjemlet i lov om barneverntjenester (1992) § 4-4:

§ 4-4. Hjelpetiltak for barn og barnefamilier.

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien.

Fylkesnemnda kan, når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller av andre grunner, beslutte at opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende kompensierende tiltak skal settes i verk ved pålegg til foreldrene. Når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg, kan fylkesnemnda gi pålegg om tilsyn, meldeplikt og urinprøver. På samme vilkår kan fylkesnemnda gi pålegg om omsorgsendrende tiltak. De omsorgsendrende tiltak som anvendes, skal være faglig og etisk forsvarlige og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag.

Hjelpetiltak etter tredje ledd kan opprettholdes inntil ett år fra vedtakstidspunktet. For pålegg om opphold i barnehage eller annet egnet dagtilbud gjelder ingen tidsbegrensning.

For barn som har vist alvorlige atferdsvansker, jf. § 4-24 første ledd, eller som er i ferd med å utvikle slike alvorlige atferdsvansker, kan fylkesnemnda vedta at foreldrestøttende tiltak som har som formål å redusere barnets atferdsvansker kan gjennomføres uten barnets samtykke. Slike foreldrestøttende tiltak kan også gjennomføres uten barnets samtykke når tiltakene iverksettes som ledd i avslutningen av et institusjonsopphold med hjemmel i § 4-24. Foreldrestøttende tiltak uten barnets samtykke kan ikke opprettholdes utover seks måneder fra fylkesnemndas vedtak.

Når vilkårene i annet ledd er til stede, og dersom behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak, kan barneverntjenesten også formidle plass i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige. Hvis det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, bør det likevel vurderes om det med en gang skal vedtas at barneverntjenesten skal overta omsorgen for barnet etter § 4-12 første ledd, framfor frivillig plassering etter denne paragraf.

Foranledningen til iverksettelse av hjelpetiltak etter denne lovbestemmelsen er i de aller fleste tilfeller en undersøkelsessak etter barnevernlovens § 4-3<sup>12</sup>. Barneverntjenesten har rett og plikt etter § 4-3 å foreta undersøkelser i saker der barneverntjenesten er gjort kjent med bekymring knyttet til barn og unges omsorgssituasjon, utvikling eller atferd, enten gjennom melding til barneverntjenesten jf. § 4-2 om slike forhold, eller ved melding fra kommunen

---

<sup>12</sup> Lov om barneverntjenester § 4-3 (1.-3. ledd):

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. frister inntatt i § 6-9.

Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på å hindre at kunnskap om undersøkelsen blir spredt unødige.

Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet.

etter § 4-2, a om tilbakeholdelse av gravid rusmisbruker (tvangsbehandling etter lov om kommunale helse- og omsorgstjenester § 10-3). Formålet med hjelpetiltak etter barnevernloven er å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien, jf. § 4-4, 1.ledd, og barneverntjenesten skal sette i verk hjelpetiltak dersom barnet har behov for tiltak på grunn av forholdene i hjemmet, eller fordi barnet av andre grunner har særlig behov for det, jf. § 4-4, 2. ledd. Hjelpetiltak skal som hovedregel gis i hjemmet, og hjelpetiltak har som mål å bygge på foreldrene som ressurspersoner. For at frivillige hjelpetiltak skal kunne iverksettes må barnets foreldre eller eventuelt andre foresatte samtykke til tiltaket (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). I tilfeller der barneverntjenesten konkluderer sin undersøkelse med at barnet har behov for hjelpetiltak etter barnevernlovens § 4-4 og foreldre eller foresatte ikke samtykker til slike tiltak, kan barneverntjenesten fremme sak for fylkesnemnda om pålegg av tiltak, jf. § 4-4, 3. ledd. Barnevernloven åpner også for plassering i fosterhjem eller institusjon som frivillig hjelpetiltak, jf. § 4-4-, 6. ledd. Samtidig sier bestemmelsen at det bør vurderes om omsorgen for barnet skal overtas etter § 4-12<sup>13</sup> dersom det må forutsettes at foreldrene over lengre tid ikke vil være i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg.

Hovedregelen for iverksetting av hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4 er at dette skal bygge på frivillighet og samtykke fra foreldre eller andre foresatte. Samtidig åpner lovhjemmelen en mulighet for fylkesnemnda å pålegge barn og foreldre hjelpetiltak i situasjoner der foreldrene motsetter seg tiltak og barneverntjenesten vurderer behovet for tiltak som nødvendig for å sikre barnets omsorgssituasjon. I noen situasjoner opplever foreldre at de er nødt til å samtykke til hjelpetiltak selv om de er uenige i barneverntjenestens vurdering. Dette på bakgrunn av muligheten lovhjemmelen gir for å pålegge barn og foreldre hjelpetiltak. Det at foreldre motsetter seg hjelpetiltak er i seg selv ikke noe som kan medføre omsorgsovertakelse etter § 4-12, i slike tilfeller må barneverntjenesten sannsynliggjøre at

---

<sup>13</sup> Lov om barneverntjenester § 4-12:

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

- a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,
- b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,
- c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller
- d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

Et vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7.

vilkårene etter § 4-12 er oppfylt (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Samtidig er det nødvendig å erkjenne at foreldre kan føle seg presset til å samtykke til iverksetting av hjelpetiltak, både på grunn av barnevernets muligheter for å fremme sak for fylkesnemnda om tvangsvedtak når det gjelder pålagte hjelpetiltak etter § 4-4, 3. ledd, og om omsorgsovertakelse etter § 4-12.

### **2.6.1 Utvikling av 1992-lovens § 4-4 om hjelpetiltak**

Da lov om barneverntjenester (1992) trådte i kraft i 1993 inneholdt § 4-4 forslag til konkrete hjelpetiltak som kunne iverksettes for det enkelte barn og barnets familie. Den opprinnelige lovteksten (§ 4-4, andre, tredje og fjerde ledd) fra 1992 lød som følger:

§ 4-4, 2.ledd:

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, f.eks. ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, eller ved avlastningstiltak i hjemmet. På samme måte skal barneverntjenesten også søke å sette i verk tiltak som kan stimulere barnets fritidsaktivitet, eller bidra til at barnet får tilbud om utdanning eller arbeid, eller anledning til å bo utenfor hjemmet. Barneverntjenesten kan videre sette hjemmet under tilsyn ved at den oppnevner tilsynsfører for barnet.

§ 4-4, 3. ledd:

Barneverntjenesten kan også yte økonomisk stønad som hjelpetiltak for barnet.

§ 4-4, 4. ledd:

Fylkesnemnda kan om nødvendig beslutte at tiltak som opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, skal settes i verk ved pålegg til foreldrene. Fylkesnemnda kan gi pålegg om tilsyn når vilkårene i § 4-12 er tilstede.

I 2005 ble det gjennomført en endring i lov om barneverntjenester som trådte i kraft fra 2006, der § 4-4, 2 ledd første punktum ble utvidet til:

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, f.eks. ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, ved besøkshjem, ved avlastningstiltak i hjemmet eller andre foreldrestøttende tiltak.

I 2009, med ikrafttredelse fra 2010, gjennomgikk lov om barneverntjenester nok en endring der § 4-4, 2. ledd første punktum ble utvidet:

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, f.eks. ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, ved besøkshjem, ved avlastningstiltak i hjemmet, ved opphold i senter for foreldre og barn eller andre foreldrestøttende tiltak.

I 2013 (med ikrafttredelse fra 2014) ble både første og andre ledd i § 4-4 endret. Opprømsing av tiltaksforslag ble fjernet, og i tillegg ble formålet med hjelpetiltak tydeliggjort. § 4-4, 1. og 2. ledd endret til:

§ 4-4, 1. ledd:

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

§ 4-4, 2. ledd:

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien.

Hensikten med lovendringen var å tydeliggjøre formålet med hjelpetiltak, og barneverntjenestens friere valg av hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 5). Samtidig ble tredje ledd opphevet; bestemmelsen som tidligere åpnet for at barneverntjenesten også kunne yte økonomisk stønad for barnet. Retningslinjer om hjelpetiltak fra 2016, Rundskriv Q-0982 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 5) påpeker allikevel at barneverntjenesten kan iverksette kompenserende tiltak i familien, selv om formålet er tydeliggjort til «å bidra til positive endringer hos barnet eller i familien».

I 2015 (med ikrafttredelse fra 1. april 2016) ble på nytt § 4-4 i barnevernloven endret.

Endringen dreide seg nå om § 4-4, tredje og fjerde ledd:

§ 4-4, 3. ledd:

Fylkesnemnda kan, når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller av andre grunner, beslutte at opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende kompenserende tiltak skal settes i verk ved pålegg til foreldrene. Når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg, kan fylkesnemnda gi pålegg om tilsyn, meldeplikt og urinprøver. På samme vilkår kan fylkesnemnda gi pålegg om omsorgsendrende tiltak. De omsorgsendrende tiltak som anvendes, skal være faglig og etisk forsvarlige og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag.

§ 4-4, 4. ledd:

Hjelpetiltak etter tredje ledd kan opprettholdes inntil ett år fra vedtakstidspunktet. For pålegg om opphold i barnehage eller annet egnet dagtilbud gjelder ingen tidsbegrensning.

Endringen i barnevernlovens § 4-4 dreier seg her om fylkesnemndas mulighet for å pålegge barn og foreldre hjelpetiltak. Denne bestemmelsen eksisterte allerede i lovteksten fra 1992, men endringen i 2015 utvidet adgangen til å pålegge flere typer hjelpetiltak enn tidligere, samtidig som den lempet på vilkårene for å føre tilsyn med familien. I tillegg er bestemmelsen



utvidet med flere kontrollerende tiltak, slik som meldeplikt og urinprøver. Det er verdt å merke seg at lovbestemmelsen her tar opp i seg begrepene kompenserende og omsorgsendrende tiltak. Prop. 72 L (2014-2015) (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015b, s. 29) beskriver følgende: «Omsorgsendrende tiltak innebærer ulike former for foreldreveiledning. Omsorgsendrende tiltak retter seg mot foreldrenes omsorgsevne». I NOU 2012:5, under utredningen av pålagte hjelpetiltak, foreslo utvalget at fylkesnemnda kunne beslutte at hjelpetiltak skulle settes i verk ved pålegg til foreldrene. Forslaget ble fulgt opp i Prop. 72 L (2014-2015) der kriteriene for å kunne pålegge familien kompenserende tiltak, omsorgsendrende tiltak og kontrolltiltak spesifiseres (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015b, s. 29). Det er interessant at under arbeidet med forslaget om å kunne pålegge flere typer hjelpetiltak, har kompenserende tiltak blitt begrunnet på en måte som gir tiltakene berettigelse i seg selv. I følge Prop. 72 L (2014-2015) (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015b, s. 11) heter det nå at målet med kompenserende tiltak er «å redusere belastninger hos barnet i tillegg til å sikre stimulering og deltakelse i aldersadekvate aktiviteter».

## **2.7 Kompenserende og omsorgsendrende tiltak**

I dette underkapitlet går jeg dypere inn i en redegjørelse for begrepene kompenserende og omsorgsendrende tiltak, og diskuterer begrepens tilkomst i det barnevernfaglige feltet og begrepsbrukens eventuelle muligheter og begrensninger. Begrepet *kompenserende* vil ha ulike betydninger i denne sammenheng. Kompenserende tiltak, slik Kvello (2007a, 2007b) opprinnelig innførte begrepet, beskrives i betydning av tiltakstyper kompenserer for dårlig familieøkonomi og lav omsorgskompetanse. Kompenserende tiltak står i dette perspektivet motsetningsforhold til de tiltak som skaper mestring og selvstendigjøring, og som Kvello (2007a, 2007b) kaller kurative tiltak. Kompenserende tiltak kan ifølge Kvello (2007a, s. 4) være til hinder for kurering av vansker og selvstendigjøring, kan sette brukeren i en avhengighetsposisjon til tjenesteyteren, og fungere som en skjult omsorgsovertakelse dersom omfanget av kompenserende tiltak blir omfattende. Kompenserende tiltak kan i dette perspektivet forstås som en kategori av hjelpetiltak som ikke har spesiell eller målbar effekt på foreldres omsorgsevne, men heller som velferdstiltak som hindrer tiltaksmottakeren å jobbe med egne vansker. I barnevernloven av 1992 er kompenserende tiltak tillagt en noe annerledes betydning. Retningslinjer om hjelpetiltak, Rundskriv Q- 0982 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 13) gir følgende definisjon av kompenserende tiltak: «Kompenserende hjelpetiltak er tiltak som kompenserer og avhjelper familiens eller barnets

omsorgssituasjon, for eksempel ulike typer råd og veiledning, støttekontakt for barnet, besøks- og avlastningshjem og økonomisk støtte». Videre beskriver retningslinjene at «... i mange tilfeller vil det være behov for en kombinasjon av kompenserende og strukturerende<sup>14</sup> hjelpetiltak for å avhjelpe situasjonen til barnet og familien» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 4). Selv om den underliggende betydningen av begrepene kompenserende og kurative/strukturerende tiltak framstår forskjellig mellom Kvello (2007a) og i retningslinjer for hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016), er det likevel Kvello (2007a, 2007b, 2010) lovgiver støtter seg til i forarbeidene til lovteksten.

Ved årtusenskiftet ble barnevernets hjelpetiltak diskutert som «tilbudsstyrte» eller «behovsstyrte». De tilbudsstyrte tiltakene omhandlet det spektrumet av tiltak som eksisterte i barnevernet, og som kunne tilbys etter et likebehandlingsprinsipp. Begrepet «behovsstyrte» tiltak beskriver tiltak som er utformet etter mottakerens behov (NOU 2000: 12, s. 184). Samtidig ble det rettet et økende fokus på atferdsproblemer blant barn og unge, og NOU 2000: 12 (2000, s. 218) konstaterer at «ett hundre år etter denne reformen [vergerådsloven] må vi konstatere at vi fremdeles står praktisk talt uten troverdige virkemidler i arbeidet med disse problemene». NOU 2000:12 (2000, s. 228-231) peker på familie- og nærmiljøbaserte tiltak som et førstevalg i arbeidet med atferdsvanskelige barn og unge, og fremhever to metoder som bygger på systematiske evalueringsstudier: «Multisystemisk terapi» (MST) og «Foreldreopplæring» (Parent Management Training, PMT). I 2000 ble MST innført som hjemmebasert hjelpetiltak og som alternativ til institusjonsplasseringer av barn og ungdom med alvorlige atferdsvansker (Barne- og familiedepartementet, 2000). I 2001 ble PMT implementert i psykisk helsevern og i det fylkeskommunale barnevernet (Barne- og familiedepartementet, 2001), og i 2003 ble foreldre- og læreprogrammet «De utrolige årene» (DUÅ) innført som et verktøy for de forebyggende tjenestene, som en del av den norske folkehelsepolitikken. Programmet retter seg mot risikoutsatte barn med atferdsproblemer (Helsedepartementet, 2003).

Med lovendringen i 2015 ble to nye begreper innført i lovbestemmelsen som omhandler hjelpetiltak: Kompenserende tiltak og omsorgsendrende tiltak, jf. § 4-4. Debatten rundt denne begrepsoppdelingen av barnevernets hjelpetiltak startet for alvor i 2007 ved publiseringen av

---

<sup>14</sup> Barne- og likestillingsdepartementet (2016) benytte her begrepet «strukturerende tiltak» som benevnelse på kategorien tiltak Kvello (2007a, 2007b) kaller «kurative tiltak». Det kan se ut til at der Kvello (2007a, 2007b) ønsker fokus på kurerende av problemer legger Barne- og likestillingsdepartementet (2016) seg tett opp mot en begrepsbruk som kan knyttes an til strukturering av familiefungering og muligens familiemønstre.

et innlegg av Kvello (2007a) som spaltist i BVpraxis, og publiseringen Kvellos (2007b) bok «Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling». Bokens kapittel 11 omhandler atferdsvansker hos barn og unge og i dette kapitlet retter Kvello (2007b, s. 323-324) kritikk mot barnevernets bruk av det han beskriver som «kompenserende tiltak» rettet mot barn og unge med atferdsvansker:

Kunnskapen man i dag har og de metoder som man råder over, innebærer helt andre tiltak for å løse samspillsbaserte årsaker til atferdsvansker, hvor all fagetikk tilsier at man skal jobbe kurativt hvis man kan, og at kompenserende tiltak (som støttekontakt og besøkshjem ofte er ved slike vansker) ikke skal fortrenge kurative tiltak.

Kompenserende tiltak skal derfor være et klart andrevalg, mens kurative tiltak skal være det absolutte førstevalg hvis situasjonen ikke klart tilsier at de ikke kan eller bør iverksettes. I et slikt lys kan fagkunnskap komme i motstrid til brukermedvirkning, for mange foreldre vil heller ha kompenserende framfor kurative tiltak. Barnevernsarbeid har i tillegg mange røtter i kompenserende tiltak, men det siste tiåret er det styrt i retning av mer kurativt virke. Endringer går derfor langsomt og debattene er ofte intense og preget av motstand.

Videre hevder Kvello (2007b) at mange av de tiltak barnevernet har benyttet overfor barn og unge med atferdsvansker har vært av kompenserende karakter, og ikke av kurativ art. Tiltak av kompenserende karakter overfor denne gruppen barn hevder Kvello (2007b, s. 324) at er passé, men at kompenserende tiltak benyttes av barnevernet på grunn av tradisjon og mangel på fagkunnskap. Kvello (2010, s. 378) påpeker at det allerede i 2007 har blitt lagt føringer for at det kommunale hjelpeapparatet skal benytte seg mer av endrings- eller kurative metoder. Kvello (2010) oppgir ingen referanser som utgangspunkt for denne påstanden, men i regjeringens mål og innsatsområder for barn og ungdom i statsbudsjettet for 2007 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2007, s. 113) kan man lese om metodene MST og Parent Management Training (PMT), og at disse «... går ut på å trene foreldre i å bruke alternative og mer hensiktsmessige strategier i hverdagen i kontakten med sitt atferdsvanskelige barn. Ved bedre samspill reduseres risikoen for at alvorlige atferdsproblemer oppstår eller får utvikle seg videre».

Videre skriver Barne- og likestillingsdepartementet (2007) at det fortløpende vil vurderes behovet for å utdanne flere terapeuter innenfor de ovennevnte metodene, og at kompetansen skal implementeres i de kommunale tjenestene. Barne- og likestillingsdepartementet (2007, s.

113) påpeker at ansvaret for tiltak rettet mot barn og ungdom med atferdsvansker ligger hos både barneverntjenesten og psykisk helsevern Som spaltist i BVpraxis refererer Kvello (2007a, s. 4) til Helse- og sosialdepartementets veileder for psykisk helsearbeid i kommunene (2007), og påpeker at føringer fra direktoratet «peker i retning av at man skal øke omfanget av kurerende tiltak». Det er antageligvis denne sistnevnte referansen Kvello (2010, s. 378) viser til i 2010.

Kvello (2010) presenterer en inndeling av barnevernets tiltakstyper, der to av typene er blitt stående som begreper for å kategorisere barnevernets hjelpetiltak: Kompenserende og endringsorienterte (kurative tiltak). Etter denne inndelingen kategoriserer Kvello (2010, s. 379-380) de kompenserende tiltakene som økonomisk bistand, og som tiltak som skal redusere konfliktnivået mellom foreldrene. De endringsorienterte (tidligere benevnt som kurative) tiltakene som kategori innbefatter foreldreveiledningstiltak<sup>15</sup>, psykoterapi og sosial ferdighetslæring. Når det et par år senere i NOU 2012:5 NOU 2012: 5 (2012, s. 60) redegjøres for prinsipielle typer tiltak, refereres det til Kvello (2010) og hans inndeling av tiltakstyper . I NOU 2012:5 utvides innholdet i begrepet kompenserende tiltak til også å omfatte dagtilbud til barnet, besøkshjem, avlastningstiltak og støttekontaktordning (NOU 2012: 5, s. 58-59). NOU 2012: 5 (2012, s. 59) endrer også begrepet kurative tiltak (Kvello, 2007b, 2010) til begrepet omsorgsendrende tiltak. Begge disse begrepene er i dag inkorporert i lov om barneverntjenester (1992) § 4-4, 3. ledd, med virkning fra 2016. Begrepene kompenserende tiltak og omsorgsendrende tiltak ble foreslått fjernet i forslag til ny barnevernlov (NOU 2016: 16, s. 146, 252), og forslaget innbar at begrepene ble erstattet av en opprømsing tiltakstyper som kan pålegges som hjelpetiltak. Dette forslaget ble ikke tatt til følge i Prop. 73 L (2016-2017) (Barne- og likestillingsdepartementet, 2017), og heller ikke vedtatt i endring i barnevernlov av 2017.

Ved gjennomgang av lovforarbeider og litteratur knyttet til hjelpetiltak, ser det ut til at overraskende lite oppmerksomhet er viet de etiske implikasjoner som kan oppstå i kjølvannet av begrepsoppdelingen mellom kompenserende og omsorgsendrende tiltak. Det ser heller ikke ut til at de utslag begrepsoppdelingen kan gi i det praktiske barnevernarbeid er gjort til

---

<sup>15</sup> Foreldreveiledningstiltak som for eksempel:  
- Multisystemisk Terapi (MST)  
- Parent Management Training – Oregon (PMTO)  
- De Utrolige Årene (DUÅ)  
- Aggression Replacement Training (ART)  
- Funksjonell Familieterapi (FFT)

spesiell gjenstand for diskusjon. Det bør stilles spørsmål ved om en slik oppdeling bidrar til en polarisering av hjelpetiltakstilbudet, der de hjelpetiltakene som sorterer under begrepet omsorgsendrende står høyere i et verdihierarki knyttet til barneverntjenestens tiltakstilbud. Videre er det nødvendig å diskutere begrepenes opprinnelse, da det kan se ut til at begrepene er hentet direkte fra Kvello (2007b, 2010) uten at forutgående, og nødvendige diskusjoner knyttet til etiske, faglige og politiske konsekvenser av begrepsbruken har funnet sted. Kvello (2007b, s. 324), på sin side, henter sin argumentasjon knyttet til kompenserende tiltak som «passé» fra et bokkapittel publisert i 2001: «The prevention of conduct disorder: a review of successful and unsuccessful experiments» (LeMarquand, Tremblay, & Vitaro, 2001). Forfatterne (LeMarquand et al., 2001) har gjennomgått 20 studier publisert i perioden 1978 til 1999, knyttet til effekten av forbyggende tiltak rettet mot barn og unge med atferdsforstyrrelser. Forfatterne (LeMarquand et al., 2001, s. 462-468) konkluderer med at tiltak med målsetting om relasjonsbygging har liten effekt på reduksjon av atferdsforstyrrelser. Tiltak rettet mot å utvikle barnets sosiale kompetanse i kombinasjon med foreldretrening så tidlig som mulig i utviklingsforløpet, så ut til å ha størst effekt på reduksjon av atferdsforstyrrelser. I tillegg referer Kvello (2010, s. 324) til Schaffers (2000) presentasjon av utvalgte studier om barns nytte av barnehageomsorg, og hevder barnehage er et nyttig tiltak for tydelig understimulerte barn, men ikke et tilstrekkelig tiltak for barn med etablerte atferdsvansker.

Samtidig vil jeg påpeke at Kvello er i ferd med å modifisere den noe harde frontingen av fokus på omsorgsendrende tiltak på bekostning av kompenserende tiltak. Under «Kvellodagene 2018»<sup>16</sup> på Lillestrøm 26.-30. november 2018, både kritiserte og beklaget Kvello det han kalte «psykologisering av barnevernfaget» og tok på seg store deler av ansvaret for denne utviklingen. Samtidig hevdet Kvello (Ø. Kvello, personlig kommunikasjon 28.11.18) en erkjennelse av at «multistressede familier»<sup>17</sup> har behov for store mengder kompenserende tiltak for å balansere stresset og belastningene i familiene, før familiene er i stand til å nyttiggjøre seg omsorgsendrende tiltak. Videre presenterte Kvello (Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming [NAKU], 2019) i januar 2019 foreldreveiledningsprogrammet «Parenting Young Children» (PYC) som et foreldreveiledningsprogram som fyller et tomrom der spesielt kognitivt svake foreldre ikke

---

<sup>16</sup> Kvellos eget opplæringsprogram for profesjonelle som arbeider med barn, og for saksbehandlere i barneverntjenesten

<sup>17</sup> Multistressede familier samsvarer her med de familiene som omtales i denne avhandlingen som familier med opphopning av problematikk, de mest marginaliserte barnefamiliene.

har fått tilpasset og reell hjelp i foreldrerollen- og funksjonen. Et interessant poeng i denne sammenheng er at PYC er et veiledningsprogram for foreldre med kognitive utfordringer som har behov for konkret, individuell og hjemmebasert veiledning (Parenting Young Children [PYC], u.å.). Veiledningsprogrammet inneholder elementer som kan kategoriseres som kompensierende, selv om programmet i utgangspunktet er ment å utvikle og bedre omsorgsevnen hos målgruppen. Det kan derfor se ut til at hierarkiseringen av kategoriene kompensierende og omsorgsendrende tiltak til en viss grad er i ferd med å endre innhold for de svakest stilte foreldrene, og de mest marginaliserte familiene.

På den positive siden kan en slik utjamning av tiltakshierarkiet påvirke barnevernfeltet i en retning der ulike tiltak sees i sammenheng og med et større systemteoretisk fokus som tilnærming til løsningsforslag på de mest sårbare barnefamilienes problemer. Dette er en tilnærming som framheves av Munro (2011, 2019) i hennes utredning av det engelske barnevernsystemet. På den annen side, og som en mulig negativ påvirkning på det barnevernfaglige feltet, kan et lavere fokus på tiltak rettet mot å utvikle foreldreferdigheter i ytterste konsekvens lede hen mot en praksis der barns rett til nødvendige barneverntiltak, jf. lov om barneverntjenester § 1-5<sup>18</sup> undergraves.

Andenæs (2004, s. 29) påpeker at et utviklingstrekk ved barnevernet i det 20. århundre er bevegelsen fra moralske vurderinger av barn og foreldre til vurderinger basert på utviklingspsykologi og andre samfunnsvitenskapelige disipliner. Andenæs (2004) stilte ved årtusenskiftet spørsmålsteget ved barnevernets manglende fokus på levekår og sosioøkonomiske forhold i sårbare familier, til tross for at barnevernarbeidere la merke til og observerte materiell elendighet. Andenæs (2004, s. 31) påpekte at kunnskap om levekår og sosioøkonomiske faktorer inngår i den helhetlige komposisjonen som utgjør et barns liv, og at denne kunnskapen ikke må reduseres til ytre faktorer som påvirker barns utvikling:

Derfor trengs det ikke bare mer detaljerte beskrivelser av de materielle forholdene, men også at man i større grad baserer seg i større grad baserer seg på den type utviklingspsykologiske modeller som er egnet til å knytte forbindelser mellom levekår, dagliglivets praksiser og utvikling.

---

<sup>18</sup> Lov om barneverntjenester § 1-5. Barnets rett til nødvendige barneverntiltak  
Barn har rett til nødvendige tiltak etter loven når vilkårene for tiltaket er oppfylt.

Til tross for dette har det norske barnevernet etter årtusenskiiftet valgt en faglig innretning med fokus på utviklings- og tilknytningspsykologi, samspillsvurderinger, og risikovurderinger relatert til foreldrefungering (Kvello, 2007a; Langsrud, Fauske, & Lichtwarck, 2017; NOU 2012: 5). Den faglige innretningen når det gjelder kartlegging av foreldre og barn er i stor del forankret i forfatterskapet til Kvello (2007a, 2007b, 2010, 2015). Fattigdomsproblematikk har ikke fått det fokuset Andenæs (2004) etterlyste. Imidlertid har et økt fokus på barns rettigheter innen barnevernfeltet etter tusenårsskiiftet ført til en inkorporering av barns rettigheter i barnevernloven når det gjelder barns rettigheter til nødvendige barneverntiltak og til medvirkning i egen sak, jf. §§ 1-5 og 1-6<sup>19</sup>. Dette innebærer store forpliktelser både for barnevernet og foreldrene når det gjelder barns oppvekstvilkår. Foreldre i marginaliserte barnefamilier kan fort komme til kort i spenningsfeltet mellom barnets rettigheter og foreldrenes forpliktelser når de nødvendige materielle rammene ikke er på plass. Og når barnevernets faglige fokus rettes mot omsorgsendrende tiltak, til tross for at materielle mangler preger de sårbare familiene, kan en stille spørsmål ved om barnevernet i disse sakene både skaper og opprettholder klasseskiller.

Gjennom hierarkiseringen av hjelpetiltak i kategoriene kompenserende og omsorgsendrende tiltak kan en spore ekko fra forrige århundres moralske vurderinger av familier og foreldre slik dette kom til uttrykk i vergerådsloven. Vergerådsloven § 1 bokstav b fastslo at vergerådet kunne beslutte bortsetting av barn dersom barnet «...på grunn av foreldres eller oppdrageres lastefullhet eller forsømmelighet finnes vanvyrdet...» (Theiste, 1915, s. 9). Kriteriene lastefullhet og forsømmelighet inkluderte blant annet at foreldre nektet «å motta hjelp av fattigvesenet», eller det var «høy grad av urenslighet i hjemmet», og ga vergerådet rett til å intervensere i familien (Theiste, 1915, s. 11-12). Barnevernet i dag intervenserer neppe overfor familier med plasseringsvedtak basert på argumenter om fattigdom og uhygiene. Imidlertid er det nedvurderingen av hjelpetiltak som kategoriseres som kompenserende, og hvordan familienes behov for materiell og praktisk bistand gjennom kategoriseringen ignoreres som utgjør ekkoet fra fortiden. Der Andenæs (2004, s. 31) påpeker at kunnskap om levekår som fører til en helhetlig tenking rundt barnevernets sårbare familier er nødvendig for å kunne

---

<sup>19</sup> Lov om barneverntjenester § 1-6. Barnets rett til medvirkning

Alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon.

hjelpe familiene, foreslår Kvello (2007a, s. 4) tre år senere at kompenserende tiltak tvert imot kan bidra til skjule omsorgssvikten og problemene i familien.

Nåtidens offentlige narrativ om omsorg, oppdragelse og beskyttelse av barn kan beskrives å inneholde komponenter som barnefokus og barns rettigheter, tilknytnings- og samspillsteori som grunnlag for vurdering av utviklingsstøttende omsorgsevne hos foreldre, risikovurderinger rettet mot foreldres fungering og foreldres oppveksthistorie, samt en *intensjon om nedtoning* av det biologiske prinsipp. Den faglige begrunnede svekkelsen av det biologiske prinsipp (NOU 2012: 5) som en grunnleggende verdi i det barnevernfaglige feltet, utgjør landskapet for et av de større konfliktområdene i dagens narrativ. Globalisering og et flerkulturelt Norge krever flere perspektiver på barns behov for omsorg, oppdragelse og beskyttelse enn det som tilbys gjennom den vestlige verdens utviklingspsykologi, og tilknytnings- og samspillsteorier. Verdigrunnlaget relatert til det biologiske prinsipp, både i relasjon til – og i konflikt med, barnets rettigheter utgjør et spenningsfelt mellom barn og foreldres rettigheter, noe som i særdeleshet kommer til syne i omfanget av antall barnevernsaker som fremmes for EDM. For sårbare barnefamilier innebærer dagens narrativ om omsorg, oppdrag og beskyttelse et ideal om tilrettelegging for, og optimalisering av barnets utvikling – innenfor rammene av barnets beste og barnets rettigheter. Rammer som av og til trumfer familiefokus og foreldres materielle, sosiale, og emosjonelle behov relatert til omsorgsrollen.



### 3 Teoretiske perspektiver

Temaet for denne avhandlingen er hvordan sårbare barnefamilier erfarer hjelpetiltak fra barneverntjenesten og samhandlingen rundt tiltakene. Dette er familier som kommer dårlig ut på mange områder, både når det gjelder levekår, utdanning og helse. I litteraturen omtales disse familiene gjerne som marginaliserte, og det er en politisk og faglig oppslutning om at disse familiene skal møtes med fordelingstiltak, både universelle og individuelle. For barnevernets sårbare barnefamilier handler marginaliseringsbegrepet om vedvarende lavinntekt, lavt utdanningsnivå og svak tilknytning til arbeidslivet, samt helseproblemer av både somatisk og psykisk karakter. For barna i de sårbare familiene kommer marginaliseringsprosessen til uttrykk gjennom ulikhet knyttet til økonomi og synliggjøring av det relative i fattigdomsproblematikken, og manglende deltakelse i fritidsaktiviteter, på kulturelle arenaer og andre sosiale arenaer. For barna i de sårbare familiene viser marginaliseringsproblematikken seg også når det gjelder somatisk og psykisk helse (Clifford et al., 2015; Fauske et al., 2009).

Avhandlingen er forankret i, og rammet inn med bruk av narrativ teori og narrativ metode. Begrepet narrativ kommer fra det latinske *narrare*, å fortelle (Johansson, 2005, s. 41), og det latinske *gnarus*, å ha kunnskap (Prince, 1987, s. 60). Narrativer består altså av mer enn kun kronologiske skildringer av hendelser, narrativer inneholder også en kunnskapsdimensjon (Johansson, 2005). I muntlig form har narrativer historisk sett båret i seg visdom og kunnskap av moralsk karakter gjennom fabler, myter og legender, mens det skriftlige narrative i løpet av det siste århundret har utviklet seg mer mot å bære fram informasjon (Johansson, 2005, s. 46-47). Narrativ teori, med utspring i narratologi, utgjør derfor et grunnleggende teoretisk fundament for avhandlingen. Narrativ teori, og et mindre utvalg forskning med narrativt perspektiv innenfor samme temaområde er derfor gitt oppmerksomhet i dette kapitlet.

Begrepet marginalisering benyttes både i faglitteraturen og politisk, og ser ut til å ha fått fotfeste som begrep innenfor barnevern spesielt knyttet til levekår, dårlige materielle betingelser og vansker knyttet til gjennomføring av skolegang. Avhandlingen fokuserer på marginalisering og marginaliseringsprosesser. Det er derfor nødvendig å gå inn i begrepet marginalisering for å belyse begrepets utvikling, samt det innholdsmessige aspektet av begrepet avhandlingen hviler på. I den første delen av dette kapitlet gjør jeg rede for marginaliseringsbegrepets historiske tilkomst, og hvordan jeg forstår begrepet i kontekst av norsk barnevern og de utsatte barnefamiliene avhandlingen handler om.

Som teoretisk utgangspunktet for å forstå, og diskutere hvordan de mest vanskeligstilte barnefamiliene innenfor barnevernet marginaliseres har jeg valgt å benytte Nancy Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori og Axel Honneths (1995, 2007) teori om anerkjennelse. Dette er teoretiske tilnærminger som anvendes av barnevernforskere som setter barns og foreldres problemer inn i en større samfunnsmessig kontekst (Clifford et al., 2015; Fylkesnes, Iversen, Bjørknes, & Nygren, 2015; Helland & Skivenes, 2019; Kojan, 2011; Kojan, Marthinsen, Moe, & Skjefstad, 2018). Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori favner dimensjonene økonomi, anerkjennelse og politisk deltakelse, og hvordan mennesker gis mulighet til likeverdig deltakelse i samfunnet gjennom rettferdig fordeling av ressurser, anerkjennelse og politisk deltakelse. Honneth (1995, 2007) bygger sin sosialfilosofiske teori på begrepet anerkjennelse, og hevder at samfunnspatologier kan heles gjennom intersubjektiv og gjensidig anerkjennelse knyttet til tre nivåer: Primær anerkjennelse gjennom kjærlighet eller omsorg, anerkjennelse gjennom rettigheter, og anerkjennelse gjennom solidaritet. Jeg har valgt denne kombinasjonen av teorier i diskusjonen om hvordan marginaliseringsprosesser finner sted i kontekst av norsk barnevern fordi teoriene på hver sin måte treffer ulike nerver innenfor barnevernets mest utfordrende hjelpetiltakssaker. Begge teoriene, både hver for seg og i kombinasjon, er særlig nyttige for avhandlingens tema. Ulikhetene i dagens samfunn, og ulikhetsproduserende mekanismer er ofte svært sammensatte og komplekse. De to valgte tilnærmingene griper disse mekanismene på en fruktbar måte, og dynamikken mellom tilnærmingene fanger opp sammensatte og komplekse prosesser som produserer ulikhet og marginalisering. Frasers (1997, 2013a) teori om urettferdighet og rettferdig omfordeling og deltakelse, treffer særlig den materielle dimensjonen som rammer de mest sårbare barnefamiliene innenfor barnevernet. Disse familiene strever i stor grad med trange økonomiske betingelser, og er ofte henvist til et ustabilt, privat leiemarked når det gjelder boligsituasjonen (Grødem & Sandbæk, 2013). Honneths (1995, 2007) teori om anerkjennelse treffer spesielt den symbolske og kulturelle dimensjonen som rammer sårbare familier i barnevernkontekst. Gjennom livshistoriene framkommer det at samtlige av foreldrene har opplevd krenkelser i oppveksten, enten gjennom vanskelige oppvekstvilkår eller gjennom svikt fra det offentlige hjelpeapparatet. Stordelen av foreldrene som har deltatt i prosjektet har erfaringer med begge typer krenkelser.

Teoriens anvendelighet innenfor sosialt arbeid har vært diskutert i noen nordiske studier. Anvendeligheten av Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori innenfor sosialt arbeid er diskutert av Kojan (2016). Kojan (2016) påpeker at Frasers (1997, 2013a) teori er viktig for

fagfeltet fordi brukernes fattigdomsproblemer underkjennes på systemnivå, noe som blant annet kommer til syne i reduksjonen av den universelle omfordelingen innenfor norsk sosialpolitikk (Kojan, 2016, s. 65-66). Anvendelsen av Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori er diskutert i en dansk studie gjennomført av Høilund og Juul (2015). Høilund og Juul (2015) peker på anerkjennelsestanken som utgangspunkt for en normativ sosialteori, og som danner et hensiktsmessig utgangspunkt for det etiske grunnlaget i sosialt arbeids praksis. Forfatterne (Høilund & Juul, 2015, s. 30) understreker at en normativ sosialteoris oppgave ikke bare består i å forstå sosiale forhold, men også å påpeke kritiserbare forhold som hindrer gjensidig anerkjennelse. Kombinasjonen av de to teoriene er benyttet og diskutert i en norsk studie (Fauske, Kojan, & Storhaug, 2018) knyttet til datamaterialet i DNBV. Forskerne (Fauske et al., 2018, s. 2) argumenterer for en kombinasjon av teoriene som et rammeverk for et analytisk verktøy, som kan benyttes for å forstå implikasjoner av sosial klasse, marginalisering og anerkjennelse i kontekst av norsk barnevern.

Både Fraser og Honneth har bakgrunn i kritisk teori, men representerer samtidig to forskjellige tradisjoner. Nancy Fraser (USA) representerer en liberalistisk tradisjon der utgangspunktet for anerkjennelsesbegrepet er anerkjennelse for det individet en er. Frasers (2013b) fokus er rettet mot klasseperspektiver, sosiale og politiske bevegelser, og omfordeling av ressurser. Axel Honneth (Tyskland) representerer på sin side den europeiske tradisjonen, der en historisk sett var plassert i en stand fra fødselen av. Honneth (1995, 2007) bygger store deler av sin anerkjennelsesteori på Hegels begrep *gjensidig anerkjennelse*, med fokus rettet mot intersubjektive prosesser der forskjellighet mellom individer må anerkjennes. Dette, påpeker Honneth (2007), er nødvendig for å utvikle sosiale forhold som fremmer individets selvrealisering og «det gode liv». I Honneths (2007) perspektiv er altså menneskets identitetsutvikling avhengig av samfunnets støtte.

Til tross for to ulike utgangspunkt møter Fraser (1997, 2013a) og Honneth (1995, 2007) hverandre i begrepet anerkjennelse. Mens gjensidig anerkjennelse er et *overbyggende begrep* hos Honneth (1995), klassifiserer Fraser (1997, 2013a) begrepet som et *virkemiddel* mot kulturell og symbolsk krenkelse i kampen for rettferdighet. Denne forskjellen i begrepsforståelse, og Frasers (1997, 2013a) og Honneths (1995, 2007) forskjellige forståelse av hva som skal til for å sikre individet et godt liv, eller rettferdig liv, har lagt grunnlaget for en lengre diskusjon forfatterne imellom. Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori kaster lys over materiell og kulturell urettferdighet på et makro- og systemnivå, mens Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori belyser sosiale krenkelsers skade på subjektnivå, og på den

individuelle selvforståelse. Med utgangspunkt i en erkjennelse om at barnevernets mest utsatte familier opplever opphopning av belastninger knyttet til levekår og livssituasjon (Clifford et al., 2015), kreves begge teoretiske perspektiver for å analysere og forstå den sammenvevingen av marginaliseringsprosesser familiene utsettes for.

### 3.1 Narrativ teori

Narrativ teori bygger på narratologien som kunnskapsfelt og handler om læren om hvordan fortellinger gjennom visse strukturer og formkrav er bygget opp (Aaslestad, 1999).

Narratologi som begrep favner den samlingen av teorier som omhandler narrativer, tekster, hendelser og artefakter som former historier, eller som forteller historier (Bal, 2009, s. 3).

Prince (1987, s. 65) definerer narratologi som: 1) studien av muntlige representasjoner av temporalt ordnede situasjoner og hendelser, og 2) den strukturalistisk inspirerte narrative

teorien som studerer narrativens form og funksjon. Narratologien inkluderer flere narrative

teorier. I litteraturen behandles begrepet narratologi i relasjon til litterære tekster, og

fortellerkunst- og praksis i diktning, skjønnlitteratur og film. Narratologien beskriver hvordan

tekstopbygging, ord og tegn benyttes for å konstruere historien som fortelles. Narratologien

som fag vokste ut fra strukturalismen på 1960-tallet, med utgangspunkt i den russiske

formalismens analyse av russiske folkesagn. (Snævarr, 2017, s. 239). Den russiske

formalismen studerte felles trekk ved fortellinger, og skilte mellom tre aspekter ved

fortellingene: *fabula*, *sjuzet* og *forma*. Fabula og sjuzet tilsvarer aspektene kronologi og plot,

mens forma kategoriserer fortellingens sjanger (Bruner, 1987, s. 17). Deretter skjøt

utviklingen av fagfeltet fart på slutten av 1970- tallet og begynnelsen av 1980-tallet.

Narratologi og narrativ teori er meningsfulle utgangspunkt når vi søker etter å forstå hvordan

mennesker skaper mening i sine liv gjennom å fortelle, og refortelle erfaringer og

livshistorier. Mennesket omgis av narrativer og fortellinger som spenner seg fra store

beretninger om verdens tilblivelse og nasjoners dannelse, til et hverdagslig nivå som omfatter

små og større hendelser. Atkinson (1998) beskriver narrativer som en form for overlevering

av kunnskap og erfaringer mellom mennesker, og mellom generasjoner. I følge Jansen (2013)

har muntlige fortellinger og historier historisk sett vært selve kilden til transgenerasjonell

overlevering av kunnskap, erfaringer, og verdier. Den verden vi forstår, og måten vi forstår

oss selv på, skapes gjennom historier.

I definisjonen av narrativer og dets bestanddeler vises det ofte til Forster. Forster (1927/2002, s. 22) definerer en fortelling (story) som er et narrativ av hendelser arrangert etter

tidssekvenser. Forster (1927/2002) skiller mellom begrepene historie (history) og fortelling (story), der førstnevnte handler om studiet av fortidens tidsepoker. I det norske språket benytter vi begrepene historie og fortelling om hverandre når vi snakker om det Forster (1927/2002) definerer som en fortelling. Jeg benytter begrepene historie, narrativ og fortelling i avhandlingen i tråd med Forsters (1927/2002) definisjon av begrepet fortelling (story). Forster (1927/2002, s. 61) definerer begrepet plott som et narrativ av hendelser, og skiller fortelling fra plott med bakgrunn i plottets fokus på årsakssammenhenger. Forster (1927/2002, s. 61) skriver dette for å illustrere distinksjonen mellom fortelling og plot:

We have defined a story as a narrative of events arranged in their time-sequence. A plot is also a narrative of events, the emphasis falling on causality. "The king died and then the queen died," is a story. "The king died, and then the queen died of grief" is a plot. The time-sequence is preserved, but the sense of causality overshadows it.

Prince (1987, s. 58-60) definerer et narrativ som en (re)fortelling av en eller flere hendelser, temporalt sortert i sekvenser som utgjør start, midtparti og avslutning, og der fortelleren kontekstualiserer situasjonen narrativet finner sted i til et poeng, eller et plott. Bruner (1986, s. 12) beskriver to former for kognisjon, en paradigmatisk og en narrativ. Den paradigmatisk kognisjonen knytter Bruner (1986, s. 12) til logisk vitenskap, og hevder denne typen kognisjon «makes use of procedures to assure verifiable reference and to test for empirical truth» (Bruner, 1986, s. 13). Paradigmatisk kognisjon søker å oppfylle idealet om et formelt, matematisk system for beskrivelser og forklaringer, og begreper som kategorisering og konseptualisering kan ifølge Bruner (1986, s. 12) knyttes til denne typen kognisjon. Slik sett kan paradigmatisk kognisjon forstås som en type kognisjon som søker å gripe, og begripe det reelle i verden. Ifølge Bruner (1986, s. 37) kan den narrative kognisjonen forstås som en kognisjon der mennesket setter opplevelser og perspektiver i sammenheng gjennom å konstruere historier, slik at erfaringene blir forståelige. Bruner (1987, s. 12) hevder menneskets beskrivelse av det levde liv uttrykkes gjennom narrativer fordi denne uttrykksformen mest hensiktsmessig favner og beskriver menneskets opplevelse av «levd tid». Bruner (1987) støtter seg til Ricoeurs (1984, s. 3) beskrivelse av temporalitetens betydning for menneskets tidsopplevelse og meningsdannelse rundt hendelser:

The world unfolded by every narrative work is always a temporal world ...time becomes human time to the extent that it is organized after the manner of a narrative;

narrative, in turn, is meaningful to the extent that it portrays the features of temporal experience.

Gjennom narrativer og narrasjon tar menneskets opplevelse av tid og temporalitet form, og narrasjonen plasserer mennesket i tiden (Johansson, 2005, s. 84). Lothe (2003, s. 13) beskriver relasjonen mellom menneske og fortelling som et dyptliggende behov i mennesket:

Mennesket har eit djuptliggende behov for å etablere narrative mønster. Det har samanheng med tendensen vi har til å sjå livet som ei forteljing, ei tidsavgrensa utviklingsline frå begynning til slutt, frå fødsel til død, der vi helst vil finne kvart stadium meiningsfylt og grunngi dei vala vi gjer.

Lothe (2003) peker på tre viktige og grunnleggende dimensjoner ved narrativ teori: 1) *å forstå hendelser langs en utviklingslinje* (temporalitet og kronologi), 2) *å forstå mening i hendelser* (plot), og 3) *som grunnlag for å forstå menneskelige valg og handlinger* (vendepunkter og utviklingskriser). White (1990, s. 2) beskriver også menneskets behov for å uttrykke seg gjennom narrative mønstre som nærmest en del av den menneskelige natur:

To raise the question of the nature of narrative is to invite reflection on the very nature of culture and, possibly, even on the nature of humanity itself. So natural is the impulse to narrate, so inevitable is the form of narrative for any report on the way things really happened (...)

Å fortelle, og gjenfortelle historier kan skape struktur og oversikt (Johansson, 2005). Verden slik vi opplever den blir sortert, strukturert og oversiktlig. Ut av kaos skaper vi orden gjennom å sortere inntrykk og opplevelser, fortalt i historiens form. Ved å konstruere historier rundt hendelser og sanseopplevelser blir inntrykkene håndterbare, og ny innsikt og meningsdannelse oppstår (Johansson, 2005). Historier som kilde til kunnskapsoverlevering har gjennom historien fulgt et universelt mønster. Mønsteret har hatt som oppgave å hjelpe fortelleren å huske sentrale elementer gjennom historien. Det å fortelle historier om seg selv, om sine erfaringer og opplevde hendelser skaper mening og forståelse i forhold til det erfarte. Vi reflekterer rundt hendelser og erfaringer når vi gir disse et muntlig uttrykk, og historier framstår i dette bildet som fundamentale for menneskelig kommunikasjon og formidling (Atkinson, 1998).

Fortellinger og historier om mennesker, og historier som kunnskapsoverføringer, er overlevert mellom mennesker og generasjoner i både muntlig og skriftlig form. Den historiske utviklingen mot nåtidens forskningsrelaterte interesse for det personlige narrative og subjektivitet må også sees i sammenheng med utviklingen av interesse for det personlige og det subjektive innenfor skjønnlitteraturen. Blant de første narrative finner vi de episke verkene, blant annet Iliaden og Odysseen (Homer, 700 år f. Kr). Innenfor norrøn litteratur finner vi blant annet Edda-kvadene fra cirka 1200-tallet. Blant de større, historisk beretninger finner vi Det nye testamentet, og i Norden har vi Snorre Sturlassons nedtegninger av kongesagaene som tidlige, historiske beretninger. Gjennom middelalderen var litteraturen preget av religiøse tekster, og tanke- og åndslivet preget av statens og kirkens bestemmelser. Samtidig med middelalderens religiøse tekster eksisterte folkediktningen gjennom folkeeventyr, stev og ballader. Biografisk materiale kan spores så langt tilbake som til sen middelalder (Høyen & Wright, 2020). På slutten av 1200-tallet skriver Dante «Vita Nuova», der Dante skildrer sin kjærlighet til Beatrice. Dante tar i denne romanen jeg'et og subjektiviteten som utgangspunkt, og «Vita Nuova» beskrives som verdenslitteraturens første psykologiske roman. (Bull, 1940, s. 73-74). Mot slutten av 1500-tallet økte interessen for individet, individets moral og mulighet for utvikling i Europa, og boktrykkerkunsten førte til at flere fikk tilgang til andres individuelle erfaringer (Rustin, 2000, s. 34) I perioden 1500 til 1775 trekkes deler av verden inn i en regelmessig kontakt med andre verdensdeler og kulturer gjennom geografiske forbindelseslinjer som utvekslet varer, mennesker og ideer (Marks, 2007, s. 86). Global utforskning ledet til historier om «den andre», og reiseromaner som «Robinson Crusoe» (Daniel Defoe, 1719) og «Gullivers reiser» (Jonathan Swift, 1726) (Bull, 1940, s. 138-140). Oppkomsten av romanen på 1700-tallet ga mulighet for å reflektere over andres liv, meninger og forståelser (Rustin, 2000, s. 34) Fra 1750 utvikler romantikken seg som periode innenfor litteraturen (1750-1850), også som en reaksjon mot opplysningstidens fornuft og vitenskap. Innenfor romantikken legges vekt på individet, følelser, naturen og det originale, og Jean-Jacques Rousseaus forfatterskap framstår som subjektivismens gjennombrudd i litteraturen (Bull, 1940, s. 164).

Parallelt foregår det et historisk vendepunkt i vitenskapsfilosofien der interessen rettes mot individet og det subjektive (Moses & Knutsen, 2012, s. 174-177). På 1600- og 1700-tallet oppstod den klassiske empirismen på de britiske øyene. Forløpet til den klassiske empirismen kan spores hos Francis Bacon (1521-1626) som argumenterte for induksjon som metode for kunnskapsproduksjon (Snævarr, 2017, s. 27). Viktige filosofer innenfor den klassiske empirismen er John Locke (1632-1704), George Berkeley (1685- 1753) og David Hume

(1711-1776). John Locke beskrev sinnet som en tom tavle (tabula rasa), og at medfødte kunnskaper ikke finnes. Han hevdet videre at all kunnskap kom fra erfaringer (Snævarr, 2017, s. 28). George Berkeley hevdet at erfaringer, sanseerfaringer og åndelige erfaringer er det eneste som eksisterer. Ifølge Berkeley består virkeligheten av Guds sanseerfaringer, og materien blir derfor en illusjon (Snævarr, 2017, s. 28). Snævarr (2017, s. 28) beskriver David Hume som «subjektfilosof», og som den mest innflytelsesrike av de britiske empiristene. Som subjektfilosof er Hume opptatt av individets individuelle opplevelser, og hevder at det finnes to typer kunnskap: erfaringskunnskap og kunnskap om hvordan forestillinger henger sammen. Dermed blir erfaringskunnskap menneskets eneste viten om virkeligheten (Moses & Knutsen, 2012, s. 174; Snævarr, 2017, s. 28). På det europeiske kontinentet utviklet også subjektfilosofien seg, og Snævarr (2017, s. 52) beskriver den franske filosofen René Descartes som en de første subjektfilosofer. Descartes skilte imidlertid mellom sanseopplevelsenes observerbare verden, og den indre, mentale verden (Moses & Knutsen, 2012, s. 31). Descartes problematiserte de erfaringer vi gjør, og knyttet menneskets erfaringer av den materielle verden til bevisstheten. Erfaringer tar form som tanker, og det at vi tenker er ifølge Descartes et bevis på at bevisstheten finnes. Descartes konkluderte med at materie (kropp) og bevissthet (tanke) er to svært forskjellige substanser (Benton & Craib, 2011, s. 5). Gjennom introspeksjon utviklet Descartes reduksjonismen, som består i å stille enhver tanke eller ide under tvil. Descartes metode knyttet til systematisk tvil ledet han til den konklusjon at det eneste vi med sikkerhet kan vite er at vår bevissthet eksisterer (Benton & Craib, 2011, s. 3; Snævarr, 2017, s. 52).

Den første sosialvitenskapelige avhandling som benyttet livshistorien som datagrunnlag regnes for å være Thomaz og Znanieckis «The Polish Peasant in Europe and America», publisert i 1918 (Plummer, 2001; 2009, s. 15). Biografisk materiale ble deretter benyttet i stor grad av en gruppe sosiologer tilknyttet universitetet i Chicago i 1920-årene (Becker, 2009, s. 4). En samtidig dreining mot den individuelle subjektiviteten skjedde også innenfor psykologien. Behaviorismen som psykologisk retning hadde bred innflytelse rundt 1900-tallet, spesielt i USA. Grunntanken innenfor behaviorismen var at psykologistudiet måtte ta utgangspunkt i objektive og observerbare begivenheter (Saugstad, 2009, s. 341). Den fremste representanten for denne posisjonen var John Watson (1878-1958). Watson ønsket å utvikle psykologien i overensstemmelse med naturvitenskapen, og rettet fokus mot observerbar atferd framfor menneskelig bevissthet (Saugstad, 2009, s. 340). Utover 1900-tallet fikk psykoanalysen, med utgangspunkt i Sigmund Freuds arbeider, stor innflytelse innenfor psykologien. Psykoanalysen er en personlighetsteori som forholder seg til dannelsen og



utviklingen av menneskets personlighet. (Jonassen & Ringsted, 2008). Psykoanalysens fokus på individet som studieobjekt, og forstyrrelser knyttet til forståelsen av individets selv, kan sees som et unntak til datidens naturvitenskapelige tradisjon (Rustin, 2000). Psykoanalysen utfordret behaviorismens naturvitenskapelige posisjon, da Freud mente at hans kliniske studier hadde liten nytte av tester og eksperimenter (Saugstad, 2009, s. 255). Psykoanalysen kan betraktes som et brudd med behaviorismens fokus på observerbar atferd. Samtidig er det på sin plass å poengtere psykoanalysens objektiverende syn på mennesket. Psykoanalysens forklaringer av underliggende strukturer i psyken kan neppe sidestilles med en subjektivering. Dog bidro psykoanalysen til en interesse for den menneskelige bevissthet, og de opplevelser og historier som skapte forstyrrelser i psykens strukturer hos det enkelte individ.

Etter å ha nådd et høydepunkt på 1930-tallet, ble livshistoriefortellingene som datamateriale i samfunnsvitenskapen forlatt for en periode (Goodson & Gill, 2011, s. 19). Interessen for livshistorier blusset opp igjen mot siste halvdel av 1900-tallet. Denne nyvunne interessen for personlige historier og biografier på begynnelsen av 1960-tallet, og utover 1970-tallet, kalles gjerne «den narrative vendingen» innenfor det samfunnsvitenskapelige forskningsfeltet (Chamberlayne, Bornat, & Wengraf, 2000; Goodson & Gill, 2011). Utover 1970- og 1980-tallet ble den biografiske metoden influert av tre store debatter: Debatten om hukommelse, feminismen og postmodernismen. (Chamberlayne et al., 2000, s. 4). Debatten om hukommelse og historiefortelling ble særlig løftet av Popular Memory-gruppen ved universitetet i Birmingham på begynnelsen av 1980-tallet. De beskriver fire grunnleggende problemer ved historiefortelling og biografisk materiale: *empirisme, den individuelle opplevde «sannheten» i autobiografiene, tendensen til å identifisere historie som «fortiden», og til sist den ulikhet og maktbalanse mellom informant og forsker* (Chamberlayne et al., 2000, s. 4-5; Popular Memory Group, 1982, s. 16-18). Samtidig ble den biografiske metoden utfordret av den feministiske bevegelsen fra 1970-tallet. Kritikken rettet seg blant annet mot hvordan kvinners historier ble marginaliserte og hvordan historiefortelling og de «store narrative» tok utgangspunkt i det mannlige som norm (Chamberlayne et al., 2000, s. 5; Johansson, 2005, s. 58). Postmodernismens påvirkning på den biografiske metoden på 1980-tallet ledet til større fokus på subjektivitet og på enkeltmennesket som aktør, og narrativer som kontekstuelle og lokale (Chamberlayne et al., 2000, s. 6; Johansson, 2005, s. 52). Biografien som metode gjorde en ny vending i 1990-årene mot refleksivitet. Det ble argumentert for at refleksivitet må rettes mot vår egen historie og kulturelle bakgrunn som et underliggende premiss for å forstå oss selv og andre (Chamberlayne et al., 2000, s. 7). Ved inngangen til 2000-tallet ble

den biografiske forskningen i økende grad støttet av begrepene tverrfaglighet, kulturelle orienteringer og empowermentbevegelser (Davis, 2002).

Narrativ teori innenfor det sosialvitenskapelige feltet følger nødvendigvis ikke den teoretiske «oppskriften» knyttet til narrativ teori innenfor litteraturvitenskapen. Hvert enkelt forskningsprosjekt må derfor definere hva «narrativ» betyr for det aktuelle prosjektet, og hvordan forskeren vurderer nytten av å benytte et narrativt teorigrunnlag og perspektiv i sin studie. Polkinghorne (1995, s. 19) hevder på at narrativ analyse er mer enn transkripsjon av fortellerens tanker og handlinger; den er en måte å forstå og vise hvordan tanker og handlinger fører til narrativets utfall. Slik sett blir forskeren til slutt forfatteren av historien, og historien ofte fortalt med forskerens stemme. I dette prosjektet er det jeg som forsker som står ansvarlig for de historiene og fortellingene som presenteres i avhandlingen, og hvilke hendelser jeg velger å videreformidle.

Rankin (2002, s. 1) hevder at «human agency, intentionality, actions, perceptions, and experiences are conceived, understood and mediated by cultural and personal narratives» og at anerkjennelseskamper mellom mennesker spilles ut i et narrativt landskap. Med utgangspunkt i Rankin (2002) vil jeg argumentere for at avhandlingen gjenspeiler Rankins poeng om narrativers betydning og hvordan disse står i dialog med hverandre når mennesker konstruerer og forhandler om mening. Narrativ teori som epistemologisk utgangspunkt for kvalitative studier kan derfor ha høy nytteverdi når forskeren ønsker å hente ut både enkeltmenneskers og gruppers erfaringsgrunnlag av personlig, historisk og kulturell karakter. Bourdieus (1999) refleksjoner om hans egen studie knyttet til franske bønders utfordringer rundt landbrukspolitik og driftsøkonomi vurderer jeg at kan benyttes til å illustrere nettopp dette. Bourdieus (1999) intervjuer utviklet seg i retning livshistorier der bøndenes historier om levd liv og vendepunkter frambrakte en ny type kunnskap om yrkesgruppen. Bourdieu (1999, s. 390) hevder at intervjuene som favnet informantenes personlige historier muliggjorde produksjon av kunnskap om «... everything that is so hard to capture with the ordinary instruments of communication between the «base» and «people in charge», og at intervjuformen førte til at informantene «... simply jumped at the opportunity to say the things that were closest to their hearts.»

Det eksisterer en omfattende mengde studier med utgangspunkt i et narrativt perspektiv. Mange av studiene skriver seg inn i det narrative feltet ved at forskerne benytter narrativer

som datamateriale, for eksempel Daly (2016) sin studie av forholdet mellom irske reisende<sup>20</sup> og barnevernarbeidere i Storbritannia (Daly, 2016), Klausen et al. (2016) sin studie av mødre med psykiske lidelser og deres opplevelse av morskap under innleggelse ved psykiatrisk sykehus (Klausen et al., 2016), og Norvoll et al. (2018) sin studie av eksistensielle og moralske dilemmaer hos familiemedlemmer som pårørende til pasienter innlagt med tvang i psykiatrisk sykehus (Norvoll et al., 2018). De fleste av disse studiene benytter ulike tematiske analyser av informantenes narrativer, og er derfor ikke relevante for denne avhandlingen. Imidlertid finnes det narrative studier som også berører forholdet mellom system og klient, og relasjonen mellom barn, ungdom, familie og barnevernrelaterte temaer. Jeg presenterer i det følgende de direkte relevante studiene for avhandlingen både på grunn av tema, og på grunn av hvordan narrativ teori og metode er benyttet i studienes kunnskapsutvikling. Utvalget av studier består av tre studier gjennomført i Skandinavia, en studie fra Nord-Irland, og en fra USA.

I Finland undersøkte Eronen (2012) narrativer relatert til familierelasjoner hos tre voksne kvinner som vokste opp i fosterhjem. Til sammen analyserte Eronen (2012) 77 historier fortalt både skriftlig og i form av dybdeintervjuer med de tre kvinnene. Sentralt i narrativene stod forholdet mellom informantene og informantenes mor. Eronens (2012, s. 69) narrative analyse fant at de tre informantenes relasjon til mødrene var preget av tre ulike temaer. Den første informanten beskrev relasjonen til moren som preget av fravær på kjærlighet og respekt, mens den andre informanten beskrev moren som en elsket mor, og en mor som elsket datteren tilbake. Den tredje informanten konstruerte et mor-datter-forhold gjennom aktiv forhandling i narrativet. Eronen (2012, s. 67) påpeker viktigheten av familierelasjoner generelt, og argumenterer for et ekstra fokus på narrative perspektiver på familierelasjoner i barnevernkontekster. Videre minner Eronen (2012, s. 73) om at ikke alle har minner om familierelasjoner når man i barnevernkontekst forholder seg til barn og voksnes tidligere erfaringer, og at narrativer om familierelasjoner er moralske konstruksjoner rundt gode og dårlige minner, samt moralsk ansvar mellom familiemedlemmer. Eronen (2012, s. 73) påpeker at barnevernsarbeidere må forholde seg sensitivt til hvordan narrativer om familierelasjoner konstrueres av barna det gjelder, og være oppmerksomme på forskjellene mellom klientenes og barnevernssystemets narrativer om mødrene.

---

<sup>20</sup> Irish travellers, eller Paveefolket

I Norge ble det gjennomført en narrativ undersøkelse blant etniske minoritetsforeldre der resultatene viste hvordan institusjonelle praksiser kan posisjonere etniske minoritetsforeldre som «mangelfulle» når det gjelder foreldreskapet (Fylkesnes, Iversen, & Nygren, 2018). Undersøkelsen så også på hvordan en slik mangelposisjon ble forhandlet og forstått i foreldrenes narrativer. Utvalget bestod av elleve foreldre med flyktningbakgrunn, herunder fire menn og syv kvinner. To av informantene hadde barn plassert utenfor hjemmet, og syv av informantene hadde erfaring med akutt plasseringer av barna utenfor hjemmet (Fylkesnes et al., 2018, s. 198). Analysen av datamaterialet ledet til fire narrative temaer: a) å lære foreldreskap, b) å utfordre ekspertkunnskapen, c) å lære godt klientskap, og d) konstruksjon av et mangelfullt barnevern (Fylkesnes et al., 2018). Det narrative perspektivet førte ifølge forskerne til en utvidet forståelse for at mangelposisjonen for foreldrene ikke bare handlet å navigere i en maktesløs posisjon, men også gjorde foreldrene i stand til å forstå utfordringene de møtte i samhandlingen med barnevernet. Dette satte foreldrene i en posisjon der de også kunne kritisere barnevernet. (Fylkesnes et al., 2018, s. 201). Fylkesnes et al. (2018, s. 202) konkluderer med at samspillet mellom middelklassens oppdragelsesidealer, og byråkratiske og økonomiske strukturer ser ut til å produsere sterke marginaliseringsprosesser i samhandlingen mellom barnevernet og etniske minoritetsforeldre.

Rautio (2013) gjennomførte i Finland en narrativ undersøkelse rettet mot foreldres erfaringer med tidlig støtte til småbarnsfamilier fra de kommunale helsestasjonene, der den tidlige støtten ble gjennomført som hjemmebesøk hos familier med nyfødte. Prosjektet om tidlig støtte ble utformet i Finland i perioden 2005-2008 (Rautio, 2013, s. 927). Utvalget bestod av tre foreldrefar og tre mødre som hadde mottatt tidlig støtte i form av hjemmebesøk fra helsestasjonen i en periode på tre til ni måneder (Rautio, 2013, s. 928). Den narrative analysen av datamaterialet ledet Rautio (2013, s. 927) til tre temaer på tvers av datamaterialet: 1) Å være kritisk til støtten, 2) å bygge tillit mellom foreldre og de profesjonelle, og 3) å styrke foreldrene gjennom tidlig støtte. Rautio (2013, s. 933) konkluderer med at foreldrene erfarte den tidlige støtten som nyttig, og understreker viktigheten av tidlig støtte gitt gjennom individuelle, familiesentrerte og tillitsvekkende møter i samarbeid med foreldrene.

En undersøkelse gjennomført i Nord-Irland studerte resiliens og tilknytning hos foreldre (Bunting & Lazenbatt, 2016). Forskerne benyttet narrativ tilnærming til foreldrenes erfaringer rundt komplekse utfordringer i foreldrenes livsløp, foreldrenes nære relasjoner, og foreldrenes relasjon til barnevernets intervensjoner. I studien ble sytten foreldre intervjuet to ganger hver i løpet av en tolv måneders periode, og narrativene reflekterte et mønster av kontinuerlige

utfordringer gjennom barndom og voksenliv (Bunting & Lazenbatt, 2016, s. 488). Bunting og Lazenbatt (2016, s. 498) argumenterer for viktigheten av narrative tilnærminger innenfor sosialt arbeid, ikke bare for at sosialarbeidere bedre skal forstå klientens liv, men fordi fokus på individuelle narrativer kan gi utdypende kunnskap om klientens behov for nettverk utenfor det offentlige hjelpeapparatet. Bunting og Lazenbatt (2016, s. 498) konkluderte undersøkelsen med forslag om aktiv bygging av støttende nettverk for sårbare foreldre for å redusere isolasjon og å bygge resiliens.

I USA benyttet Curry (2019) semistrukturerte livshistorieintervjuer i en undersøkelse som fokuserte på hvordan femten unge voksne, tidligere fosterhjemsplasserte kvinner hadde erfart høy turnover blant barnevernansatte i tiden de hadde vært under omsorg. Undersøkelsen ble gjennomført ved en barneverntjeneste i USA, der unge kvinner i alderen 19-20 deltok i selvstendighetstrening som forberedelse på utskrivning fra det amerikanske barnevernssystemet (Curry, 2019, s. 376). Gjennom analysen av livshistoriene fant Curry (2019, s. 377) fire gjennomgående temaer knyttet til de unge voksnes erfaringer: 1) Turnover blant barnevernansatte skjedde ofte, 2) skifte av saksbehandler skjedde ofte brått og uten bearbeiding, 3) turnover rammet alle deler av barnevernssystemet ungdommene hadde kontakt med, og 4) ungdommene erfarte turnover som et relasjonelt tap. Videre undersøkte Curry (2019) hvordan turnover i barnevernet påvirket ungdommenes emosjonelle og relasjonelle velferd. De unge kvinnenes erfaringer rundt skifte av saksbehandler ble i livshistoriene beskrevet som relasjonelle tap og knyttet til følelser som tristhet, sårhet, skuffelse, frustrasjon og sinne (Curry, 2019, s. 378). Videre fant Curry (2019, s. 380) at for noen av informantene hadde erfaringene med stadige relasjonstap til saksbehandlere ført til at de hadde utviklet motstand mot å bygge relasjoner til nye saksbehandlere. Der barnevernet klarte å holde stabilitet i relasjonen mellom ungdommen og saksbehandler, bar ungdommenes narrativer i større grad preg av å føle stabilitet og økt tillit til saksbehandler. Curry (2019, s. 382) hevder at resultatene fra studien har høy relevans for barnevernfeltet fordi livshistoriene bringer fram kunnskap om viktigheten av langsiktige relasjoner mellom ungdom plassert utenfor hjemmet og saksbehandler i barnevernet. Videre påpeker Curry (2019, s. 383) viktigheten av å ta barnets perspektiv og barnets levde erfaringer på alvor når det gjelder turnover blant ansatte i barnevernet.

De fem studiene som er presentert ovenfor har ulike fokus og ulike målgrupper. Samtidig understrekes det i alle fem studiene viktigheten av å studere fortellinger om levde liv og

livserfaringer, og hvordan narrativ teori og narrativ tilnærming er spesielt godt egnet til å hente fram kunnskap om relasjonelle og emosjonelle tema.

### **3.2 Marginalisering som begrep og som prosess**

Begrepet marginalisering ble introdusert innenfor sosiologien av Park (1928) gjennom artikkelen «Human Migration and the Marginal Man». Artikkelen baserer seg på fortellinger om europeiske jøders migrasjonsprosesser fra Europa til USA, og beskriver marginalitet som en tilstand der selvet splittes på grunn av kulturkonflikter knyttet til assimilasjonsprosesser hos enkeltindividet (Park, 1928, s. 892). Begrepet marginalitet ble videreutviklet av sosiologen Stonequist (1937), som utvidet begrepet til andre overgangssituasjoner enn migrasjon og kulturkonflikter og knyttet begrepet til sosiale situasjoner (Del Pilar & Udasco, 2004; Stonequist, 1937). Stonequist (1935, 1937) la vekt på den individuelle opplevelsen av marginalisering, en tilnærmingen som ble kritisert fra flere hold. Goldberg (1941) argumenterte for en modifisering av det individualiserte perspektivet på marginalisering ved å bringe kulturperspektivet inn i debatten. Goldberg (1941, s. 53) hevdet at marginalisering som begrep ikke handlet om et marginalisert individ, men heller om en marginalisert kultur. I tillegg inneholdt debatten innlegg som kritiserte hvordan konseptet «the marginal man» nærmest ukritisk ble inntatt i litteraturen (Green, 1947, s. 167), og hvordan konseptet manglet empirisk støtte (Green, 1947, s. 168). Del Pilar og Udasco (2004) påpeker at deres litteraturgjennomgang med fokus på marginalisering innenfor fagene psykologi og sosiologi, viser at litteraturen i liten grad har tatt opp i seg den kritikken som historisk er blitt rettet mot begrepet (Del Pilar & Udasco, 2004, s. 3). Antonovsky (1956) foreslår en kulturell definisjon av begrepet marginalitet. Marginalitet knyttes til møtet mellom to kulturer, der den ene kulturen framstår som dominant og ikke-marginalisert. Den ikke-marginaliserte gruppen er lite påvirket av den marginaliserte, men grensene mellom gruppene er såpass gjennomtrengelige at den marginaliserte gruppen internaliserer mønsteret i den dominante kulturen og trekkes dit. Det oppstår konflikt mellom de to gruppene, og barrierene mellom gruppene hardner til gjennom diskriminering fra den ene siden og motmakt fra den andre (Antonovsky, 1956, s. 57). Noen år senere påpekte Dickie-Clark (1966, s. 364) at Stonequists (1937) tunge fokus på individets psykologiske opplevelse av marginalitet førte til at eksklusjon ble oversett som en viktig faktor i beskrivelsen av marginalitet. Dickie-Clark (1966, s. 368-369) argumenterte for å utvide marginaliseringsbegrepet til ikke bare å omfatte personlige egenskaper knyttet til individet, også å inkludere strukturelle elementer og sosiale effekter som fører til sosial eksklusjon.

Marginalisering som begrep har også utgangspunkt i velferdsteori. Her betegner marginalisering den gruppen av mennesker i et samfunn som ikke selv er i stand til å tilfredsstille sine behov innenfor det økonomiske markedet, og som er avhengige av hjelp fra sine medborgere og samfunnets institusjoner (Pusic, 1972, s. 17). Dagens forståelse av marginaliseringsbegrepet inkluderer i tillegg en utvidet forståelse av levekår, der den enkeltes deltakelse i utdanning og på sosiale arenaer utgjør viktige elementer i tillegg til det økonomiske perspektivet Pusic (1972) presenterer.

### **3.3 Axel Honneths teori om anerkjennelse**

Axel Honneth (f. 1949) er tysk sosialfilosof, og regnes som den fremste teoretikeren innfor den «tredje generasjonen» av den kritiske teorien (Jakobsen, 2007). Honneth (2007, s. 4) karakteriserer sosialfilosofien som grunnleggende opptatt av å avdekke og diskutere prosesser knyttet til sosial utvikling som kan betraktes som skjevutvikling eller «sosiale patologier», og dens primære oppgave å diagnostisere slike prosesser som forhindrer samfunnsmedlemmer å leve et «godt liv». Honneth (2005, s. 49) beskriver en samfunnsmessig utvikling i etterkrigstiden der menneskenes materielle grunnlag er blitt enormt forbedret. Samtidig har et nytt kulturideal vokst fram, der ikke-livsnødvendige kulturprodukter benyttes for å søke mulighet for egen livsfølelse. Honneth kaller dette en sosiokulturell forandringsprosess der materielle og intellektuelle utviklinger sammensmeltes, og der individualismen tar form av at subjektene søker å realisere en kjerne i seg selv som tydelig skiller en fra andre (Honneth, 2005, s. 51). Honneth (2005, s. 56-57) benytter begrepet *selvrealiseringsindividualisme* om dette utviklingstrekket som influerer det vestlige samfunnet. Denne typen individualisme krever indre motivasjon, engasjement og uendelige runder med selvrefleksiv introspeksjon av subjektet. Selvrealiseringsindividualismen, som i utgangspunktet var et ideal om subjektiv frihet, har forskjøvet seg mot krav rettet mot subjektet. Ifølge Honneth (2005) fører kravene til sosialt ubehag og lidelse, som framtrer i form av psykiske sykdommer. Honneth (2005) foreslår en teori der *anerkjennelse* som kommunikativ praksis benyttes som virkemiddel mot vår tids samfunnslidelse.

Honneth (1995) knytter «det gode liv» til subjektets selvforståelse og muligheter for selvrealisering, og forbinder forståelsen av det gode liv til tre former for anerkjennelse: Kjærlighet (omsorg), rettigheter og solidaritet. I sine tidlige arbeider om begrepet anerkjennelse, skriver Honneth (1995) fram en forståelse av begrepet ved å benytte Hegels

begrep «gjensidig anerkjennelse», Meads sosialpsykologiske ide om intersubjektivitet og Winnicotts objektrelasjonsteori. Honneth (2008, s. 41-44) har senere utvidet sin forståelse av mennesket som subjekt i nære relasjoner, i retning av nyere utviklingspsykologi og tilknytningsteori. Honneth (2007) hevder at den moralske kvaliteten knyttet til sosiale relasjoner har en ytterligere dimensjon enn måling av rettferdig fordeling av materielle goder. Honneth (2007, s. 130) påpeker at rettferdighet også er knyttet til hvordan subjekter gjensidig anerkjenner hverandre.

Honneth (2007) tar utgangspunkt i Hegels (1820/2000) modell knyttet til «kamp for anerkjennelse». Honneth (2007, s. 132) mener denne modellen belyser hvordan etiske fremskritt folder seg trinnvis ut over tre nivåer med stadig fordringer og krav til anerkjennelsesmønstre. Disse mønstrene formidles gjennom en intersubjektiv kamp som subjektene fører for å bekrefte egen identitet. Ifølge Honneth (2007, s. 132) introduserer Hegel (1820/2000) i «Philosophy of Right» en differensiering mellom familien, sivilsamfunnet og staten, noe som reflekterer et tidlig skille mellom det Hegel (1820/2000) identifiserer som tre former for «gjensidig anerkjennelse»: 1) Kjærlighet, en form for anerkjennelse der individene anerkjenner hverandre gjennom hverandres unike behov, noe som opprettholder emosjonell trygghet, 2) Rettighetsbasert anerkjennelse, en form for anerkjennelse med utgangspunkt i ideen om at individer garanterer hverandre en gjensidig sfære av individuell frihet, og 3) den offentlige sfæres etiske liv, en form for anerkjennelse som åpner for at individer respekterer hverandre i form av de egenskaper som reproducerer samfunnsordenen.

Med utgangspunkt i Hegels (1820/2000) modell og tidligere nevnte ideer fra psykologien, foreslår Honneth (1995) at menneskelig selvforståelse springer ut i tre grunnleggende former: Følelsesmessig selvtilit, moralsk selvaktelse og sosial selvverdsettelse. Disse formene for selvforståelse krever igjen tre typer anerkjennelse: Kjærlighet, rettssikkerhet og solidaritet (Honneth, 1995, 2007). Samtidig påpeker Honneth (2007) at den menneskelige selvforståelse kan skades gjennom krenkelse og forakt, og beskriver tre former for moralske krenkelser som korresponderer med selvforståelsens bekræftende behov.



Tabell 1- Honneths anerkjennelsesteori

Selvforståelsesform	Anerkjennelsesform	Moralsk krenkelse	Skade
Selvtillit	Kjærlighet (omsorg)	Frarøve fysisk velvære og trygghet	Ødelegger tilliten til at egne behov har verdi
Selvaktelse	Rettigheter	Forakt for den enkeltes moralske ansvarlighet/ tilregnelighet. Eksklusjon.	Ødelegger tilliten til at egne moralske vurderinger og forståelser har verdi
Selvverd	Solidaritet	Ydmykelse og respektløshet rettet mot enkeltindividers eller gruppers evner og kapasiteter	Ødelegger tilliten til egen sosial betydning innenfor et gitt fellesskap

Honneth (2007) kople tre former for menneskelig selvforståelse til tre anerkjennelsesformer. Videre påpeker Honneth (2007, s. 134) at det å ikke få sin egen subjektive selvforståelse anerkjent av andre subjekter, konstituerer en moralsk krenkelse. Den moralske krenkelsen oppstår dersom subjektet opplever en krenkelse av den personlige integritet gjennom å bli utsatt for en symbolsk fornærmelse eller ydmykelse. Den subjektive opplevelsen av krenkelse er det omdreiningspunktet som transformerer uttalelsen eller handlingen som utføres, til en moralsk krenkelse. Videre setter Honneth (2007, s. 134) opp tre premisser som karakteriserer moralsk krenkelse knyttet til andre subjekters tilbakehold eller nektelse av anerkjennelse:

- 1) Kun levende vesener kan relatere seg refleksivt til eget velvære, og kun ved å inneha evnen til å reflektere over egen livskvalitet kan man forklare hvilke personlige elementer som har blitt utsatt for moralsk krenkelse.
- 2) At det menneskelige subjektet i det hele tatt er sårbart i samspill med andre subjekter, henger sammen med at opprettholdelsen av en positiv selvforståelse kun kan skje gjennom bekreftende reaksjoner fra andre subjekter.
- 3) Dersom det karakteristiske trekket ved moralske krenkelser består av en ignoranse, eller forakt for nødvendige behov for å opprettholde vår positive selvforståelse, innebærer dette at en moralsk krenkelse nødvendigvis følges av skuffelse knyttet til subjektets forventninger, og mentalt sjokk. Dette ødelegger essensielle forutsetninger knyttet til individets evne til å handle, og enhver moralsk krenkelse representerer derfor i tillegg en personlig krenkelse

Med utgangspunkt i filosofifeltet og psykologi knyttet til barns utvikling, argumenterer Honneth (2007) for tre former for det han kaller menneskelig praktisk selvforståelse. Denne praktiske selvforståelsen handler om den bevissthet eller følelser subjektet har til sitt eget selv, med tanke på de evner og rettigheter personen har. Den praktiske selvforståelsen kan ifølge Honneth (2007, s. 135-136) deles i tre nivåer:

- 1) Selvtillit. Begrepet henter Honneth (2007) fra psykoanalysen, og forklarer dette nivået som de fysiske behov og ønsker som er artikulerbare deler av ens egen person samtidig som personen opplever en trygghet knyttet til verdien av ens egne behov.
- 2) Selvrespekt. Honneth (2007) knytter dette begrepet til den kantianske tradisjonen, og beskriver dette nivået som en bevissthet relatert til å oppleve seg selv som et moralsk ansvarlig og tilregnelig subjekt, samtidig som personen opplever trygghet knyttet til verdien av ens egne verdier og bedømmelser.
- 3) Selvverd. Dette begrepet forklarer Honneth (2007) som en bevissthet om at man som person besitter gode eller verdifulle evner, samtidig som personen opplever trygghet knyttet til verdien av ens egne evner.

Honneth (2007) påpeker at dersom de ovennevnte nivåene av praktisk selvforståelse utgjør en rekke av nødvendige forutsetninger for at det menneskelige subjekt skal oppleve et «godt liv» gjennom selvrealisering, vil man også kunne relatere forskjellige nivåer av moralske krenkelser til nivåene av selvforståelse. Differensierte nivåer av moralsk krenkelse kan i sin tur spores til forskjellige grader av psykiske skader. På bakgrunn av dette redegjør Honneth for hvordan de forskjellige nivåer av urettferdighet og krenkelse som utledes på denne måten, kan rotfestes med sine karakteristikk i den verdien som er blitt foraktet, oversett eller nektet anerkjennelse. Honneth (2007, s. 136) beskriver følgende tre nivåer av moralsk krenkelse:

- 1) Moralske krenkelser som skader eller frarøver en person tryggheten ved fysisk velvære. Slike krenkelser anses som elementære fordi de krenkende handlingene ødelegger individets tillit til at ens fysiske behov har verdi i andres øyne (fysisk misbruk, tortur, voldtekt, og i ytterste fornektelse av andres fysiske velvære; drap).
- 2) Moralske krenkelser som kan karakteriseres ved forakt for andres moralske ansvarlighet. Slike handlinger skader, eller ødelegger den selvrespekten vi tilegner oss gjennom å se at verdien av egne vurderinger anerkjennes av andre personer (bedrag, svindel, juridisk diskriminering av hele grupper).
- 3) Moralske krenkelser der en eller flere personer gjennom ydmykelser og respektløshet blir gjort klar over at deres evner ikke anerkjennes. Slike handler svekker, eller

ødelegger, følelsen av å ha sosial betydning innenfor et gitt samfunn eller fellesskap (et kontinuum av krenkelser fra å ikke hilse på noen, til massiv og alvorlig stigmatisering av grupper).

Gjennom sin redegjørelse for tre former av praktisk selvforståelse, og tre former for moralske krenkelser som hver kan knyttes til psykiske skader på den menneskelige selvforståelse, foreslår Honneth (2007) at det derfor nødvendigvis må følge tre ulike former for anerkjennelse knyttet til hvert nivå. Honneth (2007, s. 138) hevder videre at det menneskelige subjekt kun kan oppnå en intakt selvforståelse gjennom å bli bekreftet og anerkjent av andre subjekter:

Thus the notion that by adopting the moral perspective we can protect against moral injuries indicates the particular character and number of corresponding attitudes: because these attitudes aid in securing the intersubjective conditions under which human subjects can preserve their integrity, they have to consist in as many forms of recognition as there are types of morally injurious disrespect. The fact that moral attitudes themselves have to assume the character of forms of recognition in the process depends on the feature of the conditions that these forms create: human subjects can develop an intact self-relation only by virtue of the fact that they see themselves affirmed or recognized according to the value of certain capabilities and rights.

Dette fører videre til Honneths (2007) argument om at det menneskelige subjekt integreres gjennom de tre nivåene knyttet til den praktiske selvforståelse, som igjen konstitueres gjennom forskjellige anerkjennelsesformer tilsvarende nivåene. Samtidig kan den menneskelige selvforståelse skades og ødelegges gjennom krenkelsens praksis, der nivået for krenkelser korresponderer i forhold til nivåene for anerkjennelse og selvforståelse. Som en følge av dette resonnementet utleder Honneth (2007, s. 138-139) tre forskjellige typer anerkjennelsesformer:

- 1) Kjærlighet: Med referanse til det første nivået knyttet til individets praktiske selvforståelse.
- 2) Rettigheter: Med referanse til det andre nivået knyttet til individets praktiske selvforståelse.

- 3) Solidaritet: Med referanse til det tredje nivået knyttet til individets praktiske selvforståelse.

### **3.3.1 De tre anerkjennelsesformene: Kjærlighet, rettigheter og solidaritet**

Den første, og primære anerkjennelsesformen er ifølge Honneth (1995) kjærlighet. Honneth (1995) påpeker at kjærlighetsbegrepet må betraktes filosofisk, da begrepet favner videre enn for eksempel erotisk kjærlighet. Kjærlighetsbegrepet må ifølge Honneth (1995, s. 95) brukes på en mest mulig nøytral måte, og knyttes til primære relasjoner. I forståelsen av kjærlighetsbegrepet viser Honneth (1995) spesielt til Winnicott (1965) og hans teoretiske tilnærming til barnets utvikling av objektrelasjoner. Honneth (1995, s. 98) argumenterer for dette gjennom å vise at Winnicotts (1965) teori kan innpasses i det teoretisk rammeverket til Hegel (1820/2000) og sosialpsykologen Mead (1934). Jeg går ikke dypt inn i Winnicotts (1965) objektrelasjonsteori her, men det er nødvendig å presentere en enkel ramme for teorien fordi Honneth (1995, s. 103) beskriver kjærlighet som anerkjennelsesform ved å vise til ontologiske aspekter ved Winnicotts (1965) teori. Honneth (1995, s. 98-101) støtter seg til Winnicotts (1965) objektrelasjonsteori som beskriver spedbarnets utvikling fra en total og symbiotisk avhengighet til moren, med etterfølgende løsrivelse fra avhengigheten ved å yte fysisk motstand mot morens kropp. Dersom denne prosessen er vellykket utvikler barnet en indre objektrepresentasjon av moren som fører til en tillit til at morens omsorg fortsetter selv om hun ikke er fysisk til stede. Honneth (1995, s. 103) understreker at det sentrale poenget med å benytte Winnicott (1965) er: «... for the attempt to reconstruct love as a particular relationship of recognition is Winnicott's claim that the ability to be alone is dependent on the child's trust in the continuity of the 'mother's' care». Slik jeg forstår Honneth, vektlegger Honneth (1995, s. 103) overføringen av de første indre representasjonene av å få egne behov forstått og møtt av en annen, til en ytre verden der individet klarer å beholde tilliten til at behov blir møtt. Denne overføringen danner dermed et ontologisk premiss for hvordan mennesket opprettholder sine interesser og selvforståelse i møte med kulturelle objektiveringer. Honneths (1995) første anerkjennelsesform kjærlighet, må derfor forstås i en langt videre betydning enn kun som emosjonell kjærlighet mellom en liten gruppe individer. Honneth (1995, s. 107) påpeker at denne anerkjennelsesformen, som krever at individet har en utviklet grunnleggende selvtilit, utgjør selve forutsetningen for videre utvikling av alle typer selvrespekt. Kjærlighet som anerkjennelsesform handler om å anerkjenne den andres individuelle selvstendighet, og bekrefte selvstendigheten støttet av omsorg.

Den andre anerkjennelsesformen Honneth (1995) beskriver er rettigheter.

Anerkjennelsesformen er knyttet til menneskerettigheter og lovverk. Honneth (1995, s. 115) viser til rettsvitenskapen og deler individuelle rettigheter langs tre dimensjoner: Sivile rettigheter, politiske rettigheter og sosiale rettigheter. Den samme tredelingen finner vi hos Marshall (1950/1983). Med henvisning til Marshall (1950/1983) beskriver Honneth (1995, s. 115-117) på en historisk utvikling relatert til individuelle rettigheter, fra sivile rettigheter på 1700-tallet, politiske rettigheter på 1800-tallet og sosiale rettigheter på 1900-tallet. Individuelle rettigheter i dag handler ikke bare om rettslig beskyttelse av individets frihet, men også om rettigheter knyttet til mulighet for deltakelse i offentlige, politiske prosesser. Imidlertid, påpeker Honneth (1995, s. 117), er det slik at dersom individene skal kunne dra nytte av muligheten til deltakelse er de nødvendig å være sikret en viss sosial levestandard. Rettigheter som anerkjennelsesform utvikler selvrespekt, på samme måte som anerkjennelsesformen kjærlighet utvikler selvtilit. Rettigheter som avpersonaliserte symboler på sosial respekt, gir grunnlag for en selvforståelse der man respekterer seg selv fordi man fortjener de andres respekt (Honneth, 1995, s. 118-119).

Den tredje anerkjennelsesformen som beskrives av Honneth (1995) er solidaritet. I motsetning til utvikling av selvrespekt gjennom rettighetsbasert anerkjennelse, handler det sosiale selvverdet om anerkjennelse av de spesifikke kvalitetene som karakteriserer forskjellen mellom sosial ære, fra det førmoderne samfunnet der en var forventet å oppføre seg innenfor sin «stand», til vår tids individualisering der individet måles etter eget bidrag relatert til sosiale mål. I det moderne samfunnet eksisterer ikke lenger det forhåndsbestemte livsløpet der individet ble vurdert opp mot de trekkene som særpreget det kollektivet en var født inn i. I stedet måles individets sosiale verdi opp mot de kompetanser og kapasiteter hver og en utvikler individuelt i løpet av livet (Honneth, 1995, s. 125). Honneth (1995) påpeker at samfunnets kulturelle verdier er hierarkisk definert, og på denne måten kan en gradering av hva som er mer eller mindre anerkjente måter å oppføre seg på, oppstå. Honneth (1995, s. 123) peker på begrepet *livsstil*, og relaterer begrepet til Max Weber (1968): «In content, status honor is normally expressed by the fact that above all else a specific *style of life* is expected from all those who wish to belong to the circle» (Weber, 1968, s. 932). Honneth (1995, s. 123) beskriver i dette perspektivet en historisk transformasjon fra sosial *ære* til sosial *prestisje*, der de personlige trekkene som individets sosiale status vurderes ut ifra er tett knyttet til kulturelle statusgrupper. Sosial verdsettelse kan altså ikke knyttes til rettigheter eller moralske kvaliteter ved personligheten, men heller til en gradering av den enkeltes form for selvrealisering og bidrag til samfunnets abstrakte mål. Hvilke grupper som anerkjennes ut

fra sosial verdsettelse avhenger av hver tidsepokes fortolkning av kulturelle verdier og samfunnsmaal. I moderne samfunn eksisterer det derfor en stadig pågående kulturell konflikt mellom ulike grupper som kjemper for at deres verdier og livsstiler skal anerkjennes (Honneth, 1995, s. 126-127). Anerkjennelsesformen solidaritet innebærer at individene betrakter hverandre i et symmetrisk perspektiv, slik at evner og kapasiteter hos «den andre» får signifikant verdi i den felles sosiale praksisen. Solidaritet skiller seg fra begrepet toleranse fordi relasjonene som oppstår gjennom anerkjennelsesformen solidaritet, innebærer at det individuelle og spesielle ved den andre får betydning (Honneth, 1995, s. 129).

### **3.4 Nancy Frasers rettferdighetsteori**

Nancy Fraser (f. 1947), amerikansk professor i filosofi og politikk, har utviklet en tredimensjonal teori om sosial rettferdighet, der kravene økonomisk omfordeling, kulturell og symbolsk anerkjennelse, og politisk deltakelse står sentralt. Fraser beskrives som en sentral skikkelse innenfor feministisk politisk filosofi og teori, med et erklært prosjekt knyttet til å utvikle kritisk teori (Holst, 2010, s. 165).

Fokus i Frasers teori (1997, 2001, 2013a) dreier seg rundt begrepet rettferdighet, og rettferdighet gjennom omfordeling og deltakelse. Fraser (2001, s. 40) definerer begrepet *rettferdighet* på et generelt grunnlag som «lik deltakelse» («parity of participation»). Frasers (2001) forståelse av begrepet «parity» handler om likhet, om å være likemenn med like muligheter til sosial deltakelse. Lik deltakelse avhenger ifølge Fraser (2001, s. 29) av to betingelser. Den første betingelsen, en objektiv betingelse, krever at materielle ressurser fordeles på en slik måte at menneskers selvstendighet og uavhengige stemme sikres. Den andre betingelsen, en intersubjektiv betingelse, krever at institusjonaliserte og kulturelle verdier uttrykker likhet og lik respekt for alle deltakere, slik at alle gis mulighet for å oppleve sosial verdi (social esteem). Disse to betingelsene utgjør de ulike sosiale arrangementer som tillater lik deltakelse for alle, uten institusjonelle hindringer (Fraser, 2013a, s. 193). Frasers (2001, s. 29) definisjon av begrepet «parity», kan derfor forstås som «en kvalitet ved samfunnsmessig deltagelse og et rettferdig samfunn». Ifølge Fraser (2013a, s. 193) kan hindringer for lik deltakelse kan være:

- 1) Objektive betingelser: Økonomiske strukturer som nekter mennesker tilgang til ressurser som er nødvendige for å delta på lik linje med, og interagere med andre. Hindringene er et resultat av urettferdig eller feil fordeling, og kan knyttes til sosioøkonomiske strukturer og klassestrukturer.

- 2) Intersubjektive betingelser: Institusjonelle hierarkier av kulturelle verdier som forhindrer tilgang til lik deltakelse. Disse hindringene er resultater av ulikhet knyttet til kulturell og symbolsk status.

Fraser (2013a, s. 192) deler argumenter knyttet til rettferdighet i to type spørsmål; første- og andreordensspørsmål. Førsteordensspørsmål omhandler spørsmål knyttet direkte til rettferdighetsdimensjonene, slik som: Hvor stor økonomisk ulikhet kan aksepteres innenfor rammene av begrepet rettferdighet? Hvor stor omfordeling er påkrevd, og hvilke rettferdighetsprinsipper skal følges i fordelingen? Hva betyr likeverdig respekt, og hvilke kulturelle og symbolske forskjeller mellom mennesker fortjener offentlig anerkjennelse? Andreordensspørsmål handler om spørsmål relatert til rettferdighet i et metaperspektiv, og kan knyttes til Frasers tredje rettferdighetsdimensjon, den politiske. Spørsmål som faller inn under annenordensspørsmål er spørsmål som: Hvilken ramme hører førsteordensspørsmål innenfor? Hvem er de rettmessige subjektene til rettferdig fordeling og gjensidig anerkjennelse i det enkelte tilfelle? Innenfor annenordensspørsmål er det ikke bare rettferdighet som er oppe til diskusjon, men selve rammen rettferdigheten skjer innenfor (Fraser, 2013a, s. 192).

Utgangspunktet for Frasers (2013a) rettferdighetsteori er hennes analyse av fenomenet *urettferdighet*, der sosioøkonomisk, kulturell og politisk urettferdighet framtrer som tre dimensjoner innenfor urettferdighetsfenomenet. Fraser (2003b) påpeker at begrepene omfordeling og anerkjennelse har både filosofiske og politiske implikasjoner. Filosofisk peker begrepene på normative paradigmer som er utviklet av moralfilosofier og politiske teoretikere. Innenfor det politiske perspektivet refererer begrepene til en gruppe krav i den offentlige sfære, rettet av politiske aktører og sosiale bevegelser (Fraser, 2003b, s. 9). Fraser (2003b, s. 11) tilskriver sin tilnærming til begrepene som å være innenfor et «folkelig paradigme» (folk paradigms), og at begrepene innenfor et slikt paradigme favner vår tids kamp for å bekjempe sosial urettferdighet i samfunnet.

### **3.4.1 De tre urettferdighetsdimensjoner**

Fraser (1997) utviklet og diskuterte på slutten av 1990-tallet en sosial rettferdighetsteori med utgangspunktet i to forståelsesmodeller for sosial urettferdighet: Sosioøkonomisk urettferdighet, og kulturell og symbolsk urettferdighet (heretter kalt kulturell urettferdighet). Fraser (1997, 2013a) hevder at verken fordelingsteori eller anerkjennelsesteori alene kan gi en

tilfredsstillende forklaring på urettferdighet innenfor kapitalistiske samfunn.

Urettferdighetsdimensjonene er sammenvevde, og teoriene må behandles todimensjonalt (Fraser, 1997, 2013a). Senere har Fraser (2013a) lagt til en tredje forståelsesmodell for sosial urettferdighet; en politisk dimensjon. I tabellen nedenfor vises en oversikt over de tre dimensjonene innenfor Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori, hvilket utfall de forskjellige urettferdighetsdimensjonene fører med seg, og hvilke virkemidler Fraser (1997, 2013a) foreslår som sosial rettferdighet for hver dimensjon:

Tabell 2- Frasers rettferdighetsteori

Urettferdighetsdimensjon	Utfall	Eksempel	Virkemiddel
Sosioøkonomisk	Feilfordeling	-Utnytting -Økonomisk marginalisering -Deprivasjon	Omfordeling
Kulturell/ symbolsk	Krenkelse	-Kulturell dominans -Usynliggjøring -Krenkelse	Anerkjennelse
Politisk	Ikke-representasjon (eksklusjon)	-Urettmessig ekskludering fra den offentlige debatt -Urettmessig ekskludering fra å delta i avgjørelser knyttet til rettferdighet	Representasjon

### Sosioøkonomisk urettferdighet

Sosioøkonomisk urettferdighet har vært gjenstand for diskusjon innenfor egalitære teorier fra midten av 1800-tallet, og står fremdeles på dagsordenen (Fraser, 2003b, s. 7). Fraser (1997, s. 14) påpeker imidlertid at det ikke er nødvendig å posisjonere seg innenfor noe spesifikt teoretisk rammeverk for å følge hennes analyse av sosioøkonomisk urettferdighet, annet enn å bygge en forståelse for denne urettferdigheten ut fra et egalitært perspektiv. Den sosioøkonomiske urettferdigheten har sine røtter i den politisk-økonomiske strukturen i samfunnet, og kan hindre grupper av mennesker lik deltakelse i samfunnet. Grunnet feil, eller urettferdig fordeling av materielle og økonomiske ressurser, forhindrer disse strukturene grupper av mennesker tilgang til de ressursene som er nødvendig for å delta, og interagere, på lik linje med andre (Fraser, 2013a, s. 193). Fraser (1997, s. 13) beskriver tre eksempler der urettferdigheten kan gi utslag:



- 1) Utnytting – innebærer at andre drar fordel av resultatet av ens eget arbeid.
- 2) Økonomisk marginalisering – innebærer at en begrenses til uønsket eller lavt betalt arbeid, eller forhindres adgang til inntektsgivende arbeid.
- 3) Deprivasjon – innebærer at en ikke gis adgang til en adekvat levestandard.

Fraser (2013a) knytter den sosioøkonomiske urettferdigheten til feilfordeling av materielle goder og ressurser i samfunnet, og til klassestrukturer .

### **Kulturell, eller symbolsk urettferdighet**

Den kulturelle urettferdigheten har sine røtter i sosiale mønstre knyttet til representasjon, tolkning og kommunikasjon. Fraser (2013a, s. 193) forklarer den kulturelle urettferdigheten som institusjonelle hierarkier av kulturelle verdier som forhindrer grupper av mennesker et likeverdig utgangspunkt for deltakelse på lik linje med andre. Disse hindringene er et resultat av ulikheter knyttet til kulturell og symbolsk status, og ikke-anerkjente kulturelle praksiser (Fraser, 2013a). Kulturell urettferdighet kan ifølge Fraser (1997, s. 14) gi utslag i følgende tre eksempler:

- 1) Kulturell dominans – innebærer at en utsettes for fortolkninger og kommunikasjon assosiert med en annen kultur som er fremmed, eller fiendtlig, til ens egen kultur.
- 2) Usynliggjøring – innebærer at en usynliggjøres gjennom en autoritær kulturs representasjon, kommunikasjon og fortolkende praksis av ens egen kultur.
- 3) Krenkelse – innebærer at en utsettes for regelmessig nedvurdering og negativ omtale i stereotypiske vendinger i den offentlige representasjonen, eller i hverdagen og hverdagslivet.

Fraser (2001, s. 24) knytter begrepet anerkjennelse til sosial status, og i dette perspektivet framstår ikke-ankjennelse som en sosial underordning. En slik sosial underordning kan føre til forhindret tilgang til lik deltakelse i det sosiale liv. I en barnevernkontekst kan dette perspektivet for eksempel knyttes til barnevernfeltets risikovurderinger, og de risikofaktorer som foreldres omsorg vurderes opp mot. Spesielt kan lav utdanning hos foreldre som risikofaktor framstå som en slik sosial underordning.

### **Politisk urettferdighet**

Fraser (2013a, s. 195) har utarbeidet en tredje dimensjon knyttet til urettferdighet, en politisk dimensjon. Den politiske dimensjonen spesifiserer rekkevidden for de to andre dimensjonene (sosioøkonomisk og kulturell), og setter rammen for hvem som inkludert, og hvem som er ekskludert. I tillegg omfatter den politiske dimensjonen prosedyrer for hvem som har rett til å

kreve omfordeling og anerkjennelse, samt hvordan disse kravene skal vurderes og avgjøres. Den politiske dimensjonen omfatter først og fremst begrepet representasjon. Fraser (2013a, s. 195) deler representasjon i tre nivåer, der representasjon på ett nivå handler om sosial tilhørighet, og om hvem som er inkludert og ekskludert fra samfunnets arenaer der en kan fremme rettferdighetskrav. På et annet nivå handler representasjon om de prosedyrer og vilkår som strukturerer den offentlige debatten. Dette nivået kan betraktes som et politisk metanivå. Fraser (2013a, s. 197) kaller politisk urettferdighet på dette nivået misinnramming. Urettferdigheten oppstår fordi samfunnets grenser settes på en slik måte at mennesker feilaktig ekskluderes fra i det hele tatt å delta i avgjørelser knyttet til rettferdighet. Dette fører til en meta-urettferdighet der enkelte mennesker fratras retten til å fremme førsteordenskrav i et gitt politisk samfunn. Til slutt reiser Fraser (2013a) spørsmål om et tredje nivå. Dette tredje nivået omhandler hvordan stater og transnasjonale eliter monopoliserer aktiviteter knyttet til innrammingen på det meta-politiske nivået. Fraser (2013a, s. 205-206) kaller dette nivået for meta-politisk ikke-representasjon. Ifølge Fraser (2013a, s. 195) kan det altså reises spørsmål ved representasjonsforhold på alle nivåer: Blir noen urettmessig ekskludert? Blir samfunnsavgjørelser tatt på grunnlag av likeverdig deltakelse i diskusjoner om uenigheter i saker i det offentlige rom? Fraser (2013a) hevder at ikke-representasjon er karakteristisk for politisk urettferdighet, og beskriver tre nivåer for ikke-representasjon:

- 1) Innenfor politiske beslutningsregler: Ikke-representasjonen tar form av å feilaktig nekte noen likeverdig deltakelse i politiske debatter og avgjørelser Fraser (2013a, s. 197)
- 2) Innenfor det politiske grenseområdet: Misinnramming fører til at mennesker, på et politisk metanivå, ekskluderes fra likeverdig deltakelse i avgjørelser knyttet til rettferdighet, og samtidig fratras retten til å fremme krav om økonomisk og kulturell anerkjennelse (Fraser, 2013a, s. 197).
- 3) Innenfor den meta-politiske innrammingen: Meta-politisk misinnramming fører til at majoriteten av mennesker ekskluderes fra å delta i meta-diskusjonen knyttet til politisk innramming. Rammesettingen monopoliseres, og nekter stemme til de som blir skadelidende i prosessen (Fraser, 2013a, s. 206).

Politisk ikke-representasjon som urettferdighetsdimensjon, skriver Fraser (2013a) fram som en konsekvens av økt globalisering innenfor økonomi, multikulturalisering og migrasjon. Fraser (2013a) hevder at hennes tidligere todimensjonale rettferdighetsteori ikke lenger favner alle aspekter ved urettferdighet innenfor kapitalistiske samfunn. Ifølge Fraser (2013a,

s. 198) utfordrer økt globalisering sosial rettferdighet innenfor rammene av den Westfalske nasjonalstaten, fordi disse rammene ekskluderer transnasjonale demokratiske avgjørelser knyttet til rettferdighet. Fraser (2013a, s. 200) hevder at omfordeling og anerkjennelse ikke kan finne sted uten politisk representasjon, og skisserer to løsninger på problemet: Affirmativ politikk og transformativ politikk. Affirmativ politikk endrer rammebetingelsene for omfordeling, anerkjennelse og representasjon innenfor rammen av den Westfalske nasjonalstaten. Transformativ politikk har som mål å endre strukturene for den politiske innrammingen av den globaliserte verden, der alle de som berøres av en gitt institusjonalisert eller sosial struktur gis en moralsk subjektstatus knyttet til strukturen. Fraser (2013a, s. 202) kaller dette for et «all-affected»-prinsipp. I dette perspektivet stiller Fraser (2013a, s. 207) spørsmål ved om den sosiale rettferdighetsteorien er i endring, og på vei mot en demokratisk rettferdighetsteori.

Det er verdt å merke seg at Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori, enten i form av sosial rettferdighetsteori eller demokratisk rettferdighetsteori, omhandler en diskusjon knyttet til rettferdighetsprinsipper på makro- og metanivå. Fraser (2001) posisjonerer seg innenfor moralfilosofien og et deontologisk perspektiv, og er tydelig på at man i vurderinger av rettferdighetsprinsipper skal holde det individuelle, etiske perspektivet unna den prinsipielle diskusjonen så langt det lar seg gjøre. Samtidig påpeker Fraser (2013a) i senere forfatterskap at økt globalisering, multikulturalisering og migrasjon fører til at grupper og enkeltmennesker ekskluderes gjennom ikke-representasjon, både fra diskusjon om politiske avgjørelser, og fra å fremme krav om rettferdig fordeling og anerkjennelse.

### **3.5 Debatten mellom Fraser og Honneth – Omfordeling eller anerkjennelse?**

Det har pågått en politisk-filosofisk debatt mellom Nancy Fraser og Axel Honneth om innholdet i, og forholdet mellom begrepene «anerkjennelse» og «omfordeling». Debatten er publisert gjennom fire kapitler i boken «*Redistribution or Recognition?: a Political-Philosophical Exchange*» (Fraser & Honneth, 2003). I det følgende presenterer jeg debatten i korte trekk. Debatten er relevant for avhandlingen fordi spenningsfeltet mellom begrepene omfordeling og anerkjennelse, og spesielt diskusjonen rundt begrepet anerkjennelse, utgjør debattens omdreiningspunkt. I spenningsfeltet som oppstår mellom familiene denne avhandlingen handler om og barnevernet som system, og i spenningsfeltet mellom behovet for materiell omfordeling og anerkjennelse av kulturelle forskjeller i akkurat disse familiene, sammenveves ulike marginaliseringsprosesser. Dynamikken mellom posisjonene i debatten

mellom Fraser og Honneth kan anvendes analytisk i forståelsen av sammenvevingen av de ulike marginaliseringsdimensjonene.

Debatten åpner med Frasers (2003b) spørsmål knyttet til om *anerkjennelse* av ulikhet og mangfold er tilstrekkelig for å skape rettferdige samfunn. Fraser (1997, s. 11) beskriver «kampen om anerkjennelse» som et paradigme i politisk form i siste del av det tyvende århundre. Fraser (1997, s. 11-12) kritiserer dette paradigmet, og påpeker at politisk kamp for kulturell og symbolsk anerkjennelse ikke er nok for å sikre sosial rettferdighet i en verden der de økonomiske ulikheter blir stadig større. Fraser (2003b, s. 35) hevder at en rettferdighetsteori må strekke seg utover kulturelle verdimønstre og gripe an kapitalistiske strukturmønstre. Svaret på utviklingen av rettferdige samfunn krever ifølge Fraser (2003b, s. 9) et todimensjonalt perspektiv: at rettferdige samfunn på nasjonalt, regionalt, og globalt nivå krever både anerkjennelse og omfordeling. Fraser (2003b, s. 38) kritiserer Honneths forståelse av urettferdighet som ulike dimensjoner av krenkelse, og rettferdighetskamper som ulike kamper for anerkjennelse. I dette ligger det i tillegg en kritikk av selve anerkjennelsesbegrepet i Honneths (1995) teori: At begrepet retter seg mot individets selvrealisering. Fraser (2003a, s. 221) skiller mellom hennes og Honneths (1995) oppfatningen av anerkjennelsesdimensjonen ved å posisjonere Honneths analyse av krenkelsen (ikke-*anerkjennelse*) innenfor et psykologisk perspektiv, og egen tilnærming til krenkelsen (ikke-*anerkjennelse*) gjennom sosial karakteristikkk der grupper av mennesker av underordnet status av ikke anses som fullverdige og deltakende samfunnsmedlemmer. *Anerkjennelse*, hevder Fraser (2003b, s. 29) handler om lik deltakelse uansett individers og gruppers sosiale status. Fraser (2003b, s. 38) påpeker at Honneths (1995) benyttelse av anerkjennelsesbegrepet impliserer en slagside: at begrepet virker alle veier, også i dominerende sosiale gruppers favør.

Honneth (2003b, s. 112) besvarer Frasers (2003b) kritikk med en tilslutning til Frasers (2003b) standpunkt om at en utvikling av kritisk teori innenfor kapitalistiske samfunn må erkjenne behovet for både omfordelingsspørsmål og anerkjennelse. Honneth (2003b, s. 112) tydeliggjør at anerkjennelsesbegrepet ikke må forveksles med anerkjennelse slik det har vokst fram i senere identitetspolitikk: «*Rather, it should develop a normative frame of reference in which the two competing objectives of recognition and redistribution both receive their due*». Honneth (2003a, 2003b) utdyper og utvikler rammeverket for sin egen anerkjennelsesteori som svar på kritikken fra Fraser (2003b). Honneth (2003b, s. 144-145) hevder at utsatte sosiale grupper frambringer ikke-verdsatte aktiviteter og kapasiteter i det kapitalistiske samfunnet, et samfunn som verdsetter individuelle og personlige oppnåelser. Dette i hensikt å

kreve høyere sosial verdsettelse og samtidige krav om omfordeling av (materielle) ressurser. Honneth (2003b, s. 160) påpeker videre at konflikter rundt fordelingsproblemer må forstås som anerkjennelseskamp utstrakt forstand knyttet til den tredje formen for anerkjennelse: sosial verdsettelse og solidaritet (Honneth, 2007). Honneth (2003a, s. 136) kritiserer Fraser (2003b) for en rigid distinksjon mellom begrepene «omfordeling» og «kulturell anerkjennelse», og at all sosial kamp kategoriseres inn i disse to begrepene. På denne måten unnlater Fraser (2003b) ifølge Honneth (2003b, s. 136) diskusjoner knyttet til juridisk ulikhet. Honneth (2003b, s. 152) viser at fordelingsproblemet også finner sted innenfor den juridiske sfære, blant annet gjennom anerkjennelseskamper når det gjelder økonomiske rettigheter innenfor lovgivning knyttet til arbeidslivet.

Fraser (2003b) og Honneth (2003b) definerer og forstår selve anerkjennelsesbegrepet ulikt. Slik jeg leser debatten knytter Fraser (1997, s. 17; 2003b) anerkjennelsesbegrepet til kulturell anerkjennelse, og hevder at sosial rettferdighet må utjevnes gjennom politisk og økonomisk omfordeling, og ikke gjennom anerkjennelse av kulturforskjeller. Honneth (2003b) argumenterer for at fordelings- og omfordelingsproblemer knyttet til materielle ressurser ligger implisitt i anerkjennelsesformene i hans teoretiske rammeverk. Det kan også se ut til at ulikheten i debatten kan ha utspring i kulturelle forskjeller mellom de to forfatterne, hvilket også poengteres av Honneth (2003b, s. 118):

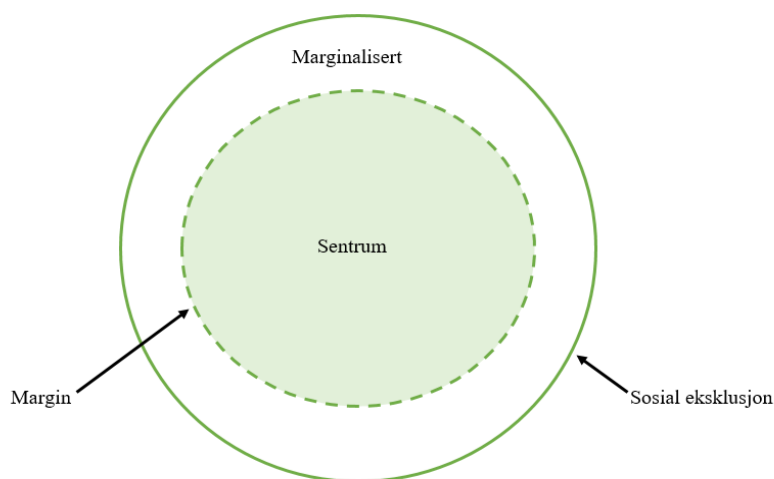
... certain doubts may rise about whether Fraser's initial diagnosis already involves an overgeneralization of American experience. For in countries like France, Great Britain, and Germany, social struggles of the "identity politics" type have so far played only a subordinate role, whereas the "traditional" problems of labor policies, social welfare, and ecology more strongly shape the debate in the political public sphere.

Således ser det ut til å oppstå et skille mellom forfatternes forståelse når det gjelder hvilke grupper som kan kreve anerkjennelse knyttet til sosial rettferdighet. Der Fraser (2003b) ser ut til å hente sine argumenter fra rettferdighetskamper knyttet til undertrykte grupper og sosiale bevegelser, argumenterer Honneth (2003b) for en bredere tilgang til anerkjennelsesbegrepet der all sosial rettferdighet inntas som grunnlag for anerkjennelseskamper. De to teoretiske perspektivene er interessante for avhandlingens tema fordi de sårbare familiene rammes av marginaliseringsprosesser av både materiell og kulturell karakter. I spenningsfeltet der marginaliseringsdimensjonene sammenveves vil familienes erfarte sosiale rettferdighet kunne betraktes i lys av begge de teoretiske perspektivene, og

debatten mellom teoriene kan utgjøre utgangspunkt for en diskusjon om hvilket perspektiv det er mest hensiktsmessig å forstå familienes erfaringer i lys av.

### 3.6 Marginaliseringsprosesser – Vasas konseptmodell

Jeg har valgt å benytte Vasas (2005) konseptmodell relatert til marginaliseringsprosesser for å analysere og forstå hvordan marginalisering som prosess kan opptre i en norsk barnevernkontekst. I Vasas (2005) konseptmodell kan marginaliseringsprosesser i ytterste konsekvens lede til sosial eksklusjon. Vasas (2005, s. 196) hevder at marginalisering kun kan opptre i relasjon til en margin. Marginer utgjør de fysiske eller oppfattede og sosiale konstruksjoner som omslutter de individer eller grupper som beskrives som marginaliserte. Marginene defineres av et «sentrum», og de som ikke passer innenfor sentrums definisjoner faller utenfor marginene og blir marginaliserte. Hva som er sentrum bestemmes av majoriteten, bestående av hovedstrømmen av befolkningen. Maktfordelingen går derfor i sentrums favør. De som befinner seg i sentrum, og de som befinner seg utenfor marginene er ofte usynlige for hverandre. Når de marginaliserte bringer sine behov til sentrum, oppfattes gjerne kravene som irrasjonelle og uforståelige av sentrum. Dette henger sammen med sentrums manglende evne til å forstå de erfaringer, prosesser og konsekvenser som følger av marginalisering. Vasas (2005) konseptmodell kan illustreres på denne måten:



Figur 2- Vasas (2005) konseptmodell om marginaliseringsprosesser

*Figurforklaring: Den innerste sirkelen består av sentrum, eller hovedstrømmen av befolkningen. Den stiplede linjen markerer marginen, eller grensen for hva som er akseptert av de i sentrum før man faller «utenfor» sentrum. I det ytterste feltet befinner de marginaliserte grupper eller individer seg. Jo lengre man beveger seg ut fra, eller presses ut fra sentrum, dess nærmere kommer man den yttergrensen som betegnes som sosial eksklusjon. Det er viktig å påpeke at det å bevege seg fra sentrum og ut over marginen også kan være et valg det enkelte individ selv gjør. En slik selvvalgt tilværelse, eller livsstil, kan allikevel innebære at man beskrives som marginalisert, eller blir sosialt ekskludert.*

Slik jeg forstår marginaliseringsbegrepet, og med utgangspunkt i min anvendelse av de teoretiske perspektivene i analysen og diskusjonen av datamaterialet, er konseptmodellen (Vasas, 2005) forstått på følgende måte i avhandlingen:

### *1. Den materielle marginaliseringsdimensjonen*

I et materielt eller økonomisk perspektiv vil sentrum i konseptmodellen innebære akseptable levekår, og marginen utgjør lavinntektsgrensen som i Norge er satt til 60% av medianinntekten det året man tar utgangspunkt i. De marginaliserte utgjør den gruppen som har en årlig inntekt som ligger under fattigdomsgrensen.

### *2. Den symbolske marginaliseringsdimensjonen*

I perspektiv av symbolsk marginalisering vil sentrum i konseptmodellen i norsk barnevernfaglig kontekst, utgjøre den kulturelt akseptable barneomsorgen og barneoppdragelsen som til enhver tid er faglig og politisk gjeldende. Hovedstrømmen av befolkningen vil søke å holde seg i sentrum. Denne symbolske marginaliseringsdimensjonen har minst tre undergrupper:

- a) Marginalisering gjennom manglende kompetanse, utdanning og opplæring
- b) Marginalisering gjennom ikke-anerkjente væremåter
- c) Marginalisering gjennom manglende deltakelse

Marginalisering gjennom manglende kompetanse og utdanning handler i et kunnskapssamfunn om å ikke inneha den kulturelle og kunnskapsmessige kapitalen som kreves for å mestre kunnskapssamfunnets koder (Frønes & Strømme, 2014) Marginalisering gjennom ikke-anerkjente væremåter, kan knyttes til kategorier av væremåter og livsstiler som nedvurderes i forhold til hva som er attraktive eller anerkjente identiteter eller trekk i et gitt samfunn (Marthinsen, 2003, s. 390). Videre beskriver Marthinsen (2010) at dersom sosiale betingelser går i sterk favør av bestemte væremåter, vil andre væremåter oppleve et større press mot tilpasning, eller måtte velge å kjempe, eller utstøtes og marginaliseres (Marthinsen, 2010, s. 113). Marthinsen (2010, s. 114) benytter begrepet *symbolske byrder* om egenskaper som fattigdom, uhelse, arbeidsledighet når slike egenskaper svarer til sosialt konstituerte forventninger, eller forestillinger som leder til skam, ydmykelse og vanære. Symbolske byrder kan ifølge Marthinsen (2010, s. 113) også relateres til det å ha lite sosial kapital fordi en da også mangler de ressursene som skal til for å tilegne seg anerkjente væremåter og posisjoner. Marginalisering gjennom manglende deltakelse omhandler begrensninger knyttet til

likeverdig deltakelse i samfunnslivet, både på bakgrunn av de to første undergruppene av symbolsk marginalisering, men også i kombinasjon med materiell marginalisering.

I et barnevernsperspektiv vil de barnevernansattes faglige perspektiver, holdninger og verdier utgjøre sentrum i konseptmodellen. De mest utsatte familiene barnevernet møter, jamfør DNBVs familietype 1 og 2 (Clifford et al., 2015), vil befinne seg utenfor marginen. Hvordan barnevernet møter og forstår disse familiene, kan bidra til å trekke familiene inn mot sentrum. Motsatt kan også barnevernets intervensjoner støte familiene lenger ut fra marginen, i noen tilfeller så langt som mot grensen til sosial eksklusjon. Marthinsen (2003) hevder at i forsøket på å gjøre barnevernet vitenskapelig forties debatter knyttet til smak og verdier (Marthinsen, 2003, s. 228). Denne problemstillingen utgjør en del av kjernen når det gjelder symbolske marginaliseringsprosesser i barnevernet, og framstår som vesentlig for mine valg av teoretiske perspektiver.



## 4 Kunnskapsstatus – marginalisering av utsatte barnevernfamilier

I dette kapitlet presenteres en forskningsoversikt over nyere norsk forskning om levekår, utdanningsmarginalisering og barnefattigdom. Oversikten omfatter forskning som er relevant for avhandlingens tema, herunder forskning som tar for seg forskning på hjelpetiltak, forskning om klassetilhørighet i barnevernet, og forskning rettet mot foreldres opplevelser og erfaringer med barnevernet. Det eksisterer en bredde innenfor forskning på foreldres opplevelser, erfaringer og emosjoner i møte med barnevernet (Brown, Alderson, Kaner, McGovern, & Lingam, 2019; Fauske et al., 2018; Kabatanya & Vagli, 2019; Tembo, 2020; Tembo & Studsrød, 2019; Thrana & Fauske, 2014; Toros, Dinitto, & Tiko, 2018). I denne forskningen understrekes den emosjonelle påkjenningen foreldrene utsettes for, og mulige barrierer i relasjonen mellom foreldre og barnevern påkjenningen medfører. Forskningen går imidlertid ikke i dybden når det gjelder dynamikken mellom påkjenninger og relasjons- og samhandlingsbarrierer eller hva denne dynamikken eventuelt produserer.

Metodiske grep som er benyttet i litteraturgjennomgangen er søk i databasene Oria og Academic Search Complete, gjennomgang av tidsskrifter med ordet child\* eller barn\* inkorporert i tittelen med utgivelser i perioden 2000 til 2019. Søk i database Academic Search Complete ble gjennomført med de engelske søkeordene child\*, marginal\* og poverty\*, og child protection\* og parent\*. På norsk benyttet jeg søkeordene barn\*, fattigdom\* og barnevern\*. I databasen Oria benyttet jeg søkeordene fattigdom\* og barnevern\*. Etter mye prøving og feiling viste det seg at det var disse søkeordene jeg fikk flest treff på. Jeg har vurdert omtrent 40 artikler etter treff i disse databasene. Jeg har hentet ut rapporter relatert til barnefamilier, barnevern, marginalisering og fattigdom fra Barne-, - ungdoms- og familiedepartementets nettbibliotek, og fulgt «snøballmetoden» ved å følge opp kilder fra rapportenes referanseliste. Jeg har vurdert omtrent 50 aktuelle rapporter på denne måten. Forskrifter, utredninger, stortingsmeldinger m.m. er hentet fra Regjeringens nettsider. «Snøballmetoden» er også benyttet på artikler og annen litteratur som er vurdert under avhandlingsarbeidet. I tillegg har jeg gjennomført søk i biblioteksdatabaser rettet mot teorier om barn, barnefamilier, barnevern, marginaliseringsteorier og fattigdom. Nasjonalbibliotekets digitaliserte bibliotek har vært en rik kilde til litteratur, og tillegg er søk i Oria, Google Scholar og Ebook Central benyttet i omfattende grad. Litteraturforslag fra veiledere, fra seminardeltakelse og fra kolleger er vurdert og benyttet, og også her er «snøballmetoden» benyttet med utgangspunkt i litteratur og artikler som er vurdert.

Kunnskapsstatus knyttet til marginalisering og marginaliseringsprosesser er disponert langs to hovedlinjer. Den første linjen beskriver og forstår marginaliseringsprosesser materielt. Den materielle forståelsen favner begreper som levekår, økonomiske muligheter og individets mulighet for deltakelse. Den andre linjen beskriver og forstår marginaliseringsprosesser symbolsk, der familienes livsstil, kunnskap og forståelser danner utgangspunkt for verdibaserte og normative grensedragninger fra samfunnets og myndighetenes side (Clifford et al., 2015, s. 85; Vasas, 2005). I gjennomgangen av litteratur knyttet til den materielle forståelsen av marginaliseringsbegrepet har jeg i hovedsak forholdt meg til norsk forskning. Når det gjelder litteraturgjennomgang knyttet til den symbolske forståelsen av marginaliseringsprosesser har jeg valgt å inkludere forskning fra Storbritannia og Nord-Amerika. Dette fordi norsk forskning, med unntak av forskergruppen tilknyttet DNBV, i liten grad har fokusert på symbolske marginaliseringsprosesser innenfor barnevernet.

#### **4.1 Hvem er barnevernets klienter?**

Det er i løpet av den siste tiårsperioden gjennomført noen større norske undersøkelser knyttet til barnevernets klienter, og tiltaksarbeid i barnevern. For dette prosjektet er det viktig med en overordnet beskrivelse av hvem barnevernets klienter og familier er, men kanskje viktigere å rette oppmerksomheten mot den gruppen familier dette prosjektet fokuserer på. Nedenfor presenteres relevante funn for dette prosjektet fra tre studier knyttet til barnevernets familier, hjelpetiltak og sosioøkonomisk status for disse familiene. Undersøkelsene er surveyundersøkelsen gjennomført av DNBV i 2008 (Fauske et al., 2009), hjelpetiltaksundersøkelsen gjennomført av UNI Research i 2013-2014 (Christiansen et al., 2015), samt en undersøkelse av sosiodemografiske karakteristikk knyttet til norske barnevernfamilier i 1993-1997 og 2001-2007 (Staer, 2016).

En større kartlegging av barnevernets klientell (Fauske et al., 2009) ble gjennomført av prosjektet DNBV i 2008, gjennom en surveyundersøkelse der 723 familier som var registrert i barnevernet dette året deltok. Familiene bodde i 12 forskjellige større, og mellomstore kommuner. Undersøkelsens formål var å få fram en bred oversikt over hvilke familier som har kontakt med barnevernet (Fauske et al., 2009, s. 5). Mens registerdata på undersøkelsens tidspunkt fra SSB viste at 74,6% av Norges barnebefolkning bodde sammen med mor og far, viste funnene fra DNBV at kun 19% av barna i surveyundersøkelsens utvalg bodde sammen med mor og far. 43% av barna i utvalget bodde sammen med bare mor, mot den tilsvarende andelen på 14,6% for alle barn (Fauske et al., 2009, s. 46). Denne forskjellen mellom

barnebefolkningen generelt og barnevernbefolkningen, ble også funnet i en større studie (heretter kalt hjelpetiltaksstudien) gjennomført i 2013-2014, der undersøkelsen omfattet 245 barn i 15 forskjellige kommuner registrert med hjelpetiltak i hjemmet (Christiansen et al., 2015). Av utvalget bodde 25% av barna sammen med mor og far, mens over halvparten av barna bodde med en forelder som var enslig forsørger. Mødrene var oftest alene om omsorgen for barna, og utgjorde 43% av utvalget (Christiansen et al., 2015, s. 71). DNBV-surveyen (Fauske et al., 2009) fant at halvparten av foreldrene i utvalget hadde en form for offentlig inntektstype<sup>21</sup>, mens omtrent 42-45% av foreldrene hadde arbeidsinntekt. Datamaterialet viste at husholdningenes medianinntekt lå på 300.000 NOK (Fauske et al., 2009, s. 55). I utvalget til hjelpetiltaksstudien hadde 41% av foreldrene offentlige inntektstyper, mens 55% av foreldrene hadde arbeidsinntekt (Christiansen et al., 2015, s. 72). I DNBV-surveyen viste datamaterialet at omtrent 41% av utvalget leide bolig, mens litt i overkant av halvparten eide sin egen bolig (Fauske et al., 2009, s. 55). Blant utvalget i hjelpetiltaksstudien oppga 47% av utvalget at de eide egen bolig, mens nesten alle øvrige i utvalget leide boligen de bodde i (Christiansen et al., 2015, s. 72). Når det gjaldt foreldrenes utdanningsnivå fant DNBV (Fauske et al., 2009) at omtrent 25% av foreldrene som deltok i surveyen ikke hadde utdanning utover grunnskolenivå, mens 30% av foreldrene hadde fullført 3 eller 4 år innenfor videregående opplæring. I underkant av 20% hadde påbegynt eller gjennomført høyere utdanning (Fauske et al., 2009, s. 53). Liknende tall knyttet til foreldres utdanning finnes i undersøkelsen til Christiansen et al. (2015), der 27%<sup>22</sup> av foreldrene i utvalget ikke hadde utdanning utover grunnskolenivå, 41% hadde fullført 3 eller 4 år videregående opplæring, og 23% hadde påbegynt eller gjennomført høyere utdanning (Christiansen et al., 2015, s. 73).

Staer (2016) gjennomførte en registerdatastudie på barn i aldersgruppene 0-5 år og 13-18 år i 8 fødselskohorter<sup>23</sup> og deres involvering i barnevernet i to perioder: 1993-1997 og 2001-2007, og kohortene ble sammenstilt med registerdata som inneholdt demografiske og sosiodemografiske opplysninger tilknyttet norske innbyggere født fra 1945 til 2009 (Staer, 2016, s. 450). Formålet med studien var å undersøke hvordan den sterke veksten i antall barnevernversaker i Norge fulgte endringer i karakteristikk ved barnevernklientene. Videre fant Staer (2016) distinkte sosiodemografiske forskjeller mellom barnevernklientene og den øvrige barnebefolkningen, der de mest uttalte forskjellene var å finne i familiestrukturer, fulgt av foreldrenes utdanningsnivå og husholdningsinntekt. I tillegg fant Staer (2016) at barn av

---

<sup>21</sup> Forskjellige trykdeordninger, attføringspenger, overgangsstønad eller sosialhjelp

<sup>22</sup> 19% hadde avsluttet grunnskole, mens 8% hadde ikke avsluttet grunnskole

<sup>23</sup> 8 kohorter: 1993-1994, 2001-2002, 1980-1981 og 1988-1989 (Staer, 2016, s. 450)

ikke-vestlig etnisitet var overrepresentert i barnevernsstatistikken sammenliknet med befolkningen for øvrig. Å bo med enslig forsørger, og i en husholdning der mor hadde tre eller flere barn, utgjorde den største risikoen for å bli involvert i barnevernet blant aldersgruppen 0-5 år, mens det å bo med enslig forsørger og være av ikke-vestlig etnisitet utgjorde den største risikoen for ungdomsgruppen (Staer, 2016, s. 465). Samtidig viste undersøkelsen at sosiodemografiske faktorer relatert til foreldrene utgjorde størst risiko for involvering i barnevernet for den yngste gruppen, 0-5 år (Staer, 2016, s. 466). Funnene fra studien viser at utdanningsnivået for befolkningen generelt har økt i Norge, men Staer (2016) påpeker at denne økningen i størst grad gjelder den delen av befolkningen som ikke er involvert i barnevernet. Staer (2016, s. 467) foreslår at økningen i antall barnevernklienter derfor i noen grad kan forklares med samfunnets økende krav til utdanning og kunnskap, og at marginaliseringsrisiko i høy grad knyttes til det å mislykkes i utdanningsløpet.

De tre undersøkelsene (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009; Staer, 2016) peker alle på forhold som foreldres utdanningsnivå, husholdningsinntekt og familiestrukturer når det gjelder sosiodemografiske beskrivelser av det norske barnevernklientellet. Ut fra undersøkelsenes resultater kan det se ut til at den gruppen av barn som løper høyest risiko for å bli involvert i barnevernet, er gruppen yngre barn som bor alene med mor, der mor har lavt utdanningsnivå og har offentlige velferdsordninger som hovedkilde til livsopphold. De enslige mødrene i barnevernet ser ut til, med utgangspunkt i de ovennevnte undersøkelsene, å utgjøre et sted mellom 40-45% av foreldrene i barnevernbefolkningen (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009). Det kan altså se ut til at *de mest utsatte og marginaliserte barnefamiliene i norsk barnevern er en familie med flere barn og enslig forsørger, i de aller fleste tilfeller en mor med lav utdanning og offentlig inntekt*. Enslige mødre ser ut til å være en marginalisert gruppe med behov for offentlige velferdsordninger også hvis man betrakter gruppen historisk. På begynnelsen av 1900-tallet innførte flere kommuner kommunale trygdeordninger for enslige mødre, og den første nasjonale trygdeordningen for enslige mødre var barnetrygden som kom i 1946 (Syltevik, 2015, s. 330). I 1964 ble en nasjonal trygdeordning for enker og ugifte mødre innført, med en målsetting om å gi disse gruppene støtte i en overgangsperiode fram til de var i en posisjon der de kunne forsørge seg selv. Separerte og skilte mødre var ikke inkludert i ordningen, men fra 1981 ble loven gjort kjønnsnøytral, og alle grupper enslige forsørgere inkludert (Syltevik, 2015, s. 331-332). Allerede i 1996 påpekte Syltevik (1996, s. 438) at et fokus på en materiell avhengighetskultur knyttet til konstruksjonen om enslige mødre som sosialt problem, var et utviklingstrekk i flere vestlig land. I 1996 ble det vedtatt å redusere overgangsstønden for enslige forsørgere. Ordningen åpnet tidligere for å innvilge

overgangsstønad for barn inntil 10 år uten nærmere vilkår for stønaden. Ordningen om overgangsstønad ble vedtatt redusert til en varighet av 3 år, under argumenter anført i st. meld. nr. 35 (1994-1995) (Helse- og sosialdepartementet, 1995, s. 124) som at ordningen «... kan for enkelte føre til en tilvenning til varig «stønadstilværelse»», og at «Hjelp til selvhjelp for enslige forsørger har vært et satsingsområde for trygdeetaten». Samtidig ble satsing på arbeidslinja framhevet som det fremste virkemidlet for å bedre levekårene for vanskeligstilte grupper gjennom selvforsørgelse, og det ble påpekt at lange stønadsperioder kunne vanskeliggjøre senere yrkesdeltakelse (Helse- og sosialdepartementet, 1995, s. 121). Overgangsstønaden i dag bygger på det samme grunnleggende argumentet, og overgangsstønaden er knyttet til aktivitetsplikt etter at barnet har fylt ett år. I tillegg er det knyttet muligheter for sanksjoner mot stønadmottaker dersom aktivitetsplikten ikke overholdes (NAV, 2018b).

#### **4.1.1 Forskning på foreldreperspektivet i barnevernkontekster**

Forskning rettet mot foreldreperspektivet knyttet til hjelpetiltak i norsk barnevern framstår som noe mangelfullt beskrevet. Det finnes noen undersøkelser som retter seg mot foreldre- og familieperspektivet i kontekst av barnevern, da ofte med fokus på aspekter rundt, eller etter plassering av barn utenfor familien. Slike undersøkelser fokuserer på å formidle kunnskap til fagfeltet om foreldres opplevelse og erfaring med barnevernets *bruk av tvang*. Undersøkelsene inneholder også kunnskap om hvordan foreldrene har forstått situasjonen og de vurderinger barnevernet har gjort rundt utfordringene i familien.

En gruppe forskere (Tøssebro, Midjo, Paulsen, & Berg, 2014) ved NTNU gjennomførte i perioden 2013-2015 en studie rettet mot familier der en eller begge av foreldrene hadde en utviklingshemming eller kognitive vansker. I undersøkelsen ble seks foreldre intervjuet, to fedre og fire mødre. To av foreldrene hadde daglig omsorg for sine barn, mens barna til de fire resterende var plassert utenfor hjemmet (Tøssebro et al., 2014, s. 111). Foreldrenes oppfatninger pekte i retning av at de selv ikke så noen umiddelbar sammenheng mellom egne kognitive vansker og utfordringer i foreldrerollen, men heller problemer knyttet til økonomi og andre utenforliggende utfordringer som årsaken til vansker ved foreldreskapet (Tøssebro et al., 2014, s. 136). Videre beskrev foreldrene selve samhandlingen med barnevernet som den mest belastende erfaringen, og opplevde kontakten med barnevernet som kritikk, overvåkning og preget av krenkende uttalelser (Tøssebro et al., 2014, s. 137). Undersøkelsen viste videre at denne gruppen foreldre i liten grad mottok spesielt tilpassede tiltak, og rapporten konkluderer

med et høyt kompetansebehov i barneverntjenestene for tiltaksutvikling rettet mot denne foreldregruppa, med spesielt fokus på læring (Tøssebro et al., 2014, s. 159).

Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet publiserte i 2010 resultater fra en undersøkelse der 20 foreldre som hadde hatt barn under 10 år i fosterhjem i over ett år (Moldestad & Skilbred, 2010, s. 34). Funn fra undersøkelsen viste at to tredeler av foreldrene hadde negative erfaringer med barneverntjenesten, hvorav den ene tredelen hadde store konflikter med barneverntjenesten (Moldestad & Skilbred, 2010, s. 34). De negative erfaringene ble knyttet til temaer som at barneverntjenesten ikke viste forståelse for hvilke påkjenninger foreldrene ble utsatt for i prosessen rundt omsorgsovertakelsen, men ble forventet å handle rasjonelt (Moldestad & Skilbred, 2010, s. 35). Videre opplevde foreldrene at de fikk lite informasjon om barnets hverdagsliv etter plassering. Foreldrene beskrev en situasjon der de ble lite lyttet til og tatt på alvor som foreldre og opplevde liten innflytelse og involvering i barns liv etter omsorgsovertakelsen (Moldestad & Skilbred, 2010, s. 37-40). Et siste tema foreldrene påpekte var hyppig skifte av saksbehandlere og unge saksbehandlere uten livserfaring til å følge opp foreldrene i en svært sårbar situasjon (Moldestad & Skilbred, 2010, s. 42-43). Det er verdt å merke seg at tre av foreldrene uttrykte høyere tilfredshet med oppfølgingen fra barneverntjenesten enn resten av utvalget. Dette var foreldre som barneverntjenesten hadde latt medvirke i valg av plasseringssted for barna (Moldestad & Skilbred, 2010, s. 34).

Syrstad og Slettebø (2019) publiserte i 2019 resultater fra en kvalitativ studie der åtte foreldre som hadde mistet omsorgen for barna sine, og som ble fulgt opp av familievernkontor deltok i undersøkelsen (Syrstad & Slettebø, 2019, s. 3). Resultater fra studien viste at foreldrene strevde spesielt med to utfordringer etter at barna var plassert. For det første strevde foreldrene med å forstå hvorfor barna ble tatt fra dem. For det andre hadde de gitt opp kampen om anerkjennelse som foreldre fra barneverntjenesten, og opplevde at deres egen oppveksthistorie ble brukt imot dem (Syrstad & Slettebø, 2019, s. 4-5). Samtidig viste studien at foreldrene opplevde samhandlingen med barneverntjenesten, og samhandlingen med familievernkontoret som svært forskjellig. Foreldrene uttrykte at de i samhandlingen med familievernkontoret opplevde å bli møtt med respekt og å bli posisjonert som et verdifullt menneske der de av barneverntjenesten opplevde å bli posisjonert som en mislykket forelder (Syrstad & Slettebø, 2019, s. 5-6). Resultatene fra undersøkelsen viser viktigheten av at foreldre i svært sårbare situasjoner har behov for å bli møtt av et system som gir de opplevelsen av å bli respektert, føle verdighet og tilhørighet (Syrstad & Slettebø, 2019, s. 7). Forskerne (Syrstad & Slettebø, 2019, s. 7) påpeker at foreldrene i studien har behov for å bli

møtt av et system som er villig til å utforske foreldrenes narrativer, verdier og normer i den hensikt å hjelpe foreldrene å rekonstruere og forstå egen foreldrerolle .

En studie gjennomført av en gruppe forskere (Bunting et al., 2017) i Belfast benyttet biografisk narrativ metode for å undersøke sårbare foreldres erfaringer rundt komplekse problemer i et livsløpsperspektiv. Studien er spesielt interessant for denne avhandlingen fordi den metodologisk ligger nært denne avhandlingens tema med en delvis parallell tilnærming. Studien ble gjennomført i to steg, med to forskjellige intervjuer over en 12 måneders periode. 17 foreldre i Nord-Irland deltok i studien, rekruttert av the National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC<sup>24</sup>) (Bunting et al., 2017, s. 33). Funn fra studien viste at spesielt fire problemområder opptrådte parallelt, og transgenerasjonelt i datamaterialet: samlivsbrudd hos foreldre, vold i nære relasjoner, rusmisbruk og psykiske helseproblemer (Bunting et al., 2017, s. 34). For mange av foreldrene var også stress knyttet til økonomi, både i løpet av egen barndom og i eget voksenliv et tema. De fleste var avhengige av velferdsordninger og stod utenfor arbeidslivet. Mange av foreldrene fortalte om ambisjoner relatert til deltakelse i arbeidslivet, samtidig som de erkjente at mangel på utdanning var en stor barriere når det kom til sysselsetting. Flere av informantene opplevde utfordringer knyttet til sosial eksklusjon og vansker med å bli tatt på alvor av det profesjonelle hjelpeapparatet (Bunting et al., 2017, s. 37). Samtidig viste livshistoriene at det ikke nødvendigvis var sammenheng mellom opplevde problemopphopninger i egen barndom og problemopphopninger i voksen alder, Forskerne (Bunting et al., 2017, s. 34) påpeker derfor at utsatte familier er mer enn opphopninger av risikofaktorer, og at hvert enkelt livsløp bærer med seg både muligheter og risikoer som på ulike vis interagerer og utvikler seg i ulike retninger. Forskerne (Bunting et al., 2017, s. 38) påpeker videre hvordan studien gir et nyansert bilde av, og stemme til sårbare familier som opplever komplekse problemer. Forskerne (Bunting et al., 2017, s. 39) anbefaler en dreining i praksisfeltet fra ensidig risikovurderinger til en relasjonsbasert tilnærming der helhetlige vurderinger og fortolkninger rundt hver enkelt families problemkompleksitet gis nødvendig tid og fokus.

## **4.2 Materielle marginaliseringsprosesser**

I Norge er den faglige forståelsen av fattigdom, og det politiske utgangspunktet for strategier rettet mot fattigdom blant barn og barnefamilier, knyttet til Townsends (1979) begrep relativ

---

<sup>24</sup> Veldedig organisasjon i Storbritannia som arbeider for å bekjempe omsorgssvikt og barnemishandling.

fattigdom (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015a; Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2018). Townsends (1979, s. 31) beskrivelse er:

Individuals, families and groups in the population can be said to be in poverty when they lack the resources to obtain the types of diet, participate in the activities and have the living conditions and amenities which are customary, or are at least widely encouraged or approved, in the societies to which they belong. Their resources are so seriously below those commanded by the average individual or family that they are, in effect, excluded from ordinary living patterns, customs and activities.

Begrepet relativ fattigdom kan forstås subjektivt. Fattigdom forklares generelt som mangel på midler og muligheter for å leve et fullverdig liv. Fattigdommen framstår som relativ når en sammenlikner utsatte gruppers livsvilkår opp mot det som er alminnelig levestandard i samfunnet (Townsend, 1979). Samtidig er det nødvendig med et objektivt mål for fattigdom. Dette både for å måle omfanget av fattigdomsproblematikken og å kunne følge den over tid, samt å kunne definere hvilke grupper i samfunnet som er spesielt sårbare og har spesifikt behov for hjelp (Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2018, s. 17) .

I Norge benyttes begrepet lavinntekt som fattigdomsmål for økonomisk fattigdom. Lavinntektsgrensen i Norges defineres som 60% av medianinntekt. Begrepet medianinntekt er det inntektsbeløpet som deler en fordeling av inntekt i to etter at inntekten er sortert stigende. Det vil være like mange personer i hver gruppe, over og under medianinntekten. For 2016 var medianinntekt i Norge, beregnet for alle husholdninger med unntak av studenthusholdninger, på kr. 497.000 (SSB, 2017a) . I 2016 opplevde alle husholdninger en realinntektsnedgang, men størst nedgang finner vi blant barnefamilier, og enslige med barn var blant gruppene med størst prosentvis realinntektsnedgang. Dette skyldes både sterk prisøkning i 2016, svak nominell økning i lønninger og uendrede satser for barnetrygd. Også andelen personer med lavinntekt økte i 2016, og 11% av befolkningen hadde en inntekt etter skatt som var lavere enn 60% av medianinntekten i 2016 (SSB, 2017a). I 2017 økte medianinntekt for alle husholdninger til kr. 524.200 og ble liggende på samme nivå i 2018 (SSB, 2019d). Samtidig økte antall barn som levde i husholdninger med vedvarende lavinntekt fra 10,3% i 2016 til 10,7% i 2017 (SSB, 2019c), og med en ytterligere økning til 11,3% i 2018 (SSB, 2020). Til tross for økning i median inntekt blant alle husholdninger etter 2016 (SSB, 2019d), og vekst både i 2017 og 2018 i husholdningers disponible realinntekt (SSB, 2019e), øker altså antallet husholdninger med vedvarende lavinntekt med barn i husholdningen. Punktet for hvor



grensen for lavinntekt som begrep skal trekkes er gjenstand for diskusjon. I Norge trekkes denne grensen basert på inntektsdata i befolkningen, og tar ikke hensyn til for eksempel verdi av bolig eller verdien av offentlige tjenester. Eurostat har påpekt de offentlige tjenestenes verdi som en viktig faktor i fattigdomsdiskusjonen, og at verdien av disse kan løfte utsatte grupper over lavinntektsnivået. En risiko knyttet til denne vurderingen er at disse gruppene uansett vil oppleve problemer knyttet til levekårsfaktorer selv om de ifølge økonomiske beregninger ikke vil vurderes som fattige (Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet, 2018, s. 23).

### **Opphopning av levekårsproblematikk**

I forskning knyttet til opphopning av levekårsproblematikk siktes det ofte til individens livssituasjon og hvordan levekårsproblemer forsterker hverandre dersom individet utsettes for flere ulemper, eller negative faktorer samtidig (Dølvik et al., 2008; Løyland et al., 2012). For enkelte grupper i samfunnet ser levekårsproblemer ut til å hope seg opp. Gjennomgående overrepresentert er gruppen innvandrere, mennesker med lavt utdanningsnivå, mennesker som står utenfor arbeidslivet og enslige forsørgere (Barstad, 2016, s. 12). Fokus for studier av hvordan velferdsproblemer hopper seg opp har to hovedvarianter. I den ene varianten er hovedfokuset på fattigdom, i den andre varianten er man særlig opptatt av å kartlegge hvilke problemer som ofte går sammen. Man ser i denne andre varianten på generelle mønstre i opphopning av dårlige levekår, ute å avgrense en bestemt gruppe fattige (Barstad, 2016, s. 11). En analyse gjennomført av Barstad (2016) knyttet til akkumulering av levekårsproblemer i den voksne befolkningen, med utgangspunkt i levekårsundersøkelsen European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) 2013, viser at den vanligste kombinasjonen av velferdsproblemer er kombinasjonen mellom nedsatt helse og marginal tilknytning til arbeidslivet (Barstad, 2016, s. 23). Analysen tar utgangspunkt i syv velferdsproblemer, og hvordan de måles i EU-SILC 2013: Lav tilknytning til arbeidslivet, dårlig helse, dårlig økonomi, sosial marginalisering, psykiske vansker, dårlig nærmiljø og boligproblemer (Barstad, 2016, s. 15). Analysen viser sosioøkonomiske forskjeller i omfanget av akkumulerte velferdsproblemer der personer med bare grunnskoleutdanning er mer utsatt enn de med høyere utdanning. Når det gjelder økonomiske vansker er det spesielt gruppen enslige forsørgere som skiller seg ut, der hele 37% av enslige forsørgere har dårlig råd. Videre viser analysen at uføre og arbeidsledige er grupper som skiller seg ut med sterke tendenser til opphopning av vansker på flere livsområder (Barstad, 2016, s. 20). Den sterkeste enkeltkorrelasjonen finner en mellom psykiske vansker og dårlig økonomi, dernest følger sammenhengen mellom dårlig helse og marginalisering i arbeidsmarkedet (Barstad, 2016, s.

22). En ser videre en tydelig sammenheng mellom opphopning av velferdsproblemer og tilfredshet med livet; jo flere velferdsproblemer en rammes av, desto lavere er tilfredsheten med livet. Av levekårsproblemer er det psykiske vansker som forklarer mest av variasjonene knyttet til livstilfredshet (Barstad, 2016, s. 30)

#### **4.2.1 Levekår- og fattigdomsproblematikk knyttet til barns oppvekst**

Statistikk fra SSB (SSB, 2017b) viser at andelen barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt har økt etter året 2000. Mellom 2001 og 2004 økte andelen barn som vokste opp i familier med vedvarende lavinntekt fra 3,3% til 7,2%. Deretter lå lavinntektsandelen ganske stabilt fram til 2011. Fra 2011 til 2015 økte lavinntektsandelen fra 7,5% til 10%. Dette innebærer at 98.200 barn under 18 år levde i familier med vedvarende lavinntekt i 2015. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør en spesielt sårbar gruppe, og utgjorde 53,4% av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt i 2015. I 2018 hadde antall barn i aldergruppen 0 til 18 år som bodde i en husholdning med vedvarende lavinntekt steget til 11,3% (SSB, 2020).

Barnefattigdom kan forstås som et sammensatt fenomen som rommer både materielle, sosiale, kulturelle og ideologiske dimensjoner (K. Hagen, 2017, s. 174). I Norge benyttes begrepet «relativ fattigdom» som forståelsesmodell for barnefattigdom, og er også det politiske utgangspunktet for regjeringens overordnede strategi knyttet til barn som lever i fattigdom (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015a). I beskrivelser av barns levekår og barnefattigdom kan man skille mellom de ytre levekårsfaktorer, det vil si å leve i familier med vedvarende lavinntekt, og utviklingsfaktorer knyttet til barns levekår. Sistnevnte handler blant annet om barns mulighetsrom i kompetansesamfunnet, og dertil risikoen for marginalisering og tap av framtidige muligheter. Frønes (2017) beskriver barns levekår langs to dimensjoner: For det første hvordan livet leves her og nå, og for det andre hvordan livet i nåtiden påvirker framtidens muligheter. Barnefattigdom må derfor forstås i et mulighetsperspektiv, der fattigdom handler om hvordan ulike faktorer i barnets livssituasjon og miljø forhindrer dem i å benytte seg av de muligheter som sikrer deres framtid, herunder hvordan dårlige levekår svekker sosial inkludering og øker risikoen for sosial eksklusjon og marginalisering i framtiden (Frønes, 2017, s. 56; Frønes & Strømme, 2014, s. 17). Denne forståelsen av barnefattigdom tar utgangspunkt i kompetansesamfunnet, der fattigdomsbegrepet er knyttet til muligheter og spillet mellom personlige og sosiale ressurser og kompetansesamfunnets krav. I dette perspektivet hevder Frønes (2017, s. 58) at

den grunnleggende utfordringen i kunnskaps- og kompetansesamfunnet er spenningsfeltet mellom inkludering og marginalisering.

Samtidig som fokus på barnefattigdom i Norge tar utgangspunkt i begrepet relativ fattigdom, viser studier at fattigdomsbegrepet har en utvidet betydning for en særlig gruppe utsatte barn og unge. I Norge ble det gjennomført en longitudinell studie med datainnsamlinger i 2003, 2006 og 2009 knyttet til familiers levekår og barns hverdag i familier med lav inntekt (Sandbæk & Pedersen, 2010). Datamaterialet er også benyttet av Hansen (2010) til å undersøke barns opplevelse av å leve i lavinntektsfamilier, og viser at barn i lavinntektsfamilier i varierende grad selv opplever at familien har dårlig råd. De barna som opplevde at familien hadde dårlig råd (7% av de mest vanskeligstilte familiene i undersøkelsen) var barn av foreldre der foreldrene eksplisitt uttrykte at økonomien var anstrengt (Hansen, 2010, s. 184). Harju (2008) undersøkte i sitt doktorgradsarbeid svenske barns hverdagsliv knyttet til å vokse opp i lavinntektsfamilier. Harju (2008) konkluderer med at barna hovedsakelig håndterer en oppvekst i vedvarende lavinntekt med to hovedstrategier: Enten finner barna en måte å leve på innenfor familiens stramme økonomiske rammer, eller de benytter strategier for å endre situasjonen blant annet ved å bidra økonomisk inn i husholdningen eller ta økonomisk ansvar for sin egen velferd (Harju, 2008). En sammenstilling av datamaterialet fra den norske longitudinelle undersøkelsen (Sandbæk & Pedersen, 2010) og doktorgradsarbeidet til Harju (2008) viser at det finnes en gruppe barn blant lavinntektsfamilier både i Norge og Sverige som bekymrer seg for boligsituasjon, matmangel og mangel på klær (Harju & Thorød, 2011, s. 288). Harju og Thorød (2011, s. 296) fant videre at disse barna opplevde eksklusjon i skolemiljøet, blant annet på grunn av mangel på klær, manglende midler til å handle i skolens kantine, samt manglende muligheter til å bidra fullt ut i aktiviteter knyttet til skolen.

En studie gjennomført av Grødem og Sandbæk (2013) undersøkte livssituasjonen til barnefamilier som hadde en ustabil bosituasjon. Ti barnefamilier med ustabil bosituasjon ble intervjuet. Funn fra studien viser at familienes marginalisering i boligmarkedet handler om økonomi og manglende tilknytning til arbeidslivet, at de hadde barn, samt deres etniske bakgrunn. Alle informantene ønsket seg en bedre bosituasjon, samtidig som de formidlet beskjedne ambisjoner knyttet til høyere bostandard (Grødem & Sandbæk, 2013, s. 87-88). I en studie gjennomført av NTNU (Elvegård & Svendsen, 2017) ble 37 voksne med til sammen 34 barn intervjuet om sin situasjon som leietakere i kommunale boliger. Hovedfunn fra undersøkelsen var ønske om bostabilitet fra barnefamilienes side, at flere av barnefamiliene

opplevde trangboddhet, at flere av barnefamiliene opplevde det som vanskelig å bli hørt dersom de ønsket å klage på boligen de var blitt tildelt, og at et godt bomiljø var viktigere for familiene enn standarden på den kommunale boligen (Elvegård & Svendsen, 2017)

Wilkinson og Pickett (2017) sammenliknet i 2017 UNICEFs rapporterte tall knyttet til barns velferd i rike land i perioden 2007 til 2013. Funnene viste at de landene som opplevde størst økning i inntektsulikhet, hadde en signifikant større nedgang knyttet til barns velferd (Wilkinson & Pickett, 2017, s. 29). Samtidig er den økonomiske ulikheten lav i Norge sammenliknet med andre OECD-land (The Organisation for Economic Co-operation and Development), og Norge er et land med høy sosial mobilitet der barns sosiale bakgrunn har lite å si for deres fremtidige utsikter til egen inntekt (Salvanes, 2017, s. 69). Ifølge OECD 2009 ligger norske barn på topp når det gjelder materiell velferd og bosituasjon, og trives generelt godt på skolen. På to områder skiller norske barn seg imidlertid ikke like positivt ut. Dette gjelder utdanningsvelferd og helse- og sikkerhet. Når det gjelder helse- og sikkerhet handler dette om antallet vaksinerte barn, at norske barn ikke følger anbefalinger knyttet til fysisk aktivitet, samt antallet barn og unge i Norge som begår selvmord (Fløtten, 2017, s. 115). En tidligere rapport skrevet av UNICEF (2007) knyttet til barn i velstående land viser den samme tendensen: Norske barn ligger helt i topp når det gjelder materielle faktorer, men stiller noe svakere når det gjelder helse, skole og utdanning samt fysisk aktivitet (UNICEF, 2007, s. 2).

#### **4.2.2 Inntektsfattigdom og sosial mobilitet**

Inntektsfattigdom endrer seg som regel gjennom livsløpet, der man i perioden som for eksempel student eller som småbarnsforeldre kan være «fattig» i perioder. En annen type «periodefattigdom» er ved brått inntektstap i familier, for eksempel ved skilsmisser eller tap av arbeid. Dette kan ha betydning for barns livskvalitet dersom familiens levestandard og levekår synker og forblir lav over en periode (Frønes & Strømme, 2014, s. 39). Det har vært et tilbakevendende spørsmål innenfor levekårsforskningen om økonomiske levekår går i arv. Epland og Kirkeberg (2010) gjennomførte en undersøkelse der de benyttet SSBs inntektsstatistikk for husholdninger for å studere barn i aldersgruppen 8-17 år i 1986 (n=2618), og hvor de befant seg på inntektsstatistikken som 30-39 åringer i 2008 (n=2167). Undersøkelsen viste at den økonomiske situasjonen barna opplevde i 1986, så ut til å påvirke egen husholdningsinntekt senere i livet (Epland & Kirkeberg, 2010, s. 11). Videre viste undersøkelsen at foreldrenes utdanningsnivå og yrkestilknytning så ut til å være den viktigste

bakgrunnsfaktoren for hvilken inntektsgruppe barna tilhørte senere i livet. Barn som vokste opp i familier der foreldrene hadde lav formell utdanning, hadde 80% større sannsynlighet for å tilhøre laveste inntektsklasse som voksne, enn barn som vokste opp i familier der hovedinntektstaker hadde høyere utdanning. Videre viste undersøkelsen at barn som i 1986 vokste opp i familier der foreldrene ikke var yrkesaktive, hadde over 60% større sannsynlighet enn barn som vokste opp i familier der begge foreldre var yrkesaktive, å tilhøre laveste inntektsklasse som voksne (Epland & Kirkeberg, 2010, s. 12).

I en annen norsk studie om inntektsmobilitet mellom generasjoner (Bratberg, Nilsen, & Vaage, 2007, 2008) analyserte man effekten av fedres tap av arbeid og inntekt i industribransjen i årene 1986 til 1987, knyttet til barnas framtidige inntektsnivå i årene 1999 til 2001. Studien inkluderte 58.000 fedre/barn dyader. Til tross for inntektstap i familien, og en forhøyet risiko for arbeidsledighet hos fedrene, fant man ingen framtidig effekt knyttet til barnas inntektsnivå. Imidlertid fant man en viss effekt knyttet til lavere utdanningsnivå hos barna som var inkludert i studien (Bratberg et al., 2008, s. 600). I en annen norsk studie (Rege, Telle, & Votruba, 2011) analyserte man effekten av fedres tap av arbeid i industribransjen knyttet til barnas avgangskarakterer i 10. klasse, i perioden 2003 til 2007. Fedrene mistet jobben i løpet av de tre siste årene av barnas grunnskoleløp. Studien inkluderte 16.164 barn, og konkluderte med at fedres tap av arbeid og inntekt har en signifikant negativ effekt på barnas skoleprestasjoner målt i avgangskarakterer i 10. klasse (Rege et al., 2011, s. 1486).

Selv om undersøkelsene referert til ovenfor peker i noe forskjellig retning når det gjelder inntektsmobilitet mellom generasjoner, viser imidlertid forskningen en sammenheng mellom utdanningsnivå og inntektsnivå mellom generasjonene. Sosial mobilitet innenfor utdanning viser seg å være lav, hvilket betyr at foreldrenes utdanningsnivå har mye å si for barnas fremtidige utdanningsnivå (Salvanes, 2017, s. 74). Dette vil igjen påvirke barnas inntektsnivå som voksne. Forskning peker i entydig retning av at virkemiddelet for bekjempelse av fattigdom, og å bekjempe at fattigdom går i arv, er utdanning (Lorentzen & Nielsen, 2009; Mogstad & Rege, 2009). Utdanning, og tilgang til utdanningsmuligheter blir derfor avgjørende for å bekjempe materiell marginalisering, og for å forhindre prosesser relatert til symbolsk marginalisering.

### 4.2.3 Utdanningsmarginalisering

Frønes og Strømme (2014, s. 22) hevder at barns utdanning og kompetanse er sentrale elementer knyttet til framtidens produksjonsmidler i det postindustrielle kompetansesamfunnet. Dermed blir utdanning, og det å lykkes i utdanningsløpet, sentralt i forståelsen av moderne sosialisering. Gjennom mestring av utdanningssystemene legges grunnlaget for inngangen til gode livsløp, mens å mislykkes skaper risiko for framtidig marginalisering. Frønes og Strømme (2014, s. 28) hevder videre at det i kompetansesamfunnet er utdanningssystemene som definerer barn og unges problemer, og dermed også fungerer som en generatorer for marginaliseringsdynamikk- og prosesser.

Sletten og Hyggen (2013) gjennomgikk nordiske forskningsresultater fra en femårsperiode på slutten av 2010-tallet, knyttet til unge mennesker som er marginalisert fra utdanning og arbeidsliv, og som står i fare for å forbli i en slik posisjon. Den engelskspråklige betegnelsen for denne gruppen unge mennesker er NEET, «Not in Employment, Education or Training». Betegnelsen omfatter både den gruppen som står ufrivillig utenfor arbeidsmarkedet, og de som har frihet til å velge denne statusen<sup>25</sup> (Sletten & Hyggen, 2013, s. 6-9). Sletten og Hyggen (2013) undersøkelse viser at frafall i videregående opplæring forklares etter to modeller: Den første modellen tar utgangspunkt i familiens ressursituasjon, der frafallet forklares ved at middelklasseforeldre har flere skolerelevante ressurser, og dermed legger bedre til rette for barnas utdanningsløp enn lavere klasser. Den andre modellen tar utgangspunkt i elevens egen skolemotivasjon og framtidorientering, og forklarer frafallet med at skolen har en sterk forankring i middelklassens verdier, noe som innebærer at sosiale forskjeller i karakterer ikke bare handler om familienes ressurser, men også om hvordan skole og utdanning verdsettes i familiene (Sletten & Hyggen, 2013, s. 19). En registerstudie gjennomført av Falch og Nyhus (2011) undersøkte 2002 kohorten av ungdom født i 1986 som avsluttet grunnskolen (n= 55972). Av utvalget startet 96,7% i videregående skole høsten 2002. Av de som startet høsten 2002, fullførte 57,4% videregående opplæring på normert tid, og 67,7% innen fem år etter avsluttet grunnskole (Falch & Nyhus, 2011, s. 288). På nytt registertidspunkt, medio oktober 2008, var 36% av utvalget sysselsatt i hel stilling, mens 38% av utvalget hadde utdanning som hovedbeskjeftigelse. Individuer som verken var registrert sysselsatt eller i utdanning utgjorde 17% av utvalget (Falch & Nyhus, 2011, s. 288). Undersøkelsen viste at sannsynligheten for å stå utenfor jobb eller utdanning høsten man fyller 22 år, var redusert med 12-15 prosentpoeng når videregående opplæring ble fullført

---

<sup>25</sup> For eksempel ved å ta seg et «friår» til reise, selvutvikling gjennom musikk, kunst etc.

innen fem år etter avsluttet grunnskole (Falch & Nyhus, 2011, s. 298). Sletten og Hyggens (2013, s. 14) undersøkelse viste at andelen NEET blant ungdom mellom 15 og 29 år var på litt over 8% i Norge i 2010, der aldersgruppen 20 til 29 år utgjorde hovedtyngden. Oppsummert viser begge undersøkelsene (Falch & Nyhus, 2011; Sletten & Hyggen, 2013) at det å ikke fullføre videregående skole påvirker sannsynligheten for en framtidig stabil tilknytning til arbeidslivet. Videre vil de samfunnsøkonomiske kostandene ved frafall i videregående skole være lite synlig mens frafallsgruppen er i ung alder, men kostandene vil vokse i volum utover livsløpet (Sletten & Hyggen, 2013, s. 14). Dette bekreftes av forskningen gjort på opphopning av levekårsproblematikk som er beskrevet tidligere i kapitlet.

Sletten og Hyggens (2013) resultater viser videre at ungdommenes egne fortellinger om frafall fra videregående opplæring inneholder beskrivelser av livshistorier som har ført til at ungdommene har liten tro på seg selv og hva de selv kan utrette. Dette viser seg å være livshistorier preget av skolefaglige utfordringer, vanskelige oppvekstsituasjoner og vansker knyttet til relasjoner med jevnaldrende. Videre ser enkelte grupper ut til å være mer utsatt for frafall og har større utfordringer med å komme seg inn i arbeidslivet. Disse gruppene av ungdommer har opplevd komplekse livssituasjoner relatert til migrasjon, barnevern og omsorgssvikt, samt helsemessige utfordringer (Sletten & Hyggen, 2013, s. 24-25).

En undersøkelse (Kavli, Sjøvold, & Ødegård, 2015) gjennomført på oppdrag for Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet i 2015, med fokus på å kartlegge holdninger til barnevernbarns skolegang, viste at 46% av informantene som var ansatt i barnevernet (n=1572) hadde lavere forventninger til at barn med tiltak fra barnevernet ville lykkes med skolegangen enn andre barn og unge (Kavli et al., 2015, s. 17). Nå har det riktignok gått en del år mellom skolegangen til informantene i denne avhandlingens og undersøkelsen fra 2015. Allikevel kan en tenke seg at undersøkelsen (Kavli et al., 2015) gjenspeiler barnevernansattes forventninger og holdninger til barn med barneverntiltaks mulighet for å lykkes i skolen, over en lengre tidsperiode. En longitudinell studie gjennomført av NOVA (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen, & Hvinden, 2014), der man undersøkte registerdata knyttet til barn med barneverntiltak i perioden 1990 til 2010, fant man at i 2005 hadde 34,8% av barnevernutvalget (n=10088) gjennomført videregående utdanning, mot 79,6% av sammenlikningsutvalget (n=14422 i 2005). Etter fire år, i 2009, hadde imidlertid andelen i barnevernutvalget økt til 39,6% (n=10088), mot sammenlikningsutvalgets 80,5% (n=16868 i 2009) (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen, & Sverdrup, 2014, s. 66). I kontekst av dette prosjektet kan man derfor tenke seg at personer innenfor barnevernet som har vært i kontakt

med prosjektets foreldre, har hatt lavere forventninger til at disse som barn og unge skulle lykkes i utdanningsløpet. Samtidig er det håp for at de av foreldrene som har deltatt i denne avhandlingen, og som ønsket å fullføre utdanningsløp skal lykkes i dette. Som NOVA-undersøkelsen (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen, & Hvinden, 2014) viser, har en gruppe av informantene i barnevernutvalget hatt behov for noe lenger tid for å fullføre sitt utdanningsløp.

#### **4.2.4 Tiltak for bekjempelse av barnefattigdom**

Universalisme er et sentralt begrep innenfor velferdspolitikken, og benyttes om velferdsytelser som gjelder hele befolkningen, er lovfestet og administreres av staten (NOU 2017: 6, s. 38). Barnetrygden er et velferdsgode for barnefamilier og fungerer som en universell ordning. Barnetrygden ble innført i 1946, i første omgang som stønad til par med to eller flere barn, og til enslige med barn. Fra 1970 ble barnetrygden utvidet til en universell ordning, og utvidet til å gjelde alle foreldre fra første fødte barn. Barnetrygden som universell ordning har ikke blitt indeksjustert siden 1996<sup>26</sup>, og den er derfor ikke justert i forhold til de økte økonomiske belastninger barnefamilier opplever (Grødem, 2017, s. 193; SSB, 2017a). Kontantstøtten som velferdsgode ble innført i 1998 til familier med barn i alderen 1- 3 år, der barna ikke gikk i barnehage. I 2012 ble den fjernet for to-åringer, men kompensert for ett-åringer ved at satsene for denne gruppen ble økt. Fra 1. august 2017 utgjorde kontantstøttebeløpet kr. 7.500, - per måned per barn. For å ha rett til kontantstøtte kan ikke barnet ha plass i fulltids barnehage med offentlig tilskudd. Satsen halveres dersom barnet har halv plass i barnehage (NAV, 2018a). Som økonomisk overføring til barnefamilier er kontantstøtten av relativ betydning, og småbarnsfamilier som mottar kontantstøtten vil oppleve en inntektsøkning. Kontantstøtten er kortvarig og fører til to effekter: Den går i høyest grad til familier med lav inntekt, men holder samtidig kvinner ute av arbeidslivet og barn ute av barnehage (Grødem, 2017, s. 197). Kojan (2016, s. 65) påpeker at justeringer i kontantstøtten, i kontrast til at barnetrygdsatsen står stille, illustrer en overgang fra universelle velferdstjenester til behovsprøvde og kontraktsfestede tjenester.

I Norge er videre tendensen at det skjer en politisk dreining fra kontantytelser til tjenesteytelser når det gjelder innsatsen mot lavinntektsfamilier (Grødem, 2017, s. 200). NOU 2017: 6 (2017, s. 243) påpeker at til tross for betydelig velstandsvekst i Norge, er det en del

---

<sup>26</sup> Barnetrygden økte med 1000 NOK per år etter statsbudsjettet for 2019. Dette innebærer at månedssatsen per barn per måned økte fra 970 NOK til 1054 NOK, altså 84 NOK per måned.



barnefamilier som ikke har fulgt med i utviklingen, noe statistikken over antall barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt viser. Samtidig peker utvalget (NOU 2017: 6, s. 243) på at subsidierte tilbud og tjenester som barnehage, skole og helsetjenester modifierer de negative virkningene av lav inntekt når man sammenlikner Norge med andre land. Frønes (2017, s. 62) hevder at i motsetning til økonomiske overføringer til foreldre, treffer tiltak som utvikling av barnehage de enkelte barn direkte. Havnes og Mogstad (2009a) har studert langtidseffekten av 1970-tallets store barnehageutbygging. Forfatterne fant at barns deltakelse i barnehage hadde store positive effekter på framtidig utdanningsnivå og arbeidstilknytning i voksen alder. Sannsynligheten for fullføring av videregående skole økte med 6 prosentpoeng per barnehageplass, og sjansen for universitetsutdanning med 7 prosentpoeng per barnehageplass. Effekten knyttet til utdanningsnivå var størst for barn av mødre med lavt utdanningsnivå (Havnes & Mogstad, 2009a, s. 42). I tillegg viste undersøkelsen at barn som deltok i barnehage, og som gjennomførte et høyere utdanningsnivå, i voksen alder usatte samboerskap og barnefødsler, i tillegg til å få færre barn (Havnes & Mogstad, 2009b, s. 23).

Hagen (2017) stiller spørsmålsteget ved om ikke barnehagen og dennes innhold bør sees på som et virkemiddel for å dempe levekårsutfordringer som tradisjonelt tilhører fattigdomstiltak og barnevern. Dette på bakgrunn av at nesten alle småbarn går i barnehage. Hagen (2017, s. 182) argumenterer videre for at barnehagen bør betraktes som en arena der det produseres tjenester og goder som barn fra ressursvake familier trenger å bli tilført. En studie gjennomført i Storbritannia (Taggart, Sylva, Melhuish, Sammons, & Siraj, 2015) i perioden 1997 til 2014, «The Effective Pre-School, Primary and Secondary Education» (EPPSE) har målt barns kognitive/ akademiske- og sosiale utvikling fra barna var 3 år til de fylte 16 år. Studien viser at utsatte barn fra lavere sosioøkonomiske grupper reduserte risikoen for bekymringsfull atferd, og økte læringsoppnåelsen i skolen ved å delta i barnehage. Utviklingen til disse barna var imidlertid betinget av barnehagens pedagogiske kvalitet (Taggart et al., 2015).

Barnekonvensjonens (FN, 1989) artikkel 27 slår fast at: 1) ethvert barn har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling, og 2) at foreldre eller andre som er ansvarlige for barnet har det grunnleggende ansvaret for å sikre, innenfor sine evner og økonomiske muligheter, de livsvilkår som er nødvendige for barnets utvikling. Fattigdom som rammer barn må derfor forklares og forstås langs flere dimensjoner enn kun en materiell dimensjon.

### 4.3 Kulturelle og symbolske marginaliseringsprosesser

Barns sosiale og kulturelle omgivelser beskrives i kompetansesamfunnet som barnas sosiale og kulturelle kapital. Barns sosialisering kan derfor betraktes som en akkumulering av kapital, der deres sosiale bakgrunn påvirker graden av suksess innenfor utdanningssystemene.

Innenfor en slik forståelse forsterkes familiens posisjon. Dette fordi ressursene familien har tilgang til blir av grunnleggende betydning for barnas kapitalakkumulering, og hvordan barna lykkes i sin kompetanseutvikling (Frønes, 2016a, s. 111). En forståelse av symbolsk marginalisering i kontekst av norsk barnevern bygger derfor på hva som er aksepterte og anerkjente væremåter når det gjelder omsorgs- og oppdragelsespraksiser i det norske samfunnet i dag. Frønes og Strømme (2014) påpeker at barnevernets oppgave er å bedre barns liv når de er barn, og sikre barn muligheter for et godt liv som voksne. Samtidig preges den faglige forståelsen i norsk barnevern av å være risikoorientert (Clifford et al., 2015), og med fokus på omsorgsforklaringer fra psykologifaget som samspill og tilknytning (Fauske et al., 2018; Hennem, 2016; Langsrud et al., 2017). Hennem (2010, s. 69) påpeker at et snevert teorivalg innenfor det offentlige forståelse av barndom og oppvekst er med på å utpeke noen grupper av voksne som målgruppe for velferdsstatens disiplinering: Enslige mødre, lavinntektsfamilier, familier der de voksne har lav utdanning og familier med en annen etnisk tilhørighet enn majoriteten i Norge. Utpekingen av grupper som Hennem (2010) viser til, kan også forstås i sammenheng med Marthinsens (2003) begrep ikke-ankjente væremåter. I Norge er grensdragningen for hva som er ansett som en «god nok» barndom, «gode nok» oppvekstvilkår, «god nok utviklingsstøttende omsorgssituasjon», og «gode nok» foreldre, lagt til de kommunale barneverntjenestene. I 1996 påpekte Ericsson (1996) at alle samfunn må gjenskape seg selv, både sosialt og biologisk, og at gjenskapingen skjer gjennom barna. Ulike epoker og ulike samfunn har representert ulike syn på hvilke egenskaper barn må besitte for å gjenskape et ønsket samfunn, og barnevernets rolle er derfor sentral i denne utviklingen. Ericsson (1996, s. 18) beskriver dette slik:

Barnevernet er en institusjon som er opprettet for å gripe inn når noe går galt. Debatten om barnevernets oppgaver er derfor et viktig inntak til å få vite noe om samfunnets oppfatning av hva et «gagns menneske» er, eller i det minste hva det *ikke* er, og under hvilke betingelser det er mulig å skape slike mennesker. Dessuten forteller den noe om samfunnets syn på hvilket ansvar, hvilke plikter og rettigheter ulike parter i prosessen med å skape nye samfunnsborgere. Dermed forteller debatten om barnevernet også noe om grunntrekk ved samfunnets bilde av seg sjøl og om samfunnsendringer – den blir et samfunnsspeil.

Hvilke idealer og hvilke betingelser som kreves for å produsere det «gagns menneske, gjenspeiler seg derfor i hva som er attraktive og foretrukne identiteter i et samfunn, og hva som ikke anerkjennes av væremåter og livsstiler (Marthinsen, 2003).

#### **4.3.1 Klassetilhørighet i barnevernet**

Resultater fra surveyundersøkelsen gjennomført i DNBV fase 1, tyder på at det familieorienterte og velferdsrettede arbeidet er styrket i barnevernet de siste tiår (Fauske et al., 2009). Denne dreiningen mot velferdstjenester kan betraktes i lys av det forebyggende mandatet som er nedfelt i lov om barneverntjenester av 1992. En kan derfor hevde at norsk barnevern i dag er todelt, der den ene delen består av et risikobarnevern som vurderer utsatte barns omsorgs- og oppvekstsituasjon, og et velferdsbarnevern som har som oppgave å sikre barn gode oppvekstvilkår (Kojan & Fauske, 2011). Med utgangspunkt i datamaterialet fra DNBVs surveyundersøkelse (Fauske et al., 2009), ble foreldres klassetilhørighet delt i fire kategorier etter Statistisk Sentralbyrås Standard for Yrkesklassifisering basert på yrkesklassifiseringen ISCO-88(COM) (SSB, 2011) og European Socio-economic Classification (ESeC) (University of Essex, u.å.): 1) Faglige og administrative leder, 2) Selvsysselsatte og lavere funksjonærer, 3) Arbeiderklasse, og 4) Ikke-sysselsatte. Analysen viste at barn fra alle sosiale klasser var representert i surveymaterialet, men at 3 av 4 familier som deltok i surveyundersøkelsen tilhørte de to laveste klassene (Fauske et al., 2009, s. 47-51). 20% av barna i surveymaterialet hadde foreldre som tilhørte gruppe 4, ikke-sysselsatte. Ved nærmere undersøkelse av gruppen ikke-sysselsatte i datamaterialet, befant 29% av mødrene (n=664) og 15% av fedrene (n=572) seg i denne gruppen. (Kojan & Fauske, 2011, s. 98-99). Denne fordelingen er av betydning for å forstå marginaliseringsprosesser i de mest utsatte av barnevernets familier. Datamaterialet fra DNBVs surveyundersøkelse viste at 51% av barna i familiene som deltok i undersøkelsen bodde med én av foreldrene, og 43,5% av barna i undersøkelsens familier bodde sammen med mor (Fauske et al., 2009, s. 52-53). Kojan og Fauske (2011) gjennomførte en undersøkelse der de gravde dypere i DNBVs datamateriale med fokus på barnevernfamiliens klassetilhørighet. Forskerne analyse viste at både inngangen til barnevernet, og hva som skjer videre når familiene er blitt barnevernklienter, kan assosieres med klassetilhørighet. Studien (Kojan & Fauske, 2011) viste at det var klare forskjeller mellom de to øverste og de to nederste klassene når det gjelder frivillige plasseringer, og plasseringer gjennomført med tvang der de nederste klasselagene var overrepresentert. I tillegg viste studien at barnevernet intervenerte senere i familier fra de to

øverste klasselagene, der bakgrunnen for intervensjonen ble begrunnet i problematikk hos barnet. Når det gjelder de to laveste klasselagene intervenerte barneverntjenesten i familiene på et tidligere tidspunkt i barnas liv, og den dominerende begrunnelsen for intervensjonen var foreldrenes problemer (Kojan & Fauske, 2011, s. 101-103).

En større kvantitativ undersøkelse (Bywaters, Brady, Sparks, & Bos, 2016a) ble gjennomført på registerdata hentet ut den 31. mars 2012 tilknyttet barn i tilhørende 14 Local Authorities<sup>27</sup> i engelske Midlands (hovedsakelig den vestlige regionen). På registertidspunktet bodde cirka 1,2 millioner barn i aldersgruppen 0-17 år i disse 14 områdene (Bywaters, Brady, et al., 2016a). I prosjektets innledende gjennomgang av forskningen som er gjort på sammenhengen mellom fattigdom og omsorgssvikt, påpeker forskergruppa (Bywaters, Brady, et al., 2016a, s. 21) at det eksisterer en sterk sammenheng mellom familiers sosioøkonomiske status og risiko for at barna i disse familiene opplever omsorgssvikt. Sammenhengen beskrives som en gradient mellom sosioøkonomisk status og forekomst av omsorgssvikt (Bywaters, Bunting, et al., 2016, s. 21). Resultater fra undersøkelsen viste store ulikheter relatert til familiers sosioøkonomiske forhold og tyngden på intervensjonen<sup>28</sup> fra barnevernet som ble rettet mot familiene. Studien viste at barn i de mest fattige boområdene hadde 11 så ganger høy mulighet for å bli plassert ut av familien av barnevernet enn barn i nærliggende, men mer velstående boområder (Bywaters, Brady, et al., 2016a, s. 378). En senere artikkel (Featherstone et al., 2017) diskuterer resultatene fra studien i Midlands (Bywaters, Brady, et al., 2016a). Featherstone et al., (2017) retter særlig fokus på teorien om et «omvendt intervensjonsprinsipp»<sup>29</sup>. Teorien om et omvendt intervensjonsprinsipp er hentet fra helseforskningens begrep «inverse care law» (Tudor Hart, 1971, s. 412): «That the availability of good medical care tends to vary inversely with the need of the population served». I studien til Featherstone et al. (2017) av datamaterialet fra engelske Midlands, fant en at muligheten for at barnevernet rettet tunge intervensjoner mot barn, hadde en systematisk sammenheng med graden av deprivasjon i boområdet. Overordnet fant man at barn i fattige boområder hadde større mulighet for tyngre intervensjoner fra barneverntjenesten. Samtidig fant man at ressurssterke barneverntjenester intervenerte tyngre i fattige boområder enn ressurssvake barneverntjenester gjorde i sine fattige boområder, men også at ressurssterke

---

<sup>27</sup> Local Authorities tilsvarende norske barneverntjenester.

<sup>28</sup> Intervensjonene i den engelske studien kan sees parallelt med pålagte hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester, og plasseringstiltak vedtatt av fylkesnemnda, både omsorgs- og atferdstiltak.

<sup>29</sup> «Inverse Intervention Law» (ILL)

barneverntjenester intervenerte i høyere grad i familier uansett sosioøkonomisk status (Featherstone et al., 2017, s. 4).

Studier av omsorgssvikt og barnevern kan ikke sammenliknes direkte mellom forskjellige land fordi begrepsbruk, og hvordan omsorgssvikt forstås, varierer. Samtidig kan det trekkes visse paralleller mellom Midlands-studien fra England (Bywaters, Brady, et al., 2016a; Bywaters, Brady, Sparks, & Bos, 2016b) og studien til Kojan og Fauske (2011) som er beskrevet ovenfor. Det kan se ut som om barneverntjenestenes tyngste intervensjoner retter seg i tydeligst grad mot familier som tilhører arbeiderklasse, eller der foreldre står utenfor arbeidsmarkedet og har velferdsordninger som viktigste kilde til livsopphold. Et annet perspektiv på barnevernfamiliers sosiale klasse og familienes møte med barnevern, ble undersøkt i en norsk studie (Fauske et al., 2018) med utgangspunkt i surveydata fra DNBV. Studien identifiserte en signifikant sammenheng mellom sosial klasse, marginalisering og opplevelse av anerkjennelse i møte med barnevernet. Foreldre som skåret lavt på marginalisering opplevde høyere grad av anerkjennelse i møtet med barneverntjenesten, mens foreldre som skåret høyt på marginalisering opplevde lav grad av anerkjennelse i møte med barneverntjenesten (Fauske et al., 2018). Forskning på barnevern og klasse viser sosiale ulikheter relatert til type og tyngde i intervensjonene, og sosiale ulikheter i hvordan familiene anerkjennes av barnevernet. Det er derfor på sin plass å etterspørre hvilke narrativer og faglige forståelser barnevernet bygger sine vurderinger på når det gjelder de mest marginaliserte familiene.

#### **4.3.2 Middelklasseideal for foreldreskap – den gode omsorg?**

I dagens kunnskapssamfunn, mer enn i tidligere samfunnsstrukturer, kreves en betydelig innsats fra foreldrene for aktivt å tilrettelegge for barnas utdanning, og i tillegg sørge for at barna tar del i aktiviteter som er relevante for skole og skoleprestasjoner (Frønes, 2016b; Frønes & Strømme, 2014; Lareau, 2011). Kunnskapssamfunnets logikk verdsetter kulturelle og sosiale ressurser på linje med økonomiske ressurser, og det å lykkes i utdanningsløpet kan forstås som inngangen til det gode livsløp (Frønes & Strømme, 2014, s. 25). Samtidig påpeker Frønes og Strømme (2014, s. 25-27) at middelklassens kultur, i større grad enn arbeiderklassens, bygger broer over til utdanningsinstitusjonene. I kunnskapssamfunnet betyr svake broer til utdanningskulturen lavere sannsynlighet for å oppnå høyere utdanning, og samtidig risiko for framtidig marginalisering. Dermed vil samfunnsstrukturen, og hva som

verdsettes innenfor denne, legge føringer for hva som anses som gode oppvekstbetingelser og foretrukken oppdragelsesstil.

Lareau (2011, s. 2-3) beskriver nåtidens forskjeller i oppdragelsesstiler og ideologier mellom middelklassens barn og arbeiderklassens barn, med betegnelsene «intensiv kultivering» og «naturlig vekst». Den intensive kultiveringen knyttes til middelklassens oppdragerstil og beskrives av Lareau (2011) som en oppdragerstil der en vektlegger å utvikle barnas kognitive og sosiale evner, og å utvikle barnas kommunikasjonsevner gjennom samtaler og forhandlinger. Den intensive kultiveringen innebærer videre en tett oppfølging fra foreldrene når det gjelder barnas skolegang, og tilrettelegging av, og for, barnas deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Den intensive kultiveringen har som mål at kulturelle og kunnskapsmessige erfaringer overføres fra foreldre til barn, og at barna forberedes til utdanningsløp og senere yrkeskarrierer. Gjennom den intensive kultiveringen vokser det fram en robust følelse i middelklassebarna knyttet til rettigheter og krav, og dette rettighetsperspektivet ser ut til å spille en spesiell rolle når barna forholder seg til institusjonelle kontekster og autoriteter. Middelklassebarna lærer gjennom den intensive kultiveringen å stille spørsmålstegn ved det voksne sier og gjør, og forholder seg til voksne som likestilte (Lareau, 2011, s. 3-5). For arbeiderklassen derimot, påpeker Lareau (2011, s. 3) at andre idealer bygger fundamentet for syn på barneoppdragelse, og benytter begrepet naturlig vekst om arbeiderklassens oppdragerstil. Naturlig vekst som oppdragerstil innebærer at barna gis mer autonomi og kontroll over egen fritid, og benytter fritiden med venner og slektninger uten at foreldrene involverer seg ved tilrettelegging og organisering. Oppdragerstilen innebærer også en klar grenseoppgang mellom voksne og barn, og foreldrene gir barna i større grad direktiver til hva barna kan eller ikke kan gjøre, framfor å forhandle og diskutere med barna. Familiens basale behov som mat, bolig og klær, i samspill med økonomiske ressurser, ser ut til å være et hovedfokus i arbeiderklassefamiliene. Disse faktorene utgjør også arbeiderklassens utfordringer knyttet til omsorg for barn (Lareau, 2011, s. 3-5). Lareau (2011) påpeker at profesjoner som arbeider med barn, i stor grad er enige om de brede prinsippene innenfor barns utviklingsbehov. Disse omhandler blant annet å utvikle barns læringsevner gjennom omsorg, oppdragelse og foreldreskap. Dette innebærer, ifølge Lareau (2011, s. 4), at et mindre antall eksperter potensielt former atferden til et enormt antall foreldre. Lareau (2011, s. 13) kritiserer hvordan samfunnet ukritisk aksepterer institusjonenes offisielle synspunkter på hvordan barn skal oppdras. Lareau (2011, s. 3-5) påpeker videre at mens middelklassen i stor grad retter seg etter de profesjonelles omskiftelig råd, og institusjonenes syn på hva som er

«god» omsorg og oppdragelse, er arbeiderklassens oppdragerlogikk ute av synk med institusjonenes standarder.

Stefansen (2011) retter i sin doktorgradsavhandling fokus mot foreldreskap og klassekulturer blant norske småbarnsforeldre. Studiens utvalg bestod av 58 familier med barn under tre år, der et strategisk underutvalg ble intervjuet tre gang i løpet av en treårs periode (Stefansen, 2011, s. 46). I likhet med Lareau (2011), finner Stefansen (2011) forskjeller mellom middelklassens og arbeiderklassens syn på omsorg og barneoppdragelse. Stefansen (2008) benytter betegnelsen «et uendelig ansvar» om det hun oppfatter som kjernen i middelklassens foreldreskap. Stefansen (2008, s. 46) beskriver dette ansvaret som et uendelig, eller grenseløst prosjekt når det gjelder å lete etter det eksepsjonelle i barnet, og å utvikle barnet slik at det når sitt potensial. I tillegg viste undersøkelsen gjennomført i Stefansens (2011) doktorgradsprosjekt at arbeiderklasseforeldre og middelklasseforeldre hadde ulike perspektiver på barnehagens formål. Der arbeiderklasseforeldrene betraktet barnehagen som et uformelt fristed for barnas lek og utvikling, betraktet middelklasseforeldrene barnehagen som en verdifull pedagogisk ressurs i tillegg til å være et dagtilbud for barn (Stefansen & Skogen, 2010, s. 600).

Når det gjelder de familiene og de barna som denne avhandlingen spesifikt retter fokus mot, har utdanningsmarginalisering allerede rammet foreldregenerasjonen<sup>30</sup>. Samtidig viser forskning en begrenset sosial mobilitet mellom generasjoner når det gjelder utdanningsnivå (Salvanes, 2017). Om barnevernets ansvar for å forhindre utenforskap skriver Frønes og Strømme (2014, s. 18-19): «Barnevern har alltid to sider som har vært sett på som sider av samme sak: å bedre barns liv som barn og sikre dem et godt liv som voksne. Nyere studier forteller at det siste i minst grad ser ut til å lykkes». Sitatet belyser en av barnevernets store utfordringer: Hvordan intervensjoner i dag med tiltak som gir effekt mot marginalisering i fremtiden? Samtidig kan det se ut som om barnevernet ikke lykkes i strategien med å forhindre marginalisering innenfor utdanningsløpet, jamfør avhandlingens punkt 4.2.3. Frønes og Strømme (2014, s. 118-119) hevder at barneverntiltak som influerer på barns utvikling relatert til utdanningssamfunnets sosialisering, er ekstremt viktige for å forhindre framtidig marginalisering for risikoutsatte barn. Barnehage som tiltak fremheves som selve grunnmuren i dette tiltaksarbeidet. Det norske barnevernet preges i dag av en individualisert faglig forståelsesmodell der begrepene utviklingspsykologi, tilknytningsteori og mentalisering står

---

<sup>30</sup> For en oversikt over utdanningsnivået til de 11 informantene som har deltatt i ph.d.-prosjektet, se tabell 1 under avhandlingens punkt 6.1.

sentralt (Hennum, 2016; Kvello, 2015; Kvello & Håkansson, 2013; Langsrud et al., 2017; NOU 2012: 5). Stordelen av barneverntjenestene i norske kommuner benytter seg av Kvello-malen (Kvello, 2007b, 2010, 2015) i det barnevernfaglige utredningsarbeidet, eller benytter elektroniske saksbehandlingsprogrammer som har Kvello-malen inkorporert. Kvello-malen, og benyttelsen av den, er under evaluering av Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet (Lauritzen, Vis, Havnen, & Fossum, 2017). En gruppe forskere har beskrevet og evaluert Kvello-malen, og sammenliknet den med den svenske utredningsmalen BBIC<sup>31</sup> og den danske utredningsmalen ICS<sup>32</sup> (Lauritzen et al., 2017). Kvello-malen bygger på 10 skilleark som utgjør hovedområdene for utredningsarbeidet, og 16 underseksjoner som omfatter delområder for utredningen. (Lauritzen et al., 2017, s. 17). I tillegg beskriver Kvello-malen 32 risikofaktorer og 10 beskyttelsesfaktorer som alle kan skåres skjønnsmessig etter frekvens, intensitet og varighet (Lauritzen et al., 2017, s. 31-37). Forskergruppa observerer at det er forholdsvis stor grad av samsvar mellom de tre nordiske utredningsmodellene. Av forskjeller trekker forskerne fram at Kvello-malen har en sterkere vektlegging av informasjon knyttet til individuelle forhold ved barnet, som barnets følelser og atferd, og legger stor vekt på å observere og vurdere samspill mellom foreldre og barn (Lauritzen et al., 2017, s. 77). Forskergruppa (Lauritzen et al., 2017, s. 125) kritiserer Kvello-malen for å ikke inkludere sentrale utviklingsøkologiske temaer i undersøkelsesmodellen, slik som oppfølging av helsekontroller, grunnleggende omsorg i forhold til søvn og ernæring, faglig fungering og trivsel i skolen, barnets relasjoner til søsken, tidligere traumatiske hendelser i familien og familiens integrering i nærmiljøet og bruk av lokalsamfunnets ressurser .

Dersom norske barneverntjenester har tatt opp i seg den individualiserte tilnærmingen til barns fungering, og et fokus på samspillsferdigheter mellom foreldre og barn, kan dette føre til at barnevernet mister fokus på barnets og familiens økologi. Dette innebærer at de mest marginaliserte barnefamiliene i møte med kunnskapssamfunnet og barnevernets individualiserte fokus, posisjoneres i et krysspress mellom middelklasseverdier, utviklingspsykologiske forventningskrav til samspillsferdigheter, og de utfordringer de selv står ovenfor med hensyn til materielle marginaliseringsprosesser. Featherstone et al. (2017, s. 2) påpeker at konstruksjonen av omsorgssvikt i et individualisert samfunn, og i kontekst av risikoorientering, vil ramme omfattende og føles mest akutt hos de familiene som føler seg dømt av barnevernet på grunn av strukturelle årsaker som er utenfor familienes kontroll. Samtidig vil barneverntjenestenes inkorporerte middelklasseverdier føre til urettferdighet

---

<sup>31</sup> Barns Behov i Centrum (Lauritzen et al., 2017, s. 10)

<sup>32</sup> Intergrated Children's System (Lauritzen et al., 2017, s. 10)



fordi de mest marginaliserte familiene ikke har lært middelklassekodene, og dermed ekskluderes i en likeverdig relasjon til barnevernet. Disse faktorene må antas å påvirke hvordan foreldrene oppfatter barnevernets inntreden i familien. En undersøkelse gjennomført av Thrana og Fauske (2014) tok utgangspunkt i en rekke kvalitative spørsmål som ble stilt i surveyundersøkelsen i DNBV. De kvalitative spørsmålene var knyttet til foreldrenes opplevelse av deres første møte med barneverntjenesten, og hvordan foreldrene erfarte hjelpetiltak og kontakt med barneverntjeneste. Til sammen svarte 385 foreldre på spørsmålene. En stor del av utvalget levde i marginale situasjoner preget av psykologisk og sosialt stress (Thrana & Fauske, 2014, s. 225). Thrana og Fauske (2014, s. 226) fant at 25% av utvalget opplevde positive følelser i møtet med barneverntjenesten, mens 20% av utvalget uttrykte ambivalente følelser. Hele 55% av utvalget beskrev negative følelser som skyld og skam, fortvilelse, sinne, og følelse av å bli avvist og usynliggjort i møtet med barnevernet. En annen studie (Studsrod, Ellingsen, & Willumsen, 2016) gjennomført på det samme datamaterialet, undersøkte hvordan foreldrene forstod bakgrunnen for bekymringsmeldingene til barneverntjenesten. Undersøkelsen viste at nærmere 20% av foreldrene ikke forstod bakgrunnen for meldingen, noe forskerne påpeker at kan påvirke foreldrenes motivasjon til å samarbeide med barnevernet (Studsrod et al., 2016, s. 956).

Med utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget beskrevet ovenfor relatert til symbolske marginaliseringsprosesser, kan det antas at vi også berører debatten om verdige og uverdige velferdsrettigheter. I forskning knyttet til levekår og lavinntektsfamilier benyttes begrepet «velferdsavhengighet» og kontrasteres til begrepet «økonomisk selvhjulpenhet» (Epland & Kirkeberg, 2009, s. 63-64). Når i overkant av 40% av barna som var registrert som barnevernklienter i to store norske undersøkelser bodde sammen med mor alene (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009), og annen forskning viser at kunnskapssamfunnets institusjoner bygger på middelklasseverdier (Frønes, 2016a; Frønes & Strømme, 2014; Lareau, 2011), er det svært sannsynlig at barna i disse familiene marginaliseres både materielt og symbolsk. Samtidig settes de enslige forsørgerne under press relatert til aktivitetsplikten som følger velferdsordningene, og under den symbolske marginaliseringen som følger av å være i posisjon som «velferdsavhengig». En parallell til distinksjonen mellom verdige og uverdige fattige finner vi kjernebegrepene arbeid og selvforsørgelse. Engelstad (1991, s. 7) skriver:

Det arbeidende, skapende og produserende menneske – *homo faber* – uttrykker svært mye av hva vi oppfatter som ettertraktelsesverdige i vårt samfunn. Å realisere seg selv

er i våre øyne for en stor del å være en dyktig yrkesutøver, en som har interessante arbeidsoppgaver og gjør det bra i yrkeslivet.

Engelstad (1991) beskriver kjerneverdier knyttet til anerkjennelse i dagens kunnskapssamfunn. Det å være arbeidende kan relateres til å være økonomisk selvhjulpen, det å være skapende og produserende kan knyttes til kunnskap og kompetanse. Koplingen til debatten om uverdige velferdsmottakere gjenfinnes derfor i kunnskapssamfunnets logikk om levekår og sosial mobilitet: «For barn i risikozonen vil integrasjon av foreldre i arbeid, utdanning og det videre samfunnslivet være blant de viktigste forebyggende endringene i familieforholdene» (Frønes & Strømme, 2014, s. 117).

#### **4.4 Hvilken kunnskap kan vi trekke ut av forskningsoversikten når det gjelder marginalisering av barnevernets sårbare familier?**

Oppsummert viser forskning rettet mot barnevernets klientell at enslige forsørgere, og spesielt enslige mødre med lav utdanning, utgjør foreldregruppen blant de mest sårbare barnefamilieene i barnevernet (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009; Staer, 2016). Forskning på marginalisering viser at sårbare grupper i samfunnet utsettes for en opphopning av problemer relatert til levekår, utdanningsmarginalisering, svak tilknytning til arbeidslivet og helseproblematikk (Barstad, 2016; Dølvik et al., 2008; Løyland et al., 2012). Mange barn i familier med opphopning av problematikk og vedvarende lavinntekt lever under dårlige boforhold, og barna mangler økonomiske ressurser til å delta i fritidsaktiviteter, idrett, og kulturelle aktiviteter på lik linje med andre barn (Elvegård & Svendsen, 2017; Grødem & Sandbæk, 2013; Hansen, 2010; Harju, 2008; Sandbæk & Pedersen, 2010). Videre viser forskningen at barnefattigdom rammer bredt, både når det gjelder materielle forhold, men også når det gjelder muligheter for sosial inklusjon (K. Hagen, 2017; Harju & Thorød, 2011; Taggart et al., 2015). Forskning rettet mot klasseforskjeller i barnevernbefolkningen viser at barnevernet har en tendens til å intervenere tidligere i lavere klasselag, og større sannsynlighet for at barn blir plassert utenfor familien tidligere og med tvang sammenliknet med høyere klasselag (Bywaters, Brady, et al., 2016b; Featherstone et al., 2017; Kojan & Fauske, 2011). Utdanningssystemet bygger på middelklasseverdier og krever at barn mestrer sosiale og kulturelle koder (Frønes, 2016a; Frønes & Strømme, 2014; Lareau, 2011; Sletten & Hyggen, 2013). Barn fra barnevernets sårbare familier marginaliseres gjennom utdanningssystemet når de ikke har økonomiske ressurser til å bygge den sosiale og kulturelle kapitalen som er nødvendig for å mestre middelklassens koder (Frønes & Strømme, 2014; Kavli et al., 2015;

Lareau, 2011; Lorentzen & Nielsen, 2009; Marthinsen, 2010; Mogstad & Rege, 2009; Sletten & Hyggen, 2013). Forskning fra både Norge og England forteller at foreldre i marginaliserte familier opplever kontakten med barnevernet som en emosjonell påkjenning, og at barnevernet i liten grad anerkjenner familienes livssituasjon og problemopplevelse (Bunting et al., 2017; Fauske et al., 2018; Moldestad & Skilbred, 2010; Syrstad & Slettebø, 2019; Tembo & Studsrød, 2019; Thrana & Fauske, 2014; Tøssebro et al., 2014). På denne måten kan en oppsummere forskningsoversikten som er presentert i dette kapitlet til en bekymring knyttet til at barna i barnevernets mest sårbare familier i høy grad er materielt marginalisert, noe som fører til manglende deltakelse på sosiale og kulturelle arenaer. Den symbolske kapitalen som blir utilgjengelig for denne gruppen barn får dermed negativ betoning og blir i stedet til symbolske byrder (Marthinsen, 2003, 2010) som videre bereder grunnen for symbolsk marginalisering.



## 5 Metodologi

I et prosjekt som det denne avhandlingen omhandler er det nødvendig å gjennomføre metodologiske overveielser knyttet til både tema, problemstilling og målsettingen for prosjektet. Mitt ønske om å utvide forståelsen av resultatene fra DNBV reiser metodologiske spørsmål knyttet til hvordan man studerer menneskers erfaringer. I avhandlingen utforskes foreldrenes erfaringer gjennom deres egne fortellinger om å motta hjelp i ulike epoker i livet og deres erfaringer relatert til kontakten med barnevernet. Fokuset på erfaringer formidlet gjennom historier har ført til valget om å benytte kvalitativ tilnærming og narrativ metodologi. Dette gjelder både datainnsamlingen og analysen av datamaterialet.

Narrativ metodologi innebærer en erkjennelse av, og et premiss om at mennesker formidler sine opplevelser, erfaringer, og meninger gjennom historier. Dette leder an mot en epistemologisk antagelse om at mennesker gjennom historieformidling resonnerer, konstruerer og skaper mening relatert til subjektive opplevelser og erfaringer. Narrativ metodologi har gjennom tiden utviklet seg innenfor ulike teoretiske og epistemologiske tradisjoner, for eksempel innenfor sosiologi, psykologi og antropologi. Som en fellesnevner påpekes imidlertid:

...researchers most often work with narratives because they want to address narratives' different and sometimes contradictory layers of meaning, to put them in dialogue with each other, and to understand how narratives operate dialogically between the personal and the surrounding social worlds that produce, consume, silence and contest them.  
(Esin, Fathi, & Squire, 2014, s. 2)

Narrativ metodologi og metode er derfor et hensiktsmessig metodevalg når menneskers erfaringer skal undersøkes og forstås i lys av temporalitet, meningsdannelse og samfunnsstrukturer. I kontekst av avhandlingens problemstilling vil narrativene innebære en ytterligere epistemologisk konsekvens: Hvilken betydning får narrativene som fortelles av foreldrene for dem selv, og for familiene de er en del av? Det er en viss mulighet for at de narrative foreldrene har formidlet i dette prosjektet framstår med nyanseforskjeller, avvik, eller står i direkte kontrast til de beskrivelsene barnevernet ville knyttet til de samme familiene. Historiene og virkelighetsbildene som formidles gjennom intervjuene er foreldrenes beskrivelser av hverdagsvirkelighetens tilstedeværelse i *deres* verden. Kunnskapen som foreldrenes narrativer inneholder, og de erfaringene foreldrene formidler er

derfor av betydning for å forstå foreldrenes betraktninger rettet mot barnevernet som hjelpeinstans.

## 5.1 Narrativ metodologi og metode

Narrativ metodologi har sitt utgangspunkt og fotfeste innenfor narratologien, der begreper som kronologi, kausalitet, plot og vendepunkter vektlegges. Narrativ metode er en undergruppe av kvalitative forskningsdesign, der forskeren benytter historier for å beskrive menneskelige handlinger (Polkinghorne, 1995, s. 5). Narrativ metode benyttes i et vidt mangfold innenfor det sosialvitenskaplige feltet, og det eksisterer et bredt omfang av tilnærminger innenfor metoden (Polkinghorne, 1995; Squire et al., 2014). Narrativ metode kan benyttes på forskjellige nivåer. Eksempler på dette finnes blant annet innenfor historieforskningen; analytisk narrasjon (Knutsen, 2002), innenfor sosiologisk forskning på aktivisme og sosiale bevegelser (Davis, 2002), og innenfor forskning rettet mot narrativers sosiale funksjoner (Frank, 2010). Denne avhandlingen benytter narrativ metode rettet mot undersøkelse av menneskers subjektive erfaringer, og retter seg mot et menneskelig erfaringsgrunnlag på individnivå. Dette er gjennomført ved å benytte to narrative metoder: 1) *narrativ utforskning*, som legger vekt på det temporale aspektet og vendepunkter i livshistoriene (Clandinin, 2007, 2013), og 2) «*the Listening Guide*» (Gilligan, 1982, 2015) som er en stemmesentrert analyse som henter fram det emosjonelle aspektet i historiene.

Ved å benytte narrativ metode vektlegges det subjektive innholdet i informantenes fortellinger. Informantenes sosiale virkelighet beskrives gjennom deres egne ord, i de fortellinger som har framkommet i intervjusituasjonen mellom informant og forsker. I den forstand kan fortellingene betraktes som en felles konstruksjon, men der foreldrene har ledet an gjennom sine fortellinger og refleksjoner over egne opplevelser og erfaringer med barnevernet. I et slikt perspektiv kan den narrative metoden avhandlingen støtter seg til situeres vitenskapsteoretisk innenfor en variant av sosialkonstruksjonisme: sosial konstruksjon (Berger & Luckmann, 1966; McNamee, 2010; Wenneberg, 2001). Sosialkonstruksjonismen har påvirket både forskningsfokus og metodologiske verktøy innenfor samfunnsvitenskapen siden slutten av 1900-tallet, og narrative metoder hører inn under gruppen kvalitative metoder som er blitt påvirket av dette perspektivet (Gergen, 2001, s. 11). I tillegg vektlegger avhandlingen hvordan foreldrene opplever sin egen livssituasjon i dag, en sosial virkelighet som kan knyttes til begrepet hverdagsvirkelighet (Berger & Luckmann, 1966). Samtidig forholder deltakerne seg til virkeligheter som oppfattes som

objektive, virkeligheter som konstitueres gjennom strukturer og institusjoner. Avhandlingen kan dermed ikke sies å støtte seg til en streng variant av et konstruktivistisk perspektiv: en posisjon der virkeligheten ikke eksisterer med mindre den er konstruert i bevisstheten til en, eller flere individuelle aktører (Lincoln & Guba, 1985, s. 83-85). Heller ikke rapporter jeg fra et nøytralt eller objektivt tilskuerperspektiv. Jeg er aktivt involvert og tilstedeværende i forskningsprosessen som medskaper av datamaterialet når jeg benytter en intervjuform til datainnhenting som kan betegnes som samskapende, eller epistemisk (Berner-Rodoreda et al., 2020). Avhandlingen kan således ikke plasseres innenfor en avgrenset, skarp vitenskapsteoretisk posisjon. Imidlertid er det nødvendig å trekke en avgrensning når det gjelder de metodologiske perspektiver avhandlinger støtter seg til.

Når narrativer benyttes som begrep innfor samfunnsforskning knyttes det narrative begrepet på et overordnet nivå til tre kjennetegn: 1) historien som fortelles har en temporal og kronologisk dimensjon, 2) historien uttrykker og formidler en mening gjennom å knytte sammen hendelser, og 3) historien har en sosial dimensjon og knyttes til sosial kontekst (Elliott, 2005, s. 15; Sørly & Blix, 2017, s. 21). Johansson (2005) fremhever posisjonene kronologi og kausalitet som kjennetegn på skillet mellom narrativet og andre språklige formidlingsformer. Den første posisjonen omhandler representasjonen av hendelser i kronologisk rekkefølge. Dette er et helt sentralt kjennetegn ved en fortelling eller historie. Den andre posisjonen handler om årsakssammenhenger, det vil si sammenhengen mellom de forskjellige hendelsene (Johansson, 2005, s. 126). På denne måten bindes hendelser sammen gjennom kausalitetsforklaringer som utgjør narrativets plott. Hendelser og handlinger organiseres som en sammenheng med plottet som omdreiningspunkt, og med plottet som kontekstuell meningsbærer for individuelle hendelser (Polkinghorne, 1995, s. 7).

Polkinghorne (1995) deler analysearbeidet innenfor narrativ metode i to hovedgrupper: *Paradigmatisk* type og *narrativ* type. Den *paradigmatiske analysen* av narrativene, kopler Polkinghorne (1995, s. 9) til Jerome Bruners (1986) begrep «paradigmatic cognition». Når Polkinghorne (1995) benytter begrepet paradigmatisk analyse av narrativer, knytter han dette an til en kvalitativ forskningstradisjon som leter etter felles kategorier og konsepter som er generaliserbare. Polkinghorne (1995, s. 13) beskriver to typer av paradigmatisk søken innenfor den narrative metoden: a) en søken i narrativene der konseptene er utledet fra tidligere teori, og b) en søken i narrativene der konseptene utledes induktivt fra datamaterialet. Det spesifikke ved Polkinghornes (1995) plassering av denne forskningstradisjonen innenfor narrativ analyse, er at analysen gjennomføres på data som er presentert i form av fortalte

narrativer, og parallelt med begrepet paradigmatisk analyse benytter Polkinghorne (1995) «analyse av narrativer».

Den *narrative analysen* har som oppgave å oppdage, eller avdekke et plott. Dette plottet skaper sammenheng i datamaterialet, og brettes ut gjennom en temporal analyse av plottets utvikling mot historiens avslutning (Polkinghorne, 1995, s. 15). Den narrative analysen relaterer Polkinghorne (1995, s. 11) til Bruners (1986) begrep «narrative cognition», og begrepet retter seg mot menneskelige handlinger og formålet med handlingene. I den narrative analysen rettes oppmerksomheten mot menneskers erfaring gjennom fortid, nåtid og framtid. Etter hvert som plottet tar form gjennom analysen, vil hendelser som er avgjørende for historiens avslutning komme til syne (Polkinghorne, 1995, s. 16). Det Polkinghorne (1995) beskriver som «avgjørende hendelser» i plottet er i avhandlingen inntatt i det narrative begrepet «vendepunkter».

Narrativ metode (Andrews, Squire, & Tamboukou, 2013; Squire et al., 2014) gir forskeren tilgang til deltakernes egne historier gjennom deltakernes stemmer. Narrativ metode kan plasseres innenfor et sosialkonstruksjonistisk perspektiv i den forstand at språket, gjennom utveksling av historier i sosiale situasjoner, utgjør grunnlaget for hvordan mennesker reflekterer over, binder sammen og gir uttrykk for hvordan man forstår sine liv og hendelser i livet (Esin et al., 2014; McNamee, 2004). Gergen (2015) argumenterer for at samfunnsvitenskapelig forskning bør lede til framtidige løsninger på samtidens sosiale problemer. Gergen (2015) hevder videre at samfunnsvitenskapens tradisjonelle metoder begrenser forskningsresultatene til et speilbilde av samtiden, og at utviklingspotensialet for de samfunnsvitenskapelige metodene ligger i forskning basert på sosialkonstruksjonistiske og relasjonelle perspektiver. Som eksempel på metodologiske tilnærminger som kan benyttes til å belyse undertrykte grupper lidelser foreslår Gergen (2015, s. 293) narrativ metode. Det sosialkonstruksjonistiske perspektivet åpner for utforskning av, og produksjon av kunnskap om sosiale fenomener utover det tradisjonelle vitenskapssynet, og gir rom for å utforske menneskelig meningsdannelse gjennom bruk av narrativer (Galbin, 2014, s. 90). Når jeg velger å plassere narrativ metode innenfor et sosialkonstruksjonistisk perspektiv tar jeg samtidig høyde for en gradering av sosialkonstruksjonismen. Denne graderingen innebærer en forståelse for sosialkonstruksjonismen som en vitenskapsteoretisk posisjon som plasserer seg langs et gradert kontinuum, fra en «lett» til en «tyngre» og mer radikal posisjon. Posisjonering innenfor et «mildere» perspektiv av sosialkonstruksjonisme innebærer i dette tilfellet en erkjennelse av at historiene deltakerne forteller konstrueres i dialog med forskeren, men



samtidig at både deltakerne og forskeren har en virkelighetsforståelse som erkjenner at det finnes en virkelighet utenfor både språket og menneskets sanser (Wenneberg, 2001, s. 14-16).

### **5.1.1 Avhandlingens vitenskapsteoretiske posisjonering – sosial konstruksjon**

Innledningsvis finner jeg det nødvendig å avklare distinksjonen mellom sosialkonstruktivisme og sosialkonstruksjonisme, og hvorfor jeg har valgt å forholde meg til sosialkonstruksjonisme konsekvent som begrep. Vitenskapsfilosofien og litteratur om vitenskapsteori behandler begrepene sosialkonstruktivisme og sosialkonstruksjonisme som to ulike posisjoner, samtidig kan det se ut som om posisjonene i noen tekster benyttes om hverandre. I det videre forholder jeg meg til McNamees (2004, s. 38-39) distinksjon der sosialkonstruktivisme som begrep forklares å springe ut fra psykologisk konstruktivisme. Den psykologiske, eller kognitive konstruktivismen som posisjon hevder at all kunnskap er konstruert gjennom individuelle, kognitive strukturer (Noddings, 1990, s. 7). Det sosialkonstruktivistiske perspektivet antar at individet skaper indre mening gjennom individuelle kognitive prosesser i relasjon til kultur og sosial kontekst (McNamee, 2004, s. 37). Sosialkonstruktivisme innebærer altså et fokus på individuelle, kognitive prosesser som konstituerende for hvordan individet forstår verden rundt seg (McNamee, 2004, s. 38). Sosialkonstruksjonismen bygger derimot på en antagelse om at relasjonelle, historiske, kulturelle og språklige kontekster leder til individets opplevelse av identitet og væren. I dette perspektivet framstår meningsdannelse som relasjonelle prosesser der individets private tanker og antakelser om verden betraktes som internaliserte samtaler og internaliserte relasjoner (McNamee, 2004, s. 39). McNamee (2004, s. 42) foreslår at det *relasjonelle aspektet* i posisjonene er en fellesnevner som kan bygge bro mellom de posisjonene, og peker på at narrative tilnærminger hensyntar begge posisjoner. Både sosialkonstruktivister og sosialkonstruksjonister anerkjenner narrative tilnærminger. Narrativer kan aldri opptre i et vakuum fordi historier krever å stå i relasjon til noe, narrativer eksistens er betinget av at de fortelles til noen (McNamee, 2004, s. 41). Valg av narrativ metodologi kan derfor være hensiktsmessig i forskning som tilnærmer seg fagfelt der det eksisterer spenningsfelt mellom vurderinger av individuell kognisjonsevne og undertrykkende strukturer og diskurser.

Avhandlingen bygger på en variant av sosialkonstruksjonisme som anerkjenner eksistensen av en materiell verden og som samtidig hevder at den sosiale verden er konstruert: sosial konstruksjon (Berger & Luckmann, 1966; McNamee, 2010). Ontologien innenfor denne posisjonen foreslår et premiss om at våre virkelighetsoppfatninger skapes gjennom

samhandling. Dette gjelder også våre forhold til både objekter og naturen (McNamee, 2010, s. 14). Sosial konstruksjon kan derfor benyttes som vitenskapsfilosofisk posisjon når forskningen inkluderer marginaliserende strukturer som kan knyttes til den materielle, reelle verden. Denne vitenskapsfilosofiske posisjonen innebærer at «...ulike teoretiske forklaringer om hvordan den sosiale virkeligheten og konkrete sosiale fenomener er strukturerte og fungerer [forfatters oversettelse]» (Wenneberg, 2001, s. 69).

Ideen om sosial konstruksjon som begrep for å forklare hvordan mening og kunnskap produseres relasjonelt og sosialt, ble første gang introdusert av Berger og Luckmann i 1966 (Alvesson & Sköldbberg, 2009, s. 24). Berger og Luckmann (1966, s. 35) hevder at mennesket forholder seg til flere forskjellige virkeligheter, men at den dominerende virkeligheten er hverdagsvirkeligheten. Hverdagsvirkeligheten er en intersubjektiv virkelighet mennesket deler med *andre* gjennom sosial interaksjon, språk, kunnskap om samfunnet, og institusjonell praksis. Videre påpeker forfatterne (Berger & Luckmann, 1966, s. 79) at relasjonen mellom mennesket og den sosiale verden er en dialektisk prosess mellom en subjektiv virkelighet, og en objektiv virkelighet, bestående av tre dialektiske ledd: 1) Samfunnet er et menneskelig produkt, 2) Samfunnet er en objektiv virkelighet, og 3) Mennesket er et sosialt produkt. I den dialektiske prosessen skapes, og gjenskapes samfunnets organisering, strukturer, og institusjoner gjennom menneskelig praksis. Sosial interaksjon mellom mennesker leder til rutiner og arbeidsfordelinger, der vanedannelsen av disse skaper en felles bakgrunn for menneskene. Slik konstrueres den sosiale verden, og utgjør røttene for en stadig voksende institusjonell orden (Berger & Luckmann, 1966, s. 75). Når institusjonene gis historisitet, for eksempel når vanedannelsene overføres mellom generasjoner, vil vanene tilegne seg en ny egenskap: objektivitet. Ifølge Berger og Luckmann (1966, s. 76-77) oppleves dermed institusjonene som å besitte sin egen virkelighet, og den institusjonaliserte verden framstår for, og oppfattes av individet som en ytre, objektiv virkelighet. Som et tredje trinn i prosessen internaliserer individet den objektiverte sosiale verden gjennom primære- og sekundære sosialiseringprosesser. Ifølge Berger og Luckmann (1966, s. 151) fødes individet inn i objektive sosiale strukturer, der individet i interaksjon med signifikante andre internaliserer en filtrert formidling av den objektive virkeligheten. Denne primære sosialiseringen følges av en sekundær sosialisering prosess der institusjonelle, eller institusjonsbaserte «sub-verdener» internaliseres. Innholdet i sekundærsoliseringen bestemmes av komplekse forhold knyttet til arbeidsdeling og sosial fordeling av kunnskap (Berger & Luckmann, 1966, s. 158). Selv om Berger og Luckmann (1966, s. 78) benytter begreper som «objektiv virkelighet» påpeker forfatterne at den institusjonelle verden er en menneskeskapt, konstruert objektivitet, og har

derfor ingen ontologisk status utenfor den menneskelige aktiviteten som skapte den. Berger og Luckmanns (1966) beskrivelse av begrepet sosial konstruksjon samsvarer godt med det Wenneberg (2001, s. 69) beskriver som en mildere variant av sosialkonstruksjonisme<sup>33</sup> og McNamees (2010) beskrivelse av sosial konstruksjon.

Epistemologien innenfor sosial konstruksjon bygger på det premiss at kunnskap konstrueres i interaksjon mellom mennesker og i den konteksten der menneskene befinner seg. Kunnskapen i seg selv anses som relasjonell og relasjonelt produsert (McNamee, 2010, s. 14).

Erkjennelsen av at den sosiale virkeligheten er konstruert blir derfor premissleverandør for posisjonens epistemologi, i det den sosiale virkelighet gjøres meningsfull gjennom sosial interaksjon; den fortolkes og forstås. Dette epistemologiske utgangspunktet kan spores helt tilbake til Berger og Luckmanns (1966) beskrivelse av virkelighetsforståelser som produsert gjennom sosial interaksjon, og institusjonell praksis. Metodologiske spørsmål innenfor sosial konstruksjon kan derfor vanskelig besvares innenfor termene «riktig» eller «feil» metode. Imidlertid må det stilles spørsmål ved konsekvenser som melder seg ved posisjonering innenfor sosial konstruksjon. Spesielt er det rettet kritikk mot posisjonen når det gjelder makt og maktperspektiver. Bourdieu (1979, s. 79-80) kritiserer Berger og Luckmanns (1966) forståelse av sosial konstruksjon for å utelate maktperspektiver, og hevder at dette perspektivet reduserer maktrelasjoner til kommunikasjonsrelasjoner. Denne problemstillingen diskuteres imidlertid av Dreher (2016) som hevder at Bourdieus (1979) kritikk er uforståelig. Dreher (2016, s. 61) påpeker at Berger og Luckmanns (1966) teori implisitt behandler maktperspektivet i den dialektiske relasjonen mellom den objektive og subjektive virkelighetsforståelsen. Slik jeg forstår Berger og Luckmann (1966) inkluderes maktperspektivet i den dialektiske prosessen mellom den objektive og subjektive virkelighetsforståelsen blant annet gjennom det Berger og Luckmann (1966, s. 110-111) beskriver som legitimering av den institusjonelle orden. Legitimeringen bærer ifølge Berger og Luckmann (1966, s. 111) i seg både et kognitiv og et normativt element, og handler derfor ikke bare om verdier, men også kunnskap. Dreher (2016, s. 55) påpeker at institusjonene, i Berger og Luckmanns (1966) perspektiv, er et menneskeskapt produkt som representerer både historisitet og sosial kontroll ved at de er objektiverte og overlever mellom generasjoner.

Når en posisjonerer et forskningsprosjekt innenfor sosial konstruksjon er det avgjørende at en gjør tydelig rede for de valgene man tar, og fra hvilket vitenskapsteoretisk perspektiv man har

---

<sup>33</sup> Wenneberg (2001) benytter begrepet sosialkonstruktivisme i sitt forfatterskap.

tatt disse valgene. Avhandlingen tar utgangspunkt i informantenes subjektive virkelighetsforståelse, og hvordan de opplever og erfarer samhandlingen med barnevernet som institusjon. Berger og Luckmanns (1966) teori om den sosiale konstruksjonen av virkeligheten (1966) besvarer de vitenskapsfilosofiske spørsmål og behov denne avhandlingens reiser både når det gjelder posisjonering og valg av metodologi. Kunnskap samskapes mellom de involverte partene i forskningen, og som forsker innenfor sosial konstruksjon kan man betrakte både seg selv og deltakerne som kulturelle representanter med ståsted i forskjellige diskursive felt (McNamee, 2010, s. 14-15). Avhandlingen bygger på en forståelse av den menneskelige *erfaring* som grunnleggende for hvordan mennesker tolker, forstår og skaper mening i egne liv. Menneskelige erfaringer danner i dette perspektivet grunnlaget for hvordan mennesket forstår sin historie gjennom tidslinjen fortid, nåtid og framtid. Det narrative, metodologiske utgangspunkt for forståelse og analyse datamaterialet i avhandlingen er hentet fra Clandinin (2013) som posisjonerer sin metodologiske forståelse i John Deweys (1938) erfaringsteori. I avhandlingen legger jeg Clandinins (2013) forståelse og fortolkning av Deweys (1938) erfaringsteori til grunn for avhandlingens narrative, metodologiske utgangspunkt.

## **5.2 Generering av data – utvalg og livshistorieintervjuer**

Kvalitative undersøkelser baserer seg på strategiske utvalg; et utvalg av informanter som innesitter kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til å belyse undersøkelsens tema og problemstilling (Thagaard, 2009; Tjora, 2010). Utvalget informanter i dette prosjektet er basert på funn og erfaringer gjort i DNBV (Clifford et al., 2015), og det strategiske grepet knyttet til utforming av utvalgsriteriene er gjort i den hensikt å finne informanter som innesitter kunnskap relatert til avhandlingens problemstilling. Utvalget i DNBV fase 1 (surveyundersøkelse) bestod av 715 familier i kontakt med barnevernet (Fauske et al., 2009). I surveyundersøkelsen fant man at omtrent en tredel av utvalget utgjorde en utsatt gruppe familier der foreldrene hadde større psykososiale belastninger, og barna nedsatt fungering på ulike område (Clifford et al., 2015, s. 56). I fase ble det rekruttert 96 foreldre fra utsatte familier som var langtidsklienter i barnevernet, og der det forelå bestemt bekymring for barna. Foreldrene ble intervjuet om sin egen familiehistorie gjennom livsløpsintervjuer (Clifford et al., 2015, s. 56-57).

### 5.2.1 Utvalg og rekruttering til livshistorieintervjuer

Utvalget av informanter består av 11 foreldre som på rekrutteringstidspunktet hadde barn som mottok tiltak fra kommunal barneverntjeneste. Utvalget består av 10 kvinner og 1 mann. Jeg ønsket i utgangspunktet å intervju foreldre med spredning over den sørlige delen av Norge på grunn av begrensede økonomiske ressurser knyttet til denne prosjektet. Informantene er rekruttert gjennom kommunale barneverntjenester, og fordeler seg geografisk over fylkene Innlandet og Viken. Rekrutteringen av informanter ble en mer krevende og langvarig prosess enn jeg i utgangspunktet hadde sett for meg, og rekrutteringsperioden strakk seg fra februar 2016 til januar 2017. Det siste intervjuet i første fase av prosjektet ble gjennomført i mars 2017. I utgangspunktet hadde jeg en intensjon om å gjennomføre oppfølgingsintervjuer av foreldrene 12 til 18 måneder etter første intervju. Dette viste seg å ikke være gjennomførbart av tidshensyn, blant annet fordi rekrutteringsprosessen fram til enkelte av intervjuene tok mer enn et år.

Inklusjonskriteriene for utvalget har vært basert på at informantene skal ha bred erfaring med kommunal barneverntjeneste, og erfaring med offentlig hjelpeapparat over tid.

Inklusjonskriteriene slik de ble presentert for de kommunale barneverntjenestene var som følger:

- Familien skal ha sammensatte problemer; opphopning av problematikk
- Ett eller flere av barna i familien skal være mottaker av minst to hjelpetiltak fra barneverntjenesten
- Familien må ha en reell erfaring med kontakt med barneverntjenesten
- Familien kan ha vært hjelpemottaker over generasjoner
- Familien kan være definert som langtidsklienter av hjelpeapparatet

Samtidig som disse inklusjonskriteriene ble presentert for de kommunale barneverntjenestene ønsket jeg å holde inklusjonskriteriene noe åpne. Erfaringer gjort i rekrutteringsfasen til DNBV fase 2 viste at familiens belastninger, og videre aktive tiltak, varierte i tid og mengde (Clifford et al., 2015, s. 56). Dette samsvarer også med min egen erfaring fra arbeid med barn, ungdom og familier med høy problembelastning, både gjennom kommunal barneverntjeneste, BUP, og drift av barneverninstitusjon. Mitt utgangspunkt har derfor vært at dersom inklusjonskriteriene settes rigide, og følges for stramt, er det en fare for å miste familier som kan ha verdifull informasjon om opplevelser og erfaringer med barneverntjenesten og tjenestens hjelpetiltak. I muntlig kommunikasjon med barneverntjenestene under

rekrutteringsprosessen har inklusjonskriteriene blitt diskutert. I dialog med barneverntjenestene valgte jeg derfor å også åpne for å inkludere foreldre som avsluttet sine tiltak inntil 6 måneder før henvendelsen om bistand til rekruttering. De øvrige inklusjonskriteriene skulle fortsatt være oppfylt. Det viste seg imidlertid at samtlige foreldre som ble rekruttert til prosjektet hadde aktive tiltak rettet mot egne barn på rekrutteringstidspunktet. Eventuelle avvik fra inklusjonskriteriene handler i tilfelle om at familien på intervjuet hadde barn som mottok kun ett hjelpetiltak fra barneverntjenesten.

### **5.2.2 Narrative intervjuer – livshistorieintervjuer som datainnsamling**

Livshistorieintervjuer sorterer under narrative intervjuer, en gruppe forskningsintervjuer der fokus rettes mot *historiene* som informantene forteller (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 165). Fundamentalt når det gjelder menneskers kommunikasjon og formidling står historiefortellingen. Gjennom historier formidles opplevelser, meninger, følelser og forståelser (Atkinson, 1998; Riessman, 2008). Metodologisk innebærer dette å etterspørre et menneskes *livshistorie* om et valgt tema, altså fortelle sin historie knyttet til temaet med utgangspunkt i så langt tilbake i tid som personen kan huske. Livshistorieintervjuet etterspør derfor en utvalgt del av menneskets livsløp (Thagaard, 2009, s. 113). Valget av livshistoriefortelling som metode for avhandlingens tema er begrunnet i mitt ønske om å undersøke «tråder» i historiene til de jeg har intervjuet. Innenfor narrativ utforskning kan disse «trådene» forklares som menneskelige erfaringer som knyttes sammen i et temporalt og sosialt perspektiv (Clandinin, 2013). Livshistoriefortellingens intervjumetode lar de intervjuede fortelle historien ut fra sitt eget aktørperspektiv (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 166). Spørsmålet om livshistorie åpner opp for et jeg-perspektiv og gir mennesker anledning til å fortelle deres egen historie på den måten de selv ønsker å fortelle den (Atkinson, 1998, s. 9; 2007, s. 224). Når et menneske inviteres til å fortelle sin livshistorie engasjerer dette lytteren til å innta perspektivet til den som forteller, og gjennom fortellerens stemme gis forskeren tilgang til den individuelle, subjektive opplevelse (Atkinson, 2007, s. 232; Riessman, 2008, s. 9). Å få tilgang til den enkelte informants subjektive opplevelse har vært en rettesnor for meg gjennom hele arbeidet med prosjektet og avhandlingen. Å få tilgang til menneskers subjektive opplevelse vil kunne berøre oss dypt, selv om vi anser oss selv som forskere og inntar en distansert posisjon. Hvordan fortellingen vi hører berører oss emosjonelt, både i positiv og negativ retning, er viktig informasjon i den videre tolkningen av materialet (Atkinson, 1998, s. 65). I tillegg kan det å lytte fordomsfritt til et annet menneskes

livshistorie åpne for nye innsikter og virke transformerende (Atkinson, 2007, s. 235). Alvesson og Sköldbberg (2009, s. 244) påpeker at emosjoner, i tillegg til å være av viktighet for individet, er et sosialt fenomen som reflekterer dominerende normer, verdier og kulturelle aspekter. Med dette følger en ansvarlighet knyttet til selvrefleksjon og kritisk selvanalyse av følelser som oppstår og oppleves under forskningsprosessen. Det å håndtere positive og negative emosjoner knyttet til de livshistoriene en som forsker får ta del i, er en del av det metodiske arbeidet i tilnærmingene jeg har valgt for livshistoriene. Dette håndteres i den narrative tilnærmingen «the Listening Guide» og beskrives i punkt 5.3.2.

### **5.2.3 Gjennomføring av livshistorieintervjuene**

De kommunale barneverntjenestene rekrutterte foreldre til prosjektet, og oversendte signerte samtykkeskjema til meg via post. Jeg kontaktet foreldrene via SMS på de mobilnumre som var oppgitt på samtykkeskjema for avtale om intervju. Intervjuene ble gjennomført på steder og til tidspunkter informantene selv valgte. I prosessen om avtaler knyttet til intervjutidspunkt stilte jeg meg åpen når det gjaldt stedet intervjuet skulle gjennomføres. Jeg informerte foreldrene om at jeg kunne komme hjem til dem, eller låne lokaler hos for eksempel kommunal barneverntjeneste, helsestasjon eller liknende. To av de elleve informantene ønsket at intervjuet skulle foregå hjemme i deres egen bolig, mens de ni resterende ønsket at intervjuet skulle foregå ved barneverntjenestens lokaler. Clandinin (2013) skriver at valg av sted der undersøkelsen gjennomføres påvirker både forsker og informanter, samt de narrative som konstrueres. Det er opp til forskeren å vurdere hvordan valg av sted for gjennomføring av intervju påvirker de historiene som fortelles. Å skulle si noe om hvorfor informantene valgte som de gjorde vil framstå som ren spekulasjon fra min side. Det informantene imidlertid var opptatt av, var at barneverntjenestene ikke skulle ha tilgang til intervjuene i ettertid. Intervjuene ble gjennomført etter avtale, og varte i snitt i 80 minutter. Det korteste intervjuet varte i 35 minutter, mens det lengste intervjuet varte nærmere to timer.

Intervjusituasjonen er ikke en objektiv prosess der forskeren som intervjuer inntar rollen kun som formidler av informantenes virkelighetsbilder. Måten forskeren stiller spørsmål på, selve spørsmålene med sitt språklige innhold, gester og ansiktsuttrykk påvirker hvordan forskeren og informanten sammen snakker om teamet som skal undersøkes (McNamee, 2010). Forskning gjennom kvalitative intervjuer handler om samskaping i det forskeren sammen med den som intervjues produserer kunnskap gjennom den samtalen og den relasjonen som oppstår. Samtidig er det slik at forskeren selv er ansvarlig for de konstruksjonene som

forskeren hevder er studiens forskningsresultater. Hvilke stemmer som fremmes, og hvilke argumenter som fremmes i avhandlingen handler til syvende og sist om de valg forskeren selv har tatt (Alvesson & Kärreman, 2011, s. 33). Dette impliserer krav om tydelig redegjørelse for egen posisjonering, samt gjennomsiktighet i forhold til de valg og vurderinger som er gjort underveis i prosessen.

#### **5.2.4 Å ikke inkludere barn i et barnevernprosjekt - etiske implikasjoner**

I dette prosjektet har jeg valgt å ikke intervju barn, eller benytte barn som informanter. Dette kan framstå som et paradoks i seg selv da prosjektet etterspør nytten av hjelpetiltak fra barnevernet, og hjelpetiltak fra barnevernet er rettet nettopp mot barns behov for hjelp og støtte i deres utvikling. Avgrensningen er både en praktisk avgrensning, samt en avgrensning som er i pakt med prosjektets overordnede problemstilling. Funn fra DNBV viser at de mest marginaliserte familiene som er i kontakt med barnevern, mottar foreldrene i liten grad hjelp for å forbedre foreldrefunksjonen (Clifford et al., 2015). Gjennom barnevernlovgivningen de siste hundre år er foreldrene gitt en stadig viktigere rolle, noe som blant annet gjenspeiles i lov om barnevern av 1953 med innføringen av det biologiske prinsipp. Foreldrene som deltok i DNBV var i høy grad opptatt av, og bekymret for barna sine (Clifford et al., 2015; Fauske et al., 2009). Selv om foreldrene var opptatt av barnas situasjon, og holdt dette temaet oppe i intervjuene, handler barnevernarbeid også i stor grad om foreldrene og deres funksjon. Lov om barneverntjenester (1992) deler mellom sviktende omsorg hos foreldre og atferdsproblemer hos barnet. Dersom man i lovverk og i det barnevernfaglige arbeidet bærer med seg et tankegodt om at foreldreferdigheter kan utvikles og forbedres, er det nødvendig å vite mer om disse foreldrene og hvordan de forstår sin egen situasjon. Det er i løpet av det siste tiåret gjort en del større undersøkelser rettet mot hjelpetiltak i barnevernet (Christiansen et al., 2015; Clifford et al., 2015; Fauske et al., 2009). Undersøkelsene forteller om hvilke tiltak som benyttes, og at oppimot 80% av foreldrene i familier som mottar hjelpetiltak er fornøyd med barnevernet (Fauske et al., 2009). Samtidig gjenstår spørsmål knyttet til hva det er som gjør at de resterende 20% av foreldrene ikke er tilfredse med barnevernet etter å ha mottatt tiltak. Det står også ubesvarte spørsmål relatert til hvordan tiltakene blir omsatt i de familiene som ikke er fornøyd med barnevernets tilbud, og i de familiene som barnevernet ikke får til å hjelpe på en god nok måte. Det er derfor viktig å gå inn i disse problemstillingene, og gjennom foreldrenes perspektiv forsøke å finne ut av hva det er som bidrar til barnevernets utfordringer når det gjelder å yte riktig og god bistand til disse familiene.



Lov om barneverntjenester skiller mellom tiltak rettet mot barn og familier som er av frivillig art, og tiltak som pålegges barn og familier gjennom vedtak i fylkesnemnda. Dette prosjektet retter seg mot barnefamilier som mottar tiltak på frivillig grunnlag, det vil si at foreldrene, og eventuelle barn over 15 år, har gitt sitt skriftlige samtykke til at tiltak kan iverksettes i deres familie.

Forskningsetikk knyttet til barn og unge har sin forankring innenfor forskningsetikk knyttet til medisin og samfunnsvitenskap, og til barnekonvensjonen. Retten for barn til å uttrykke sine synspunkter og følelser, samt retten til å bli hørt er et av grunnprinsippene i FNs konvensjon om barns rettigheter (1989). I forskning knyttet til barn og unge er det derfor viktig å høre barnas stemmer, og å lytte til hvordan barn og unge forstår og opplever egne liv og egne livsbetingelser. Alderson (2005, s. 29-30) presenterer tre nivåer i forhold til å involvere og engasjere barn i forskning, langs et kontinuum fra å være uvitende objekter i forskningsprosessen, til å være aktive deltakere i forskningen gjennom å frivillig delta i intervjuer og dele detaljert informasjon knyttet til personlige og private livserfaringer. Dersom barn og unge fra familiene jeg har vært i kontakt med skulle deltatt i prosjektet, ville dette innebære deltakelse på Aldersons (2005) høyeste nivå; som aktive deltakere.

Forskningsprosjekter som involverer barn som aktive deltakere bør føre til endringer av positiv karakter i barnas liv, eller positive endringer hos de hjelpetjenester de forholder seg til (Heath, 2009, s. 72). Videre vil forskning som involverer barn og unge som aktive deltakere kreve grundige vurderinger om metodologi og forskningsetikk, som egentlig er designet for bruk på voksne informanter, kan benyttes i prosjekter der barn er deltakere (O’Kane, 2008, s. 126). I tillegg må man som forsker stille seg selv spørsmål om prosjektet er av en slik karakter at det er etisk gjennomførbart, og vurdere balansen mellom nytteverdi og potensiell risiko og skade for barna som deltar. I forskningsprosjekter der barn deltar er det barn i framtiden som eventuelt vil dra nytte av resultater forskningen frembringer, og ikke nødvendigvis de barna som deltar. Og selv en framtidig nytteverdi av forskning kan ikke garanteres (Alderson, 2005, s. 31). I de etiske vurderingene knyttet til mitt prosjekt har jeg stilt meg spørsmålet om det kan rettferdiggjøres å involvere barn som aktive deltakere når det er uvisst om prosjektet vil komme barna til nytte. Jeg kan verken garantere eller gi håp til de barna som eventuelt ville deltatt i prosjektet, eller framtidige barn som kommer i kontakt med barneverntjenesten, når det gjelder bedre hjelp, bedre livsbetingelser eller levekår. Som forsker er en forpliktet å stille seg selv spørsmål om hvilke interesser forskningsprosjektet tjener (Farrell, 2005, s. 168). I dette prosjektet er hensikten å undersøke hvordan marginaliserte barnefamilier opplever og

erfarer hjelp fra, og samhandling med det offentlig, for videre å diskutere hvordan disse forholdene kan forstås og møtes på en bedre og mer hensiktsmessig måte. Til tross for dette er det flere etiske dilemmaer knyttet til spørsmålet om å inkludere barn som informanter.

Å undersøke, og forske på barns og unges liv gjennom omsorgsgiveres perspektiv har vært den tradisjonelle måten å gjennomføre forskningsprosjekter rettet mot barn og unge. Denne tradisjonen har ekskludert barn og unge fra forskningsprosessen og gjort de til objekter for forskning. I dette ligger implisitt en tatt-for-gitt holdning til at omsorgsgiver er i stand til å snakke for barnet, og gi uttrykk for barnets syn og meninger (Christensen & James, 2008, s. 2). Litteratur og forskere knyttet til ungdomsforskning diskuterer også dette dilemmaet. Ungdomsforskere arbeider med å endre forskningen fra å forske *på* ungdom, til å forske *sammen med* ungdom (Heath, 2009, s. 14). Samtidig kan forskningsprosjekter der ungdom involveres som aktive deltakere ende opp med å begrense ungdommenes stemme. Dersom forskerne ikke tar ungdommenes stemmer og meninger på virkelig alvor kan også forskningsprosjekter der ungdom er aktive deltakere og aktører utilsiktet objektivere prosjektdeltakerne (Heath, 2009, s. 71-72). Risikoen for at et forskningsprosjekt objektiverer sine aktive deltakere vurderer jeg som like høy både når det gjelder unge voksne, ungdom og barn.

Tradisjonelt sett har man betraktet barn og voksnes deltakelse og bidrag inn i forskningsfeltet forskjellig. Barn har blitt antatt å ikke være kompetente i forhold til å ta beslutninger om å delta i forskning, og heller ikke kompetente i forhold til å bidra med valide data (Morrow, 2005, s. 151). I Norge anser vi i dag barn som kompetente i forhold til å forme og gi uttrykk for egne meninger. Vi støtter og oppmuntrer barn og unge til å gi uttrykk for sine synspunkter, og legger til rette for demokratisk deltakelse innenfor de fleste institusjonaliserte arenaer barn og unge ferdes på (Thuen, 2008). Dette reiser nok en gang det etiske dilemmaet om å inkludere eller ikke inkludere barn i prosjektet. Ved å ikke inkludere barna i disse familiene underkjenner jeg barnas kompetanse når det gjelder å fremme sine egne synspunkter. I tillegg foreligger det en risiko for å objektivere barna i familiene jeg har intervjuet ved å kun undersøke erfaringer gjennom foreldrenes perspektiv. Til tross for overbevisende grunner knyttet til etikk, barns kompetanse og barns rettigheter til å uttrykke sine meninger og synspunkter, har jeg vurdert den individuelle risikoen for hvert barn og den invaderingen av deres privatliv dette prosjektet kunne ha påført dem som for høy. Det foreligger en risiko for at noen av barna i disse familiene opplever å befinne seg i en vanskelig livssituasjon, og noen av barna kan også bære på vanskelig opplevelser og erfaringer. Som forsker vil jeg være en

fremmed person de ikke har noen relasjon til, og som kanskje også stiller spørsmål som fører til opplevd stress og mulige krenkelser. Alderson (2005, s. 27) vektlegger dette når man skal vurdere om barn skal inkluderes som forskningsdeltakere eller ikke. Enkle innledningsspørsmål om hvor barnet har sitt bosted kan føre til situasjoner som gjør det vanskelig for barnet å svare, og videre føre til at barnet føler skam.

Forskning som involverer barn og unge som aktive deltakere bør alltid føre til forbedring for barna på deres forskjellige livsområder, eventuelt føre til bedre tiltak og hjelpetjenester rettet mot barn og unge (Euwema, De Graaff, De Jager, & Kalksma-Van Lith, 2008, s. 200). Dette kan knyttes til forskning med barn og unge på gruppenivå, men er vanskeligere å knytte til barn og unge på individnivå. Barna som er tilknyttet familiene i mitt prosjekt er ikke del av en større sosial eller homogen gruppe. De er heller ikke knyttet til hverandre på noen måte, eller til en felles gruppe de opplever tilhørighet med. Flere av barna lever i marginaliserte familier, og vokser opp under vanskelige forhold knyttet til levekår, helse og opplæring. Utfordringene og vanskelighetene disse barna møter i hverdagen oppleves sannsynligvis som svært individuelle og knyttet til deres egen situasjon. Jeg har vurdert barna i familiene i dette prosjektet som mer sårbare enn barn man forsker sammen med på gruppenivå. En konsekvens av slik sårbarhet er at disse barna har større behov for beskyttelse når det gjelder invadering av personlig og privat liv, enn barn som er deltakere i forskning på gruppenivå. Vurderingene samlet gjør at jeg ikke har inkludert familienes barn i prosjektet.

### **5.3 Analyse – to narrative perspektiver på datamaterialet**

I avhandlingen benyttes to ulike narrative tilnærminger som analyserer fram forskjellige perspektiver på datamaterialet. Tilnærmingene finner støtte i ulike perspektiver innenfor narrativ metodologi. De to tilnærmingene er valgt fordi de på hver sin måte frambringer kunnskap fra narrativene om hvordan 1) erfaringer gjennom viktige hendelser i livsløpet skaper mening for den det gjelder i kontekst av dagens situasjon, og 2) hvordan erfaringer gjennom livsløpet kommer til uttrykk, eller undertrykkes emosjonelt i kontekst av dagens situasjon. Felles for de to analysemetodene er at de gir forskeren tilgang til deltakernes subjektive opplevelser og erfaringer. Fokuset på deltakernes narrativer og stemmer, samt hvordan deltakerne forstår seg selv i et relasjonelt perspektiv, utgjør fellestrekk ved de ulike perspektivene. Den første tilnærmingen kan plasseres innenfor det Polkinghorne (1995) definerer som narrativ analyse. Den andre tilnærmingen som benyttes er den stemmeorienterte analysemetoden «the Listening Guide» (Gilligan, 2015; Gilligan et al., 2003).

Tilnærmingen *narrativ analyse* (Polkinghorne, 1995) er benyttet på avhandlingens datamateriale gjennom Clandinins (2013) metodologiske tilnærming: *narrativ utforskning*. Den *narrative analysen* gjenforteller foreldrenes historier med fokus på fortid, nåtid og framtid. Analysen bidrar til å hente fram avgjørende hendelser, eller vendepunkter i informantenes historier. Forskeren leter etter et plott som driver fram fortellerens historie mot en avslutning. Forskeren legger vekt på historiens kronologi, og hvordan viktige hendelser i historien skaper plottet (Polkinghorne, 1995, s. 5). Tilnærmingen løfter fram enkeltpersonenes erfaringer på et individuelt og subjektivt nivå, og bidrar til kunnskapsutvikling om sårbare familier som ikke kan hentes fram gjennom kvantitative metoder eller strukturerte spørreskjemaer. Metoden henter altså fram deltakernes erfaringer på tvers av det livet som er levd gjennom narrativer, der narrative er sortert gjennom kronologi. Livshistorieintervjuene i avhandlingen springer fram og tilbake i tid, og biografiene mangler i noen grad kontinuitet. Informantene ble presentert for til dels åpne spørsmål under intervjuene, og historiene ble fortalt i den retning informantenes egne assosiasjoner ledet historiene. Dette i tråd med Berner-Rodoreda et al. (2020, s. 294): «*In a narrative interview, the interviewer will listen attentively and let the interviewee recount his or her biography freely and without interruption*». Kronologien som er konstruert i narrative under analysearbeidet er derfor et resultat av mine sosiale konstruksjoner og fortolkninger av fortellingenes kronologi, og narrative gjenfortelles gjennom bruken av mitt forskerblikk. Fauske (1998, s. 201) viser til Giddens som definerer en persons selvidentitet som en refleksiv forståelse av selvet i form av egen biografi. Der biografisk kontinuitet er fraværende kan dette være tegn på hemmet eller skadet selvoppfatning. En måte å betrakte den til dels manglende kronologien i livshistorieintervjuene, er derfor å se dette i sammenheng med at historiene er preget av fortellinger om vanskelige livssituasjoner, krenkelser, og perioder der livet har framstått kaotisk og uforutsigbart.

Narrative er i tillegg analysert ved å benytte Gilligans (1982, 2015) narrative metode «the Listening Guide». Den stemmesentrerte analysen er benyttet med hensikt å hente fram underliggende temaer og emosjoner i narrative som det ikke settes direkte ord på i livshistorieintervjuene:

Coming alongside [i *narrativ utforskning*, min tilføyelse] slowly calls us to listen not only to the stories being told but also to the stories not told, to listen to the stories

being lived but also to the stories that create narrative contexts for our lives.

(Clandinin, Caine, & Lessard, 2018, s. 11)

Analysen søker å avdekke kontekstuelle, kulturelle, sosiale og institusjonelle forhold som påvirker informantenes subjektive opplevelser i relasjonen til barneverntjenesten. Den stemmesentrerte analysen går i dybden på det emosjonelle planet. Analysen gir tilgang til det som ytres i intervjuene, men også til det som ikke verbaliseres. Analysen fanger opp nyanser i materialet som ikke blir hørt i de dominerende fortellingene om barnevernet, det vil si tause eller undertrykte stemmer man sjelden eller aldri hører i den norske barnevernkonteksten. Gilligan (1982) beskriver i boken «In a Different Voice» hvordan hun gjennom forskningen sin på 1970-tallet oppdaget at kvinner hadde en internalisert og undertrykt stemme som ikke kom til uttrykk i en verden dominert av maskuline diskurser. Ved å benytte metoden på datamaterialet henter jeg fram et annet, og i større grad subjektivt perspektiv enn det som kommer fram i den narrative analysen. Gilligans (1982) beskrivelse av undertrykte stemmer relateres i avhandlingen til foreldrestemmene i barnevernets marginaliserte familier.

Metoden relaterer seg i stor grad til det emosjonelle innholdet i narrative som kan stå i motsetning til det erfaringskunnskapen i informantenes biografier uttrykker. Metoden er spesielt egnet til å hente fram emosjonelle, undertrykte eller tabubelagte temaer. Metoden beskrives av Gilligan et al. (2003) som en «multilayered, voice-centred» metode. Denne stemmefokuserte og relasjonelle metoden benyttes til å avdekke maktforhold, relasjoner og kontekster deltakerne befinner seg i, gjennom å rette fokus mot deltakernes stemmer fra forskjellige perspektiver (Gilligan, 2015; Paliadelis & Cruickshank, 2008, s. 1446). Dette betyr at forskeren fokuserer på informantens stemme, og henter fram forskjellige lag fra informantens historie. I tillegg undersøker forskeren hvordan deltakerne relaterer narrative til seg selv, til sine sosiale relasjoner, og sine relasjoner til en større sosial, kulturell og strukturell kontekst som livene leves i (Paliadelis & Cruickshank, 2008, s. 1446). Gjennom analysearbeidet henter forskeren fram forskjellige stemmer i datamaterialet som snakker til prosjektets forskningsspørsmål og problemstilling, og analyserer hvordan stemmene harmonerer eller disharmonerer med hverandre (Gilligan, 1982, 2015). Stemmene er ofte knyttet til normer, verdier og diskurser som informanten bevisst og ubevisst er i dialog med når livshistoriene fortelles (Gilligan et al., 2003). I min anvendelse av metoden ligger det en erkjennelse av at det finnes en virkelighet utenfor de menneskelige sanser og det menneskelige språk, og at jeg som forsker med min tilstedeværelse påvirker både måten

historiene fortelles på, og hva det fokuseres på i analysearbeidet (Clandinin, 2013; McNamee, 2010).

### 5.3.1 Narrativ utforskning

I arbeidet med narrativene som utgjør avhandlingens datamateriale har jeg støttet meg til professor Clandinins (2007, 2013) metodologiske tilnærming til narrativ forskning. Clandinin samarbeidet i en årrekke tett med professor Connelly, og sammen definerer de sin metodologi og tilnærming innenfor narrativ forskning, *narrative inquiry*, på følgende måte:

People shape their daily lives by stories of who they are and others are and as they interpret their past in terms of these stories. Story, in the current idiom, is a portal through which a person enters the world and by which their experience of the world is interpreted and made personally meaningful. Narrative inquiry, the study of experience as story, then, is first and foremost a way of thinking about experience. Narrative inquiry as a methodology entails a view of the phenomenon. To use narrative inquiry methodology is to adopt a particular view of experience under study. (Connelly & Clandinin, 2006, s. 477)

Clandinin (2013, s. 38) beskriver sitt ståsted innenfor narrativ metodologi som en studie av menneskelige *erfaringer*: «... narrative inquiry is a way of studying people's experiences, nothing more and nothing less». Clandinin (2013) skiller ut sitt ståsted innenfor narrative tilnærminger, og rammer det inn som en særegen metodologi. Til forskjell fra begrepene «narrativ forskning» og «narrativ analyse» benytter hun begrepet «narrative inquiry» om denne posisjonen (Clandinin, 2013, s. 16). Jeg har ikke funnet noen tydelig metodologisk parallell beskrevet i norsk litteratur, og har derfor valgt å benytte oversettelsen «narrativ utforskning» som begrep videre i teksten når jeg skriver om, og relaterer teksten til Clandinins metodologiske ståsted.

Clandinin (2013) hevder at hennes metodologiske utgangspunkt innebærer et ontologisk og epistemologisk utgangspunkt som skiller seg fra andre narrative tilnærminger. I andre narrative tilnærminger hevder Clandinin (2013, s. 16) at vi kan finne det ontologiske utgangspunktet for eksempel posisjonert innenfor positivisme, poststrukturalisme eller kritisk teori. Clandinin (2006, s. 46; 2013, s. 18) plasserer sitt metodologiske ståsted innenfor pragmatismen, med spesielt fokus på John Deweys filosofi. Videre bygger Clandinin (2007, s.

38) sin forståelse av narrativ metodologi på en antagelse om at erfaring er en fundamental ontologisk kategori innenfor narrativ forskning. Erfaring som en grunnleggende ontologisk antagelse knytter Clandinin (2013; 2007) til Deweys (1938) «Theory of experience». Dewey var i begynnelsen av sin filosofiske karriere sterkt inspirert av Hegel, men beveget seg etter hvert fra Hegels filosofi mot pragmatismen etter inspirasjon fra Peirce og James (Fink, 1974, s. 9-10). På tross av dette hevder Fink (1974, s. 9-13) at man kan spore påvirkningen fra Hegels filosofi i alle Deweys verker. Dewey (1938) bygger sin teori om erfaring på en ontologisk antagelse om at menneskelig læring skjer gjennom sosialt samspill og erfaringer. Sentralt i Deweys (1938) teori om erfaring står prinsippene kontinuitet og interaksjon. Prinsippet om kontinuitet innebærer at enhver erfaring tar opp i seg noe fra tidligere erfaringer, og påvirker eller forandrer på en eller annen måte kvaliteten på senere erfaringer (Dewey, 1938, s. 35). Prinsippet om interaksjon innebærer at all menneskelig erfaring oppstår gjennom menneskets samspill med omgivelsene, og at enhver normal erfaring er resultat av et samspill mellom ytre og indre vilkår knyttet til mennesket. Disse faktorene innenfor interaksjonen former det Dewey (1938, s. 42) kaller en situasjon. I følge Dewey (1938, s. 43) lever mennesker i en verden som består av en serie av situasjoner, og situasjoner og interaksjoner kan derfor ikke skilles fra hverandre. Prinsippene om kontinuitet og interaksjon, slik de benyttes innenfor Clandinins (2013) metodologiske forståelse av narrativ forskning kan illustreres ved følgende sitat fra Dewey (1938, s. 44):

The two principles of continuity and interaction are not separate from each other. They intercept and unite. They are, so to speak, the longitudinal and lateral aspects of experience. Different situations succeed one another. But because of the principle of continuity something is carried over from the earlier to the later ones. As an individual passes from one situation to another, his world, his environment, expands and contracts. He does not find himself living in another world but in a different part or aspect of one and the same world. What he has learned in the way of knowledge and skill in one situation becomes an instrument of understanding and dealing effectively with the situations which follow. The process goes on as long as life and learning continue.

Clandinin og Rosiek (2007, s. 39) beskriver Deweys (1938) ontologi som transaksjonell og pragmatisk. Dette medfører en prinsipiell epistemologisk implikasjon som innebærer at den narrative forskningens ideal er å skape en ny relasjon mellom mennesket og dets omgivelser, nye muligheter for interaksjon mellom mennesket og omgivelsene og til slutt en ny type

erfaringer som virker mindre overveldende og mindre undertrykkende. Clandinin (2013, s. 15) argumenterer for at narrativ utforskning er en måte, eller metode, for å forstå og undersøke menneskelige erfaringer. Narrativ utforskning forholder seg til fire nøkkelbegreper; å leve, å fortelle, å refortelle og å gjenleve [min oversettelse]. Disse begrepene er sentrale for å forstå hvordan mennesker forteller historier om seg selv (Connelly & Clandinin, 2006, s. 478). Disse fire nøkkelbegrepene mener jeg må forstås relasjonelt, og ikke som tilknyttet teknisk historiefortelling. Slik jeg leser Clandinin (2013) forstår jeg at vi gjennom narrativ utforskning kan komme til å re- eller nyfortelle våre egne historier. Dette kan føre til et skifte i forståelsen av de institusjonelle, sosial og kulturelle narrative vi selv er en del av (Clandinin, 2013, s. 34). Med dette utgangspunktet vil jeg påpeke at selvrefleksivitet knyttet til egne verdier, normer og forforståelser er nødvendig å redegjøre for gjennom hele prosessen knyttet til narrativ utforskning. Dette er aspekter ved min egen virkelighetsforståelse som påvirker hvordan jeg forstår og fortolker informantene og deres narrativer, og selvrefleksivitet er derfor et relasjonelt og etisk ansvar er pålagt å utøve ovenfor mine informanter og deres historier.

Narrativ utforskning skiller seg fra andre narrative tilnærminger innenfor forskning i det at metoden kontinuerlig jobber ut fra en transaksjonell og relasjonell ontologi, og et grunnleggende premiss innenfor metodologien er at forskeren forstår menneskelige erfaringer som et *narrativt komponert fenomen* (Clandinin, 2013, s. 16). Narrativ utforskning, slik Clandinin (2013, s. 17) beskriver metodologien, inneholder derfor tre aspekter knyttet til synet på menneskelig erfaring; et relasjonelt aspekt, kontinuitet og interaksjon (sosialt samspill). Dette innebærer at forskeren i tillegg til å fokusere på det enkelte menneskes erfaringer, også undersøker hvordan narrative skapes, uttrykkes og utspilles i møte med sosiale, kulturelle og institusjonelle narrativer og kontekster (Clandinin, 2013, s. 18).

Med utgangspunkt i Deweys (1938) erfaringsteori plasserer Clandinin (2006, s. 47; 2013) narrativ utforskning som metodologi langs tre dimensjoner; en temporal dimensjon (kontinuitet), en sosial dimensjon (interaksjon), og en stedsdimensjon (situasjon). Den temporale dimensjonen tar opp i seg tidslinjer via fortid, nåtid og framtid. Temporalitet innenfor narrativ utforskning framstår ikke som lineær, men bygger på en ontologisk og epistemologisk antagelse om at tidligere erfaringer gir grunnlag for hvordan mennesket forstår nye erfaringer, samtidig som nye erfaringer kan kaste lys over tidligere erfaringer. Den temporale dimensjonen beveger derfor forskerens fokus kontinuerlig mellom nåtid, fortid og framtid (Clandinin, 2013, s. 39). Dette fokuset på kontinuitet gir forskeren anledning til å



beskrive informantene gjennom deres fortidige, nåtidige og framtidige erfaringer, framfor statiske beskrivelser av deltakerne (Connelly & Clandinin, 2006, s. 479-480). Den sosiale dimensjonen omhandler miljøet, og under hvilke forhold menneskers erfaringer og hendelser utspiller seg. Den sosiale dimensjonen inneholder blant annet familiære, sosiale, kulturelle og institusjonelle narrativer. Ved å vende blikket innover rettes fokus mot følelser, og ved å vende blikket utover rettes fokus mot hendelser og andre mennesker som tar del i erfaringen (Clandinin, 2013, s. 40-41). Slik jeg forstår Clandinin (2013), skriver hun her fram en parallell til det Dewey (1938) beskriver som indre og ytre vilkår for interaksjon, og som Dewey (1938, s. 42) hevder danner grunnlaget for enhver menneskelig erfaring. Den sosiale dimensjonen innbefatter også relasjonen mellom forsker og informant, og relasjonen mellom livene til forskeren og informanten (Clandinin & Rosiek, 2007, s. 69). Denne relasjonen redegjøres for og diskuteres i punkt 5.5 om forskningsetikk. Den tredje dimensjonen Clandinin (2013, s. 41; 2006, s. 480) definerer innenfor narrativ utforskning er stedsdimensjonen, knyttet til erkjennelsen av «at alle hendelser finner sted et sted» [egen oversettelse]. Stedsdimensjonen inneholder det konkrete, fysiske stedet eller landskapet der menneskelige erfaringer leves ut eller blir fortalt (Clandinin, Murphy, Huber, & Orr, 2009, s. 82-83). Innenfor narrativ utforskning framstår denne dimensjonen som essensiell når det gjelder landskapet der utforskningen finner sted: «The qualities of place and the impact of places on lived and told experiences are crucial» (Clandinin & Rosiek, 2007, s. 70). Stedsdimensjonen inneholder steder, både geografiske og institusjonelle kontekster, der informantene har levd og lever sine liv. I tillegg omhandler stedsdimensjonen, knyttet til innhenting av datamateriale, det stedet, eller den konteksten forskeren velger for gjennomføring av studien. Dette valget vil ha en påvirkning på både forskeren og informanten (Connelly & Clandinin, 2006, s. 481).

### **5.3.2 The Listening Guide**

«The Listening Guide» (TLG) er en stegvis og strukturert metode som kan benyttes til analyse av datamateriale innenfor narrativ tilnærming. Metoden er i utgangspunktet formet av en kombinasjon inspirert av metodologien til Freud og Piaget, kritisk litteraturanalyse og begreper fra musikkteori som harmoni, dissonans og kontrapunkt (Gilligan, 2015, s. 69). Metoden har videre sitt utspring i feministisk teori, og er en metode som spesielt har vært benyttet i forskningsprosjekter der tabuer og tema som oppfattes som vanskelige å snakke om, har blitt undersøkt (Koelsch, 2015). Metoden er arbeidet fram og utviklet av Carol Gilligan, professor i psykologi fra Harvard University, USA. Gilligans utvikling av metoden har opprinnelige utspring i hennes forskningsprosjekt om identitet og moralsk utvikling, i verket

«In a Different Voice» (1982). TLG ble utviklet på begynnelsen av 1980-tallet som en reaksjon på at analyse gjennom koding og kategorisering, som er en vanlig tilnæringsmåte innenfor kvalitativ forskning, ble opplevd som for snever i forhold til å kunne gjennomføre komplekse og multiple kodinger av komplekse psykologiske prosesser innenfor samme og enestående tekstutdrag eller utsagn. Samtidig ble mange samfunnsforskere stadig mer interessert i å utvikle metoder for å studere og fortolke narrativer for å forstå hvordan mennesker skaper mening ut fra hendelser og erfaringer. Mening ble innført som begrep i psykologien fra 1950-tallet blant annet av Jerome Bruner (1999). Målet med å innføre mening som begrep var å oppdage og beskrive de meninger som mennesker skapte gjennom sine møter med verden (Bruner, 1999, s. 20). Etter Gilligans (1982) publisering av forskningsprosjektet om identitet og moralutvikling, er det gjennomført et systematisk arbeid for å utvikle metoden. Dette arbeidet er gjort i samarbeid mellom Gilligan (Gilligan et al., 2003) og hennes studenter i årene som fulgte etter utgivelsen. I flere bøker og artikler beskriver Gilligan (1982, 1995, 2003, 2015; 2017) metodens utvikling gjennom hennes mangeårige forskningsarbeid rundt identitet og moralutvikling. Etter å ha intervjuet svært mange mennesker om deres forhold til moral og moralspørsmål, merket Gilligan (1982) seg at folk snakket på forskjellige måter når de uttalte seg om moralske spørsmål. Dette kom til uttrykk gjennom forskjellige modus når menneskene snakket om andre mennesker, og når menneskene snakket om seg selv (Gilligan, 1982).

Analysemetoden er lite kjent, og lite benyttet i Norge. Jeg ble kjent med metoden gjennom deltakelse på et ph.d.-kurs i narrativ analyse ved Vrije Universiteit Brussel (VUB), Belgia i februar 2016. Kurset ble gjennomført av professor Carol Gilligan fra Harvard University og professor Gerrit Loots fra VUB. Gilligans (2016) beskrivelse av metoden under kurset ga umiddelbar resonans til viktige erkjennelser jeg selv har gjort under praksis og utdanning. Å lytte etter stemmer ga resonans til det språkssystemiske perspektivet (Anderson, 2003), og å fokusere på å løfte fram undertrykte, tause og tabubelagte stemmer ga gjenklang til min interesse for diskursteori (Foucault, 1999/1970). Metoden framstod for meg som et godt valg for avhandlingens hensikt og problemstillinger. Metoden lytter til, og etter, hvordan måten informanten forteller sin historie på samstemmer eller disharmonerer med det som fortelles. Dette kan gjerne tolkes inn i en diskursiv forståelsesramme, men jeg kan vanskelig se at en diskursiv analyse ville frambrakt de samme resultatene som TLG har gjort med mitt materiale. Metoden er benyttet over et vidt spekter av fagfelt, blant annet innenfor sosialfaglige studier (Berckmans, Velasco, & Loots, 2016; Velasco, Berckmans, O'Driscoll, & Loots, 2014), innenfor kjønnsforskning (Harel-Shalev & Daphna-Tekoah, 2016; Madden,

2000), innenfor psykologi (Dawani, 2016; Dawani & Loots, 2015; Jack, 1991), studier av eldre (Robins-Browne, Guillemin, Hegarty, & Palmer, 2018), og innenfor pedagogiske studier (Billington, 2018; Woodcock, 2010). Kanskje det nærmeste en kommer bruk av TLG innenfor barnevern som kan relateres til dette prosjektet, er en studie (Van Puyenbroeck, Loots, Grietens, & Jacquet, 2014) gjennomført i Belgia. Forskergruppen fulgte en familie med far som enslig forsørger i prosessen fra bekymring om omsorgssvikt, til akutt plassering av familiens tvillingpar på tolv år. Ved å benytte TLG avdekket forskergruppen hvordan diskurser og motdiskurser både var sammenvevde, og spilte mot hverandre i samhandlingen mellom faren og barnevernsarbeideren (Van Puyenbroeck et al., 2014).

Gilligan (2003, s. 157) beskriver TLG som en metode der forskeren støtter seg til stemmer, resonans og relasjoner som inngangsport til menneskers psykologiske logikker og konstruksjoner. Metodens teoretiske grunnlag bygger videre på et premiss om at mennesker utvikler seg kontinuerlig i et samspill med andre, og at vår oppfatning av eget selv ikke kan løsrives fra våre relasjoner til andre eller den kulturen vi lever i. TLG som stegvis analysemetode følger tre hovedtrinn i analyseprosessen (2015). I den følgende presentasjonen av metoden forholder jeg meg til Gilligans litteratur, litteratur skrevet av andre forskere basert på Gilligans arbeid, og egne notater fra kurset i analysemetoden jeg deltok på i 2016.

### **Steg 1: Å lytte etter plottet**

Steg 1 innebærer en aktiv lytting etter plottet i narrativet. Å lytte etter plottet er en todelt prosess, der man først leser teksten grundig og lytter for å få tak i dimensjonene i plottet. I denne delen av lyttingen skal man kun forholde seg til de ordene som faktisk blir sagt av fortelleren. Forskeren forholder seg konsekvent til teksten og konkret til de ordene som benyttes i narrativet. Å lytte til plottet innebærer i denne sammenheng å rette oppmerksomheten mot hvilke historier som blir fortalt (Gilligan et al., 2003). På dette første trinnet i prosessen stiller vi følgende spørsmål: 1) Hvem snakker, og hvem snakkes det til? 2) Hvor kommer stemmen fra (kropp, alder og tidsepoke)? 3) Hvor er stemmen fysisk plassert, både geografisk, sosialt, kulturelt og politisk? (Gilligan, 2016)

I dette første trinnet lytter forskeren til narrativet uten å legge inn fortolkninger. Forskeren noterer metaforer, tema som repeteres, motsetninger og fravær av uttrykk (Gilligan et al., 2003). Dette krever flere gjennomlyttinger, og utfordrer forskeren til å lytte aktivt. Under arbeidet med første trinn av gjennomlyttingen må forskeren i tillegg stille seg selv to spørsmål

i forbindelse med det hun hører fra fortellerstemmen: 1) Hva er den psykologiske logikken i det jeg hører, og 2) Hvordan sorterer stemmen det den sier? (Gilligan, 2016).

I det andre trinnet av gjennomlyttingen skal forskeren notere sine egne responser til det hun hører i narrativet. Forskeren skal også notere ned sin egen sosiale posisjon, sin relasjon og sine følelsesmessige reaksjoner og responser i forhold til den som forteller. Ved hjelp av en slik gjennomgang reflekterer forskeren over hvor hun opplever forbindelse med den som forteller, og hvor hun ikke opplever dette. På denne måten identifiseres forskerens egne opplevelser og emosjoner knyttet til den som forteller, og en kan dermed reflektere videre over hvordan ens egne reaksjoner påvirker forskerens forståelse av den som forteller (Gilligan et al., 2003).

Jeg har gjennomført begge trinnene i metodens steg 1 i tråd med metoden. Narrativene slik de er skrevet ned etter trinn 1 presenteres ikke i avhandlingen. Av etiske hensyn er disse utelatt fordi historiene kan være gjenkjennelige for de barneverntjenestene som har rekruttert foreldrene. Det kan være at detaljer i foreldrenes livshistorier er ukjente for barneverntjenestene som følger opp familiene, og sensitive opplysninger selv i anonymisert form kan få konsekvenser for foreldrene dersom de gjenkjennes. Denne problemstillingen berøres av forskningsetikk, samt det Clandinin (2018) beskriver som relasjonell etikk. Relasjonell etikk favner det relasjonelle aspektet som oppstår mellom forsker og informant, hvordan historiene som fortelles konstrueres i intervjukonteksten, og hvordan narrativene presenteres i forskerens framstilling. Det er forskerens ansvar å behandle historiene med respekt og varsomhet fordi historiene influeres av den kontekst de fortelles i.

Når det gjelder det andre trinnet innenfor steg 1 valgte jeg å gjennomføre dette trinnet i etterkant av hvert enkelt intervju som en refleksjonsprosess for å være bedre forberedt til neste intervju. Dette besluttet jeg etter gjennomgangen av det første livshistorieintervjuet. Der oppdaget at jeg ikke hadde fulgt opp informantens respons på et av spørsmålene mine fordi responsen stod i motsetningsforhold til noen av mine verdier som fagperson. Dette ble en brutal oppdagelse for meg, og en oppdagelse av hvordan mitt forskerblikk kan stå i veien for en åpen og refleksiv dialog i forskningssammenheng. For å utvikle meg selv som intervjuer og lytter, og trene på å gjenkjenne egen resonans i intervjusituasjonene gjennomførte jeg derfor trinn to i etterkant av hvert intervju.

## Steg 2: Jeg-dikt (I-poems)

Steg 2 i lytteprosessen handler om å fokusere på «jeg-stemmen» til den som snakker i narrativet. Hensikten med dette er todelt. For det første presser dette forskeren til å lytte etter informantens jeg-stemme; hvordan vedkommende snakker i første person entall. For det andre presser det forskeren til å høre hvordan personen snakker om seg selv. Dette steget er av avgjørende betydning fordi det tvinger den som lytter til å tune seg inn på den andres jeg-stemme (Gilligan et al., 2003, s. 162).

Konstruksjonen av jeg-dikt gjennomføres ved at forskeren gjennomgår teksten og understreker alle «jeg» etterfulgt av verb. Man kan også legge til andre signifikante ord som følger verbet dersom dette gir mening. Deretter plukker man kronologisk ut alle «jeg-passasjer» som er understreket og lister disse opp under hverandre. Passasjene vil nå framstå som et dikt (Gilligan, 2016; Gilligan et al., 2003).

Jeg-diktet kan av og til fange opp noe som ikke er direkte uttalt i teksten, men som utgjør sentrale linjer, meningsskifter og poenger i narrativet. Jeg diktet-kan også vise forskeren rytmen i narrativet, endringer i rytmen og når fortellerens stemme skifter modus.

Cutting the text close and focusing in on just the I pronoun, the associated verb and few other words moves this aspect of subjectivity to the foreground, providing the listener with the opportunity to attend just to the sounds, rhythms, and shifts in this person's usage of «I» in his or her narratives. (Gilligan et al., 2003, s. 163)

Gilligan (2016) fremhever at *alle* mennesker har en stemme, og dersom forskeren skal oppnå en subjektiv tilnærming til informanten må dennes jeg-stemme få komme fram. I noen narrativer kan jeg-stemmen være fullstendig fraværende. Dette kan være knyttet til kontekst og kultur, men kan også handle om at det innebærer risiko og fare for den som forteller å benytte «jeg» i narrativet. Det kan i visse kontekster oppstå situasjoner hvor også andre stemmer mangler. Dette kan ha utgangspunkt i kontekst og kultur, og at stemmene kan tildekkes av kulturen. Det er da nødvendig for forskeren å lete etter stemmene ut fra sin egen kjennskap til kulturen (Gilligan, 2016).

I analysearbeidet har jeg gjennomført steg 2 i tråd med metodebeskrivelsen. En gjennomgang og analyse av jeg-diktene er imidlertid ikke inntatt i avhandlingen. Dette ville krevd et eget kapittel, og for å begrense avhandlingens omfang er denne delen av analysen utelatt. Samtidig

må det påpekes at å utelate jeg-diktene har påvirker resultatet av analysen, da andre stemmer i materialet har fått større plass. Det neste trinnet i metoden består i å sette andre stemmer i relasjon til den identifiserte jeg-stemmen i materialet. Denne utfordringen håndterte jeg ved å analysere og å konstruere en fortellerstemme i narrative basert på jeg-stemmen og kronologien i narrative. Fortellerstemmen beskrives i punkt 7.1.

### **Steg 3: Å lytte etter kontrapunkt-stemmer**

Ideen om kontrapunkt-stemmer er hentet fra musikken og musikalsk komposisjon. Innenfor musikkteori innebærer kontrapunktteorien en klassifisering av vertikal klang i melodien. Melodien beskrives som konsonant (samklang) når alle lydene følger basstemmen. Dersom dette ikke er tilfelle beskrives klangen som dissonant (Rothgeb, 1975, s. 262). I avhandlingen utgjør foreldrenes jeg-stemme i barnevernfortellingen «melodien», og kontrapunktstemmene blir dermed de selvstendige stemmene i datamaterialet som framtrer samklangende eller dissonante. Å lytte etter kontrapunkt-stemmer i narrative gir med dette utgangspunktet forskeren mulighet til å oppdage hvordan informanten uttrykker forskjellige lag, eller nivåer, av egne erfaringer (Gilligan, 2016; Gilligan et al., 2003).

Å lytte etter kontrapunkt-stemmer er en prosess som i utgangspunktet styres av forskerens valg av spørsmål, og eventuelt valg av teoretisk rammeverk. I denne delen av prosessen starter forskeren å identifisere, og sortere ut de stemmene som muligens snakker til forskerens problemstilling og forskningsspørsmål. Forskeren har på dette stadiet funnet og valgt en jeg-stemme som følges gjennom narrative. Med utgangspunkt i denne starter letingen etter kontrapunkt-stemmer. Sentrale spørsmål å stille seg i denne delen av analysearbeidet er: 1) Hvordan står stemmene i forhold til hverandre? 2) Høres stemmen annerledes ut, skifter den rytme? 3) Er stemmen stadig tilbakevendende? (Gilligan, 2016).

Det kan være svært vanskelig å skille mellom stemmer og tema i teksten. Teksten må gjennomleses flere ganger, og kontrapunkt-stemmer markeres ved at man benytter forskjellige farger til å understreke stemmene med. Utsagn og setninger i narrative kan ofte knyttes til flere stemmer. Stemmene kan harmonere med hverandre, de kan opponere mot hverandre og til og med stå i kontrast til hverandre. Ved å benytte forskjellige farger å markere stemmene med gjennom teksten, kan forskeren oppdage om enkelte stemmer er gjentakende, om stemmene står i relasjon til hverandre, og om stemmene følger bestemte mønster (Gilligan et al., 2003, s. 165).

Steg 3 av analysen er gjennomført i tråd med beskrivelsen av metoden. Resultater fra denne analysen presenteres i kapittel 7. Seks stemmer presenteres fra materialet, og danner et utgangspunkt for å beskrive hvordan vi kan forstå foreldrenes erfaringer og opplevelser i samhandling med barnevernet. I tillegg danner dette steget av analysen grunnlaget for resultater som leder i retning av en diskusjon knyttet til både materielle og symbolske marginaliseringsprosesser innenfor barnevernet.

I analysearbeidet har jeg forholdt meg konsistent og stringent til trinnene som beskrives innenfor metoden. Gjennom det første steget i metoden, å lytte etter plottet, har jeg skrevet ned hver enkelt informants historie kronologisk. Jeg har også reflektert rundt, og skrevet ned mine responser på historien. Dette har ført til en økt bevissthet rundt egne forforståelser, verdier og normer som har stått i eventuell konflikt med informantenes. Gjennom denne prosessen har jeg både utfordret mitt eget forskerblikk ved kritisk selvrefleksjon knyttet til egne livserfaringer og egen resonans til informantene og narrativene. Den kritiske selvrefleksjonen har også hatt som mål å ivareta den relasjonelle etikken narrativ utforskning setter som et grunnleggende premiss.

### **5.3.3 Dataprogrammet NVivo**

I arbeidet med analysen av datamaterialet har jeg benyttet meg av dataprogrammet NVivo 10, som er et dataprogram i klassen «Qualitative data analysis software» (QDAS). NVivo gir et sett av verktøy til hjelp for koding, sortering og strukturering av datamaterialet. Å benytte NVivo som utgangspunkt for analyse av et datamateriale er ikke en metode i seg selv, men er kun en database som er benyttet til transkripsjon og koding av materialet. Programvaren kan på ingen måte erstatte forskeren og det menneskelige blikket på datamaterialet. Hensikten, og nytteverdien i å benytte NVivo ligger heller i å effektivisere koding, sortering og strukturering av materialet. NVivo gir deg som forsker tilgang til å strukturere datamaterialet, strukturere idéer gjennom oppbygging av prosjekter og loggføring, og å stille spørsmål til datamaterialet som kan visualiseres gjennom modeller og rapporter (Bazeley & Jackson, 2013, s. 3). Foruten å være et system for koding og struktur, kan bruk av dataprogrammer som NVivo i tillegg tvinge fram en systematisk framdrift i analysearbeidet med kvalitative data (Tjora, 2017, s. 227). NVivo åpner for import av lyd- og mediefiler, og dette kan kobles til tekstbehandlingsdelen av programmet via transkripsjon. Fordelen med å transkribere direkte i NVivo har vært programvarens muligheter for å dele opp både lyd og tekst i seksjoner basert på tidsforløpet i intervjuet. På denne måten kan man som forsker enkelt finne igjen utdrag fra

datamaterialet og knytte dette til lydopptaket dersom dette viser seg å være nødvendig for å forstå blant annet intervjuets kontekst i analysearbeidet. I tillegg kan denne seksjoneringen av datamaterialet benyttes til å skrive ut rapporter som inneholder kun informantenes eller intervjuerens utsagn, og seksjoneringen kan også benyttes til ordsøk og ordtelling knyttet til den enkelte informant. Videre inneholder en del av NVivos database en egen seksjon for lagring av demografiske opplysninger. Det er opp til hver enkelt bruker å sette variabler i systemet, som deretter kan benyttes til krysskoding og utarbeiding av rapporter og tabeller. Dataprogrammer i QDAS-segmentet er blitt kritisert for nettopp dette. Særlig er kritikken rettet mot at uerfarne brukere kan la seg forføre av dataprogrammets muligheter, og at den kvalitative analysen dermed kan gli over i en mer kvantitativ tilnærming (Midré, 2010, s. 232). En annen side av kritikken mot QDAS handler om at digitaliseringen av analysen og datamaterialet fører til en distanse mellom forsker og datamaterialet, og at koding og kategorisering i kombinasjon med dataprogrammer leder i retning av mekaniske framgangsmåter (Bazeley & Jackson, 2013; Midré, 2010). Personlig deler jeg ikke denne skepsisen når det gjelder bruk av QDAS, men fremhever heller erfaringen av programvaren som svært nyttig i forhold til å håndtere og strukturere den store datamengden jeg har arbeidet med i avhandlingen. Også Tjora (2017, s. 227) påpeker dette, og retter mistanke mot liten erfaring i bruk av nettopp denne type programvare hos forskermiljøet som er skeptiske til bruk av QDAS.

For dette prosjektet har nytteverdien av NVivo bestått i å transkribere intervjuene direkte inn i NVivo, for deretter å benytte dataprogrammets rapportmuligheter for papirutskrifter av datamaterialet. Jeg har i hovedsak benyttet papirutskrifter og rapporter trukket ut av NVivo i analysearbeidet, og det har vært svært hensiktsmessig å benytte seg av NVivos mulighet for kopling mellom transkripsjoner og lydspor. Nytteverdien ble tydelig i arbeidet med den stemmesentrerte analysen da NVivo legger inn tidsangivelser i transkripsjonene som knyttes til lydsporet. Dette har bidratt til en effektiv tidsbruk fordi NVivo gir mulighet til å finne fram i lydfilene med svært høy grad av presisjon. Dette kvalitetssikrer også koplingen mellom papirutskrifter og lydspor under analysearbeidet.

#### **5.4 Validitet, reliabilitet og overførbarhet**

Validitet og reliabilitet er i utgangspunktet begreper som er hentet fra den kvantitative forskningstradisjonen, og det er diskutert hvordan disse begrepene kan overføres til kvalitativ forskning (Golafshani, 2003; Kvale & Brinkmann, 2009).



## Validitet

Validitet er et begrep knyttet til hvor godt man som forsker har klart å måle det som skulle måles, og hvorvidt man kan trekke gyldige slutninger av objektet for undersøkelsen.

Spørsmålet om validitet innebærer det filosofiske spørsmålet om hva som er sannhet, og berører tre klassiske sannhetskriterier innenfor filosofien; Korrespondansekriteriet, koherenskriteriet, og det pragmatiske kriteriet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 251).

Korrespondansekriteriets tilhengere hevder at et kunnskapsutsagn bare er gyldig dersom det er i samsvar med fakta eller den objektive verden (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 251; Snævarr, 2017, s. 41). Koherenskriteriet, eller koherensteorien, er knyttet til kunnskapsutsagnets indre logikk, og teorien hevder at en setning kun er sann dersom den er i overensstemmelse med andre setninger som holdes for sanne (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 251; Snævarr, 2017, s. 41). Vitenskapsteoretisk posisjonering av denne avhandlingen innenfor sosial konstruksjon utfordrer validitetsbegrepet relatert til korrespondansekriteriet og koherenskriteriet. En narrativ studie der informantenes subjektivitet og meningsdanning vektlegges, utfordres når det kommer til kunnskapsutsagn som skal stå i samsvar med en objektiv verden eller stå i overensstemmelse med andre utsagn som holde for sanne. Validiteten av dette prosjektet kan derimot vurderes opp mot det Kvale og Brinkmann (2009, s. 258) beskrivelser av to typer validitet; kommunikativ og pragmatisk validitet. Den kommunikative validiteten oppstår når motstridende påstander diskuteres, og hva som er valide observasjoner diskuteres og argumenteres for i en dialog. I praksis innebærer den kommunikative validiteten å forholde seg til aktuelle teorier, perspektiver og tidligere forskning, samt presentere egne funn og resultater og diskutere disse med forskerfellesskapet (Tjora, 2012, s. 179). Dette kravet er oppfylt gjennom avhandlingens metodiske tilnærming, teorigrunnlag og gjennomgang av kunnskapsstatus knyttet til avhandlingens tema. I tillegg er avhandlingens resultater etter analysen av datamaterialet, og det metodiske og teoretiske grunnlaget presentert og diskutert på ulike seminarer, ph.d-kurs, konferanser, og med veiledere og andre fagpersoner innenfor feltet. Slik sett står svaret avhandlingen ut kravet om å stå i dialog med det relevante valideringsfellesskapet innenfor kvalitativ forskning som utgjøres av andre forskere som er fortrolige med det aktuelle temaet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 260). En utfordring knyttet til validitet innenfor narrativ utforskning omhandler forskerens gjenfortelling og fortolkning av informantenes narrativer. Forskeren må redegjøre for sin egen forståelse av datamaterialet og hva materialet representerer (Polkinghorne, 2007, s. 479). Dette er gjort i avhandlingens punkt 5.5.

Det pragmatiske valideringsbegrepet omhandler spørsmålet om forskningen fører til forandring eller forbedring (Tjora, 2012, s. 179). Den pragmatiske valideringen representerer et sterkere kunnskapskrav enn den kommunikative validiteten, og innebærer i sin ytterste konsekvens en forpliktelse til å handle på grunnlag av fortolkninger og resultater (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 262). Dette perspektivet på validitet er imøtekommet gjennom presentasjon av resultater fra analysene av datamaterialet og diskusjonen av disse, som er videreført i avslutningskapitlet under implikasjoner knyttet til praksis, politiske implikasjoner og forslag til videre forskning på temaet.

### **Reliabilitet**

Reliabilitet, eller pålitelighet, er et begrep som benyttes i sammenheng med spørsmål knyttet til om forskningsprosjekters resultater kan reproduseres dersom andre forskere gjennomførte det samme prosjektet på et annet tidspunkt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 250). Jeg erkjenner at reliabiliteten innenfor narrativ utforskning utfordres fordi livshistorieintervjuene gjennomføres i en her-og-nå situasjon, og at både sted og relasjon mellom forsker og informant påvirker de narrativer som konstrueres i intervjusituasjonen (Clandinin, 2013). I følge Tjora må forskeren redegjøre for hvilke faktorer som gjorde at akkurat disse resultatene framkom i intervjuene med akkurat disse informantene (Tjora, 2012, s. 178). For å imøtekomme kravet om reliabilitet innenfor prosjektet har jeg fulgt egen intervjuguide (vedlegg 5) under intervjuene, samt redegjort for hvordan min forforståelse og kontekst for intervjuene kan ha påvirket narrativene i avhandlingens punkt 5.5 om forskningsetikk. Jeg mener derfor at kravet til reliabilitet i avhandlingen er oppfylt i den utstrekning det lar seg gjøre.

### **Overførbarhet**

Begrepet overførbarhet er knyttet til at de forståelser som utvikles innenfor rammene av ett forskningsprosjekt, kan ha relevans for andre situasjoner (Thagaard, 2009, s. 190). Avhandlingen benytter narrativ tilnærming og marginalisering langs to dimensjoner som analytisk grep for å utvikle en dypere forståelse for sårbare barnefamilier som står i langvarig kontakt med barnevernet. Betingelsene for marginaliseringsdimensjonene, som diskuteres i lys av teorier om rettferdighet og anerkjennelse, kan overføres til andre relasjonelle kontekster der individers rettigheter, materielle betingelser og symbolske verdier spiller framtrædende eller usynlige roller i relasjonen.

## 5.5 Forskningsetikk

Antall informanter i dette prosjektet er relativt begrenset, og prosjektets tema er av sensitiv karakter. Anonymisering av deltakerne har derfor hatt høy prioritet under arbeidet med prosjektet og skriving av avhandlingen. Jeg har intervjuet foreldre spredt over store deler av østlandsområdet, både for å ivareta en viss geografisk variasjon, men også for å sikre anonymitet i størst mulig grad. Prosjektet ble meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) primo januar 2016, og godkjenning fra NSD ble mottatt medio februar samme år (vedlegg 1). NSDs kriterier og retningslinjer for behandling av personopplysninger og datamateriale er fulgt i prosjektet.

Under rekrutteringsprosessen av informantene fikk de kommunale barneverntjenestene tilsendt informasjonsskriv og forespørsel om rekrutteringsbistand (vedlegg 2), informasjonsskriv til familiene (vedlegg 3) og samtykkeerklæring til foreldrene vedrørende deltakelse i prosjekt (vedlegg 4). I begge informasjonsskrivene, samt samtykkeerklæringen, framgår det tydelig at deltakelse i prosjektet er frivillig og at informantene på hvilket som helst tidspunkt står fritt til å trekke seg fra prosjektet uten å måtte oppgi noen grunn for dette. Når jeg møtte informantene gjennomgikk jeg formålet med prosjektet, samt opplyste på nytt om frivilligheten rundt deltakelsen og muligheten for å trekke seg fra prosjektet, før jeg startet intervjuet. Noen av informantene hadde tilleggsspørsmål knyttet til hvilke personer som ville ha tilgang til datamaterialet, spesielt med henblikk på om barneverntjenesten som hadde rekruttert dem til prosjektet fikk tilgang til intervjuene i etterkant. Alle informantene ble muntlig opplyst om lagring av data og datasikkerhet, og informasjon om hvordan datamaterialet ville bli anonymisert i avhandlingen.

Informantene ble intervjuet om deres livshistorie knyttet til det å være hjelpemottakere, og det å stå i samhandling med barneverntjenesten i forhold til egne barn. Mange av historiene inneholdt et emosjonelt trykk, og flere av informantene uttrykte sterke følelser under intervjuene. Når intervjuene var avsluttet valgte jeg å avrunde med en samtale om hvordan informanten hadde det i øyeblikket, og lukke samtalen når jeg oppfattet informanten som i balanse og «landet». Alle informantene ga tilbakemelding om at de hadde «landet» etter intervjuet. Etter at intervjuet var gjennomført spurte jeg informantene om de kunne tenke seg å delta i et oppfølgingsintervju etter 12 til 18 måneder. Samtlige informanter ønsket dette.

Lydfilene fra intervjuene ble importert og transkribert i NVivo. Jeg har valgt å «oversette» alle intervjuene til bokmål. Gjennom dette valget har jeg fjernet språklige særpreg som

framkommer i dialekter og lokale uttrykksmåter. Dette har ført til at informantenes særpreg i noen tilfeller blekner litt, og at enkelte ord og uttrykk knyttet til dialekt og deltakernes lokale kontekst har mistet sin gjennomslagskraft i transkripsjonene. Valget om å transkribere alt materialet på bokmål er begrunnet i hensynet til å anonymisere informantene i størst mulig grad. Det har vært et viktig premiss for flere av deltakerne i prosjektet at barneverntjenestene ikke skal ha tilgang til den informasjonen og de historiene deltakerne har delt i intervjuene. Lokale uttrykksmåter kan framstå som gjenkjennelige, spesielt for de barneverntjenestene som har rekruttert familiene og de saksbehandlerne som følger familiene. Å transkribere alt materialet i bokmåls form har derfor vært min løsning i forhold til å anonymisere deltakerne i størst mulig grad.

### **5.5.1 Selvrefleksivitet, normativitet og bias i narrativ metodologi**

Innenfor narrativ utforskning utgjør menneskelige erfaringer en grunnleggende antagelse i forståelsen av hvordan mennesker opplever, erfarer og handler i verden. Det er derfor avgjørende at jeg som forsker er kontinuerlig bevisst og selvrefleksiv når det gjelder mitt eget forhold til de narrative i mitt liv som danner grunnlag for mine egne forståelse, og hvordan jeg forhandler og handler på grunnlag av disse. Jeg er selv en del av mine egne personlige og familiære narrativer. I tillegg er disse narrative knyttet til historiske, sosiale, kulturelle og institusjonelle narrativer. Denne sammenvevingen av narrativer som strekker seg over tid, og som samspiller i relasjon til hverandre, påvirker hvordan jeg tar imot og fortolker andres narrativer, erfaringer og forståelser. De narrativer jeg tar del i gjennom møtet med prosjektdeltakerne blir en del av mine egne erfaringer og narrativer, og motsatt (Clandinin, 2013, s. 24). Egen bakgrunnshistorie bringer naturligvis med seg forforståelser og normative standpunkter, og bringer spørsmålet om bias på banen. Bias forbindes gjerne med kvantitativ forskning, men benyttes også innenfor den kvalitative forskningen. Innenfor kvalitativ forskning er argumentet om bias ofte relatert til at kvalitative forskningsresultater representerer noens synspunkter (Gomm, 2000, s. 152). I et prosjekt som dette, og med min bakgrunnshistorie, kan bias neppe unngås. Analysemetoden «the Listening Guide» inneholder imidlertid elementer i den stegvise analysen som krever at forskeren reflekterer over, og beskriver egne reaksjoner som oppstår i møtet med datamaterialet (Gilligan, 2015; Gilligan et al., 2003). Normativitet og bias i denne avhandlingen er derfor ikke forsøkt unngått, men er behandlet som en del av det metodiske arbeidet med å analysere og forstå datamaterialet.

### 5.5.2 Relasjonsetikk innenfor narrativ metode

Innenfor narrativ utforskning er det relasjonelle aspektet et underliggende premiss når narrativer fortelles fram og på denne måten skapes mellom forsker og informant. Clandinin et al. (2018, s. 18) utvider perspektivet på det relasjonelle aspektet til en relasjonell ontologi som har klare paralleller til Deweys (1938) transaksjonelle ontologi. Den relasjonelle etikken innenfor narrativ utforskning handler om det relasjonelle og transaksjonelle forholdet mellom fortid, nåtid og fremtid, om forholdet mellom menneskene som er involvert i utforskningen, og hvordan erfaringene og historiene som blir fortalt behandles av forskeren i forskningsprosessen (Clandinin, 2013; Clandinin et al., 2018). Kvale og Brinkmann (2009, s. 201) fanger dette opp i sitt spørsmål angående analyse av narrative intervjuer: «Hvordan kan jeg rekonstruere den opprinnelige historien som ble fortalt meg av intervjupersonen, til en historie som jeg ønsker å presentere for mitt publikum»? Jeg tolker den relasjonelle etikkens formål innenfor narrativ utforskning å favne de forskjellige aspekter som omhandler «rekonstrueringen» av de opprinnelige historiene til de jeg presenterer for leseren av avhandlingen. Dette innebærer at når jeg som forsker lytter til informantenes historier, er det også nødvendig å rette fokus mot hvem jeg selv er, og at jeg selv er en del av det landskapet vi utforsker (Clandinin, 2013, s. 24). Alvesson og Sköldberg (2009, s. 244) skriver at selvrefleksjon og selvkritisk analyse av egne emosjoner er en viktig del av forskningsprosessen, spesielt innenfor kvalitativ forskning. Emosjoner som oppstår på det individuelle planet er samtidig et sosialt fenomen, og påvirker forskerens motivasjon og veivalg innenfor forskningsprosjekter. Videre skriver Alvesson og Sköldberg (2009, s. 244) at normer og verdier som reflekterer kulturelle ideer og interesser hos dominerende grupper, også påvirker hvordan vi betrakter, tolker og reagerer emosjonelt. Dette gjelder på alle områder i livet, også innenfor forskningsfeltet.

Et annet etisk aspekt kan knyttes til forskerens ønske om å gi stemme til marginaliserte grupper. Vasas (2005, s. 199) advarer om at den utdannede akademikeren fort kan gå i fallgruven å snakke fra sentrum, til sentrum, om marginaliserte grupper. Dette kan redusere marginaliserte gruppers stemmer og perspektiver når disse bringes til sentrum. Som mangeårig praktiker innenfor barnevernfeltet ser jeg at det er lett å gå i en slik fallgruve Vasas (2005) beskriver. I avhandlingen er det derfor gitt stort rom til gjengivelse av empirien, slik at leseren gis et bredt innblikk i hva som er blitt fortalt i intervjuene. Samtidig er utvalget av sitater gjort av meg, og kan derfor være farget av fagpersonens blikk parallelt med forskerens perspektiv.

## 5.6 Begrensninger ved prosjektet og avhandlingen

Prosjektet og avhandlingen har noen begrensninger som det er nødvendig å gjøre rede for. Dette gjelder både datamaterialet, min posisjon som forsker og det metodologiske grunnlaget avhandlingen bygger på. Når det gjelder datamaterialet er rekrutteringen av utvalget gjennomført av kommunale barneverntjenester med utgangspunkt i prosjektets inklusjonskriterier. Rekrutteringen er dermed gjennomført med utgangspunkt i hvordan hver enkelt barneverntjeneste har forstått og fortolket inklusjonskriteriene, noe som gjør at fortolkningen av inklusjonskriteriene kan ha variert mellom barneverntjenestene. En annen begrensning ved prosjektet er at barneverntjenestene kan ha unngått å rekruttere de mest sårbare familiene, for eksempel der rus og/eller psykiske lidelser hos foreldrene er hovedgrunnene for barneverntjenestens intervensjon, eller familier der barneverntjenesten aktivt arbeider med en prosess knyttet til å overta omsorgen for familiens barn. I dette perspektivet kan det være at de alvorligst marginaliserte og sosialt ekskluderte familiene ikke er representert i avhandlingen.

Det kan også oppfattes som en begrensning ved prosjektet at jeg ikke har snakket med barneverntjenestene for å undersøke institusjonenes perspektiv på barnevernhistoriene som fortelles i intervjuene. Narrativene åpner for det subjektive innholdet i informantenes erfaringer, men sier lite om andre og utenforliggende perspektiver og aspekter ved familienes hverdagsliv og kontekst. Det kan også rettes innvendinger mot at jeg ikke har snakket med barna i de familiene som har deltatt i prosjektet. Imidlertid har avhandlingen en velbegrunnet problemstilling, og barnevernsperspektivet er inntatt idet det ligger implisitt i avhandlingen at *hvordan* en realiserer barnets beste er et underliggende premiss for avhandlingens berettigelse.

Når det gjelder metodologiske begrensninger er det nødvendig å gjøre oppmerksom på noen begrensninger ved livshistorieintervjuene som er gjennomført i prosjektet. Narrativene som utgjør datamaterialet er fortalt i én spesiell kontekst. Narrativene ville sannsynligvis blitt fortalt noe annerledes i en annen kontekst, og må derfor forstås som en samproduksjon mellom forteller og forsker i kontekst av et forskningsintervju. Intervjuene kan således forstås som «epistemiske», der fokus ligger på samproduksjon av kunnskap i den spesifikke interaksjonen mellom forsker og informant (Berner-Rodoreda et al., 2020, s. 291). Samtidig er narrativenes innhold preget av mine spørsmål, og det fokus jeg ønsket på intervjudataene. Livshistorieintervjuene kan betegnes som semistrukturerte, og i dette ligger en større kontroll og styring av kunnskapsproduksjonen hos forskeren enn på den som intervjues (Berner-

Rodoreda et al., 2020, s. 300). Andre begrensninger knyttet til metodologi er benyttelsen av narrativ metode i relasjon til avhandlingens problemstilling. Jeg har gjennomført ett intervju med hver av informantene, og intervjuene har vært relativt korte når en sammenlikner med narrative studier der intervjuenes omfang er større både i antall og varighet, for eksempel som i studiene til Eronen (2012), og Bunting og Lazenbatt (2016). Slik sett kan en mulig svakhet med livshistorieintervjuene være om de er innholdsrike nok til å kunne svare ut avhandlingens hovedproblemstilling. Jeg vil argumentere for at jeg har klart å gjennomføre intervjuer som er kvalitativt gode nok til å besvare avhandlingens problemstilling. Dette fordi at intervjuene i prosjektet setter søkelys på opplevelser knyttet til mottatt hjelp fra, og samhandling med barnevernet gjennom informantenes liv. Slik sett er spørsmålene som reises i narrativene av begrenset omfang. Det var ikke nødvendig å bruke tid i intervjuene på å avklare spørsmål knyttet til formelle sider ved barnevernsakene, og intervjuene hadde gjennomgående klart og tydelig fokus på avhandlingens problemstillinger. På den ene siden kan dette handle om at min kunnskap til barnevernet som system, til lovverket som omhandler norsk barnevern, og fagbakgrunnen som barnevernpedagog gjorde at jeg ikke hadde behov for å stille spørsmål knyttet til saksbehandling rundt barnevernsakene. For å sikre at informantene fikk fortalt det de ønsket spurte jeg dem ved avslutningen av hvert intervju spurte om det var «noe vi burde ha snakket om» som informantene ikke hadde fått fortalt om i løpet av intervjuet (Josselson, 2007). Informantene brukte noe tid på å reflektere over dette. Et par av informantene hadde korte tilleggsopplysninger mens de resterende ga uttrykk for at de hadde fått fortalt det de hadde å fortelle.

På den andre siden ligger kunnskapen om norsk barnevern som system implisitt i mitt forskerblikk og kan ha påvirket både intervjusituasjonen og analysen av datamaterialet i form av under- eller overfortolkning av informantenes opplevelser. Jeg håndterte dette ved å gjennomgå hvert intervju rett etter gjennomføringen, med spesielt fokus på det Gilligan (2016; 2003) beskriver som forskerens lytting til egne responser på det som fortelles (punkt 5.3.2). Et annet aspekt er at informantene kan ha oppfattet meg som en representant for systemet de selv er avhengige av. Dette kan ha påvirket både konstruksjonen av narrativene og hvilke hendelser informantene valgte å fortelle om under intervjuene. Før gjennomføringen av hvert intervju gikk jeg gjennom samtykkeerklæringen med informantene og redegjorde for min faglige bakgrunn. Jeg uttrykte eksplisitt til hver informant at jeg gjennomførte prosjektet som doktorgradsstipendiat og forsker, og at jeg ikke hadde noen form for tilknytning til barnevernet. Dette for å tydeliggjøre min rolle og posisjon i intervjusituasjonen, og for å trygge informantene.

Av andre metodologiske begrensninger gjør jeg oppmerksom på at intervjuguiden er utarbeidet med utgangspunkt i min forståelse av resultatene fra DNBV, og de forskningsspørsmål jeg har utledet fra denne forståelsen. Dette innebærer en viss sannsynlighet for at en annen leser/forsker kunne fortolket materialet noe annerledes, og vektlagt andre temaer og detaljer i materialet. Alvesson og Sköldberg (2009, s. 9) påpeker at «...all references – trivial and non-trivial – to empirical data are the *results of interpretation*.... This calls for the utmost awareness of the theoretical assumptions, the importance of language and pre-understanding, all of which constitute major determinants of the interpretation». Når dette er sagt er det allikevel viktig å poengtere at utgangspunktet for denne avhandlingen nettopp er å søke en utvidet forståelse for de resultatene som framkom i DNBV-studien.

Til slutt vil jeg løfte fram en siste problemstilling relatert til begrensninger ved avhandlingen. Dette spørsmålet dreier seg om den antagelsen avhandlingen bygger på: At menneskelige erfaringer formidles gjennom fortellinger. Det kan stilles spørsmål ved om dette er et kunnskapsgrunnlag vi kan stole på, og om fortellingene i avhandlingen i så stor grad er påvirket av konteksten de er fortalt i at de framstår som representative kun i forhold til kontekstens premisser. Når en benytter narrativ metode, med støtte i sosial konstruksjon, er ikke målet for kunnskapsproduksjonen å gjennomføre en «sann» og «korrekt» fortolkning av datamaterialet, men heller å utvide rommet for mulige forståelser (Galbin, 2014). Avhandlingens utvalg er basert på forskning som tyder på disse familiene har noen felles utfordringer når det gjelder samhandlingen med barnevernet og opplevelsene av hjelpen de mottar. På bakgrunn av dette er informantene strategisk valgt ut med hensikt om å undersøke om disse familiene har noe felles, og som også må antas å kunne gjelde liknende familier i liknende situasjoner. Avhandlingen søker derfor kunnskap som er kan være overførbar. Avhandlingens resultater illustrerer det spesielle ved hver enkelt informants historie om hjelp fra det norske barnevernet, og gir et innblikk i foreldrenes erfaringer med hjelpetiltak og samhandling med barnevernet. Dette åpner for at kunnskapen knyttet til det intersubjektive aspektet ved foreldrenes opplevelser og erfaringer kan være overførbar til liknende kontekster. Det er flere likhetstrekk i livshistoriene, erfaringene og opplevelsene foreldrene forteller om, og derfor frambringer avhandlingen viktig kunnskap og bidrag til forskningsfeltet uansett de beskrevne metodologiske begrensningene.



## 6 Resultater fra livshistorieintervjuene

I dette kapitlet presenteres resultater fra den narrative analysen av livshistorieintervjuene som ble gjennomført i perioden august 2016 til mars 2017. Datamaterialet består av elleve semistrukturerte livshistorieintervjuer, der utvalget består av ti kvinner og en mann. Kapitlet presenterer demografiske opplysninger knyttet til utvalget, og besvarer forskningsspørsmål 1 om utfordringer informantene og deres sårbare familier har møtt i deres langvarige kontakt med barnevernet. Avslutningsvis i kapitlet trekkes det opp noen oppsummerende linjer som bringes inn i diskusjonen i kapittel 8.

### 6.1 Demografiske opplysninger knyttet til informantene, og deres familiebakgrunn

Foreldrene som har deltatt i prosjektet er alle rekruttert av kommunal barneverntjeneste, med utgangspunkt i de forskjellige barneverntjenestenes fortolkning av prosjektets inklusjonskriterier. I tabellen under (tabell 1) presenteres demografiske opplysninger knyttet til utvalget. Informantenes alder er oppgitt alder på intervjutidspunktet.

Tabell 3- Demografiske opplysninger knyttet til informantene

Demografiske opplysninger knyttet til informantene (n=11)						
Informant	Alder	Kjønn	Fullført utd.	Inntektskilde	Status	Forsørger%
Far 1	45	M	Videreg. skole	Arbeidsavklaring	Skilt	50/50
Mor 1	36	K	Grunnskole	Trygdeytelser	Skilt	100
Mor 2	28	K	Videreg. skole	Trygdeytelser	Enslig	100
Mor 3	38	K	Barneskole	Sosialstønad	Enslig	100
Mor 4	42	K	Grunnskole	Sosialstønad	Samboer	100
Mor 5	23	K	Grunnskole	Sosialstønad	Samboer	100
Mor 6	43	K	Ukjent	Deltidsarbeid	Ukjent	100
Mor 7	26	K	Grunnskole	Sosialstønad	Enslig	100
Mor 8	33	K	Barneskole	Ufør	Enslig	100
Mor 9	45	K	Grunnskole	Arbeidsavklaring	Enslig	100
Mor 10	39	K	Barneskole	Sosialstønad	Enslig	100

Utvalget består av ti kvinner og en mann, med et aldersspenn på 23 til 45 år. To av informantene har fullført videregående skole, fem av informantene har fullført grunnskole, mens tre av informantene har fullført barneskole. For én av informantene er utdanningsnivå

ikke oppgitt. Når det gjelder hovedinntektskilde på intervjudtidspunktet hadde fem av informantene sosial stønad som inntektskilde, tre informanter hadde trygdeytelser som inntektskilde, to informanter mottok arbeidsavklaringspenger, mens én av informantene hadde deltidsarbeid som kilde for hovedinntekt. Samtlige av de kvinnelige informantene var eneforsørgere for barna. Den mannlige informanten hadde delt omsorg og bosted (50/50) for sine barn. To av informantene oppga å være samboere, men resten av utvalget, med unntak av én informant som ikke oppga status, levde alene med sine barn.

### 6.1.1 Barn knyttet til prosjektet

Prosjektet omfatter et foreldreutvalg på elleve informanter som til sammen er foreldre til trettito barn. I tabellen nedenfor (tabell 2) presenteres informantene med antall barn og barnas alder på intervjudtidspunktet, samt antall hjemmeboende barn i husstanden på intervjudtidspunktet. I tillegg viser tabellen antallet av informantenes barn som på intervjudtidspunktet var under omsorg av barnevernet.

Tabell 4- Antall barn i prosjektet (alder i parentes)

<b>Antall barn i prosjektet (barnas alder i parentes) (n=31)</b>			
Informant	Antall barn (barnas alder)	Hjemmeboende	Under omsorg
Far 1	2 (8, 12)	2	0
Mor 1	3 (20, 14, 8)	2	0
Mor 2	1 (5)	1	0
Mor 3	3 (ukjent, 9, 11)	3	0
Mor 4	4 (23,16, 15, 10)	1	2 (16, 15)
Mor 5	2 (6, 4)	1	1 (6)
Mor 6	4 (17, 14, 10, 6)	3	1 (17)
Mor 7	3 (7, 5, 0)	3	0
Mor 8	2 (11, 9)	2	0
Mor 9	4 (24, 21, 18, 14)	2	0
Mor 10	4 (15, 11, 10, 8)	4	0

Av det totale antall barn som omfattes av prosjektet er det nesten dobbelt så mange jenter som gutter (tabell 3). Når det gjelder antall barn i prosjektet som er under barnevernets omsorg (12,5%) er tallet likt fordelt mellom kjønnene. For guttene representerer dette 18,1% av det totale antall gutter i undersøkelsen, mens det for jentene utgjør 9,5% av det totale antall jenter i prosjektet.

Tabell 5- Barn i prosjektet fordelt etter kjønn

<b>Barn i prosjektet fordelt etter kjønn (n=32)</b>					
Antall barn totalt	Jenter	Gutter	<i>Under omsorg</i>	<i>Jenter</i>	<i>Gutter</i>
32	21	11	4	2	2
100%	65,6%	34,3%	12,5%	9,5%	18,1%

Familiene som har deltatt i dette prosjektet har alle forskjellig bakgrunn og hver sin unike vei inn i relasjonen til barnevernet. Noen av foreldrene jeg intervjuet har fortalt inngående om spesielt ungdomstiden sin, andre har fortalt lite fra egen oppvekst og heller valgt å fokusere på hvordan hverdag og nåtid oppleves. Prosjektet har sitt utspring i det større prosjektet DNBV, og familiene i utvalget er rekruttert på bakgrunn av funn gjort i DNBV. For å plassere dette prosjektets foreldre, familier og resultater fra intervjuene i kontekst av DNBV, har jeg funnet det hensiktsmessig å knytte an dette prosjektets utvalg til de familiekategoriene som er utarbeidet av DNBV fase 2 (Clifford et al., 2015).

### **6.1.2 Utvalgets familietyper jf. DNBV**

Prosjektet DNBV fase 2, beskriver i sin rapport fra 2015 fem forskjellige kategorier av familietyper, og deres vei inn i barnevernet, som prosjektet mente å kunne dele sine deltakerfamilier inn i basert på livsløpsmaterialet fra perioden 2010 til 2011 (Clifford et al., 2015, s. 57).

1. Familier med foreldre der omsorgen for foreldrene selv sviktet i barndoms- og/ eller ungdomsårene. Foreldrenes forhold til barnevernet varierer over tid, og foreldrene opplever både negative og positive sider ved samarbeidet til barnevernet. Foreldrenes historier preges av turbulente ungdomsår, skolevansker og avbrutt skolegang. Videre har disse foreldrene gjerne vært rekruttert til miljøer med rusmisbruk i ungdomsårene, opplevd manglende støtte fra familie og nettverk, og hatt problemer med å opprette gode parforhold i tidlig voksenliv. Det er i denne kategorien familier plasseringer utenfor hjemmet er mest vanlig, og barna er gjerne plassert i fosterhjem før skolealder.
2. Familier der foreldre sliter med vanskelige parforhold, konflikter og psykiske påkjenninger. Denne problematikken baner veien inn til barnevernet, og familiens kontakt med barnevernet er ofte langvarig. Foreldrenes forhold til barnevernet er ofte anstrengt, og konfliktnivået øker ettersom barna blir eldre. Barna og de unge i disse familiene har til dels store psykiske vansker og utfordringer i hverdagen, spesielt i

skolen. Vanskene er omfattende, men færre er plassert utenfor hjemmet enn i kategori 1. Et likhetstrekk mellom de to første kategoriene er at foreldrenes fortellinger ofte inneholder episoder der de har vært psykisk syke eller utslitt.

3. Familier med foreldre som gikk inn i rusmisbruk i ungdomsårene, men som nå er rusfrie. Disse foreldrene har gjerne mindre kontakt med barnevernet, og forholdet er lite preget av konflikt. Foreldrenes fortellinger bærer preg av at både barn og voksne har mindre omfattende helseplager sammenliknet med de to første kategoriene.
4. Familier der problemer og vansker oppstår i barnas pubertetsalder, og der familiene ikke har hatt kontakt med barnevernet tidligere. Foreldrene er under sterkt press og preget av den krisesituasjonen som oppstår, og blir pågående og aktive i sin relasjon til barnevernet. Ofte er andre instanser som skole og psykisk helsevern involvert, og fokuset ligger på den enkelte ungdom framfor foreldrenes omsorgsevne og de enkelte familieforhold. Foreldrenes oppfatning av barnevernet varierer, men er i større grad av positiv karakter.
5. Familier som har funksjonshemmede barn som får langvarig hjelp og støtte fra barnevernet. Samarbeidsforholdet til barnevernet er godt, og foreldre og barnevern er enige om hvilke problemer og vansker som foreligger i saken. Foreldrene deltar i drøftingen om hvilke tiltak som passer barnets situasjon (Clifford et al., 2015, s. 166-167).

Livshistorieintervjuene har ikke hatt fokus på foreldrenes egen oppveksthistorie, samtidig har flere av foreldrenes historier innhold av opplevelse av å motta hjelp fra tidlig barnealder. Eller som noen av foreldrene har uttrykt det; det å ikke få hjelp. Ut fra de historiene foreldrene har fortalt kan jeg derfor grovt skissere bakgrunn og oppveksthistorie for informantene, og plassere de inn i kategoriene som er utarbeidet av DNBV (tabell 4). Én av foreldrene i utvalget ønsket ikke å snakke om egen oppvekst og familiebakgrunn. Denne har jeg derfor ikke plassert i noen av kategoriene.

*Tabell 6- Familietyper i utvalget*

<b>Familietyper i utvalget (n=11)</b>					
Kat. 1	Kat. 2	Kat. 3	Kat. 4	Kat. 5	Ukjent
8	2				1

Av de elleve foreldrene jeg har intervjuet kan åtte plasseres i kategori 1; foreldre med egen historie der omsorgen i barndoms- og ungdomstiden sviktet (Clifford et al., 2015, s. 166). To

foreldre kan plasseres i kategori 2; familier der vanskelige parforhold, konflikt og psykiske påkjenninger hos foreldre baner vei inn i barnevernet (Clifford et al., 2015, s. 166). De to foreldrene som er plassert i kategori 2 kan også delvis plasseres i kategori 1, mens én av foreldrene fortalte intet fra egen oppveksthistorie. Denne forelderen fortalte imidlertid om hjelpetiltak knyttet til egne barn på en slik måte at informantene sannsynligvis kan plasseres i kategori 2.

## **6.2 Tiltak for barn og foreldre fra det offentlige**

Deler av livshistorieintervjuene har handlet om tiltak foreldre og barn i familiene har mottatt fra offentlige hjelpeinstanser, med hovedvekt på hjelpetiltak fra barneverntjenesten. For noen av informantene var det problematisk å gjøre rede for hva slags type tiltak de har mottatt fra barneverntjenesten, og også hvilke tiltak som var aktive på intervjutidspunktet. For enkelte av foreldrene hadde for eksempel tiltak som økonomisk dekning av barnehageplass i perioder vært innvilget fra barneverntjenesten, og i andre perioder fra NAV. Med utgangspunkt i min egen praksiserfaring opplever jeg at jeg kan forstå at foreldrene hadde problemer med å gjøre rede for hvilke tiltak de mottok og hva de handlet om. Barneverntjenesten kategoriserer sine tiltak gjennom standardiserte rapporteringsskjema til tilsynsmyndighetene, og disse kategoriene samsvarer ikke alltid med den praktiske utøvelsen av tiltakene, og måten kategoriene språksettes i barnevernets relasjon til barn og familier.

### **6.2.1 Tiltak utenom barnevern**

Utvalget av foreldre i prosjektet har en bred erfaring fra forskjellige hjelpetiltak. Noen av foreldrene har barn med somatiske helseproblemer, og mottar hjelp fra et bredt spekter av tjenester i hjelpeapparatet. Disse tiltakene blir lite omtalt i dybde i intervjuene, men nevnes mer som en tiltakspakke rundt barnet. Når det gjelder tiltak knyttet til skoleproblematikk og barnas psykiske helse er det hovedsakelig pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) og barne- og ungdomspsykiatri (BUP) som omtales som tiltak i intervjuene. Seks av informantene forteller at de mottar, eller har mottatt eksplisitt hjelp fra PPT, og seks av informantene forteller at de har mottatt, eller ønsker hjelp fra BUP. Gjennomgående ser det ut til foreldrene beskriver høyere tilfredshet med tilgjengelighet, kontakt og tiltak fra PPT i forhold til barna sine, enn de foreldrene som beskriver den kontakten de har hatt med BUP.

Eksempler fra intervjuene knyttet til tilfredshet PPT:

Mor 5: Han fikk barnehageplass. Han sliter veldig med språket sitt, så han hadde kommet veldig.. Ja, hang litt etter da i forhold til alder. Så da tok vi kontakt med PPT. Og PPT hjalp oss. Og fikk veldig, fikk fort oppfølging der. (Mor 5, 3:00 – 9:14)

Mor 6: Kontakt med PPT. Jeg følte det veldig positivt når PPT kom inn i bildet for de pratet så det gikk rett i hjertet mitt med i forhold til hvordan.. Hvordan kommunikasjonen mellom meg og faren bør være og sånn. (Mor 6, 1:01 – 1:02)

Når det gjelder kontakten med, og behandlingstilbud fra BUP opplever flere foreldre at BUP er et komplisert system å forholde seg til. Noen av foreldrene forteller at de ønsker seg et tilbud til barna sine fra BUP, men at det er vanskelig for dem å komme gjennom «nåløyet» som BUPs retningslinjer for inntak representerer. Andre foreldre forteller at de opplever BUP som et komplisert system som krever mye av dem som foreldre, og der de får lite igjen for innsatsen foreldrene legger inn:

Mor 3: Ehhh.. Nei, egentlig ikke. Jeg må si at jeg synes BUP, hele det BUP-systemet ble veldig stressende og veldig slitsomt. Fordi at du følte på en måte at.. Ah, du måtte, du måtte liksom hele tiden bidra og bidra og bidra. Og så fikk du på en måte ikke noe igjen for det.

*Int.: Da tenker du den polikliniske biten der hvor dere var inne til samtaler og sånn?*

Mor 3: Ja. Og så liksom sånn.. Hvor du på en måte sa ting og så bare.. "Nei, men det ser ikke jeg.". Nei, men.. det er der. Bare..

*Int.: Møtte du en sånn type holdning hos behandlerne?*

Mor 3: Ja! At liksom det jeg sa var på en måte ikke så viktig. Fordi at de hadde jo allerede på en måte lagt sitt. De hadde bestemt seg allerede for hva som skulle være jenta [navn fjernet av forfatter] sitt problem. Følte jeg litt. Og da.. Jeg følte liksom at.. Du stanga liksom hodet litt i veggen hele veien liksom. (Mor 3, 27:02 – 28:16)

Mor 10:(..) i møtet med BUP. Og det var også veldig frustrerende. Datteren min går ikke på skolen. Hun trenger hjelp på en eller annen måte. Noen må hjelpe henne. (..) Og da snakket jeg med BUP, hovedbehandleren hos BUP som sier: "Er du sikker på at hun virkelig trenger hjelp fra BUP?" Og jeg tenkte "Er du sprø?" (hvisker). Så da sa jeg: "Hør her. Ja, jeg trenger hjelp fra dere. Fordi jeg har barnevernet på nakken som mener jeg ikke klarer å ta vare på ungene mine og som mener at problemene mine.. At problemene ungene mine har er MIN feil.» (Mor 10, 38:59 – 44:09)

Mor 4: Nei, det da skulle dem jo ringe BUP og prøve å få henne inn, og det var jo.. Så skulle vi fortsette da... Men det klarte dem jo ikke, så jeg må nok ta kontakt med fastlegen. Og BUP, dem anså ikke henne til at hun trengte det. Sånn.. Så da vet ikke jeg helt, det var vel for samtaler og sånne ting da, vet du. (Mor 4, 56:39 – 57:28)

Tilgang til å henvise barn og unge til BUP er lagt til fastlege og leder av barneverntjenesten. Det kan virke som om foreldrene opplever nåløyet både for henvisning til, og inntak i BUP som trangt. Dette samsvarer med mine egne praksiserfaringer fra både barnevernsarbeid og arbeid i BUP. Samtidig ser det ut til at foreldrene har erfart et utfordrende samarbeid med BUP, enten i form av å ikke bli hørt i sine beskrivelser av barnet, eller at beskrivelsene foreldrene har gitt av barnet ikke har holdt mål i forhold til BUPs inntakskriterier. En kan stille spørsmålstegn ved BUPs avvisning av saker som gjelder barn i familier som opplever vanskeligheter på en rekke livsområder. En undersøkelse gjennomført ved NTNU og RBUP (Kayed et al., 2015, s. 9) i Sør-Trøndelag i perioden 2010 til 2014, vedrørende psykisk helse hos barn og ungdom i norske barneverninstitusjoner, viste at 76% av utvalget rapporterte om psykiske lidelser de siste tre måneder på intervju tidspunktet. Kun 38% av utvalget rapporterte at de hadde fått psykiatrisk hjelp i samme periode. Surveyundersøkelsen til DNBV viste at tre av fire familier i barnevernet tilhører de to laveste sosiale klassene, arbeiderklasse og ikke-sysselsatt (Fauske et al., 2009, s. 49). I rapporten «Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak» (Christiansen, 2015b, s. 72) framkommer det at i et utvalg på 242 barn som mottok hjelpetiltak fra barnevernet, var 43% av barna tilhørende familier der viktigste kilde til livsopphold bestod av forskjellige trygdeytelser eller sosiale stønader. Når det finnes forskning som bekrefter at barn fra lavere sosioøkonomiske klasser er overrepresentert i barnevernet (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009), og forskning som viser at det er en svært høy forekomst av psykiske lidelser hos barn og ungdom plassert i norske barneverninstitusjoner (Kayed et al., 2015), mener jeg det bør stilles spørsmålstegn ved BUPs avvisning av sakene som foreldre i livshistorieintervjuene forteller om. Dette kan også dreie seg om at beskrivelsene av barnas problematikk ikke er alvorlig nok til å møte BUPs inntakskriterier, På den annen side stiller jeg spørsmål ved om det er klasseforskjeller knyttet til BUPs pasientgrupper.

### **6.2.2 Tiltak i barnevernet**

Foreldrene i prosjektet beskriver en rekke tiltak de har mottatt fra barnevernet rettet mot dem selv eller barna i familien. For de fleste av foreldrene var det flere aktive tiltak i familien, noe

som også var et av inklusjonskriteriene for å delta i prosjektet. Noen av foreldrene fortalte at de befant seg i en «mellomfase» der de ventet på barneverntjenestens vurdering av hvordan det skulle arbeides videre i familien. I tabellen nedenfor presenterer jeg de ulike type tiltak jeg har funnet beskrevet av foreldrene i datamaterialet. Jeg har også talt opp hvor mange foreldre som beskriver egen erfaring med de forskjellige tiltakene.

Tabell 7- Tiltakstyper i utvalget

<b>Tiltakstype (barnevern)</b>	<b>Foreldre som har mottatt (n=11)</b>
Ansvarsgruppe/samarbeidsgruppe	9
Samtaler/støtteperson barnevern	11
Hjemmebesøk	3
Barnegrupper	1
Samtaler med barn	3
Støttekontakt	1
Barnehage	3
Privatskole	1
Økonomisk støtte, diverse	4
Avlastning	1
Marte Meo	1
COS-P	2
PMTO	2
DUÅ	1
Barne- og familiesenter	2
Familieveiledning	3
Familieråd	1
Fosterhjem (§4-12)	3
Barneverninstitusjon (§4-12)	1
Beredskapshjem (akuttvedtak)	2

Tabellen er ingen fasit på hvor mange tiltak hver enkelt familie i prosjektet har mottatt fordi det kan ha vært tiltak inne i familiene som foreldrene ikke omtalte under intervjuene. Tabellen er et forsøk på å vise bredden av tiltak som utvalget av foreldre har erfaring med. Samlet antall tiltak som foreldrene har mottatt ifølge tabellen ovenfor er femtifem tiltak. Dette utgjør et gjennomsnitt på fem tiltak per foreldre i prosjektet. Dette viser at flere av foreldrene i



prosjektet har en bred erfaring med tiltak fra barneverntjenesten. Samtidig beskriver flere av foreldrene i utvalget at de befinner seg i en situasjon der de ikke opplever å få reell hjelp av barnevernet. Jeg foreslår at det begrepsmessig er nødvendig å skille mellom tiltak og hjelp. At foreldre og barn mottar en rekke tiltak fra barnevernet behøver ikke bety det samme som at de opplever å motta hjelp, herunder tiltak som familiene mener at virker. Dette samsvarer med hovedfunnet fra DNBV (Clifford et al., 2015): at familier som trenger mest hjelp fra barnevernet er de som får minst.

### **Økonomiske bistand som hjelpetiltak**

Flere av foreldrene forteller at de har mottatt, eller mottar hjelpetiltak i form av økonomiske bidrag fra barneverntjenesten. Dette er tiltak der barnverntjenesten for eksempel betaler for barnehageplass, skoleplass i privatskole samt forskjellig dekning av utgifter til klær, utstyr, fritidsaktiviteter og ferieturer. Foreldrene i utvalget som forteller at de har mottatt slike hjelpetiltak, uttrykker samtidig høy tilfredshet med hjelpetiltakene. Dette knytter de spesielt til den økonomiske bistanden hjelpetiltaket har utgjort, og at hjelpetiltaket har gitt nødvendig hjelp i en vanskelig, økonomisk situasjon. I utvalget forteller tre foreldre at de har fått dekket barnehageplass som hjelpetiltak, fire foreldre forteller om økonomisk støtte til fritidsaktiviteter, ferie og klær, og én foreldre mottar økonomisk bistand til skoleplass i privatskole for to av sine barn.

### **Utviklingsstøttende tiltak – foreldrefunksjon**

I utvalget er det også foreldre som har mottatt tiltak som skal virke utviklingsstøttende for foreldrefunksjonen. Dette er tiltak som Marte Meo, Circle of Security Parenting (COS-P) Parent Management Training – Oregon (PMTO), og De Utrolige Årene (DUÅ). Fire av foreldrene i utvalget forteller at de har mottatt hjelpetiltak av denne typen.

Fire av foreldrene i utvalget forteller at de har mottatt spesifikk familieveiledning, der det i to av sakene har vært saksbehandler som har veiledet foreldrene. I de to andre sakene omtaler foreldrene veilederen spesifikt som familieterapeut.

To av foreldrene har mottatt plassering i barne- og familiesenter som hjelpetiltak. I den ene saken ble hjelpetiltaket avsluttet ved at barneverntjenesten fattet akuttvedtak vedrørende barnet og plasserte barnet i beredskapshjem i påvente av behandling av sak om omsorgsovertakelse i fylkesnemnda. I den andre saken valgte moren selv å avslutte hjelpetiltaket og flytte hjem til barnefare.

Samtlige av foreldrene i utvalget forteller at kontakten med barnevernet også består av samtaler med saksbehandler, eller hjemmebesøk gjennomført av barneverntjenesten. Ingen av de jeg har intervjuet har benyttet begrep som hjelp, tiltak, eller hjelpetiltak om denne kontakten. Med tanke på at hjelpetiltaket «råd og veiledning» er det mest brukte hjelpetiltaket innenfor barneverntjenesten, med en andel på 61% av tiltak rettet mot å styrke foreldreferdigheter i 2018 (SSB, 2019a), er det nærliggende å tro at de beskrevne samtalene og hjemmebesøkene i stor grad er registrert som tiltaket «råd og veiledning» i barneverntjenesten. I barnevernsstatistikken finnes også tiltaket «Andre tiltak for å styrke foreldreferdigheter», og samtaler og hjemmebesøk kan også være registrert under denne typen tiltak.

### **Andre typer tiltak**

Fire av foreldrene beskriver hjelpetiltak fra barneverntjenesten som retter seg direkte som utviklingsstøttende for barnet. Én av foreldrene forteller at det ene barnet i familien deltar i en barnegruppe opprettet og driftet av den kommunale barneverntjenesten. Tre av foreldrene forteller at barneverntjenesten arbeider direkte med barna gjennom samtaletilbud mellom barn og saksbehandler. Foreldre med barn som mottar denne typen tiltak beskriver hensikten med tiltaket som god, men at de selv ikke er tilfredse med hjelpetiltaket.

Ni av foreldrene forteller at de deltar i samarbeidsmøter eller ansvarsgruppemøter rundt barna. Foreldrene beskriver i varierende grad utbytte og nytte av slike møter. Én av foreldrene forteller om familieråd som tiltak

Tre av foreldrene har barn som er plassert i fosterhjem, og den ene av disse foreldrene har i tillegg ett barn plassert i institusjon. Plasseringstiltakene er alle hjemlet i lov om barneverntjenester § 4-12, og hører derfor ikke under kategorien av frivillige tiltak. Foreldrenes opplevelse av plasseringstiltak gjennomført med tvang, og deres videre samarbeid med barnevern og plasseringssted vil bli omtalt i senere i avhandlingen.

Til slutt har to av foreldrene opplevd akutt plassering i beredskapshjem som tiltak fra barneverntjenesten. For disse foreldrene er det ikke beredskapshjemmet som plasseringstiltak foreldrene har hatt fokus på intervjuet. Fokus har vært rettet mot opplevelsen av å miste kontroll når akuttvedtaket ble fattet, og hvordan dette har påvirket tillitten til barneverntjenesten i ettertid. Dette er beskrevet i kapitlet om vendepunkter i livshistoriene.

### **6.3 Vendepunkter i informantenes livshistorier**

I livshistorieintervjuene har foreldrene fortalt om sin egen historie knyttet til det å motta hjelp. I følge Polkinghorne (1995) skal narrativ analyse som metode oppdage, eller avdekke et plott. Plottet skaper sammenheng i datamaterialet, og gir narrativenes kronologiske hendelser mening for den som forteller (Polkinghorne, 1995). Narrativet bygges opp rundt det Polkinghorne (1995, s. 16) beskriver som «avgjørende hendelser» i plottet. Avhandlingen benytter begrepet «vendepunkter» om avgjørende hendelser i foreldrenes liv. Identifiseringen av vendepunkter i narrative er knyttet til spørsmål utarbeidet i intervjuguiden som ble benyttet i dialogen med informantene (vedlegg 5). Jeg ba informantene gå så langt tilbake i sin egen historie de klarte å huske, og fortelle om hvordan de hadde opplevd å motta hjelp fra barnevernet. Jeg spurte også spesifikt om det var spesielle hendelser i livet knyttet til å motta hjelp som hadde hatt stor betydning i informantenes liv. Flere av informantene fortalte om hendelser, både av tilfeldig og planlagt karakter som framstod som erkjennelsesmessige vendepunkter i livshistoriene. I presentasjonen av resultatene fra den narrative analysen av vendepunkter er disse sortert etter temaer som relaterte seg til hverandre på tvers av intervjuene.

Analysens funn knyttet til vendepunkter er i tillegg influert av mine sosiale konstruksjoner rundt barn og ungdoms oppvekstvilkår. Mine konstruksjoner bærer preg av barn og unges rettigheter til en trygg og stabil oppvekst, og er formet av å ha vokst opp i et velferdssamfunn der verdigrunnet er basert på å bygge og opprettholde et sikkerhetsnett for de mest utsatte gruppene i samfunnet. Jeg har i flere år arbeidet i barneverninstitusjoner for ungdom, både som miljøterapeut og som leder. Foreldrenes narrative om mangel på hjelp og støtte i vanskelige situasjoner har vekket resonans til egne praksiserfaringer, og utløst faglige og emosjonelle responser både når det gjelder fraværet av rettssikkerhet og hjelpeapparatets unnfalighet i narrative. I analyseprosessen har jeg derfor reflektert kritisk og systematisk over grensegangen mellom praksisblikket og forskerperspektivet. Dette ledet til en erkjennelse hos meg om at forskerperspektivet krever et metablikk på fortellinger og hendelser som skaper emosjonell resonans, der praksisblikket i motsetning ville utløst ønske om handling.

#### **6.3.1 Jenters oppbrudd med foreldre i tenårene**

Under intervjuene var det flere av informantene som reagerte spontant da jeg spurte om de kunne fortelle hva de kunne huske som første hendelse relatert til å motta hjelp fra

barnevernet eller det offentlige. Informantene svarte for eksempel: «Eh, fikk hjelp, eller ikke fikk hjelp?», «Jeg har stort sett måttet klare meg selv», og «Når den dagen kom da jeg skulle få hjelp, så fikk jeg ikke hjelp». Deretter fortalte informantene fritt om barndom og oppvekst, og flere fortalte om vanskelige oppvekstvilkår i barne- og ungdomsår som har ført til motstand mot foreldre og oppbrudd fra foreldrehjemmet i tenårene. Flere av informantene beskrev et erkjennelsesmessig skifte i ungdomstiden der de innså at de måtte handle aktivt selv dersom de skulle komme seg ut av vanskelige hjemmesituasjoner. Denne type vendepunkt beskrives av syv av utvalgets kvinnelige informanter. Ut fra de historiene kvinnene forteller ser det ut til at vendepunktet gjennom oppbrudd skjer gjennom en gradvis prosess med belastende forhold i barneårene, til et kriselignende oppbrudd i tretten- til sekstenårsalderen.

### **Oppbrudd med overgang til annen familie- eller gruppekontekst – Barndom under lov om barnevern av 1953.**

Noen av kvinnene som har gjort oppbrudd i tenårene forteller en historie der de brøt med foreldrene og fortsatte livet i en annen type familie- eller gruppekontekst. De fire historiene som gjenfortelles nedenfor, handler om jenter som utsettes for omsorgssvikt og overgrep i egen oppvekstfamilie, og som selv bryter ut av familien i tenårene. Fellesnevneren for de fire kvinnene som forteller om sin oppveksthistorie i utdragene nedenfor, er at barndomstiden deres fant sted på 1970- og 1980-tallet. Gjeldende lov på barnevernområdet i denne perioden var lov om barnevern av 1953. I følge lov om barnevern (1953) var de kommunale barnevernopp gavene lagt til kommunens helse- og sosialstyre, jf. §1, og overtilsynet med det offentlige barnevernet var lagt til departementet gjennom fylkesmannen, jf. §§ 13 og 15.

En av mødrene i prosjektet forteller om en oppvekst med en streng far hun var livredd for, og en mor som overlot omsorgen for småsøsken til kvinnen fra hun var i barneskolealder. Barnevernet ble koblet inn av helsesøster da kvinnen var cirka ti år gammel, men kvinnen fikk svært lite hjelp til å takle den vanskelige livssituasjonen hun var i. Som fjortenåring møtte hun en elleve år eldre mann som hun ble kjæreste med, og kvinnen fikk sitt første barn da hun var femten år. Hun levde med mannen i tolv år etter dette. (Mor 1)

En annen av mødrene i prosjektet vokste opp i en misjonærfamilie, og levde de første barndomsårene på et annet kontinent. Barna i familien mottok hjemmeundervisning da foreldrene ikke hadde tillit til vanlig skole. Faren slet med angst og misbrakte barna

seksuelt. Moren tok seg fysisk av barna, men var mindre emosjonelt tilgjengelig. Familien tilhørte en kristen menighet, og ved sekstenårsalder brøt kvinnen opp fra foreldrehjemmet og flyttet inn i et bofellesskap som tilhørte den samme menigheten, i et annet skandinavisk land. (Mor 10)

En tredje oppbruddshistorie fortelles av en av mødrene som vokste opp med en manisk depressiv<sup>34</sup> mor. Foreldrene ble skilt da kvinnen var syv år gammel, og barna ble boende hos moren etter skilsmissen. Kvinnen ble utsatt for jevnlig og grov vold fra moren. Kvinnen hadde en yngre søster hun beskyttet, og tok derfor «banken» for søsteren sin i tillegg til den volden hun selv ble utsatt for. Moren flyttet fra sted til sted for å unngå barnevern og offentlig innblanding, og kvinnen fikk aldri hjelp til å komme ut av den vanskelige livssituasjonen til tross for utallige meldinger til barnevernet. Da kvinnen var seksten år fikk moren seg en ny samboer, og kvinnen vurderte den yngre søsterens situasjon som trygg. Kvinnen ringte barnevernet og krevde at de flyttet henne i fosterhjem. Besøkshjemmet hun hadde på den tiden ble omgjort til fosterhjem, og kvinnen bodde resten av ungdomstiden sin i fosterhjemmet. (Mor 3)

De tre gjenfortellingen ovenfor beskriver oppbrudd som vendepunkt i disse kvinnenes livshistorie. Vendepunktet består i å bryte med familieforhold preget av manglende omsorg og overgrep fra foreldre, og å gjenoppta livet sitt i en annen familie- eller gruppekontekst. Den manglende oppfølgingen i barndommen har for alle de tre mødrene ført til tap av fundamentale rettigheter som skolegang og utdanning. Felles for de tre er også barnevernets fravær i forhold til hjelp til endring av en oppvekstsituasjon preget av omsorgssvikt og overgrep.

En fjerde historie som forteller om oppbrudd fra foreldrene i tenårene som vendepunkt, handler om en kvinne som vokste opp på 1970-tallet. Det var mye fyll og bråk i hjemmet, og barnevernet kom hjem til familien da kvinnen var fire år gammel fordi noen naboer i boligblokken der familien bodde hadde meldt fra om bråket. Fra kvinnen var cirka ti år gammel fikk hun lommepenger fra kommunen, og hun ble sendt på feriekoloni hver sommer. Da kvinnen var tretten år plasserte barnevernet henne i fosterhjem, og to år senere flyttet hun på ungdomshjem. Hun bodde på

---

<sup>34</sup> Manisk-depressiv lidelse slik diagnosen ble beskrevet og forstått på 1970- og 1980-tallet. Kalles i dag bipolar lidelse.

ungdomshjemmet i ett år før hun ble plassert videre i institusjon for rusbehandling.  
Der oppholdt hun seg i nærmere tre år. (Mor 9)

Historien over representerer oppbrudd som vendepunkt i historien ved at barnevernet griper inn og plasserer tenåringsjenta i fosterhjem. Denne hendelsen skjer på midten av 1980-tallet, og vedtaket fattes etter barnevernloven av 1953. Når det gjelder denne kvinnens oppveksthistorie viser det seg at barnevernet har vært kjent med kvinnens omsorgssituasjon i et hjem med alkoholmisbruk og vold siden hun var fire år gammel. Allikevel går det hele ni år før barnevernet griper inn og sørger for en ny omsorgsbasis for jenta. Informanten forteller ikke mer, eller inngående om hendelser og opplevelser knyttet til ungdomstiden. Samtidig forteller kvinnen at hun tre år etter barnevernets inngripen plasseres i institusjon for rusbehandling. Også for denne kvinnen har svært dårlige omsorgsvilkår i barndoms- og ungdomstid ført til at hun har mistet rettigheter som skolegang og utdanning.

De fire kvinnene som forteller sin historie ovenfor er født i overgangen mellom 1970- og 1980, og barndomsårene deres er derfor underlagt barnevernloven av 1953. Barnevernloven av 1953, § 12, påla kommunens myndigheter og tjenestemenn å gjøre sitt beste for at forhold ble rettet dersom en gjennom virksomheten ble kjent med forhold som kunne føre til såkalte vernetiltak fra kommunens helse- og sosialstyre. Begrepet vernetiltak dekket de tiltak vi i dag etter lov om barneverntjenester (1992) benevner som hjelpe-, omsorgs- og tvangstiltak. Videre påla barnevernloven av 1953 § 17 helse- og sosialstyret å foreta nærmere undersøkelser snarest dersom en ble kjent med at barn levde under forhold som beskrevet i lovens § 16: a) forhold som kunne skade deres helse eller utvikling, b) dersom barnet viste dårlig tilpasning til omgivelsene gjennom lovovertridelser eller annen atferd, c) dersom barnet var uten forsørgere eller foreldre som var i stand til å forsørge barnet, eller d) dersom et sykt barn ikke fikk den nødvendige behandling og pleie. Helse- og sosialstyret kunne iverksette forebyggende tiltak etter lovens § 18 og videre overta omsorgen for barnet etter § 19 dersom de forebyggende tiltakene viste seg å være nytteløse eller ikke førte fram. I NOU 1985: 18 (1985, s. 141-142) påpekes det en stor vekst i antall barnevernsaker, og at antall barnevernklinter var tredoblet fra midten av 1970-tallet til midten av 1980-tallet. I NOU 1985:18 (1985, s. 145) beskrives det videre en utvikling i retning av tyngre og mer sammensatte problemer enn det barnevernet tidligere har klart å fange opp, og at barnevernet framstod som lite handlekraftig. Når det gjelder oppveksthistorien til én av informantene ovenfor (mor 10), ser denne ut til å ha gått under barnevernets radar. De tre andre kvinnenes barndoms- og oppvekstsvilkår har vært kjent av barnevernet, uten at barnevernet ser ut til å ha

grepet inn med vernetiltak og forbedret oppvekstvilkårene for kvinnene. Den ene av kvinnene opplever oppbrudd fra foreldrehjemmet ved at barnevernet overtar omsorgen for henne og plasseres henne i fosterhjem som trettenåring (Mor 9). Omsorgsovertakelsen ble gjennomført på midten av 1980-tallet, etter barnevernloven av 1953. I 1981 var det 3.1 barn pr. 1000 under omsorg, sammenliknet med 12.2 i Danmark, 10.0 i Sverige og 7.5 i Finland. NOU 1985: 18 stiller spørsmålstegn ved om barnevernsektoren i Norge hadde færre problemer enn de andre nordiske landene. Samtidig erkjente man at antall omsorgsplasser i fosterhjem og institusjoner for aldersgruppen 14-18 år var færre i Norge enn i de andre nordiske landene, og at dette kunne forklare skjevheten i sammenlikningstallene for barn under omsorg (NOU 1985: 18, s. 144).

Det kan se ut til at tre av kvinnene som forteller om en oppvekst der barnevernet har vært kjent med omsorgssituasjonen i hjemmet, har falt mellom minst to stoler når det gjelder det offentlige ansvar for at barns helse og utvikling ikke skulle utsettes for skade. For det første ser det ut til at kvinnenes vanskelige oppvekstvilkår ikke har blitt fanget opp i tilstrekkelig grad av barnevernet. NOU 1982: 26 (1982, s. 24) om barnemishandling og omsorgssvikt pekte på forhold som hindret at barn og familier fikk den hjelpen som var nødvendig: 1) det manglet en reell oversikt over hvor mange, og hvilke barn som levde under omsorgssvikt, 2) det offentlige nølende holdning til å gripe inn overfor bekymringsfulle situasjoner, og 3) uklarheter knyttet til hvem innenfor det offentlige som skulle påta seg ansvaret for inngrep i familien. NOU 1982: 26 (1982, s. 52) anslo at cirka 12.000 barn i Norge levde under alvorlig sviktende omsorg, samtidig som det mente det var grunn til bekymring for ytterligere 14.000 barn. En estimerte videre at kun ett av ti barn utsatt for omsorgssvikt ble registrert, og at hjelpeapparatet ikke var bygget ut for å møte omfanget av problemet. De fire kvinnene i historiene ovenfor forteller alle om en oppvekst preget av omsorgssvikt, og å ha blitt utsatt for, eller vært vitne til vold i hjemmet. Det er derfor rimelig å anta at disse kvinnene hører inn under gruppen barn som beskrives i NOU 1982: 16 (1982, s. 24); som utsatt for alvorlig omsorgssvikt og som ikke har fått nødvendig hjelp på grunn av en nølende holdning fra det offentlige og uklarheter knyttet til hvem som hadde ansvar for å gripe inn i familien. Som tidligere nevnt ble den ene kvinnen tatt under omsorg etter barnevernloven av 1953 og anbrakt i fosterhjem etter lovens § 24. De tre andre kvinnene mottok ikke slik hjelp, og brøt opp fra oppvekstfamilien på eget initiativ. Tidspunkt for oppbrudd i tenårene for disse tre kvinnene fant sted i løpet av første halvdel av 1990-tallet, etter at ny lov om barneverntjenester av 1992 hadde trådt i kraft. Lov om barnevern av 1953 satte samme vilkår for hjelpetiltak som for omsorgsovertakelse; det skulle foreligge en situasjon som måtte

bedømmes som alvorlig, jf. §§ 16, 18 og 19 (1953). Ot.prp. 44 (1991-1992) om lov om barneverntjenester påpekte viktigheten av at barneverntjenesten ble gitt rett og plikt til å foreta undersøkelse på et tidligere tidspunkt enn det barnevernlov av 1953 ga anledning til, samt å åpne for at barneverntjenesten kunne iverksette hjelpetiltak på et tidligere tidspunkt enn det loven av 1953 ga åpning for (Barne- og familiedepartementet, 1992, s. 30).

Barneverntjenesten rett og plikt til å gjennomføre undersøkelser er inntatt i lov om barneverntjenester § 4-3, og muligheten for å iverksette hjelpetiltak i § 4-4 (1992). Det ser imidlertid ikke ut til at barnevernloven av 1992 har kommet disse kvinnene til gode i form av tidligere intervensjon fra barneverntjenesten. Kvinnene har alle tre selv tatt grep om egen livssituasjon, og brutt opp fra familien og tatt valg de selv har ment har vært til eget beste.

### **Oppbrudd og søken mot nettverk preget av utagering og rusmisbruk – Barndom under lov om barneverntjenester av 1992**

En annen variant av oppbrudd som vendepunkt handler om jenter som i tenårene bryter med foreldrene og oppsøker nettverk som er preget av utagerende atferd og rusproblematikk. Historien om bakgrunnen for oppbruddet, og oppbrudd som vendepunkt likner på de fire historiene beskrevet ovenfor. Samtidig framstår disse historiene som noe annerledes i det at kvinnene forteller om en tidlig tenåringsperiode der de blir beskrevet av voksenverden som atferdsproblematisk. Fellesnevneren for disse kvinnene er at de er født på slutten av 1980-tallet eller begynnelsen av 1990-tallet, og at deres barndom finner sted i en tidsperiode der gjeldende lov på barnevernfeltet er lov om barneverntjenester av 1992. For alle tre av informantene har barnevernet vært involvert i ungdomstiden deres, der graden av inngripen og tiltak har vært varierende.

Den ene kvinnen forteller om en oppvekst i en spesiell familie der foreldrene var opptatt av fasade utad, og der hun som eldste barn fikk mye ansvar for tre yngre søsken. Faren, som hun etter hvert fikk vite at ikke var henne biologiske far, var streng, rigid og kontrollerende ovenfor kvinnen. Som barn var hun svært pliktoppfyllende, men møtte en venninne på ungdomsskolen som var stikk motsatt av henne. Kvinnen forstod da at man ikke trengte gjøre slik man ble fortalt av foreldre. Hun møtte full på skolen i niende klasse, noe som endte med psykiatrisk evaluering og et kortvarig opphold i barneverninstitusjon. Etter dette utøvde foreldre svært streng fysisk og sosial kontroll over kvinnen. Da hun var femten år rømte hun hjemmefra. Foreldrene ønsket ikke å hente henne hjem, og hun ble plassert i ungdomsinstitusjon med samtykke. Foreldre og barnevern arbeidet for institusjonsplassering gjennom



fylkesnemndssak, men fikk ikke medhold. Hun forlot institusjonen og ønsket ikke tiltak fra barnevernet. Etter dette måtte kvinnen klare seg selv. Hun skaffet seg leilighet, tok seg småjobber og gjennomførte videregående skole. Samtidig begynte hun å røyke hasj, i stadig større omfang. (Mor 2)

Den andre kvinnen forteller om en oppvekst hos en alkoholisert og psykisk ustabil mor der hun måtte ta vare på to yngre søsken. Faren flyttet fra familien i kvinnens barndomsår til en annen kant av landet, og hun hadde lite støtte i faren. Kvinnens oppvekst var preget av mangel på rutiner og grenser, og hun gjorde oppbrudd med moren gjennom et hektisk uteliv fra sen barndom/ tidlige tenår. Barnevernet overtok omsorgen for kvinnen da hun var tretten år, og hun opplevde stadige flyttinger og akutte plasseringer mellom institusjoner fordi barnevernet ikke klarte å finne et stabilt tilbud til henne. Kvinnen ble voldtatt i en alder av fjorten år, og slet i tillegg med depresjon og angst. Hun ble gravid første gang da hun var seksten år. (Mor 5)

Den tredje informant forteller om en oppvekst sammen med mor og en yngre bror. Moren traff en ny mann som hun fikk et nytt barn med da kvinnen var seks år gammel. Kvinnen følte seg tilsidesatt og forskjellsbehandlet av moren og stefaren i forhold til det nye barnet. I tillegg fikk hun og broren mye kjeft av stefaren, de ble straffet med husarrest og utsatt for oppdragervold blant annet i form av å bli dratt i armene og ørene. Moren grep ikke inn, hun var forelsket og glad i den nye mannen. Det bygget seg opp et voldsomt sinne i kvinnen fra barndommen av, og ved tolv- tretten årsalder begynte hun å stikke av hjemmefra. Hun var sammen med dårlige venner, og brukte dette som sitt gjemsted og flukt. Hun festet hver helg fra hun var tretten – fjorten år, og var involvert i rushendelser fra hun var seksten år gammel, som endte med opphold på glattcelle. En av ruseepisodene endte med akutt innleggelse i sykehus. Barnevernet ble koplet inn med hjelpetiltak da kvinnen var i tidlige tenår. Kvinnen ba barnevernet om å få flytte i fosterhjem eller institusjon, men ble ikke møtt på dette. (Mor 7)

Disse tre historiene om oppbrudd som vendepunkt handler om jenter som forteller om å ha vært utsatt for oppdragervold, emosjonell omsorgssvikt og psykisk vold i barndomsårene. Oppbruddet handler i stor grad om å bryte med foreldrene gjennom å trekke til miljøer med utagerende oppførsel og rusmisbruk. Disse tre kvinnene er født enten på slutten av 1980-tallet, eller i første halvdel av 1990-tallet. Barndomstid og ungdomstid har funnet sted i en tidsperiode der lov om barneverntjenester av 1992 har trådt i kraft. Barnevernet er koblet inn i

disse historiene på en annen måte enn i de tre forrige historiene som ble presentert, og fokuset synes å være disse unge jentenes risikable atferd med rømminger, uteliv og festing. Det framkommer ikke av kvinnenens historier hvilke vurderinger barneverntjenesten har gjort, eller hvilke paragrafer i lov om barneverntjenester (1992) kvinnene var plassert etter i ungdomstiden. Lov om barneverntjenester av 1992 inneholdt viktige endringer i forhold til barnevernloven av 1953, blant annet at barnevernet skulle gis mulighet til å sette inn hjelpetiltak på et tidligere tidspunkt, før problemene ble så alvorlige at det var nødvendig å overta omsorgen for barnet (Barne- og familiedepartementet, 1992). Til tross for at barnevernet har vært involvert i disse kvinnenens ungdomstid, ser det ikke ut til at barnevernet har klart å forbedre jentenes livssituasjon i særlig stor grad. NOU 2000:12 (2000, s. 12) påpeker at det ved årtusenskiftet var karakteristisk for barnevernet å være mest opptatt av barnet i familien, mens risikobilder knyttet til ungdomsalderen framstod som et forsømt område, også innenfor oppvekstpolitikken. Samtidig peker NOU 2000:12 (2000, s. 225) på et perspektivskifte som syntes å inntre når barn nådde 12-13 årsalderen: «Før denne alderen er oppnådd, betrakter barnevernet dem som utsatt for omsorgssvikt. Fra denne alderen og oppover betraktes de som atferdsvanskelige». Der lov om barneverntjenester av 1992, i motsetning til lov om barnevern av 1953, skiller mellom omsorgsovertakelser og plasseringer begrunnet i barnets atferd, stiller NOU 2000:12 (2000, s. 226) spørsmålsteget ved praktiseringen av lovverket:

Intensjonen med de nye atferdsparagrafene var å sikre seg at en kunne iverksette tiltak uten at det forelå omsorgssvikt eller uten å stille unødig spørsmål om omsorgssvikt. Erfaringene så langt tyder på at det er grunn til å spørre om pendelen har svingt for langt den andre veien slik at barnevernet ikke lenger ser omsorgssvikt der barnet har oppnådd en alder av 12-13 år.

Når det gjelder de tre kvinnene som forteller sine historier om oppbrudd ovenfor, er det liten tvil om at disse har blitt utsatt for omsorgssvikt uten at barnevernet har klart å fange dette opp. I stedet ser det ut til at barnevernet forsøker å komme på banen når jentene gjør motstand mot, og opprør mot omsorgssituasjonen i hjemmet, og oppbruddet med foreldrene tar form av en søken mot nettverk med utagerende festing. Også disse tre kvinnenens behov for hjelp i ungdomstiden kan se ut til å ha falt mellom flere stoler i det at barnevernet på denne tiden har hatt høyt fokus på barn i familier framfor ungdomsproblematikk, og fordi barnevernet ikke har hatt fokus på omsorgssvikten, men heller atferdsuttrykkene. Med unntak av én informant, har også disse kvinnene mistet fundamentale rettigheter som skolegang og utdanning. Det er

verdt å merke seg at kvinnen som fullførte videregående skole gjorde dette på eget initiativ, uten hjelp og støtte fra verken foreldre eller offentlige tjenester.

Historier om oppbrudd kan se ut til å ha utgjort svært viktige vendepunkter for flere av informantene som har deltatt i prosjektet. Gjennom oppbruddet i ungdomstiden har de fleste av informantene selv tatt ansvar for endring i sin egen livssituasjon, med unntak av historiene til to av kvinnene der barnevernet som utenforstående instans har grepet inn ved omsorgsovertakelse og videre plassering. Informantene i prosjektet som er født på et tidspunkt der lov om barnevern av 1953 var gjeldende på barnevernfeltet, kan se ut til å ha mistet rettigheter til beskyttelse og hjelp i et spenningsfelt mellom datidens unnfallenhet i barnevernet knyttet til å gripe inn i familier med omsorgssvikt, og manglende vernetiltak for ungdom. Informantene som er født på et tidspunkt der lov om barneverntjenester av 1992 var gjeldende lov, kan se ut til å ha mistet sine rettigheter knyttet til beskyttelse og hjelp i et spenningsfelt der barnevernets fokus i stor grad har vært på yngre barn i familiekontekster og et perspektiv på ungdomsproblematikk der fokus har vært rettet mot uttrykt atferd framfor omsorgssvikt og konsekvenser av omsorgssvikt.

### **6.3.2 Graviditet som vendepunkt for livsførsel**

I intervjuene spurte jeg informantene om de kunne huske hendelser i livet som hadde vært viktige for dem relatert til å se utviklingsmuligheter for seg selv eller barna i familien. Halvparten av de kvinnelige informantene i prosjektet fortalte om oppdagelsen av å være gravid som et vendepunkt, og om en erkjennelse av at de måtte endre livsførsel når ble gravide. For to av informantene førte oppdagelsen av graviditet til et vendepunkt og brudd med rusmisbruk. For to andre informanter ble oppdagelsen av graviditet vendepunktet som gjorde at de fant motivasjon til å løfte seg ut av en tilværelse preget av sorg og depresjon. Den femte informanten forteller om et vendepunkt der hun ber om barnevernet om hjelp til fosterhjems plassering for to svært aktive gutter i en periode der hun går gravid med et tredje barn.

### **Graviditet som grunn for å slutte med rusmidler**

En av informantene forteller om oppdagelsen av å være gravid, og hvordan dette førte til avgjørelsen om å slutte med rusmidler, og å holde seg rusfri etter dette:

Mor 2: Og så finner jeg ut at jeg er gravid (pause). Og så vet jeg liksom ikke om jeg skal beholde det. Jeg har tatt abort en gang før, når jeg var seksten. (pause) Så

vet jo det at det eneste jeg vil i livet det er å få et barn. Jeg vil jo ha et barn.... Også i det jeg kommer ut og testen er positiv så har han fått en telefon hvor han har fått en jobb. Og da følte vi liksom at kanskje det var meningen. Og jeg snakket om det, vi snakket om det lenge. Og jeg sa at "Hvis vi skal ha dette barnet så må vi slutte. Vi kan ikke ruse oss. Det er ikke en unnskyldning: Nyttårsaften, julaften, st. hansaften, bursdager. Ingenting er en unnskyldning. Vi må slutte med det".... Jeg har ikke røyket marihuana siden. Og ikke rørt noen andre ting heller. For meg så var det nok å få et barn. Jeg tror ikke noen andre hjelpeinstanser kunne fått meg til å forstå at det ikke er bra å røyke hasj. Jeg hadde en utrolig positiv innstilling til det. Jeg mente at det var bra, jeg skjønnte ikke hvorfor det var ulovlig. Jeg så ikke de negative effektene som jeg ser i dag. I dag er jeg stikk motsatt oppfatning. (Mor 2, 25:08 – 30:44)

En annen av informantene forteller også om brudd med rusmisbruk, og også om brudd med nettverk og vennekrets som kunne relateres til livsførselen hun brøt med:

Mor 8: Så var jeg jo ganske ung, holdt jeg på å si, så det var liksom sånn.. Jeg var egentlig ikke, normalt sett klar for å få unge da. For jeg var ganske urolig før.. Før jeg ble gravid, på en måte. Eller før jeg fant ut at jeg var gravid, da. Så det var veldig mye bekymring rundt det, på grunn av at jeg drev litt med narkotika og alkohol og sånt da. (Mor 8, 1:46 – 2:07)

Mor 8: Før jeg fikk unger så.. Som jeg sa. Det var liksom, at jeg vanket med feil folk. Brukte mye alkohol og stoff og sånne ting. Så det var lett for meg å.. Ja, liksom, «kom da, skal vi ta en øl», liksom.. Eller.. At jeg var veldig urolig der, da. Var.. Var både her og der, liksom. Jeg var aldri hjemme omtrent.

*Int.: Mm. Mye festing og mye ute?*

Mor 8: Veldig mye

*Int.: Ja. Når var det du.. Hva var det som gjorde at du avsluttet det livet?*

Mor 8: Når jeg fant ut at jeg var gravid. Da kuttet jeg ut de vennene jeg hadde. Jeg byttet telefonnummer. Ikke hilste jeg på dem på gata. Ingenting. Sånn, ja.. (Mor 8, 27:13 – 27:57)

For informantene over var oppdagelsen av graviditeten vendepunktet som førte til brudd med rusmisbruket. Begge kvinnene forteller også at de avla urinprøver under hele svangerskapet, og at de fikk god oppfølging av fastlege knyttet til dette. Informantenes kjennskap til rusmidlenes skadevirkninger for egen del, og kunnskap om rusrelaterte skadevirkninger for fosteret ser ut til å ha ført til avgjørelsen om å bryte fullstendig med rusmisbruket til fordel for det ufødte barnet. Söderström (2012) intervjuet i 2008/2009 14 kvinner og 8 menn innlagt ved en offentlig familiebehandlingsenhet for foreldre med rusavhengighet, der en del av prosjektet ble utført gjennom fokusgruppeintervjuer med de kvinnelige deltakerne om deres forhold til egne graviditet og rusavhengighet. Ifølge Söderström (2012, s. 461) opplevde kvinnene i hennes undersøkelse ambivalens knyttet til svangerskapet, men også ambivalens relatert til å

avslutte rusmisbruket. I tillegg til ambivalens og bekymring, påpeker Söderström (2012, s. 462) at kvinnene også opplevde glimt av håp, der håpet handlet om graviditetens mulighet for endring av livsførsel, og for noen også håp om egen overlevelse. Samtidig opplevde kvinnene at beslutningen om å avslutte rusmisbruket var vanskelig. Funnene i Söderströms (2012) undersøkelse samsvarer i liten grad med beskrivelsene av graviditet som vendepunkt i narrativene til de to kvinnene i dette prosjektet beskrevet ovenfor. Disse kvinnene beskriver avslutningen av rusmisbruket som et selvfølgelig valg da de oppdaget graviditeten. Antageligvis kan dette sees i sammenheng med type rusmisbruk, og hvor lang rushistorie kvinnene har med seg. Mens Söderström (2012, s. 464) beskriver ambivalens som en rød tråd i narrativene til deltakerne i hennes studie, uttrykker de to kvinnene ovenfor et klart standpunkt til avslutning av rusmisbruk når de oppdaget at de var gravide.

### **Graviditet som en ny mulighet ut av sorg og depresjon**

To andre informanter i utvalget forteller om hvordan oppdagelsen av å være gravid førte til et nytt mot, og ny motivasjon til å løfte seg ut av en tilstand preget av sorg og depresjon. Den første historien som presenteres som eksempel på vendepunkt handler om en kvinne som ble gravid da hun var seksten år gammel og bodde i institusjon under omsorg av barnevernet. Barnevernet plasserte kvinnen på mødre hjem én måned før fødsel, og fattet akuttvedtak vedrørende kvinnens barn da barnet var seks uker gammelt. Kvinnen ble deretter plassert tilbake i barneverninstitusjon. Kvinnen fikk ingen oppfølging av barnevernet eller andre hjelpeinstanser etter omsorgovertakelsen, og gikk ifølge henne selv på en «psykisk smell» da hun heller ikke klarte å bli kjent med datteren etter fosterhjems plasseringen:

Mor 5: Jeg slet så psykisk, jeg måtte eventuelt vært lagt inn noe sted. For da hadde jeg ikke.. Sånn som jeg sa, sånn som jeg har sagt tidligere at da hadde jeg ikke hatt guttungen min. Hadde jeg ikke funnet ut at han var.. At jeg var gravid med han da. Hadde han. Så vet jeg ikke om jeg hadde stått på beina i dag. I det hele tatt. Men det er han som på en måte reddet meg litt.

*Int.: Ja, for du ble gravid igjen?*

Mor 5: Mm.. Ble jo gravid igjen i 2012. (pause) Så to år etterpå da, så ble jeg jo gravid igjen. Og da.. Det er han som egentlig har reddet meg.

*Int.: På hvilken måte da?*

Mor 5: Til å ikke gjøre ting jeg angre på. For eksempel. Havne i feil miljø. Jeg vet ikke om jeg var såpass.. Jeg kan ikke si sikkert om jeg var såpass langt nede da, med å vurdere livet mitt. Det kan jeg ikke si med sikkerhet. Men, jeg hang veldig mye med dårlige miljøer så jeg kunne fort ha havnet på feil sted. Og til feil tid, for den saks skyld. Men når jeg ble gravid med han så snudde alt seg.

på huet. Og jeg kuttet ut alt. Jeg mistet alt. Så.. Det er han som egentlig er redningen min. Sånn sett. (Mor 5, 36:38 – 38:37)

Den andre informanten forteller om en vond oppvekst, om depresjon i ungdomsårene og sorg over tap av et nært familiemedlem. For denne informanten representerer oppdagelsen av graviditet et vendepunkt knyttet til det å erkjenne at ungdomstiden nærmet seg slutten, og å anerkjenne seg selv som voksen med ansvar for et barn. Til tross for depresjon og sorg utgjør graviditeten et vendepunkt knyttet til det å se for seg nye muligheter og glede i livet:

Mor 7: Så det startet liksom.. Alt det som på en måte har gjort.. For den depresjonen kan jo bygge seg over mye, og bygge seg over tid. Jeg har gått gjennom utrolig mye. Jeg holdt på å miste mamma også. I en ung alder. Hvor jeg da gikk på ungdomsskolen. Og så da på en måte.. Dette har med min oppvekst å gjøre, at jeg følte jeg hadde en skikkelig tung oppvekst. En vond oppvekst. Og jeg da også.. Også mistet jeg stefaren min. Og så ble jeg tidlig gravid. Selvfølgelig, det var jo ønsket likevel. Jeg tenkte at dette her.. Jeg var jo voksen nok og følte meg voksen i hodet til å ta vare på et barn. Så dette skulle gå fint. Og jeg gledet meg kjempemye. Og så var jeg jeg jo kjemperedd hele tiden hvor jeg gikk gravid. Tenk hvis noe skulle gå galt. Man tenker jo det og. (Mor 7, 36:33 – 48:34)

Kvinnen forteller om graviditeten som noe som utløste både glede, forventning og redsel. Kvinnen forteller om det å bli gravid tidlig i voksenlivet i sammenheng med andre livsbelastninger. Samtidig var graviditeten ønsket, og kvinnen opplevde at hun var voksen nok til å ta vare på et barn. Følelsen av ambivalens knyttet til graviditet og et barn som skal komme beskrives i litteraturen som en del av prosessen der det å være gravid betyr å gå fra en livsfase til en annen (Brodén, 2004, s. 78). Det er kanskje i dette skiftet mellom livsfaser at kvinnene i dette prosjektet ser et vendepunkt knyttet til endring i sin livssituasjon.

### **Graviditet som medvirkende årsak til omfattende hjelp**

En siste fortelling om vendepunkt rundt graviditet fortelles av en trebarnsmor som selv valgte å be barneverntjenesten om hjelp til fosterhjemsplassering av to sønner som begge var svært aktive. Kvinnen oppgir ikke graviditeten som årsak til avgjørelsen om å plassere sønnene i fosterhjem, samtidig forteller hun at guttenes aktivitetsnivå opplevdes som svært utfordrende da hun gikk gravid:

Mor 4: Så mine to barn de ble flyttet i 2008. I fosterhjem. Og da fikk vi hjelp fra barnevernet [Stedsnavn fjernet av forfatter]. Det er mange som tror at de ble tatt, men det var faktisk jeg som ba om hjelp. (..) Så i 2007 ba vel jeg om hjelp. 2006 begynte det. For da gikk jeg gravid med minstejenta. (Mor 4, 1:34 – 2:29)

*Int.: Mm.. Men jeg tenker i den perioden, når du hadde de.. Og du satt med disse guttene som var veldig aktive, og det høres ut som om de sleit deg ut?*

Mor 4: Jada. Og så ble jeg jo gravid med henne [navn fjernet av forfatter]. (..) Ja, så da.. Da merket jeg det i hvert fall godt. For faren hennes, han.. Jeg visste ikke at jeg var gravid heller, når det ble slutt mellom oss. Så da.. Da kjente jeg det i hvert fall, når jeg ble igjen alene, og.. Gikk meg til og.. (Mor 4, 10:22 – 10:55)

Kvinnen forteller om en situasjon der hun var alene med omsorgen for to svært aktive gutter, samtidig som hun oppdaget at hun var gravid med sitt tredje barn. Sønnenes aktivitetsnivå, i kombinasjon med graviditeten, ble en stor utfordring for kvinnen. Hun initierte en prosess med barneverntjenesten for å skaffe hjelp i form av fosterhjem til sønnene. Lov om barneverntjenester åpner for at barneverntjenesten kan formidle plass i fosterhjem som et frivillig hjelpetiltak, jf. § 4-4, 6. ledd.

### **6.3.3 Barnevernets statusendring fra barn til voksen ved fødsel i tenårene**

I intervjusituasjonen spurte jeg informantene om de kunne huske spesifikke hendelser knyttet til hjelp fra barnevernet som førte til begrensninger rundt egne, eller familiens utviklingsmuligheter. To av informantene forteller at de fikk barn før de fylte atten år. Begge informantene beskriver et vendepunkt i sin historie knyttet til å bli mor i tenårene. De var begge i kontakt med barneverntjenesten da de ble mødre, den ene kvinnen gjennom hjelpetiltak, den andre kvinnen var under omsorg av barneverntjenesten. Begge kvinnene forteller om en opplevelse av å miste sin status som barn, og å bli tvunget inn i en status som voksen av barnevernet. Informantene fortalte at slike opplevelser førte til en erkjennelse av at de i barnevernets perspektiv ikke lenger var som barn å regne, men som mødre med fullt omsorgsansvar.

Analysen av dette vendepunktet er influert av resonans til mine tidligere praksiserfaringer. Som leder i barneverninstitusjon erfarte jeg ofte hvordan ungdommene ble tillagt ansvar som om de skulle være voksne mennesker, både av de institusjonsansatte, men også av barnevernsystemet. Jeg opplevde også at flere ungdommer uttrykte sterk fortvilelse over å bli ansvarliggjort på områder der de selv mente de fortsatt var barn. En slik ansvarliggjøring av ungdomstiden innenfor barnevernsystemet er i beste hensikt forankret i rettighetsperspektiver rundt barn. Også som forsker posisjonerer jeg meg innenfor et syn der jeg mener det er en hårfin balanse mellom juridiske rettigheter og deltakelse, og det å legge et overdimensjonert ansvar på ungdom innenfor barnevernet (Westby, 2019).

Den første kvinnen forteller om en oppvekstsituasjon preget av en streng far som hun var redd for, og en mor som lot overlot ansvaret for to yngre brødre til kvinnen i tidlig barndom.

Kvinnen brøt med foreldrene og fikk barn med en elleve år eldre mann. Hun fikk sitt første barn da hun var femten og et halvt år gammel. Barnevernet kjente til kvinnen og hennes oppvekstsituasjon, og var i kontakt med kvinnen allerede under svangerskapet.

Mor 1: Jeg holdt på å si, jeg var jo femten og et halvt så fikk jeg første barn. Og han var seksogtjue. Syvogtjue, seks, syvogtjue. Jeg har levd som voldsoffer med han i tolv år. Og barnevernet kom jo inn i bildet fordi at jeg var såpass ung når jeg fikk datteren min. Før hun ble født så truet de med å ta henne fra meg og. Jeg skulle ikke få se henne engang. Ingenting. Jeg fikk ikke engang bevise at jeg klarte eller ikke klarte (Mor 1, 6:08 – 7:11)

I tillegg til bekymring knyttet til kvinnens unge alder under svangerskap og fødsel, var barnevernet bekymret for situasjonen knyttet til barnefaren. Kvinnen beskriver barnefaren som kriminell, samtidig som han utsatte kvinnen for grov fysisk og psykisk vold. Barnevernet var kjent med situasjonen og påla kvinnen å bryte ut av forholdet for å beskytte barnet.

Mor 1: Men det var jo mest på grunn av at pappaen var pappaen at dem ville ta henne. Sånn sett og. For han drev med ganske mye kriminalitet og.. Og sånne ting. Så i stedet for å hjelpe meg å komme vekk i fra han, som selv var et barn, så skulle dem heller ta henne, da. (Mor 1, 7:24 – 8:45)

*Int.: Så det.. den konflikten og den frykten du satt i, den tok barneverntjenesten aldri tak i?*

Mor 1: Nei, jeg synes ikke det. Jeg fikk bare den at hvis jeg ikke kom meg vekk nå så kom jeg til å miste.. Ja, da var det først med datteren min, da. Kom jeg til å miste henne. Senere fikk jeg en sønn med samme person.

*Int.: Så det å løse dette store, omfattende problemet, det ansvaret ble lagt på deg?*

Mor 1: Ja. Jeg følte det sånn. For det at som sagt så at.. Kom jeg meg ikke vekk, kom jeg til å miste ungene. Og det kom jo liksom.. Bekymringsmeldinger på bekymringsmeldinger og sånne ting. I stedet for å sette i gang noen hjelpetiltak for å få oss vekk. (Mor 1, 12:19 – 12:30)

Kvinnen forteller at barnevernets fokus var rettet mot det nyfødte barnet, og at barnet hadde behov for en stabil og trygg omsorgsbasis. Til tross for at kvinnen på dette tidspunktet selv var et barn som levde i et forhold med en voldelig mann i midten av tjuårene, opplevde ikke kvinnen at barnevernet var bekymret for hennes situasjon. Det kan se ut som om kvinnen, ut fra sin opplevelse av barnevernets fokus, mistet både sin status og sine rettigheter som barn i konteksten knyttet til barnevernet.



Den andre informanten som forteller om en opplevelse av å miste status som barn ved svangerskap og fødsel i tenårene, er en kvinne som ble gravid da hun var seksten år, samtidig som hun var under omsorg av kommunal barneverntjeneste og plassert i barneverninstitusjon. Barnefaren var ni år eldre enn kvinnen, og ønsket ikke å involveres verken i svangerskap eller barneomsorg. Kvinnen beskriver opplevelsen av å ha mistet status som barn med behov for hjelp fra barneverntjenesten på følgende måte:

Mor 5: Når den dagen kom da jeg skulle få hjelp, så fikk jeg ikke hjelp. For jeg, i 2010, så mistet jeg datteren min i barnevernet. Og da, og da sendte dem henne på et fosterhjem. Og den dagen der så var jo jeg selv under barnevernet. Da var jeg sytten. Og den, da er jo dem pliktige til å hjelpe meg, og gi meg den forsvarlige omsorgen, da. Men det gjorde dem ikke. Dem etterlot meg til meg selv. (Mor 5, 1:09 – 2:51)

Kvinnen ble gravid mens hun var plassert i barneverninstitusjon under barnevernets omsorg. Under svangerskapet opplevde hun å få svært lite oppfølging fra barneverninstitusjonen, både knyttet til den helsemessige delen av svangerskapet og også i forhold til den mentale forberedelsen til fødsel og det å bli mor:

*Int.: Ja. Så du var.. Du ble gravid mens du bodde i institusjon? Hvordan håndterte institusjonen det?*

Mor 5: Eehh.. Veldig dårlig, egentlig. Det var ikke så mye hjelp å få. Dem kjørte meg jo til forskjellige ting hvis det var at jeg ikke hadde.. For der fikk du ukepenger da, for å vaske rommet ditt. Hvis jeg ikke hadde nok til å ta buss og sånn, så kunne dem legge opp til at jeg ble kjørt. Men jeg skulle jo egentlig stå på mine egne bein. Og være selvstendig. Nå som jeg ble, skulle blir mamma. Det var veldig basert på det, da.

*Int.: Å stå på egne ben?*

Mor 5: Mmm..

*Int.: Men du, da lurer jeg litt på: I institusjonen hvor man har en hovedkontakt og sånn. Var det noen voksne, hovedkontaktene dine eller noe sånn, som hadde som tema? Det å bli foreldre og forklare deg rundt dette og.. At du kunne samtale om det?*

Mor 5: Nei. Ingen. Dem var mer bekymret. Dem var veldig bekymret på grunn av oppveksten min. Og hvordan JEG har hatt det. For jeg har jo stått på mine egne ben. Jeg.. Sånn sett siden jeg var en tretten, fjorten år. (..) .. Dem hadde ikke noe samtaler med meg om hvordan, hva vil, hva det vil si å bli mamma. Det var veldig spesiell situasjon, for dem hadde ikke hatt sånt før, da. Men.. Jeg var jo.. Så den eneste oppfølgingen jeg hadde det var på helsestasjonen, hos jordmor og leger og.. litt sånne ting. Jeg var jo mot abort så jeg var veldig bestemt på at denne skulle jeg ha uansett. Og.. Jeg måtte teste hjelpeapparatet litt, da, hva du

kan få av hjelp. Når du er så ung. Og det, mitt inntrykk var jo at, det var jo veldig dårlig. (Mor 5, 10:24 – 12:22)

Kvinnen forteller om manglende oppfølging fra barneverninstitusjonen og barnevernet under svangerskapet. Barneverninstitusjonen har uttrykt bekymring for kvinnens situasjon og oppveksthistorie, men ikke fokusert på samtaler knyttet til svangerskapet og foreldreoppgaven- og rollen som var nært forestående for kvinnen på den tiden. Ut fra kvinnens beskrivelse kan det se ut som om barneverninstitusjonens hjelpetiltak har dreiet seg om den praktiske siden ved svangerskapet. Det vil si kjøring til og fra avtaler med lege og jordmor dersom kvinnen selv ikke hadde lagt av nok ukepenger til å dekke sine egne bussbilletter. Ut fra kvinnens fortelling kan det se ut som om barneverninstitusjonen benyttet situasjonen rundt kvinnen til selvstendighetstrening, basert på det faktum at kvinnen skulle bli mor. Kvinnen forteller følgende når jeg kommenterer det jeg som intervjuer hører og tolker som et svik fra barneverntjenestens side når det gjelder håndteringen av kvinnen:

Mor 5: Mmm.. Det er et veldig stort svik. Og det er det jeg har sagt til.. Advokaten har jo sett det selv at det er jo omsorgssvikt i fra barnevernets sin side. Så jeg kunne godt kjøre sak mot barnevernet i [navn fjernet av forfatter] kommune. Å kjøre sak mot dem. På grunn av det jeg har opplevd og få en erstatning for alt sammen. For de er jo der for å.. Når de har omsorg så har de omsorg. De skal ta vare deg. Men det gjorde de aldri.

*Int.: Men nå er det sånn at, når du fikk barnet, så var du brått ikke.. Da var du ikke regnet som en ungdom eller et barn lenger? Da skulle du være voksen?*

Mor 5: Mm.. Da var jeg, da var jeg voksen. Jeg var ikke regnet som noen ungdom i det hele tatt. De var veldig tydelige på det at når du får en unge så er du voksen. Da skal du klare å stå på dine egne ben. Du skal klare ting. Det er sånn hverdagen kommer til å være. (Mor 5, 1:00 -1:04)

Kvinnene som i livshistoriene beskriver sine erfaringer knyttet til å bli mor før de fylte atten år, forteller begge at de opplevde å miste status som barn når de ble gravide, eller når barnet ble født. Det kan virke som om disse mødrenes erfaringer gjenspeiler at barneverntjenesten i liten grad har hensyntatt at mødrene selv var barn på fødselstidspunktet, og at de ble pålagt et voksent ansvar i en utstrekning de ikke var i stand til å påta seg. Det er grunn til å stille spørsmålstegn ved om barneverntjenestenes håndtering av disse sakene er i tråd med FNs barnekonvensjon (1989) som ble ratifisert i 1991. Her sikter jeg spesielt til artikkel 1 som sikrer alle individer under 18 år status som barn, og videre artikkel 3 som fastslår at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Videre fastslår artikkel 3 (FN, 1989) at barnet skal sikres den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for

barnets trivsel, og pålegger videre de institusjoner og tjenester som er ansvarlige for barns beskyttelse og omsorg å rette seg etter de standarder som er satt av kompetente myndigheter. Formålsparagrafen for lov om barneverntjenester (1992) lød som følger på den tiden da begge de to ovennevnte historiene fant sted:

#### § 1-1 Lovens formål

Formålet med denne loven er

- å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,
- å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Når det kan se ut til at barneverntjenestenes håndtering av sakene de to kvinnene forteller om verken er i tråd med FNs barnekonvensjon eller barnevernlovgivningens formålsparagraf, kan dette bero på flere forhold. Mest nærliggende er det kanskje å tenke at disse to kvinnene har møtt enkeltpersoner innenfor hjelpeapparatet som ikke har tatt innover seg, forstått og anerkjent kvinnenes svært vanskelige livssituasjon. Et annet, og langt mer alvorlig perspektiv, oppstår dersom man velger å betrakte barneverntjenestenes håndtering av disse to sakene i lys av symbolsk marginalisering. Med dette mener jeg en symbolsk og kulturell avstandstaken fra det offentliges side når det gjelder disse kvinnenes valg av livsstil som ungdom.

#### **6.3.4 Vendepunkter der man møter «den ene» som hjelper en ut av det vanskelige**

Fem av informantene beskriver vendepunkter der de møter «den ene» som ser dem, og som hjelper dem med å bryte ut av vanskelige relasjoner eller utfordrende situasjoner.

Fortellingene om slike vendepunkter ble utløst av mine spørsmål under intervjuene om viktige hendelser i livet knyttet til utviklingsmuligheter hos informantene som foreldre. Flere av foreldrene fortalte om møter med mennesker som åpnet for trygghet til å erkjenne egne hjelpebehov. «Den ene» kunne for eksempel være en privatperson eller en ny partner som hjalp informanten ut av et vanskelig parforhold. Det kunne også være offentlige hjelpere som framstod som vesensforskjellige fra andre hjelpere informantene tidligere hadde møtt, og som bidro til at informantene klarte å bryte med vanskelige relasjoner, eller vanskelige situasjoner.

Dette vendepunktet har i analysearbeidet gitt resonans hos meg til relatert til sosial konstruksjon som teoretisk perspektiv, og hvordan mennesker tolker og konstruerer ulike kontekster og relasjoner som trygge eller utrygge basert på tidligere erfaringer. Når informantene beskriver andre mennesker som «den ene» som gir trygghet og som hjelper dem

ut av vanskelige situasjoner, tenker jeg dette like gjerne kan forstås som en sosial kontekst som konstrueres som «trygg nok». Når konteksten oppfattes som «trygg nok» av foreldrene kan dette gi muligheter for, og trygghet til å innta en aktørposisjon som bidrar til handling. Slik sett gir mitt forskerblikk, støttet til forståelsen av sosiale konstruksjoner, tilgang til en annen konstruksjon av «den andres» rolle enn informantenes.

### **Møte med private som gjør en forskjell**

To av informantene forteller om private møter med mennesker som hjelper dem ut av en vanskelig livssituasjon. For begge informantene er dette vendepunkt som har framstått av avgjørende betydning for deres livssituasjon, og deres opplevelse av livskvalitet på hendelsestidspunktet. Den første kvinnen forteller om hvordan hun i tolv år levde i et voldelig forhold som hun ikke klarte å bryte ut av. Kvinnen fikk sitt første barn da hun var femten år gammel, og mannen var elleve år eldre enn henne. Kvinnen forteller at mannen «eide henne med hud og hår» (Mor 1, 35:55 – 36:28), og at barnevernet stadig mottok bekymringsmeldinger vedrørende parets to barn. Kvinnen opplevde å få lite hjelp, støtte og forståelse fra barnevernet i forhold til den vanskelige livssituasjonen hun og barna befant seg i. Vendepunktet knyttet til en forbedret livssituasjon ble møtet med en annen mann:

*Int.: Også er det sånn, spesielle hendelser som har hatt betydning, hvordan snudde denne situasjonen? Hva skjedde?*

Mor 1: Da jeg traff han som.. Jeg er ikke sammen med han nå, det er jeg ikke. Det ble slutt mellom oss for cirka et halvt år siden. Det var han som egentlig snudde det på en måte. For han var.. Han ga meg støtte og trygghet og.. Han var voksen. Voksen person. Så det var han som egentlig hjalp meg, på en måte. (Mor 1, 13:13 – 13:45)

Kvinnen beskriver vendepunktet i møtet med denne mannen som gir henne støtte og trygghet, og som hun beskriver som en *voksen* person. Gjennom kvinnens livshistorie blir vi kjent med en vanskelig oppvekst der hun som barn tar store deler av omsorgen for sine yngre brødre. Hun bryter opp fra foreldrene når hun får barn som femtenåring og etablerer seg i et parforhold med en voldelig partner. Det er verdt å merke seg at den hjelp og støtte som kvinnen har hatt behov for helt siden barndommen, ikke har blitt imøtekommet av barnevernet verken da kvinnen var barn, ble mor som tenåring, eller som tenåringsmor i et voldelig parforhold. Den første voksne støtten hun opplever er når hun møter en mann privat i en alder av tjuesju år.

Den andre informanten som opplever vendepunkt i en krevende livssituasjon, er en kvinne som bryter med foreldrehjemmet og krever å bli plassert i fosterhjem når hun er seksten år gammel. Kvinnen beskriver en svært vanskelig oppvekst der hun jevnlig ble utsatt for vold fra moren sin. Kvinnen ba gjentatte ganger om hjelp fra nettverk og barnevern, men opplevde å ikke bli hørt. Hun forteller at hun sluttet å be om hjelp; «fordi jeg fikk jo ikke noe hjelp» (Mor 3, 2:40 – 2:58). Vendepunktet for kvinnen blir fostermoren som bidrar til at kvinnen ble møtt og sett, og fikk den omsorgen hun etterspurte fra barnevern og andre voksne:

Mor 3: Så.. Nei.. Så det.. Så sånn gikk liksom barndommen. Når jeg var seksten så hadde hun flyttet inn sammen med en annen mann. Og da ringte jeg selv barnevernet og sa at:" Vet du hva, NÅ flytter dere meg i fosterhjem. Et eller annet.. Hvis ikke så liksom pakker jeg kofferten og jeg drar, og jeg kommer liksom.. Dere hører sikkert fra meg igjen, liksom. Så enkelt er det", ikke sant. Og da fikk jeg verdens søtste, snilleste fostermor som jeg fortsatt har kjempekontakt med, liksom. (Mor 3, 5:00 – 5:25)

Mor 3: Jeg bodde der fram til jeg var atten. Og så bodde jeg da på folkehøgskole. Og så bodde jeg hos henne igjen ett år etter det igjen også. Fra jeg var nitten til tjue tror jeg jeg var når jeg bodde hos henne.

*Int.:* Ja. Så da er det altså.. Så hun blir et sånt viktig punkt i livet ditt.

Mor 3: Ja.

*Int.:* Ja. Og du har kontakt med henne fortsatt og..

Mor 3: Jaja. (Mor 3, 10:44 – 11:07)

Denne informanten forteller om vendepunkt både i livssituasjon og livskvalitet når hun møter den ene voksne som tar ansvar for henne og gir henne den hjelpen hun som barn og ungdom hadde behov for. Informanten forteller at kvinnen som ble fostermor hadde vært besøkshjem for henne før hun ble fostermor. Informanten forteller at det var denne fostermoren som åpnet for at kvinnen kunne flytte inn hos henne, og at besøkshjemmet kunne bli fosterhjem. Også i denne historien er det verdt å merke seg at det er en person utenfor det offentlige hjelpeapparatet som blir av avgjørende betydning for å endre informantens livssituasjon.

### **Møte med offentlige hjelpere som gjør en forskjell**

Flere av informantene forteller om møter med personer innenfor det offentlige hjelpeapparatet som representerer «den ene» som utgjør et vendepunkt knyttet til vanskelige situasjoner som bruker i relasjonen til det offentlige. Møtet med denne ene personen kan snu en vanskelig samarbeidssituasjon og et dårlig tillitsforhold til barneverntjenesten, eller andre offentlige etater, til en bedre relasjonell opplevelse.

Informanten i historien ovenfor, som treffer en voksen mann som hjelper og støtter henne i å bryte ut av et voldelig forhold, forteller også om en dårlig relasjon og lav tillit til barneverntjenesten. Informanten beskriver vendepunktet knyttet til å motta hjelp fra barnevernet gjennom møtet med den ene, spesielle saksbehandlere. Det avgjørende øyeblikket handlet om at hun «måtte treffe på den riktige personen først.» (Mor 1, 5:43 – 5:54). Kvinnen beskriver møtet med denne saksbehandleren på følgende måte:

Mor 1: Og da tok vi kontakt med barneverntjenesten, med hun [navn fjernet av forfatter], fordi at.. Nå var nok nok med skolen. Nå trengte jeg hjelp. Og traff heldigvis på henne, da. Så da fikk jeg veldig god hjelp og støtte av henne. (Mor 1 15:57 – 17:02)

*Int. Du.. For du sa noe om at du hadde samtaler med hun [navn slettet av forfatter]. Også sa du at, "for det at det er henne". Og da lurte jeg veldig på: Hva er det med henne som gjør at du opplever det som allright og som nyttig og godt?*

Mor |: For å si det sånn, jeg har pratet med mange forskjellige folk innen barneverntjenesten. Og.. jeg har aldri kommet så godt overens med noen andre som det jeg gjør med henne. Hvorfor akkurat det.. henne, det vet jeg jo ikke. (Mor 1, 18:06 – 18:58)

Informanten beskriver møtet med en saksbehandler som møter henne på en slik måte at hun opplever å få hjelp og støtte. Informanten har møtt mange forskjellige saksbehandlere innenfor barneverntjenestene hun har hatt kontakt med, men ikke møtt noen som hun har kommunisert med, og hatt tillit til som denne ene saksbehandleren. Kvinnen beskriver videre de kjennetegn som gjør at denne saksbehandleren utmerker seg: Saksbehandleren er menneskelig, jordnær, virker ærlig og stiller opp.

En annen informant forteller i sin historie om hvordan barnevernet innkalte henne til møte for å formilde at tjenesten ikke hadde tiltak som dekket kvinnens behov for hjelp, og at kommunen derfor ville fremme sak om omsorgsovertakelse etter barnevernlovens § 4-12 på grunn av bekymring for barnas fremtidige omsorgssituasjon hos moren<sup>35</sup>. For informanten kom denne vurderingen som en overraskelse, og ved hjelp av advokat fikk hun gjennomslag for en ny undersøkelse, gjennomført av en annen saksbehandler.

---

<sup>35</sup> Barneverntjenesten har antageligvis støttet seg til lov om barneverntjenester § 4-12, 1. ledd bokstav d, som sier at et vedtak om å overta omsorgen kan treffes «dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.»

Mor 10: Så, men så den saksbehandleren.. Jeg fikk en ny rett når de skulle gjøre det [fremme sak for fylkesnemnda, forfatters merknad]. Så når den nye kom så gjorde hun en sånn veldig rask undersøkelse i en måned. Og etterpå sa hun "Nei. Det må ikke inntil fylkesnemnda." Og de trakk saken, vet du så.. Det gikk helt greit. (Mor 10, 16:42 – 20:31)

Mor 10: Eh.. Jeg har tillit nå. Ok, det var den ene saksbehandleren som ryddet opp alt som.. Som gjorde at saken fortsatte godt. Og nå at veilederen min som.. Jeg ser ikke henne, hun jobber nå med barnevernet. Så hun kommer ikke lenger. (..) Jeg har ingen saksbehandler akkurat nå. Fordi de har tatt inn nye. Så de vet ikke hvem jeg skal ha. Men hun er der. Og da føler jeg meg trygg. Fordi hun kjenner meg. Hun kjenner barna. Det er hun.. Som kommer inn og ser alt. Og hører alt. Og vet akkurat hvordan det er. (Mor 10, 21:36 – 25:32)

Kvinnen beskriver den ene saksbehandlerens spesifikke inntreden i saken som avgjørende for den fortsatte relasjonen til barneverntjenesten. Kvinnen beskriver et vendepunkt knyttet til tillit i det saksbehandleren gjennomfører en ny og rask undersøkelse som konkluderer med at barneverntjenesten trekker sin avgjørelse om å fremme sak om omsorgsovertakelse. Kvinnens fornyede tillit til barnevernet har deretter ført til at familieveilederen har fått innsyn i familiens indre liv, og kvinnen føler seg trygg så lenge denne personen fortsatt arbeider innenfor den barneverntjenesten hun og barna mottar tiltak fra.

En tredje historie om møter med ansatte i barneverntjenesten som utgjør en forskjell, fortelles av en kvinne som fikk sitt første barn da hun var seksten år, og som selv var under omsorg av barnevernet. Barneverntjenesten fattet akuttvedtak mens kvinnen var plassert ved et barne- og familiesenter da barnet var seks uker gammelt. Omsorgen for barnet ble senere overtatt av kommunen etter sak i fylkesnemnda. To år etter ble kvinnen gravid på nytt. Hun hadde på dette tidspunktet flyttet til en annen kommune, og valgte selv å kontakte barneverntjenesten der hun bodde. Kvinnen samtykket til plassering i barne- og familiesenter, og opplevde fra denne kommunen en annen type oppfølging enn ved første fødsel.

Mor 5: Og da hjalp barnevernet, de leide henger, sånn at jeg fikk med meg det jeg skulle ha. Av ting og utstyr da. Og kjørte meg ned dit. Kjørte meg ned dit. Og hjalp meg med å organisere meg inn der. Og vi hadde et møte om situasjonen min da, og hva jeg trengte hjelp til. Og så var det jo opp til familiesenteret å kartlegge det, på en måte. (Mor 5, 43:01 – 44:55)

Mor 5: Så de sendte meg til [navn fjernet av forfatter]. På et familiesenter der. Så ble jeg veldig godt tatt imot der. Likte dem som jobbet der utrolig godt. Og følte jeg fikk ordentlig hjelp, da. Noe jeg savnet der jeg var før. (Mor 5, 44:58 – 45:39)

For denne kvinnen ble møtet med en barneverntjeneste, og et barne- og familiesenter som hun opplevde at ønsket å hjelpe henne ut fra hennes behov, et vendepunkt i tillitten til barnevernet. I utgangspunktet ba hun om hjelp fra barneverntjenesten da hun ble gravid for andre gang fordi hun var klar over at det ville bli sendt bekymringsmelding fra barneverntjenesten som hadde omsorgen for det eldste barnet. Kvinnen framhever den praktiske hjelpen hun fikk fra barneverntjenesten i flytteprosessen, og videre opplevelsen av å motta «ordentlig hjelp» ved barne- og familiesenteret.

En siste historie om vendepunkt knyttet til møte med en offentlig hjelper som gjør en forskjell, fortelles av en kvinnelig informant som fikk oppnevnt en sakkyndig psykolog for å utrede kvinnens omsorgskompetanse. Kvinnen hadde en rushistorie før hun ble gravid, og på grunn av barnefars fortsatte rusmisbruk var barneverntjenesten usikker på om kvinnen klarte å skjerme datteren fra farens rusmisbruk. Etter en observasjon gjennomført av oppnevnt sakkyndig psykolog i hjemmet, tok kvinnen kontakt med psykologen på telefon. Bakgrunnen var at datteren hadde nektet å spise under observasjonen, og kvinnen var svært engstelig for psykologens vurdering:

Mor 2: Jeg ringer til hun sakkyndige. Hun sitter midt i middagen, tror jeg. Og jeg forklarer henne det. Og jeg gråter i telefonen mens jeg forklarer henne det at jenta [navn fjernet av forfatter] vanligvis spiser til middag (ler). (Mor 2, 46:40 – 52:11)

På et evalueringsmøte i ettertid, mellom kvinnen, den sakkyndige og barneverntjenesten, oppstår vendepunktet som gjør at informanten får tillit til barnevernet: Den sakkyndige forteller om sin private opplevelse av telefonsamtalen med informanten:

Mor 2: Og på det evalueringsmøtet, det var først på det evalueringsmøtet at jeg fikk tillit til barnevernet. Sånn på slutten når hun skulle avslutte, og avslutte sin sak og komme med sitt, sine anbefalinger. Som da en av de kan være å flytte barnet ut av hjemmet. Så forteller hun om akkurat den episoden. Og så sier hun det at når hun hadde lagt på meg, og gikk tilbake til middagsbordet, så sa hun til sin mann at hun har jobbet med det her i femten år. Og hun har aldri opplevd at en mor har ringt til henne. Med mindre det har vært for å avtale noe. Hun hadde aldri opplevd noen som har vært så redd, og så bekymra for en så liten ting. Så hun sa det til mannen sin at "den ungen der, den får mye mer kjærlighet enn det den trenger" (ler). (Mor 2, 46:20 – 52:11)

For informanten oppstår vendepunktet i det den sakkyndige deler sin private opplevelse og hva hun formidlet til mannen sin over middagsbordet i etterkant av telefonsamtalen. For



kvinnen framstod den sakkyndige som et menneske som ikke var der for å ødelegge familielivet hennes, men som «en helt vanlig person som også har følelser» (Mor 2, 52:32 – 56:56). For kvinnen ble dette helt avgjørende for hennes tillit til, og videre samhandling med barneverntjenesten, noe som igjen åpnet for at hun tok imot hjelp fra barnevernet knyttet til å skjerme datteren fra barnefarens rusmisbruk.

Felles for historiene om vendepunkt der man treffer «den ene», er at informantene har opplevd seg sett, hørt og forstått i en svært vanskelig livssituasjon. I denne opplevelsen av å bli sett ligger det implisitt å bli sett som det mennesket man er, og de behov man uttrykker og trenger støtte og hjelp i forhold til. Informantene i prosjektet beskriver egenskaper ved personer de har møtt i barnevernet som de opplever å ha blitt sett, hørt og anerkjent av.

### **6.3.5 Vendepunkt i synet på barnevernet ved akutte hendelser og tvangsvedtak**

I intervjuene fortalte noen av foreldrene om enkelte hendelser knyttet til samhandlingen med barnevernet som hadde ført til begrensninger både når det gjaldt relasjonen til barnevernet, men også deres egne utviklingsmuligheter. Dette var hendelser der barnevernet hadde benyttet sine mest inngripende intervensjoner i familiene. Barneverntjenesten har etter lov om barneverntjenester (1992) anledning til å benytte tvang gjennom å plassere barn utenfor hjemmet. Datamaterialet forteller at tvang, hjemlet i forskjellige paragrafer i barnevernloven, har vært benyttet ovenfor flere av familiene i prosjektet. Syv av foreldrene i prosjektet forteller om opplevelser der barneverntjenesten har gjennomført undersøkende samtaler med barna uten foreldrenes viten, eller for foreldrene overraskende akuttvedtak.

Barneverntjenestens er gitt rett til å gjennomføre samtaler med barn i enerom, eller å bringe barn til undersøkelse dersom det foreligger mistanke om overgrep, med hjemmel i lov om barneverntjenester § 4-3, 5. ledd<sup>36</sup>. Barneverntjenesten kan også, med hjemmel i lov om barneverntjenester § 4-6, 2. ledd<sup>37</sup>, fatte midlertidige vedtak om å plassere barn utenfor hjemmet dersom det er fare for at barnet blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. I denne gruppen av foreldrene har jeg plassert én informant som har gjennomgått fylkesnemndssak om omsorgsovertakelse etter lov om barneverntjenester § 4-12, samt én

---

<sup>36</sup> Lov om barneverntjenester § 4-3, 5. ledd: «Barneverntjenesten, og sakkyndige som den har engasjert, kan kreve å få samtale med barnet i enerom. Hvis det foreligger mistanke om at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, jf. § 4-12 første ledd bokstav c, kan barneverntjenesten gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller til annet sted for undersøkelse.»

<sup>37</sup> Lov om barneverntjenester § 4-6, 2. ledd: «Er det fare for at et barn blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan barnevernadministrasjonens leder eller påtalemyndigheten uten samtykke fra foreldrene umiddelbart treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet.»

informant som har vært beskrevet av barneverntjenesten som en § 4-12-sak uten å ha fått ytterligere informasjon om hva en slik kategorisering innebærer.

For samtlige syv informanter har disse hendelsene knyttet til barnevernets vurderinger og avgjørelser om alvorlige intervensjoner ført til et erkjennelsesmessig vendepunkt i foreldrenes syn på, og tillit til barneverntjenesten. Denne erkjennelsen ser ut til å inneholde en ny oppfatning av barnevernet hos informantene, der barnevernets maktutøvelse overskygger barnevernet som hjelpeinstans. For alle informantene dette gjelder har hendelsene ført til et nytt og negativt syn på barneverntjenesten, og for noen av informantene utviklet seg til frykt for barnevernet.

Analysen av dette vendepunktet har gitt resonans til egen praksiserfaring. Som tidligere saksbehandler i barnevernet har jeg gjennomført både akuttvedtak, deltatt under politiavhør av barn uten foreldrenes samtykke, og gjennomført omsorgsovertakelser både på administrativt og operasjonelt nivå. De erfaringene foreldrene forteller om i narrative er gjenkjennbare fra egen praksishistorie. Resonansen til min egen praksis har ledet til kritisk refleksjon rundt distinksjonen mellom praksiserfaringer og forskerblikk. Parallelt har måten informantene har konstruert narrative på vært til nytte når resonansen til praksis har vært sterk. Dette tenker jeg har sammenheng med at narrative er fortalt til meg som forsker og vektlegger på kronologi og årsakssammenhenger.

### **Barnesamtaler uten foreldrenes viten, gjennomført etter § 4-3, 5. ledd**

To av informantene forteller om hendelser der barneverntjenesten har tatt initiativ til samtaler med barna i familien uten at foreldrene har blitt informert i forkant. Den første informanten forteller om en barneverntjeneste som oppsøker barnet på skolen etter at barnet har fortalt om en hendelse i hjemmet ved leggetid, den andre informanten forteller om hvordan politiet benyttet barneverntjenesten til å hente inn to barn til dommeravhør. Felles for disse historiene er en bakenforliggende mistanke om at barna utsettes for, eller har vært utsatt for seksuelle krenkelser eller overgrep fra nære familiemedlemmer. Den første informanten forteller at familien er naturister, og at familien har vært åpen om dette ovenfor de instansene som har hatt med barna å gjøre:

Far 1: Og så ble det vel snakket om det og greier. Og så var det helse.. Nå husker jeg ikke rekkefølgen da, men det var en gang på skolen og skjønner du. For vi har jo vært åpne om det både i barnehagen og på skolen og si ifra at "Ja, hvis dem sier det så er det helt riktig for vi bader nakne". Men da var det helsestasjonen

først, så hadde dem vel disse her terapeutene der hadde, hadde.. Har da sendt en bekymringsmelding til barnevernet. Jeg husker ikke helt hva som stod i den, men det var noe om at da var pappa naken eller et eller annet. Eller sånn og sånn. Og like var det også, hadde dem jo fått en bekymringsmelding i fra skoleverket for da hadde jo.. Og det er jo også litt sånn, synes jeg, litt skremmende også. Med i forhold til.. Ellers i verden så, sånn som for eksempel hvis det er politiet så skal jo dem løse saker på lavest mulig nivå. Det gjør dem ikke i forhold til barnevernet. Da skal man slå det opp fort og gæli'. Og lage masse bølger og greier i et vannglass. For så å finne ut at det ikke er noenting. (Far 1, 15:59 – 18:02)

Informanten forteller at helsestasjon og skole har reagert med bekymringsmelding på at foreldrene er naturister, og på en hendelse som den eldste datteren hadde fortalt på skolen rundt en leggesituasjon. Informanten beskriver lærerens og barnevernets reaksjon på følgende måte:

Far 1: Så spør lærerinna sånn og sånn. "Jo, nei pappa sitter..", for da delte jentene mine rom. Så da sitter pappa på sengekanten hennes, for det at hun minste sover øverst. Så bøyer jeg meg over, så jeg ligger på skrått over henne. Og da når hun sier det så sier hun bare at "Pappa ligger over meg". (pause) Og da går det sikkert et eller annet.. Kortslutninger i hodet på den lærerinna. Med tanker på at hun vet da også at pappa er naturister og greier og sånn. (pause) Og så sender hun bekymringsmelding, og så kommer det en sånn blålystrykning omtrent. Med to peda.. Barnevernspedagoger. Ut og kryssforhører jenta [navn fjernet av forfatter] (Far 1, 18:38 – 19:24)

*Int.: Men tenker du sånn, at.. Bare for å sjekke at jeg har forstått deg. At alarmen går for fort?*

Far 1: Mmm.

*Int.: Ja. Mm..*

Far 1: Og spesielt i forhold til når du blir enslig pappa med to jenter, eller.. Ja, i det hele tatt, det er kjempeskummelt når en mann er naken. (Far 1, 22:35 – 22:46)

Informanten forteller videre at han mener læreren kunne ha stilt kontrollspørsmål, og mener det samtidig det er legitimt at det sendes bekymringsmeldinger dersom man mistenker at barn utsettes for overgrep. Allikevel opplever han at skolen har dratt inn «ukjente personer med blålyspreg», og laget storm i et vannglass. Informanten forteller videre at han synes det er vanskeligere for en mann å ha døtre som ønsker overnattingsbesøk av venner, enn om barna hans hadde vært gutter. Denne farens forhold til hjelpeapparatet, og hva han kan gjøre og ikke gjøre i forhold til døtrene, ser ut til å ha blitt vanskeligere etter hendelsen der datteren ble tatt inn til samtale med barneverntjenesten uten at han var informert om dette på forhånd.

*Int.:* Og så lurer jeg på: Er barnevernet.. Samarbeider du med barnevernet i dag?

Far 1: (pause) Jeg er.. Vi er fortsatt med i barnevernet. Ja.

*Int.:* Ja. Og da merker jo jeg det, at nå bruker jeg feil ord. Har barnevernet fortsatt kontakt med deg?

Far 1: Ja. (Far 1, 23:02 – 23:14)

Når informanten i intervjuet får spørsmål om samarbeidet hans med barneverntjenesten, må jeg som intervjuer korrigere språket. Informanten opplever sannsynligvis ikke kontakten med barnevernet som et samarbeid, men svarer bekreftende på at han på intervjutidspunktet har *kontakt* med barneverntjenesten.

Den andre informanten som forteller om en liknende opplevelse, er en mor med to barn som ble hentet inn til dommeravhør uten at kvinnen ble informert om dette på forhånd. Kvinnen forteller ikke spesifikt om bakgrunnen for dommeravhøret i intervjuet, men knytter det til en overgrepshistorie som slektninger av henne tidligere har vært mistenkt for. Kvinnens fokus rettes i hovedsak mot opplevelsen av å ha mistet kontrollen over barnevernets handlinger, og å ikke være i posisjon til å trygge barna:

Mor 8: Så det var derfor ungene mine ble hentet på skolen og kjørt til [stedsnavn fjernet av forfatter] på Barnehuset. I dommeravhør. Uten om at jeg visste det. For de ble hentet klokka halv tolv. Jeg fikk vite dette når klokka var ett. Og de var ikke hjemme igjen før klokka fem på ettermiddagen. (Mor 8, 12:28 -13:15)

*Int.:* Hvis du.. Hvis du skulle kunne si noe til barneverntjenesten om håndteringen av den saken, hvordan det var for deg og hvordan de burde håndtert det?

Mor 8: Ee.. Jeg skulle si at det var ikke hun som bestemte det. Det var politiet som ringte hit og bestemte det. Så det var liksom ikke dem.

*Int.:* Nei. Hva tenker du om et sånt svar?

Mor 8: (pause) Jeg synes at jeg kunne fått vite det. At jeg selv kunne kjørt ungene inn. At jeg kunne ha sittet på venteværelset. At dem hadde hatt meg der. (pause). Det hadde vært lettere for meg, og lettere for ungene. Dem hadde visst at jeg hadde vært der. (Mor 8, 15:43 – 16:31)

For denne moren har hendelsen med barnevernets inngripen ført til et vendepunkt der kvinnen lever med stadig frykt for at barnevernet skal ta fra henne barna. Kvinnen forteller at hun har vært engstelig for barnevernet tidligere også, men at akkurat denne hendelsen har ført til at hun har følt for større kontroll over livssituasjonen til seg selv og barna. Blant annet kjører og henter hun barna på skolen hver dag, til tross for at det kun er syvhundre meter mellom skolen

og hjemmet. Dette fordi hun lever i frykt for at barnevernet på ny skal hente barna hennes på skolen uten at hun får beskjed om det:

*Int.:* Har noe av den kontakten og det du har opplevd sammen med barnevernet gjort at du har følt på nye bekymringer? Og begrensninger i livet ditt?

Mor 8: (pause) Hmm.. Nei. Men jeg føler det at.. Hun sier det at "Slapp av, det går bra", liksom, "Skal ikke ta ungene dine". Men jeg går alltid og tenker liksom at.. Jeg er sikker at dem tar ungene mine en dag.

*Int.:* Ja.. (pause) Den slipper ikke?

Mor 8: (Lang pause) Nei.. (hvisker) (Mor 8 24:41 – 25:18)

(..)

*Int.:* Men.. Hvordan, hvordan takler du det? Og hvordan overlever du som mamma når du går med den frykten?

Mor 8: Nei, si det du. Det går bra. Den største frykten min er å levere ungene på skolen om morgenen.

*Int.:* Fordi?

Mor 8: Jeg er redd for at dem blir tatt (gråter)

*Int.:* Ja. Var det også derfor du var veldig opptatt av at du måtte være tilbake etter dette intervjuet for å hente de?

Mor 8: Ja, huff (hulker) Jeg henter dem hver dag. Dem har sjuhundre meter til skolen, men..

*Int.:* Men du bringer og henter?

Mor 8: (Nikker bekreftende) (Mor 8, 25:43 – 26:22)

For begge informantene har barneverntjenestens intervensjon ved å benytte retten i lov om barneverntjenester § 4-3, 5. ledd, og gjennomføre samtaler med barna i familiene uten at foreldrene har blitt informert om dette, ført til en skepsis til barneverntjenestens intervensjoner. Denne skepsisen preger synet på barneverntjenesten, og preger foreldrenes holdning og opplevelse av samarbeid med barnevernet. Den første informanten ønsker ikke å betegne kontakten med barnevernet som et samarbeid til tross for at familien har høy grad av kontakt med tjenesten, den andre informanten lever i konstant frykt for at barnevernet når som helst kan hente barna hennes.

## Akuttvedtak

To andre informanter i utvalget forteller om hendelser der barnevernet har fattet akuttvedtak etter lov om barneverntjenester § 4-6, 2. ledd vedrørende barna deres. Det ene barnet var seks uker gammelt på vedtakstidspunktet, det andre barnet var en ungdom på fjorten år. Begge barna ble plassert i beredskapshjem etter akuttvedtaket. Det yngste barnet ble videre plassert i fosterhjem etter omsorgsovertakelse i fylkesnemnda, tenåringen ble tilbakeført til hjemmet dagen etter akuttvedtaket. De to historiene, og de to akuttvedtakene er begge svært forskjellige både hva gjelder kontekst og faglig begrunnelse for vedtaket. Allikevel utgjør disse hendelsene vendepunkt knyttet til hvordan foreldrene opplever tillit til, og tilfredshet med barneverntjenestens arbeid i ettertid.

Den ene moren opplevde at barneverntjenesten fattet akuttvedtak vedrørende hennes seks uker gamle datter mens hun og datteren var plassert i et barne- og familiesenter. For denne informanten kom akuttvedtaket som en overraskelse da barneverntjenesten oppsøkte henne på institusjonen. Kvinnen hadde ikke fått beskjed om at barneverntjenesten ville gripe inn akutt, men forstod at noe var i ferd å hende da barneverntjenesten ankom institusjonen på kveldstid en helligdag i jula:

Mor 5: Dem hentet.. Barnevernet kom, det var en julekveld, i desember en gang. Jeg husker ikke hvilken dato det var. Men det var i desember. Da kom dem på gårdsplassen der og hentet datteren min. Og telefonen hadde ringt på dagen når vi satt og spiste grøt alle sammen. Og da skulle dem prate med meg etterpå. Og det gjorde dem aldri. Helt til jeg hadde lagt henne for kvelden, da kom det en bil på plassen. Og så gikk jeg inn og spurte, for jeg skjønnte ikke.. For det var en rød dag. Så jeg skjønnte ikke hvem som kom hit på besøk. Og vi, de som hadde, har besøk, da. De pleier som regel å komme på dagtid. Ikke kvelden, etter at unger er lagt og sånne ting. Så jeg skjønnte at, her var det et eller annet. Og da hentet dem, da pratet jeg med noen der. Og da var det flere som sa: "Har du ikke fått beskjed?" "Nei, jeg har ikke fått noe beskjed i det hele tatt." Og da var det møte med barnevern og familiesenteret jeg bodde på. Og meg selv da. Og da.. Jeg klarte ikke å være inne på det møtet, for jeg skjønnte hva som kom til å skje. Når dem kommer på en rød dag. Så skjønnte jeg jo det. (Mor 5, 12:52 - 18:34)

For denne kvinnen rettes mistilliten i første omgang mot barne- og familiesenteret som institusjon, og hvordan institusjonen behandlet henne og informasjonen de satt på relatert til barneverntjenestens beslutning om akuttvedtak. Informanten forteller videre at beboerne ved institusjonen gradvis hadde opparbeidet mistillit til de ansatte ved institusjonen etter hvert som de var vitne til at barneverntjenesten fattet akuttvedtak og plasserte barn i beredskapshjem. Da kvinnen ble gravid for annen gang hadde hun flyttet til en ny kommune.

Denne kommunen ville plassere kvinnen i barne- og familiesenter, og foreslo den samme institusjonen som hun hadde vært på da hun fikk sitt første barn. For kvinnen ble dette en umulig situasjon fordi hun hadde mistet tilliten til denne institusjonen:

Mor 5: For jeg sa det at "Kommer jeg tilbake til samme sted nå. Er det ikke noen andre steder som er ledige nå, og det er kun dem, så kan dere likeså godt ta ungen min nå. For da er det ikke noe vits i at jeg drar dit. For å leve sammen med han i et par uker. Og så skal dere ta han. Uansett. Jeg føler at jeg bare kan legge han i armene deres nå så kan dere reise." (Mor 5, 1:06 – 1:07)

En annen av informantene som har opplevd vendepunkt i relasjonen til barnevernet ved gjennomføring av akuttvedtak, er en kvinne med en fjorten år gammel datter. Kvinnen forteller at hun har hatt oppfølging og hjelpetiltak rettet mot alle sine fire barn siden første barn ble født, og har derfor mer enn tjue års erfaring med hjelpetiltak fra barnevernet knyttet til egne barn.. Kvinnen uttrykker høy tilfredshet med barnevernet og den hjelpen hun har mottatt, og har lite negativt å utsette på barneverntjenesten med unntak av en episode der barneverntjenesten fattet akuttvedtak vedørende tenåringsdatteren og plasserte henne i beredskapshjem:

Mor 9: Det har vært greit selv om det har vært mye møter, og brev og.. Bekymringsmeldinger og.. Ja. Men jeg har egentlig ikke noe dårlig erfaring med barnevernet egentlig, bortsett fra det som skjedde her for.. Tre måneder siden, var det vel?

....

Mm. Nei, altså det.. Hun på fjorten, hun er jo her på jevnlig samtaler. Jevnlige, hver annen, tredje uke. Nei, så hun skulle på samtale, og da var det sånn når hun kommer så ville hun ikke hjem. Hun ville ikke til besteforeldre, som bor på [stedsnavn fjernet av forfatter]. Hun ville ikke til faren sin. Og da stilte de her som jobber her: "Ja, hva gjør vi nå?". Og.. Dem ringte meg og sa dette der, og så.. Skulle dem ringe opp igjen etterpå, og da fikk jeg beskjed om at da plasserte dem henne i sånn beredskapshjem. (Mor 9, 6:36 – 8:19)

Kvinnen forteller at denne hendelsen har endret noe av synet hennes på samarbeidet med barneverntjenesten. Hun forteller at hun spesielt må følge med på hva som skjer med jenta når hun er på skolen fordi skolen kan melde bekymring til barneverntjenesten. Det tillitsfulle forholdet som kvinnen har hatt til barnevernet i mer enn tjue år, framstår som mer sårbart i lys av at kvinnen nå føler på en større usikkerhet for hva som kan skje dersom barneverntjenesten mottar nye bekymringsmeldinger:

Mor 9: Ja. Altså, hun på fjorten. Når dette her skjedde. Så føler jeg vel at jeg har dem litt.. På, for å si det sånn, på nakken. I forhold til.. Ja, hvis jenta [navn fjernet av

forfatter] skulker skolen, som hun har gjort noen ganger, faktisk. Og da tenker jeg at: "Å! Hva sier barnevernet til det?", liksom. Jeg må hele tiden, føler at jeg passer litt ekstra på jenta [navn fjernet av forfatter] for at hun skal ikke gjøre noe tull. På en måte.

*Int.: Er det fordi at de følger med på det som skjer? I større grad nå enn det de har gjort tidligere?*

Mor 9: Ja, jeg føler det i hvert fall sånn. (pause). Så det tar litt ekstra energi, det. Det gjør det.

*Int.: Ja. Når du.. Når du passer litt ekstra på jenta di nå, hvem er du tenker følger med på hva som skjer?*

Mor 9: (pause) Nei, både skolen og barnevernet egentlig. At hvis.. Altså, hun er ikke så veldig glad i norsktimer, eksempel. For det hun er.. Hun er ikke den som går opp i klassen og leser høyt og.. Den biten der. Så hun har vært borte fra noen norsktimer på skolen. Og da tenker jeg at "Å, da kontakter jo skolen barnevernet". Og så.. Men jeg har ikke.. Jeg har ikke hørt noe.

*Int.: Men det er den følelsen som er der?*

Mor 9: Mmm. (Mor 9, 18:47 – 20:17)

Begge informantene forteller om å ha mistet tillit til barnevernet som hjelpeinstans etter å ha opplevd gjennomføring av akuttvedtak fra barnevernets side. I tillegg forteller de begge om en erfaring av å ikke vite hva som er god nok omsorg for barnet, eller for andre barn i familien, i ettertid av akuttvedtaket. Lov om barneverntjenester § 4-6, 6. ledd<sup>38</sup> pålegger barneverntjenesten å løpende følge med på barnets og foreldrenes situasjon, og vurdere om det er nødvendig med endringer eller ytterligere tiltak for barnet. § 4-6, 4. ledd<sup>39</sup> pålegger barneverntjenesten å sende begjæring om tiltak<sup>40</sup> snarest, og senest innen seks uker etter dato for akuttvedtaket. Dersom barneverntjenesten ikke sender inn slik begjæring om tiltak til fylkesnemnda innen fastsatt frist, faller akuttvedtaket bort og barnet skal tilbakeføres til foreldrene. Denne bestemmelsen reguleres av lov om barneverntjenester § 4-6, 5. ledd<sup>41</sup>. Begge informantene beskrivelser kan tolkes som at de har havnet i et «vakuum» etter barneverntjenestens akuttvedtak, der de ikke vet hvordan de skal forholde seg som

---

<sup>38</sup> Lov om barneverntjenester § 4-6, 6. ledd: «Etter at det er truffet midlertidig vedtak i en akuttsituasjon, skal barneverntjenesten løpende følge med på barnets omsorgssituasjon og utvikling. Barneverntjenesten skal vurdere om det er nødvendig med endringer eller ytterligere tiltak for barnet. Barneverntjenesten skal også følge med på foreldrenes situasjon. Barneverntjenesten skal kort tid etter at vedtak er truffet, kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldrene ønsker det, skal barneverntjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser.»

<sup>39</sup> Lov om barneverntjenester § 4-6, 4. ledd: «Er det truffet vedtak etter annet ledd, skal begjæring om tiltak som nevnt i § 7-11 sendes fylkesnemnda snarest, og senest innen seks uker, men innen to uker hvis det gjelder tiltak etter § 4-24.»

<sup>40</sup> Begjæring om omsorgsovertakelse etter lov om barneverntjenester § 4-12.

<sup>41</sup> Lov om barneverntjenester § 4-6, 5. ledd første setning: «Dersom saken ikke er sendt til fylkesnemnda innen fristene som nevnt i fjerde ledd, faller vedtaket bort.»



omsorgspersoner videre. Denne erfaringen foreldrene har gjort kan tolkes som et brudd på § 4-6, 5. ledd, som i tillegg til å pålegge barneverntjenesten å følge situasjonen til både foreldre og barn, også pålegger barnevernet å tilby foreldrene veiledning og oppfølging, samt formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser.

### **Omsorgsovertakelse**

En av informantene forteller om hvordan opplevelsen av prosess i fylkesnemnda ble et vendepunkt i forhold til informantens relasjon til barneverntjenesten. Kvinnen kom første gang i kontakt med barneverntjenesten i forbindelse med at de to eldste barna hennes viste atferdsproblematikk i skolesammenheng. Informanten forteller om et turbulent forhold til barnefar, og at foreldrene benyttet seg av oppdragervold. Kvinnen beskriver den eldste datterens barndom som tøff, og da jenta kom i tenårene ble hun aggressiv og truende. Etter å ha forsøkt forskjellige plasseringer i slekt og nettverk ba til slutt informanten barnevernet om hjelp for datteren et annet sted. Både kvinnen og datteren ønsket, og samtykket til plassering utenfor hjemmet. Lov om barneverntjenester § 4-4, 6. ledd åpner for at barneverntjenesten kan formidle plass i fosterhjem eller institusjon som frivillig hjelpetiltak. Til tross for samtykke valgte barneverntjenesten å fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda etter § 4-12. I henhold til lov om barneverntjenester § 4-4, 6. ledd bør barneverntjenesten vurdere om det skal vedtas omsorgsovertakelse framfor frivillig plassering dersom det forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg. Datteren hadde på dette tidspunktet fylt femten år, og hadde fulle partsrettigheter etter lov om barneverntjenester § 6-3, 2. ledd. Datteren fikk dermed fullt innsyn i sakspapirene, noe moren mener datteren burde vært forskånet for.

Mor 6: Dette her for eksempel at den saken måtte gjennom den fylkesnemnda da. For at hun skulle få en fosterhjems plass. Nå slapp vi heldigvis selve rettssaken, men allikevel så fikk vi hver vår sånn bunke bevis på at hun måtte i fosterhjem, da. Av ymse.. Mye bevis på ting som var ille, ikke sant da. Ting som ikke var bra. Jeg mener, når jeg som mor sier at: "Hallo! Jeg klarer ikke lenger." Så skulle det egentlig være bevis nok. Men hvem, hvem sier vel det hvis det ikke er en grunn for det?

*Int.: Men hva var begrunnelsen for at det måtte i nemnda for at hun skulle få fosterhjem da?*

Mor 6: Nei, for sånn var det. Jeg var.. Jeg tok det jo opp. (gråter) Tok det jo opp her med leder og hennes saksbehandler, men.. Jeg fikk jo bare til svar at sånn var det. Og jeg klagde vel og til Fylkesmannen tror jeg da. Men der, de behandler jo bare ut ifra om det er regelbrudd, ikke sant. Men det, da mener jeg det er reglene der er noe galt med, da. Når alle skal gjennom en sånn mølle. Det var ikke sånn at jeg kjempet imot. Jeg satt ikke å tviholdt på henne og påstod at alt

var bra hjemme heller, jeg. Det var jo tvert imot fram at.. Tvert imot fram at her går det på trynet, vi trenger hjelp. Og da.. Og hun som var over femten år den gangen, var passert femten. Hun.. Da hadde tilgang på den saksbunken hun også, ikke sant? Så hun satt og leste alt som var feil tatt ut ifra enhver sammenheng, og.. Side opp og side ned med negativt dritt. Om meg og oss og,, Så det ble et sånt forferdelig negativt fokus, synes jeg. Unødvendig mye negativt fokus, og.. (pause, begynner å gråte) (Mor 6, 49:20 – 53:43)

Informanten beskriver en opplevelse av krenkelse og fornedring når hun og datteren leste gjennom barnevernets dokumentasjon på at omsorgsovertakelse var nødvendig for å at datteren skulle plasseres i fosterhjem. Informanten er opptatt av at hun allerede hadde bevist at hun hadde behov for hjelp, og at hun hadde mistet kontrollen på hjemmesituasjonen. For informanten ble det et vendepunkt i forhold til opplevelsen av barneverntjenesten arbeid, fra hjelpeinstans til en instans som krenket henne og fratok henne foreldrestatus:

Mor 6: Sånn generelt så har jeg følt mye på at.. Man blir liksom sparket når en ligger nede. (pause) Og fordømt og bortvist, som forelder til evig tid. Han sa det han sjefen her en gang at, de som trøstet med meg da at.. At, jeg er jeg er mora og vil alltid være mora (pause). Men det følte ikke sånn. Altså i praksis så ble jeg ikke behandlet sånn. (pause, gråter) Og det har gjort denne saken, i hvert fall med henne som trengte et nytt hjem.. Den saksbehandlings.. Den måten saken ble behandlet på, måten jeg har blitt møtt på i ettertid. Som den som sitter igjen, det har gjort denne saken ti ganger verre enn den trengte å være. Jeg trodde jeg hadde nådd bunnen når jeg ba om fosterhjem, men det hadde jeg ikke (gråter) Det var fornedringen i etterkant, i kjølvannet som var.. Det var det verste for min del. Og de sier det er fokus på ungen, men det er ikke noe.. Det er ikke noe alt.. Jeg tenker at alt er en helhet. Jeg ser ingen.. Jeg ser ingen fordel for ungen å bli nedøst med beviser på at hvor ille forhold, altså ille moren hennes har vært. På en måte, altså (puster tungt). Sånne beviser som er fabrikkerte. Visse sannheter stod det sikkert der, men det er så mye som er tatt ut ifra sammenheng, og diverse uttalelser fra den ene og den andre som ikke alltid er sant en gang, ikke sant. Og der kommer.. Ligger som et sånt bevis på at hun må i fosterhjem, da. Så liksom.. Ja, sånn overfor både henne som en ungdom, og for meg som mor, så unødvendig mye negativ, unødvendig negativ framstilling. Ensidig negativ framstilling av det hele. Og en sånn bortvising etterpå, om at når du først har.. Når du først skal ha ungen din i fosterhjem så kan du bare holde deg unna, liksom.

*Int.: Er det sånn at man nesten.. Mister status som mamma?*

Mor 6: Ja ja. Som menneske! (Mor 6, 53:50 – 57:46)

I dette tilfellet kan det selvfølgelig diskuteres om det var nødvendig av barneverntjenesten å fremme sak om omsorgsovertakelse etter § 4-12 når både mor og datter samtykket til

plassering i fosterhjem etter § 4-4, 6. ledd. Jeg har ikke hatt tilgang til dokumentene i saken, og kan derfor ikke diskutere dette aktuelle tilfellet. Imidlertid kan det utledes en problemstilling til videre diskusjon fra denne informantens historie; en problemstilling som knytter seg til denne kvinnens opplevelse av krenkelse ved barnevernets ytterligere bruk av makt, selv om både foreldre og barn samtykket til tiltak.

#### «Å nærme seg en §4-12-sak»

To av informantene forteller om opplevelsen av å stå i en barnevernkontekst som befinner seg i grenseland mot å være en § 4-12- sak<sup>42</sup>. For disse informantene handler vendepunktet om oppdagelsen av at barneverntjenesten vurderer sakene deres opp mot § 4-12, og hvordan denne oppdagelsen fører til mistillit og frykt for barneverntjenesten.

Den ene informanten forteller at hun først kom i kontakt med barneverntjenesten da hun sykmeldte seg fra jobben sin i en barnehage på grunn av depresjon. Barneverntjenesten foreslo barne- og familiesenter som tiltak for kvinnen og barnet i første møte, noe kvinnen ikke ønsket. I stedet ble det opprettet avlastning som hjelpetiltak, og fra barneverntjenestens side oppfattet kvinnen at dette ble oppfattet som «midlertidig fosterhjem»:

Mor 7: Og da snakket vi om for eksempel midlertidig fosterhjem hvis jeg skulle føle at jeg trengte det. Men så var det liksom rundt grøten. For jeg saksbehandleren sa til meg at "Vi vil ikke kalle det et fosterhjem. For det er ikke et fosterhjem." Noe jeg på en måte har tenkt da, ok. Fordi det er ikke sånn og sånn. Jeg husker ikke akkurat hva de sa, men det ble liksom rundt grøten. Det var liksom ikke, det var ikke fosterhjem så jeg skulle ikke være bekymret for at det ble noe midlertidig fosterhjem. Men det skulle bare være for en periode. Men det ble jo etterhvert. Det var jo det det var hele veien. Og det var jo det fra starten. Men jeg fikk ikke ordentlig informasjon om hva dette var. Før jeg skrev under papirene, så stod det at det var midlertidig fosterhjem. (Mor 7, 1:14 – 8:23)

For denne informanten har forvirringen vært stor når det gjelder hvilke premisser barneverntjenesten har lagt til grunn for iverksetting av hjelpetiltak og hva barneverntjenesten har gjort av vurderinger rundt kvinnen og barnet. Informanten forteller videre at hun stod på §4-12, og forteller om forvirring knyttet til denne paragrafen i lovverket:

Mor 7: Det problemet som var også, var at når hun bodde i det midlertidige fosterhjemmet, når hun var der. Så var også barnevernet fryktelig på hennes side, følte jeg. Støttet henne opp med alt dem på en måte kunne gi. I forhold til økonomien deres. Og det at de støttet opp med at de sa til meg at: "Dette

---

<sup>42</sup> Omsorgsovertakelse

kommer du ikke til å klare." Det fikk jeg fra starten av. "Det her fikser du ikke. Det her ser dårlig ut" Og jeg stod på en.. Jeg husker ikke hva de sa, jeg.. Barnevernets paragraf.. Nei, 4-12 tror jeg jeg stod på. 4-4 er vel hjelpetiltak også er 4-12 hvor det begynner på bli.. Ja.

*Int.: Det er omsorgsovertakelse.*

Mor 7: Ja. Og det kunne jeg ikke forstå. Fordi at jeg følte: "Hvor er min hjelp oppi dette her?" Fordi at det var snakk om å sette henne i fosterhjem. Og jeg skjønnte.. Det var jo fordi at jeg skulle komme meg opp, dette her. Og jeg begynte å ta meg gradvis oppover, oppover, oppover. (Mor 7, 8:27 – 13:26)

Denne forvirringen både rundt begrepet midlertidig fosterhjem og hvilken paragraf i lov om barneverntjenester som kvinnen og hennes datter var «plassert på», førte til en frykt for hva barnevernet kunne komme til å gjennomføre av inngripen i familien:

Mor 7: Så jeg synes.. Jeg har følt meg veldig urettferdig behandlet. Veldig mye av barnevernet. Og bare det at dem begynte der med at dem gikk rundt grøten med det med.. At ikke det ble kalt det, det er.. Det het jo en ting, og det er jo en ting. Og det er jo det at det er midlertidig fosterhjem. Og det og skulle jeg ønske at fikk beskjed om med en gang. At det.. Dem pynta på det! For at jeg skulle velge det. Og fra jeg valgte så gikk det over til en fire-to.. Og når jeg fikk høre om det så ble jeg jo himla redd. For da tenkte jeg, dem kommer til å prøve seg nå. Nå kommer dem til å ta jenta mi. (Mor 7, 36:33 – 48:35)

Etter dette beskriver informantene samarbeidet med barnevernet som en ensom kamp mot tjenesten, der hun ikke kjenner sine rettigheter som mor. En liknende opplevelse beskriver en annen av informantene som også har vært presentert for barneverntjenestens vurdering av § 4-12 vedrørende sine barn. Kvinnen flyttet fra et land i Vest-Europa med sine fire barn til Norge i 2014. Kvinnen oppsøkte NAV med spørsmål om hjelp til husarbeid fordi hun lider av kronisk utmattelsessyndrom (ME) og hadde problemer med å ta seg av huset i tillegg til sine fire barn. NAV sendte kvinnen til barneverntjenesten, men fikk der beskjed om at barnevernet ikke kunne innvilge hushjelp som hjelpetiltak. Det ble iverksatt undersøkelse etter § 4-3 og informantene fikk innvilget foreldreveiledning som tiltak.

Mor 10: Undersøkelse, ja. Og det tok litt lenger tid og sånne ting, for de hadde.. Det var noe sykdom eller noe sånt så.. Eh.. Og så gjorde de.. "Ok, vi er bekymret". Det var det ordet hun første saksbehandleren brukte hele tiden. "Jeg er veldig bekymret." (ler) Nesten alt hun sa. Men.. Ja, så sa de at de skulle hjelpe meg. Men så fant jeg ut etter noen måneder at det ikke var veldig mye de kunne gjøre for å hjelpe meg, egentlig. Fordi egentlig trengte jeg hjelp fysisk hjemme. Og det finnes ikke her i [stedsnavn fjernet av forfatter] i hvert fall. Jeg hører at i andre kommuner har de forskjellige typer hjelp. Men i [stedsnavn fjernet av forfatter] kommune har de ikke så mye de kan gjøre for meg. I min situasjon.

Så fikk jeg en som veileder. For å hjelpe meg å være en bedre foreldre. (ler litt)  
Det var ikke egentlig det jeg trengte. (Mor 10, 8:41 – 11:34)

Informanten forteller at barneverntjenesten stadig mottok bekymringsmeldinger vedørende barnas trivsel og helsesituasjon fra skolen barna var elever ved. Kvinnen ble innkalt til møte hos barneverntjenesten, og ble gjort kjent med at barnevernet vurderte å fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda.

Mor 10: Egentlig at.. Fant jeg ut etter et år og et halvt, da tenkte jeg.. Fordi de.. De skulle ta barna. De skulle sende hele saken til fylkesnemnda. Uten grundig undersøkelse. Uten ny undersøkelse. Uten at de hadde snakket mer med barna, eller mer med meg. Eller andre foreldre eller lærerne eller noe sånt. Bare.. (knipser) Sånn.

....

Og folk tenker at barnevernet vet hva de gjør. Og at de gjør så mye for familiene. Og egentlig skjer det ikke noen ting. Men det er ikke alltid barnevernets feil. Det er også kommunene som ikke har hjelp nok. I for eksempel min situasjon. det finnes ikke. Så det, det er ikke.. Men det betyr ikke at hvis det ikke finnes hjelp, det betyr ikke at de må ta barna. Det er det.. Det er det som er poenget. Fordi når de sier at: "Nå kan vi ikke gjøre mer for deg, nå overtar vi omsorgen for barna." Det var det hun sa til meg. "Det er ikke mer vi kan gjøre for deg. Vi tror at du i framtiden kommer til å få problemer med barna, det er ikke sikkert du kommer til å klare omsorgen for de. Så vi overtar omsorgen for dem." (Mor 10, 16:42 – 20:31)

Kvinnen kontaktet etter dette advokat, og barneverntjenesten satte inn en ny saksbehandler som undersøkte saken på nytt. Saken ble ikke fremmet for fylkesnemnda. Informanten beskriver hendelsen som et traume, og har gitt fastlegen beskjed om at han ikke får dele informasjon om henne med barneverntjenesten. Informanten beskriver seg som kritisk og skeptisk til den norske barneverntjenesten, samtidig som hun i dag har tillit til den saksbehandleren som undersøkte saken hennes for andre gang.

#### **6.4 Foreldrenes framtidshåp**

I livshistorieintervjuene har jeg spurt om foreldrenes framtidshåp. Foreldrenes beskrivelser av framtidshåp gir viktig informasjon om et eventuelt gap mellom den situasjonen familiene befinner seg i og de ønsker foreldrene har for familien og barna. Foreldrenes beskrivelser av framtidshåp gir også viktig informasjon om eventuelle barrierer som forhindrer subjektivt opplevd utvikling og vekst for familiene. Foreldrenes framtidshåp kommer til uttrykk i intervjuene som moderate ønsker knyttet til levekår, helse og barnas framtid.

I intervjuene har jeg formulert spørsmål om framtidshåp gjennom det som kalles «mirakelspørsmål» innenfor løsningsorientert korttidsterapi og løsningsskapende samtaler (De Jong & Berg, 2005). Mirakelspørsmålet benyttet i terapeutisk kontekst tar utgangspunkt i at klienten spørres om hvordan verden vil se ut for den enkelte dersom det skulle skje et mirakel, og alle klientens problemer er løst. Stilles mirakelspørsmålet på riktig måte utfordrer dette klienten til å gjøre et tankesprang der fokus flyttes fra problemtenkning til løsningsorientert tenkning. I tillegg gir mirakelspørsmålet klienten tilgang til et ubegrenset antall mulighet, retter fokus mot framtid og et mer tilfredsstillende liv der problemene har opphørt å eksistere (De Jong & Berg, 2005, s. 101-102). Under intervjuene har jeg stilt foreldrene spørsmålet om hva som oppleves som et godt liv for dem. Deretter har jeg stilt en forenklet versjon av mirakelspørsmålet der jeg har bedt foreldrene se for seg hvordan livet vil se ut dersom jeg møter de om fem år og problemene deres har opphørt (se vedlegg 5, intervjuguide).

#### **6.4.1 Økonomi, utdanning og sysselsetting**

Flere av foreldrene svarte at en bedre økonomi ville vært et av svarene på et liv med færre problemer. Flere ønsket seg en trygg og stabil økonomi der de var uavhengige av økonomisk støtte fra det offentlige, og knyttet dette opp mot fremtidsønske om utdanning og sysselsetting.

En av foreldrene i prosjektet stod i en langvarig prosess angående søknad om uføretrygd. Kvinnen er trebarnsmor og er i søknadsprosessen avhengig av sosial stønad fra NAV. Hun opplevde å ha falt mellom flere stoler, og beskrev tilværelsen som en kontinuerlig kamp mot systemet. Denne morens beskrivelse av et godt liv innebar en trygg og forutsigbar inntekt, da hverdagen hennes bestod i en daglig kamp om å få økonomien til å strekke til:

Mor 3: Nei, så det.. Nei, så hadde det vært liksom sånn.. Det å kunne få lov til å leve så godt som alle andre. Med å slippe å tenke på at: "Oo, den krona der den må holde i en uke til." For jeg har ikke råd til å bruke den til noe, liksom. Og så heller gå sulten så barna dine kan spise. Men ikke vise de da, at du da liksom på en måte.. Bare ta litt mindre porsjon til deg selv, da. For du må jo spise sammen med de. Jeg mener at du liksom godt kunne tenke deg en SVÆR plate med mat fordi at.. Du har ikke spist frokost, du har ikke spist lunsj. Men du tok deg råd til å spise litt middag. Den er ikke kul. (Mor 3, 1:04 – 1:06)

Denne moren uttalte tydelig at «økonomi er alfa og omega». Hun fortalte videre at familien ikke hadde økonomi til ferieturer, og bursdagsdeltakelse for barna måtte hun stadig velge vekk. Hun hadde sjelden råd til julefeiring, og barna hennes hadde fått feire bursdagene sine

med venner hjem én gang hver seg. Kvinnen beskrev en livssituasjon der hun opplevde å få lite forståelse fra NAV relatert til den økonomiske situasjonen, og der hun ble pålagt av NAV å stramme inn økonomien ytterligere. Kvinnen fortalte at hun ved noen anledninger fikk økonomisk bistand fra barneverntjenesten til ferieturer, og til arrangementer barna skulle delta på, men opplevde det nedverdiggende å be om hjelp på denne måten.

En annen av foreldrene som også hadde en stabil og uavhengig økonomi som fremtidsønske, beskrev stresset rundt det å være avhengig av økonomisk støtte fra det offentlige på følgende måte:

Far 1: Og så.. Det er de statlige ytelsene: Sykepenger, arbeidsavklaringspenger og dagpenger. De er de tre som staten gir. Og lønn hvis du jobber der. Under der så er det sosialstønad. Og det er kommunalt. Og da faller du ikke lavere, kan du si. Og det er jo et stress som faktor i seg selv. For det.. Selv om det er stress nå å sende meldekort, kan du si, hver fjortende dag. Så er det peanøtter i forhold til det å måtte finne på, eller skrive ny søknad til kommunen hver måned. "Jeg trenger nye, sosiale..." I stedet for å lage et vedtak. Han lagde riktignok da på tre og tre måneder en periode, men.. Når du egentlig har en situasjon som tilsier at du ikke forandres akkurat i morgen. Så blir det slitsomt og stressende å prøve å finne på, jeg holdt på å si en plausibel grunn.. (Far 1, 1:20-1:21)

For denne faren var det å være økonomisk uavhengig med sysselsetting på dagtid et fremtidshåp. Denne mannen beskrev det å være økonomisk uavhengig som en situasjon der han slapp å være «opphengt av NAV og dems fengslende regler». Samtidig uttrykte mannen håpløsheten han opplevde ved sin egen situasjon, ved å beskrive den enkleste formen å få til å være økonomisk uavhengig innen fem år som «å vinne jackpot i et eller annet spill». Mannen var videre opptatt av sysselsetting, det «å ha noe fornuftig å gjøre på dagtid», og jobbet på intervjutidspunktet som frivillig der han hentet og kjørte ut mat tre dager i uken. Han hadde også deltatt i forskjellige former for frivillighetsarbeid i en årrekke.

Som mannen ovenfor var mange av foreldrene opptatt av sysselsetting som framtidshåp, både for egen del og for egne barns fremtid. En av mødrene i prosjektet hadde stått utenfor arbeidslivet storparten av sitt voksne liv. Til spørsmålet om et godt liv, og hvordan livet ville se ut om fem år dersom problemene hennes løste seg, svarte hun etter en tenkepause:

Mor 9: Da ser vel livet ut at.. Ungene har gått på skole og fått seg noe å gjøre. Egentlig. Og at.. Ja, at ungene har det bra og jeg har det bra. At jeg jobber. For jobb har det ikke vært mye av. (Mor 9, 21:34-22:02).

Denne kvinnen forteller også at høytider som jul må prioriteres ned, og vanlige tradisjoner som juletre kuttet ut fordi hun ikke har økonomi til dette. Kvinnen forteller også om hvordan hennes fjortenårige datter har vennet seg til å ikke kunne delta på aktiviteter sammen med jevnaldrende. Kvinnen beskriver en slik situasjon der datteren ønsket å gå på kino med vennene sine:

Mor 9: Ja. Nei, altså hun spurte senest på fredagen om hun kunne få penger til kino. Jeg sa: "Du må bare vente til neste uke for da kommer barne.. Barnebidraget". Og da... Det er ikke noe moro. Det er ikke det. Det er slitsomt. For det går jo også veldig på det.. På meg. På det psykiske. (Mor 9, 27:35 – 28:00)

Som flere av foreldrene peker også denne moren på hvordan dårlig økonomi og manglende tilknytning til arbeidslivet fører til utenforskap både for barnas del og eget vedkommende. For en del av foreldrene i prosjektet er derfor muligheten for å starte opp utdanningsløp i voksen alder et framtidshåp, da utdanning anses som grunnleggende for muligheten til fremtidig deltakelse i arbeidslivet. Dette ønsket uttrykkes sterkest blant de yngste informantene. Over halvparten av foreldrene som deltok i prosjektet uttrykte ingen planer om å ta opp, eller videreføre utdanningsløpet i voksen alder (videregående skole). Noen av disse foreldrene arbeidet i deltidsstillinger, mens andre kun konstaterte at de ikke hadde fullført utdanning utover grunnskole eller ungdomsskole. Én av kvinnene i prosjektet hadde en helt målrettet plan om å utdanne seg til barnevernpedagog, mens andre så utdanning som en del av framtidshåpet. En av foreldrene beskrev framtidssikten til utdanning som innen rekkevidde så snart det minste barnet fikk barnehageplass. Denne moren hadde avsluttet videregående i første klasse, og ønsket å fullføre videregående opplæring:

Mor 7: Nei, da håper jeg på en måte at jeg har kommet meg med... Kommet mye lenger enn det jeg har nå da. At jeg har.. Jeg har jo ikke utdanning. At jeg hadde kommet meg med det. Og det tenker jeg at jeg skal ta. Bare han kommer seg i barnehage. Så skal jeg.. For jeg droppet jo ut som seksten år gammel. (Mor 7, 1:10 - 1:12)

....

Så.. Så jeg håper jo da å få en utdanning etter hvert. Det er jo det jeg håper på. Bli ferdig med den. For jeg var ganske lei når jeg begynte på videregående. Så jeg begynte ett år og så hoppet jeg ut. Og det angrer jeg kjempe på i dag, for det at jeg har ikke kommet meg noen vei. Så da er jo det en stor ting om fem år, kanskje at jeg er ferdig utdannet som noe. Kanskje jeg har fått meg en god jobb. Og kanskje etter hvert kjøpe meg noe selv. For nå leier jeg jo. Og det er jo på en måte en.. Noe jeg virkelig ønsker da. (Mor 7, 1:10 – 1:12)



For denne kvinnen står utdanning sentralt når det gjelder tilgang til arbeidslivet og til en stabil økonomi. Den stabile økonomien vil videre kunne åpne muligheten for å komme seg ut av leiemarkedet og videre kjøpe seg egen bolig. En annen av foreldrene uttrykker et liknende fremtidshåp, og knytter utdanning, økonomi og eget bosted sammen i sitt resonnement:

Mor 5: Det ser ut til at.. Jeg og samboeren min har et annet sted å bo. Kanskje vi ikke bor her i [stedsnavn, fjernet av forfatter]. Har egen leilighet, barnevernet er ute av bildet. Det er.. Skole på begge. Vi er i fast jobb begge to. Utenom NAV. Står på egne bein. Det er et godt liv. Det er det planen er, fortsatt videre i hvert fall. Og målet. (Mor 5, 59:07 – 59:39)

Kvinnen forteller videre at hun har falt mellom to stoler, der hun ikke har krav på videregående utdanning, og heller ikke krav på voksenopplæring fordi hun er for ung. Denne kvinnen forteller at hun håper hun kan fullføre videregående skole på sikt, men slik hennes status er i dag når det gjelder rett til utdanning kommer hun seg ingen vei. Hun kommer seg «verken bakover eller forover».

Foreldrenes framtidshåp kan knyttes til Honneths (2007) begrep «det gode liv», der subjektets selvforståelse og muligheter for selvrealisering står sentralt som grunnleggende for opplevelsen av et godt liv. Foreldrenes beskrivelser av et godt liv inneholder imidlertid også ønsker av materiell karakter, der privatøkonomi spiller en stor rolle når det gjelder framtidsutsikter og opplevelse av trygghet. Fraser (2013a) beskriver sosial rettferdighet knyttet til rettferdig fordeling av økonomiske ressurser slik at mennesker gis tilgang til likeverdig deltakelse. Foreldrene beskriver situasjoner der de ikke opplever deltakelse på lik linje med andre, for eksempel ved å ikke kunne feire bursdager og høytider slik den store delen av befolkningen gjør. To av foreldrene beskriver også at mulighetsrommet for utfoldelse og deltakelse i samfunnslivet begrenses når familiens økonomiske situasjon begrenses til et minimum gjennom regelverket til NAV. Samtidig forteller flere av foreldrene at veien ut av den vanskelige situasjonen handler om å gjøre ferdig utdanningsløp, eller komme seg inn i arbeidsmarkedet. Inntektsgrunnlag kan endre seg gjennom perioder av livet, og svært mange barnefamilier opplever «periodefattigdom» enten relatert til småbarnsperioden eller ved plutselige inntektstap knyttet til å miste jobben eller ved samlivsbrudd (Frønes & Strømme, 2014). Foreldrene som har deltatt i prosjektet er imidlertid i en annen situasjon. For disse familiene har det lave inntektsnivået stabilisert seg over tid. Økonomisk marginalisering over tid for barnefamilier kan føre til at barna opplever sosial eksklusjon på arenaer de ferdes i det daglige. Svake økonomiske muligheter fører til mangel

på deltakelse i fritidsaktiviteter, og mangel på klær og andre viktige symboler som viser tilhørighet til jevnaldergruppa (Harju & Thorød, 2011). Den marginale økonomiske situasjonen kan lede til konsekvenser for barna relatert til likeverdig deltakelse (Fraser, 2013a), men også til selvforståelsen og opplevelse av krenkelse (Honneth, 2007) på grunn av sosiale eksklusjonsprosesser. Barstad (2016, s. 20) peker på at den mest utsatte gruppen for akkumulerte velfersproblemer er gruppen av personer som bare har grunnskoleutdanning, og at gruppen med enslige forsørgere peker seg spesielt ut som en gruppe med økonomiske vanskeligheter. Barnefattigdom i Norge kan forstås som et sammensatt fenomen, og begrepet rommer både materielle, sosiale og kulturelle dimensjoner (K. Hagen, 2017). Jeg mener imidlertid at den materielle, og økonomiske faktoren bør vies ekstra oppmerksomhet fordi den gruppen foreldre dette prosjektet favner befinner seg i en marginal økonomisk posisjon som får alvorlige konsekvenser for barna i familiene. Dette temaet diskuteres i kapittel 8.

#### **6.4.2 Helse og nære relasjoner**

To av foreldrene i prosjektet beskrev egen helseproblematikk som begrensende for egen livsutfoldelse og samvær med barna. Begrensningene ble i hovedtrekk beskrevet som mangel på energi og mangel på mulighet for å kunne følge opp barn og husarbeid. Den ene kvinnen, en trebarnsmor, beskrev et samboerskap gjennom femten år med en voldelig mann som hadde påført henne store psykiske skader. I tillegg stod kvinnen på intervjuutidspunktet på venteliste for operasjon knyttet til somatisk sykdom. Kvinnen beskrev et fremtidshåp om at operasjonen skulle bli vellykket slik at hun fikk mer energi. Denne energien ønsket hun å kunne kanalisere inn i samværet med barna:

Mor 1: Men.. I og med at jeg heller ikke er i form, så er det ikke så mye jeg orker! Og da.. Bli veldig fort sliten og sånt noe, så.. Jeg vet ikke, jeg.. Jeg kunne ønsket meg litt mer energi. Det kunne jeg gjort. (..) Gjøre som jeg gjorde før. Ta med ungene mer ut i skogen, og.. Kunne bake litt og.. Eeh ... Ja, litt mer rengjøring hjemme kanskje. Det, det er ikke noe verre.. enn det du ser andre steder, altså hjemme. Det gjør det. Men.. Jeg har kanskje litt støv på hjernen, at.. (latter) (..) Da ville jeg først og fremst brukt mer tid på å ta med ungene mer ut. Sånn som vi gjorde før. Også.. Bake mer med dem, og.. Sånne ting. (Mor 1, 31:00 – 31:51)

Kvinnen fortalte videre om gjentatte belastninger knyttet til en barnefordelingssak angående det mellomste barnet på fjorten år. Kvinnen uttrykte et fremtidshåp om at faren til de to eldste barna ville la henne og barna være i fred. Hun uttrykte videre et fremtidshåp om å beskytte

sønnen fra farens voldelige atferd og å gjenoppbygge relasjonen til sin eldste datter som hadde brutt kontakten med henne til fordel for barnefaren:

Mor 1: Ja. Det måtte være at jeg vinner rettssaken. Så at sønnen min da slipper å være der oppe. Han er fjorten år, og han vil treffe pappen sin. Men jeg vet at det er ikke bra for han. På sikt. For han blir dratt opp i mye dritt. Og han er.. Lett påvirkelig. Han er tenåring, fjorten år. Og.. da er han i puberteten og utvikling, og.. Lett for å komme borti ting. Som han må beskyttes for. Så jeg håper jeg vinner den, til tross for at han vil dit. Så jeg må beskytte han derfra. Og at.. vi da får fred etterpå. (Mor 1, 32:41 – 33:54)

....

Og at han ikke ødelegger [Fjernet navn, forfatter] sønnen min. Eller vår, da. Sånn som han har gjort med datteren vår. For hun tok kontakt med han når hun var atten. Og flyttet hjemmefra. I dag er hun bort vekk fra meg. Hun er hos han. Eller.. har kontakt med han, da. Og sånn ting. Så jeg mistet ikke henne til barnevernet, det gjorde jeg ikke. Jeg hadde henne fram til hun var atten, nitten år. Men.. da tok hun kontakt med han. Da var han bra nok. Og han manipulerer henne til at alt som har vært, det var min feil. (..) Også har jeg blitt bestemor til en liten gutt på to år. Som jeg heller ikke ser. For han er jo hennes barn. Så at.. Hun og kan få opp øynene og se at han bare bruker henne og. Fordi.. Han ville ikke ha noen datter. Han ville ha sønn. Så han bruker henne for å nå sønnen sin. Så jeg håper at hun kan få opp øynene også skjønne det. Og komme tilbake, holdt jeg på å si, der hun hører hjemme. Så det er å få tilbake barn og barnebarn. Og så er det jo at han holder fred, at vi får leve i fred. Og.. At operasjonen er vellykket. (gråter) Også litt bedre økonomi, kanskje. (Mor 1, 36:48 – 37:49)

Den andre av foreldrene i prosjektet som knytter fremtidshåp til bedre helse og relasjon til egne barn, er en kvinne som sliter med myalgisk encefalomyelitt (ME). Kvinnen har fire barn, og alle fire barna viser varierende somatiske og psykiske helseplager. Kvinnens fremtidshåp rettes mot egen og barnas helse, og at hun selv skal bli frisk slik at hun kan påbegynne utdanning og gå ut i arbeid:

Mor 10: Ja, jeg ville vært i jobb og.. Det er egentlig det. Bare grunnleggende leve, ikke sant? Akkurat nå er det vanskelig. At jeg kan litt mer nå. At jeg klarer å leve litt mer nå, leve som å ta med ungene ut og... At ting flyter litt bedre med ungene, ikke sant. Men akkurat nå får jeg det ikke til fysisk. Og så klart ønsker jeg meg bedre helse, men nå har jeg vært sånn her i fire år..» (Mor 10, 1:13 – 1:15)

Andre foreldre i prosjektet uttrykker også fremtidshåp om nære og trygge relasjoner, både knyttet til valg av fremtidig partner og i forhold til nær familie. En av foreldrene beskriver et godt liv som et liv der en har det godt med sine nærmeste, en annen beskriver et godt fremtidig familieliv som harmonisk og kjærlig. Å ha gode og trygge relasjoner til sine

nærmeste fremstår som en viktig verdi knyttet til både nåtid og fremtidsønsker til foreldrene i prosjektet. Gode relasjoner, og trygghet i nære relasjoner kan forstås i lys av Honneths (1995) anerkjennelsesform, kjærlighet. Honneth (2007) påpeker at kjærlighetsbegrepet må forstås filosofisk, og i primære relasjoner. Anerkjennelsesformen kjærlighet kan derfor forstås som omsorg i nære relasjoner, der omsorgen tar form av å forstå og møte den andres behov. Ifølge Honneth (2007) vil krenkelse av dette behovet lede til at individet opplever at egne behov ikke har verdi i andres øyne. Resultatene samsvarer med Barstads (2016, s. 22) funn når det gjelder opphopning av levekårsproblematikk, som finner den sterkeste enkeltkorrelasjonen når det gjelder opphopning av problematikk mellom psykiske vansker og dårlig økonomi. Deretter følger sammenhengen mellom dårlig helse og marginal tilknytning til arbeidsmarkedet.

Foreldrene som har deltatt i dette prosjektet befinner seg i marginale posisjoner både når det gjelder økonomi, tilknytning til arbeidsliv, utdanning og helse. Samtidig gir de uttrykk for svært nøkterne ønsker og håp knyttet til framtiden. Nøkterne og beskjedne ønsker knyttet til hevet materiell standard, fant også Grødem og Sandbæk (2013) i sin undersøkelse om marginaliserte barnefamilier i ustabile bosituasjoner. I en undersøkelse gjennomført av Elvegård og Svendsen (2017), der man undersøkte situasjonen til trangboddhet blant barnefamilier om leietakere i kommunal boliger, viste resultatene at det å bli hørt ved klager på mangler ved boligen var viktigere for familiene enn standarden på boligen (Elvegård & Svendsen, 2017). Det er derfor betimelig å stille spørsmål ved om betydningen av «det gode liv» for marginaliserte barnefamilier bør undersøkes nærmere, både i perspektiv av anerkjennelse av familienes behov og å stille spørsmål omfordelingsbehov som bidrar til å imøtekommen relativt nøkterne og beskjedne ønsker.

### **6.4.3 Framtidshåp knyttet til egne barn**

Nært knyttet til ønsket om et godt liv gjennom gode og trygge relasjoner uttrykkes også ønsker om en god framtid for egne barn. En av foreldrene uttrykker dette på følgende måte:

Mor 4: Ja (1er). Et godt liv for meg? Det må jo være at ungene min har det bra.  
(Mor 4, 43:59 – 44:05)

Dette er et syn kvinnen deler med flere av foreldrene i prosjektet. Noe av det viktigste for foreldrene når de uttaler seg om håp for barnas framtid er at barna skal ha det bra, klare seg gjennom utdanningsløp og finne seg noe de liker å holde på med.

Mor 6: At på en måte.. At ungene.. Jeg tenker, mye, mye avhenger av at ungene, at ungene har det bra. At de har et godt liv, at de.. Klarer å følge en normal hverdag. Om de nå velger å bli det ene eller det andre, så at de har.. Føler, har det godt med seg selv. (pause) (Mor 6, 1:03 – 1:04)

Mor 2: Jeg tenker at, hva nå enn hun har lyst å gjøre og bli det, det må hun nesten finne ut av selv. Jeg vil støtte henne uansett. Jeg tenker at det er ikke.. Det er min jobb å lære henne rett og galt. Og det er min jobb å være der i forhold til normer og regler og trygghet og omsorg. Og alt dette her. Men det er ikke min jobb å forme.. Altså, alle sier at du kan forme barn så lett, men det er ikke min jobb å forme henne til den hun skal bli. Det er hennes jobb å finne ut av hvem hun vil være. Så, sa jeg tenker at det er ikke opp til meg. Så lenge hun har det bra med det hun gjør og den hun er så er det det viktigste. (Mor 2, 1:29 – 1:31)

At foreldrene uttrykker håp og ønsker for barnas framtid gjennom utdanning og framtidig arbeidsmuligheter er kanskje ikke så rart. Det ser ut til at foreldrene har klare meninger om at kunnskapssamfunnet krever både formell og sosial kompetanse av barna deres. Foreldrene uttaler at de håper at barna skal få det bra, og at barna skal oppleve å ha det godt med seg selv. Dette kan forstås i perspektiv av Honneths (2007) tre former for selvforståelse: Selvtillit, selvaktelse og selvverd. Et annet interessant poeng er at foreldrene gir uttrykk for et ønske om et godt liv for barna når de blir spurt om hva som vil være et godt liv for dem selv i framtiden. Dette samsvarer med Honneths (2007, s. 132) forståelse av gjensidig anerkjennelse som grunnleggende for opplevelse av det gode liv, der den gjensidige anerkjennelsen i nære relasjoner legger grunnlaget for emosjonell trygghet. Det at barna klarer seg godt kan tolkes som en anerkjennelse av den omsorgen foreldrene har gitt barna.

Et tema flere av foreldrene tok opp var ønsket om å klare et framtidig liv for seg og barna uten oppfølging fra barneverntjenesten. Selv om de fleste foreldrene beskrev positive sider ved barnevernet, og at de hadde positiv erfaring fra en del av hjelpetiltakene, framkom det allikevel klare ønsker for framtiden om at de ville klare seg uten barnevernet. Noen av foreldrene brukte sågar uttrykket «å bli kvitt» barneverntjenesten.

Mor 4: Livet våres om fem år? Da er det ikke noe barnevern.. Ja, det kommer vi ikke.. Jo, da er jo ungene mine store. Da er det ikke noe barnevern, og så kan vi få leve livet sånn som det skal være. Et familieliv.... Det skal være.. Det er harmonisk. Kjærlig. Omtenksomt. Snakke sammen. Gjøre ting i sammen uten å må være redd for at vi gjør noe galt. Eller.. Mmm. (Mor 4, 44:28 – 45:02)

Mor 5: Et godt liv for meg.. Det er å bli kvitt barnevern. Det er et godt liv. Å ha dem over, hengendes over skuldrene og vite at de er der, det er en tung belastning. For du, du lever, du lever i en usikkerhet hele tiden. Om.. Hvor lenge får jeg

beholde.. Når du har mistete en unge fra før av, da. Så lever du i en usikkerhet hele tiden om at.. Skjer det noe snart? Er det, kommer det en bekymring? Kommer det en alvorlig bekymring? Du kan ikke stole på noen mennesker i dag. Så et godt liv for meg hadde vært og blitt kvitt dem helt. Faktisk. (Mor 5, 58:15 – 58:56)

Mor 7: Og selvfølgelig at barnevernet er.. Ikke tilbake igjen. Da håper jeg at det blir.. Det er en forferdelig uting, har jeg følt hele veien. Å ha barnevernet innblandet. Og.. Du også føler at det er tabu. Du føler at det er flaut. I forhold til å ha barnevernet inne. Man gjør det. Man føler seg som en dårlig mamma. Fordi du har barnevernet inne. Jeg har følt det litt sånn. (Mor 7, 1:05 – 1:12)

Mor 8: Blitt kvitt barnevernet. Leve litt mere fritt, holdt jeg på å si. Ikke mere fritt, men.. Roet nervene da, på en måte. Sånn.. Ja, slappet av. Senket skuldrene. (pause). Ja. Det hadde jeg håpet da. (Mor 8, 35:12 – 35:36) (..) Være kvitt barnevernet helt og føle at jeg kan slappe av. Jeg kan møte moren min uten å være redd for at noen sender bekymringsmelding på meg. Liksom sånne ting. (40:28 – 40:48)

Oppfølgingen fra barnevernet beskrives av flere av foreldrene som belastende. En stadig bekymring for å gjøre feil slik at barnevernet mottar ytterligere meldinger, eller å bli meldt til barnevernet fordi man omgås feil mennesker, i kombinasjon med skammen om å være i barnevernets arkiver, danner i flere av historiene grunnlaget for å ønske seg ut av barnevernet. Jeg tenker at det å bli skrevet ut av barnevernet kan sammenliknes med å bli frikjent for en mistanke. I denne konteksten mistanken om å ikke være en god nok foreldre for barna dine. Paradoksalt nok finnes ingen målestokk på hva som er «gode nok foreldre». En undersøkelse gjennomført i 2015 (Langsrud et al., 2017, s. 134-135) der 17 barnevernsarbeidere ble intervjuet, viste resultatene at barnevernsarbeiderne fant det utfordrende å konkretisere hva de la i begrepet «gode nok foreldre». I beskrivelsene av hva de la i målestokken «gode nok foreldre» støttet barnevernsarbeiderne seg til ensidige forklaringer fra psykologifaget, og hjelpetiltak ble prioritert ut fra teorier om samspill og tilknytning. Forfatterne (Langsrud et al., 2017, s. 137) stiller spørsmålstegn ved fruktbarheten av anvendelsen av begrepet «gode nok foreldre» som målestokk, og mener denne kan bidra til at barnevernsarbeidere bruker svært lang tid på vurderingene om omsorgen er «god nok» i familien. Kan hende er det en slik langvarig vurderingstid foreldrene har gjort erfaringer med, og som produserer en tretthet relatert til å motta hjelp fra barnevernet.

## 6.5 Oppsummering

Resultatene fra den narrative analysen forteller oss noe om bakgrunnen og den sosioøkonomiske statusen til familiene i utvalget. Jeg har tidligere vist i tabell 4 at stordelen av foreldrene vil kunne plasseres under DNBVs (Clifford et al., 2015) familiekategori 1 og 2. Samtidig viser tabell 1 at kun to av de elleve foreldrene i utvalget oppgir å ha gjennomført videregående opplæring. Dette innebærer at stordelen av foreldrene i utvalget stiller med dårlige kort i et arbeidsmarked som stiller stadig høyere krav til formell kompetanse. Min analyse viser også at disse foreldrene har mistet barndoms- og ungdomstidens mulighet til å gjennomføre et utdanningsløp på grunn av vanskelige oppvekstvilkår og mangelfull hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet. Ti av elleve foreldre i utvalget har offentlige velferdsordninger som inntektskilde, samtidig som ti av elleve oppgir å ha eneomsorg for barna. Dette, sammen med marginalisering på utdanningsområdet forteller at utvalget foreldre og deres familier lever under sterke begrensninger knyttet til levekår, hvilket samsvarer med Barstads (2016) funn relatert til opphopning av belastninger.

Det som kanskje er det mest oppsiktsvekkende funnet i datamaterialet er at hele syv av kvinnene i utvalget har opplevd oppbrudd fra foreldrehjemmet i tenårene. Det er ikke selve oppbruddet som er oppsiktsvekkende, men heller det at kvinnene selv måtte ta ansvar for å bryte med vanskelige oppvekstforhold. Etter min vurdering har disse kvinnene opplevd en grov forsømmelse fra det offentlige hjelpeapparatet. En av informantene ble riktignok plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten, men dette skjedde først da kvinnen var i tenårene og etter å ha gjennomlevd en hel barndom med svært alvorlig omsorgssvikt. Av disse syv kvinnene har kun en av informantene gjennomført videregående utdanning, og de har alle forskjellige trygdeytelser eller sosiale stønader som viktigste kilde til livsopphold. Kvinnenes livssituasjon samsvarer Barstads (2016) forståelse av opphopning av levekårsproblemer. Med utgangspunkt i kvinnenenes livshistorier kan jeg se livsløp preget av marginaliseringsprosesser. Disse prosessene virker antageligvis kumulative der flere uheldige forhold sammenveves og produserer et utkomme som samsvarer med Frasers (2013a) urettferdighetsbegrep.

Det er også interessant, og viktig å merke seg, at foreldrene gir uttrykk for høyest tilfredshet med hjelpetiltak der foreldrene opplever at familieøkonomien støttes. Dette er tiltak som betalt barnehageplass, fritidsaktiviteter og ferieturer. Tiltak som virker støttende for familieøkonomien har siden midten av 2000-tallet vært kategorisert som kompenserende tiltak (Kvello, 2007a, 2007b). Både barnevernfaglig (Kvello, 2007a, 2007b, 2010) og politisk (NOU 2012: 5) har man siden midten av 2000-tallet ønsket å rette større fokus mot tiltak som virker

utviklende på foreldres omsorgsevne- og kompetanse framfor såkalte kompenserende tiltak. Det kan derfor se ut til at det barnevernfaglige feltet har gjennomgått en endring i denne perioden der kompenserende tiltak rangerer lavere i et tiltakshierarki enn de såkalt utviklingsstøttende tiltakene. I samme periode har det norske barnevernet vært dominert av tilknytnings- og samspillteorier og risikobaserte utredninger, i stor grad basert på Kvellos (2007b, 2010, 2015) utredningsmal. Jeg mener det er grunn til å rette kritiske spørsmål mot tankegangen som gjenspeiles i nedgraderingen av kompenserende tiltak i samspill med individualiserte, risikobaserte utredninger av sårbare familier. Sett i lys av Frasers (2013a) rettferdighetsteori vil kompenserende tiltak som støtter materielle forhold og svake økonomiske forutsetninger i barnefamilier virke som et lodd på vektskålen mot en mer rettferdig fordelingspolitikk fordi disse økonomiske tiltakene virker på en slik måte at de skaper økt deltakelse for barna i familien på ulike arenaer.

Når det gjelder samhandlingen med barnevernet viser analysen at foreldrenes erfaringer fra barne- og ungdomstiden preger hvordan de betrakter barnevernet og hva slags type tillit de har til barneverntjenesten. Dette samsvarer med funn i Currys (2019) narrative studie av brudd i relasjoner mellom saksbehandler og ungdom i barnevernet, og hvordan ungdommenes erfaringer i denne livsperioden påvirket følelsen av stabilitet og trygghet. En liten del av foreldrene har imidlertid gjort seg nye erfaringer med barneverntjenesten, og de fleste knytter disse nye erfaringene til enkeltpersoner de har møtt som saksbehandlere. Ifølge Clandinins (2013) ontologiske og epistemologiske antagelser knyttet til menneskelige erfaringer, vil tidligere erfaringer gi grunnlag for hvordan mennesket forstår nye erfaringer. Samtidig kan nye erfaringer kaste lys over tidligere erfaringer, og skape grunnlag for ny innsikt og nye forståelser (Clandinin, 2013). Det er derfor grunn til å tro at sårbare barnefamilier i barnevernet, der foreldrene selv har erfart vanskelige oppvekstvilkår og sosial marginalisering, har behov for å møte personer innenfor barneverntjenesten som kan bidra til opplevelse av anerkjennelse og inkludering. På denne måten kan nye erfaringer med barnevernet bidra til å produsere nye og annerledes erfaringer, og kanskje også et bedre utgangspunkt for samhandling.



## 7 Foreldreskap i barnevernets søkelys – en stemmesentrert analyse

I dette kapitlet presenteres og drøftes resultatene fra en stemmesentrert analyse (Gilligan, 2015; Gilligan et al., 2003) der fokus rettes mot foreldreskap i barnevernets søkelys og hvordan dette erfares av foreldrene i prosjektet. Kapitlet er et kunnskapsbidrag inn i den faglige diskusjonen rundt kompleksiteten i de mest utfordrende barnevernssakene, og gir innsikt i det spesielle og individuelle ved foreldrenes subjektive erfaringer. Analysen frambringer kunnskap og danner utgangspunkt for en diskusjon knyttet til avhandlingens forskningsspørsmål 2: *Hvordan kommer foreldrenes subjektive opplevelser og erfaringer fra møtet med barnevernet til uttrykk i livshistoriene?* I tillegg skal resultatene fra den stemmesentrerte analysen bidra til å svare ut avhandlingens hovedproblemstilling: *Hvordan kan sårbare barnefamilier i langvarig kontakt med barnevernet forstås gjennom sine erfaringer og opplevelser fra kontakten med barnevernet?*

Stemmeanalysen er knyttet til emosjoner, opplevelser og forståelseskonstruksjoner slik disse har kommet fram i dialogen mellom informantene og meg som forsker. Resultatene fra den stemmesentrerte analysen bidrar til en utvidet forståelse av kompleksiteten i de vanskeligste barnevernssakene. Stemmene gir innblikk i hvordan kompleksiteten i barnevernssaker oppleves og erfares fra foreldreperspektivet i familiene det gjelder. Analysens fokus er å belyse hvordan foreldrene i dialogen med meg som forsker konstruerer sine erfaringer som hjelpemottaker, og å belyse emosjonelle opplevelser i samhandlingen mellom foreldre og barnevern. De forskjellige stemmene representerer subjektive opplevelser og erfaringer, meninger og emosjoner som oppstår i møtet mellom intervju spørsmål, den som forteller (informant) og den som lytter (forsker). I dette prosjektet har det vært et mål å løfte fram de stemmene som representerer temaer og tabubelagte områder (Koelsch, 2015). Dette favner spørsmål det kan være vanskelig å snakke om for foreldre når foreldreskapet og omsorgssituasjonen i hjemmet er i barnevernets søkelys. Ved å gi tause eller undertrykte stemmer tid og rom for å høres, kan man bidra til å gjøre grupper som sjelden kommer til orde i den offentlige debatten rundt barnevernfag- og forskning, en mulighet til å delta med sine subjektive opplevelser. Stemmene som er identifisert i datamaterialet, og hva de representerer, er derfor ment å løfte en gruppe foreldre sine ellers tause stemmer inn som subjektive deltakere i en debatt, jamfør Frasers (2013a) deltakelsesprinsipp.

Avhandlingens utvalg er rekruttert etter kriterier som krever at familien har en rekke belastninger relatert til levekår og livssituasjon, og at familien har mottatt flere hjelpetiltak fra

barneverntjenesten over en lengre periode. I dialogen med barneverntjenestene under rekrutteringsprosessen har jeg også vektlagt ønske om at barneverntjenestene skulle forsøke å rekruttere familier som tjenesten selv opplevde at de strevde med å hjelpe på en god nok måte. Stemmene som presenteres i dette kapitlet er derfor stemmer som kan bidra til å kaste lys over deler av den kompleksiteten disse familiene står i til daglig, og som barneverntjenesten ikke treffer godt nok med hjelpetiltak.

Analysemetoden «the Listening Guide» (TLG) er benyttet for å hente fram forskjellige stemmer som ligger som lag i informantenes uttrykte erfaringer i materialet (Gilligan, 2015; Gilligan et al., 2003). Gilligan et al. (2003, s. 157) påpeker at metoden ikke er et standardisert rammeverk for tolkning av data, men må heller betraktes som en veileder, eller guide for forskeren i arbeidet med å hente ut ulike lag av erfaringer fra narrative. Analysemetoden er beskrevet i avhandlingens punkt 5.3.2. Dette kapitlet fokuserer på resultatene fra metodens steg 3: Å lytte etter kontrapunktstemmer (Gilligan et al., 2003, s. 164). Mens forskeren i metodens første steg leter etter narrativets plot, og i steg to identifiserer narrativets «jeg-stemme», setter det tredje steget analysen i relasjon med forskerens forskningsspørsmål og forskerens valg av teoretisk rammeverk (Gilligan et al., 2003, s. 164). I denne delen av analysearbeidet leter forskeren etter, og sorterer ut stemmer som snakker til forskningsspørsmålene. Dette krever flere gjennomlesninger av teksten og leder hen mot at forskeren kan identifisere samklangende eller dissonante stemmer som relaterer seg til fortellerens jeg-stemme (Gilligan et al., 2003, s. 165). I arbeidet med stemmeanalysen identifiseres i praksis stemmene før analysearbeidet starter. Imidlertid er dette en sirkulær prosess fordi stemmene settes i relasjon til forskningsspørsmålene, samtidig som forskningsspørsmålene påvirker hvilke stemmer forskeren lytter etter.

Den stemmesentrerte analysen stiller krav til at forskeren reflekterer over egen posisjon som forsker, forskerens sosiale posisjon i forhold til informantene, og forskerens emosjonelle responser på narrative (Gilligan et al., 2003, s. 160-161). Gilligan et al. (2003, s. 157) begrunner metodens fokus på forskerens selvrefleksivitet med: «As voice depends on resonance or relationship in that speaking relies on, and is affected by, being heard...». For meg innebærer dette å bevisst reflektere over av min relasjon til informantene og datamaterialet som forsker, men også som den personen jeg er og det jeg bringer med meg av verdier og holdninger. Hvordan jeg har lyttet etter og «hørt» de ulike stemmene er påvirket av mitt forskerblikk, av meg som person og hvilken resonans narrative har skapt i meg. Min bakgrunn som barnevernfaglig, og erkjennelser i utviklingen som fagperson har fulgt meg

som forsker gjennom hele prosjektperioden. Stemmene i materialet benevnes ved metaforer som har gitt resonans både når det gjelder mitt forskerblikk og faglige bakgrunn, men er også knyttet til den emosjonelle resonansen som oppstod i situasjonen der dialogen fant sted. Historier fortelles alltid *til* noen (Prince, 1987, s. 57), og i denne sammenheng er narrative fortalt til meg som forsker. Analysen preges av mitt forskerblikk, med utgangspunkt i sosial konstruksjon og med både informantenes og mine temporale erfaringer som bakgrunnstykke. I et kritisk perspektiv kan dette ha medført at jeg har overidentifisert informantene med mennesker jeg har møtt i min tidligere yrkesutøvelse, og at denne resonansen har overdøvet informantenes fortellinger. For å minimere eventuell støy fra en slik resonans har jeg gjennomgått hvert narrativ og notert egne tanker og emosjonelle responser for kritisk selvrefleksjon. Dette i tråd med metodens første analysesteg (Gilligan et al., 2003, s. 160-161).

I den videre presentasjonen av resultatene presenterer og beskriver jeg innledningsvis stemmene, og hvordan jeg har identifisert dem i narrative. Deretter presenteres resultatene fra stemmeanalysen. Jeg drøfter resultatene underveis i presentasjonen. Ifølge Gilligan et al. (2003, s. 169) kan studier som inkluderer flere intervjuer undersøke spesifikke temaer utpeker seg om intervjuene undersøkes i relasjon til hverandre. I mitt materiale er slike relasjoner mellom informantenes erfaringer til stede, og resultater fra denne sammenstillingen presenteres i punkt 7.2. I punkt 7.2 har jeg valgt å benytte noen sitater fra narrative for å illustrere hvordan ulike stemmer opptrer i dialogen, og også her har jeg valgt å drøfte resultatene underveis. Til slutt oppsummeres resultatene fra stemmeanalysen og sammenstillingen av funn som står i relasjon til hverandre mellom de ulike narrative.

## **7.1 Resultater fra den stemmesentrerte analysen**

Datamaterialet er analysert ved hjelp av «the Listening Guide» (TLG). Analyseprosessen følger en stegvis prosedyre, der tredje steg i analysemetoden henter fram de stemmene som snakker til prosjektets forskningsspørsmål (Gilligan, 1982, 2015; Gilligan et al., 2003). I analysen av livshistorieintervjuene har jeg identifisert syv stemmer. Den første stemmen, «fortellerestemmen», er gitt fokus i kapittel 6 gjennom den narrative analysen av datamaterialet. Fortellerestemmen driver historien gjennom intervjuene og sorterer hendelser fra hverandre. Fortellerestemmen sørger for kronologien i historiene som fortelles, og språksetter avgjørende hendelser og årsakssammenhenger i narrative. Fortellerestemmen konstruerer og rammer inn narrative. I noen av intervjuene tar fortellerestemmen stor plass, i

andre intervjuer får fortellerstemmen mindre rom. Fortellerstemmen danner utgangspunktet for identifiseringen av de seks kontrapunktstemmene (Gilligan, 2015; Gilligan et al., 2003) som er gjenstand for presentasjon og drøfting i dette kapitlet. Kontrapunktstemmene opptrer i datamaterialet i samklang eller dissonans med fortellerstemmen.

I analyseprosessen benyttet jeg ulike farger for å markere de forskjellige stemmene jeg identifiserte i narrativene slik Gilligan (2015; Gilligan et al., 2003) foreslår. I tabellen nedenfor beskrives fargekodene jeg benyttet under identifiseringen av stemmene. Jeg har benyttet noen sitater fra narrativene for å illustrere hvordan stemmene representerer emosjonelle lag og aspekter ved informantenes subjektive erfaringer. Fargekodene bli løpende gjentatt i presentasjonen for å lette lesingen av sitatene.

Tabell 8 - Oversikt over merking av stemmer slik de presenteres som resultater fra den stemmesentrerte analysen

Stemme:	Merket:	Eksempel:
Bekjennelsen	Merket med oransje utheving	Og det var jo greit
Den krenkende	Merket med grønn utheving	Og da ble jeg kjempesint
Panoptikon	Merket med lilla utheving	Jeg føler at dem er skikkelig magneter
Frykten	Merket med blå utheving	For jeg turte ikke si til dem
Motstanden	Merket med lys gul utheving	Nei, for det første så synes jeg
Appellen	Merket med sterk gul utheving	Den støtten der har betydd mest

I presentasjonen har jeg valgt å drøfte funnene underveis. Dette valget har åpnet for at jeg har opplevd å stå i dialog med både stemmene og resultatene underveis i presentasjonen.

### 7.1.1 Den første kontrapunktstemmen: Bekjennelsen

Bekjennelsen er den stemmen som representerer innrømmelser og erkjennelser i datamaterialet. I lesingen av narrativene oppdaget jeg noen korte sekvenser, gjerne i form av innskutte setninger, som brøt inn i kronologien i narrativene. Jeg identifiserte dette i første omgang som erkjennelser og konstateringer av faktiske forhold rundt foreldrenes egen omsorgsutøvelse. Jeg merket sekvensene med oransje i transkripsjonene, og videre i arbeidet så jeg at stemmen representerte erkjennelser også på andre områder enn omsorgsutøvelse i

informantenes liv. Bekjennelsen er den første stemmen jeg identifiserte i materialet. Dette kan ha sammenheng med min egen fagbakgrunn, der jeg i møte og dialog med familier stadig har lyttet etter mulige invitasjoner og innganger til å snakke om de temaene mennesker finner det vanskelig å sette ord på. Identifiseringen av denne stemmen ga umiddelbar resonans til Michel Foucault, en resonans jeg knytter til arbeidet med masteroppgaven i 2013 (Westby, 2014). Jeg har hentet metaforen «bekjennelsen» fra Foucaults (1999/1970) beskrivelse av bekjennelsepåbudet, der Foucault historisk argumenterer for begrepet med utgangspunkt i den katolske kirkens innføring av botssakramentet på begynnelsen av 1200-tallet. I følge Foucault (1999, s. 68-69) er bekjennelsen regnet som et av hovedritualene i den vestlige verden som forventes å produsere sannhet, og den høyest verdsatte metoden for sannhetsproduksjon.

Bekjennelsesbegrepet knyttes i denne avhandlingen til selve *handlingen* det er å bekjenne, og benyttes derfor som metafor uten tilknytning til Foucaults forfatterskap for øvrig. Bekjennelsen er gjerne stemmen fagpersoner og hjelpere leter etter, da det å erkjenne egne feil og mangler, regnes som et nødvendig utgangspunkt for å gjøre endringer. Å høre, og å oppfatte bekjennelsens korte gjennombrudd i datamaterialet krever svært konsentrert lytting. Dette fordi bekjennelsen som stemme i store deler av materialet overdøves og avbrytes av andre stemmer.

Bekjennelsen representerer foreldrenes bekjennelser, eller erkjennelser av handlinger de har utført, og erkjennelser av det å ha behov for hjelp og støtte. Å erkjenne at man har et problem regnes i vår vestlige kultur som et sentralt premiss og utgangspunkt for å kunne gjøre endringer knyttet til egen livssituasjon eller handlingsmønstre. At barnevernet leter etter slike bekjennelser, eller innrømmelser hos foreldre, uttrykkes ofte gjennom praksis, men er i mindre grad synlig i faglitteraturen knyttet til fagfeltet. Allikevel kan man se spor av denne søkingen etter innrømmelser og erkjennelser hos foreldre i litteraturen. Kvello (2015, s. 32) skriver for eksempel at: «Om alle foreldre så seg selv ut fra barnevernsfaglige vurderinger samt var åpne og ærlige, ville mange fagpersoner bli overflødige». Denne åpenheten og ærligheten Kvello (2015) omtaler kan forstås i lys av barnevernets søken etter innrømmelser og tilståelser fra foreldre til barn som barneverntjenesten mottar bekymringsmeldinger om. «Bekjennelsen» framtrer som korte, innskutte, og sporadiske setninger innenfor sekvenser i materialet. «Bekjennelsen» kommer til overflaten i informantenes diskusjoner og forhandlinger om hvordan situasjoner og hendelser de forteller om skal forstås. I livshistoriene kommer «bekjennelsen» til uttrykk i situasjoner der foreldrene forteller at har

løyet for barneverntjenesten. Dette er situasjoner der foreldrene for eksempel ikke har delt informasjon om egen helsetilstand, og i situasjoner der foreldrene erkjenner at det var riktig av det offentlige hjelpeapparatet å gripe inn i forholdet mellom foreldre og barn.

«Bekjennelsen» framtrer gjerne også i korte sekvenser der foreldrene erkjenner at tiltak fra barnevernet har kommet barnet til gode, til tross for at foreldrene har vært uenige i barnevernets beslutninger. I slike tilfeller gir foreldrene uttrykk for at situasjonen oppleves sår og vanskelig. Slik jeg forstår sekvensene i livshistoriene der «bekjennelsen» trer fram, viser disse at foreldrene i høy grad har innsikt i familiens situasjon og innsikt i barnevernets bekymring for barna og familien. Samtidig tenker jeg at foreldrene som forteller disse historiene har hatt en sterk opplevelse av at noe har stått på spill i deres forhold til barneverntjenesten, og at de derfor har valgt å holde tilbake opplysninger til tross for at de har innsikt i problematikken barnevernet ønsker tematisert i familien.

Basert i dette er det viktig å reflektere over hva som kan stå på spill for foreldrene når «bekjennelsen» får rom og volum i dialogen og relasjonen mellom foreldre og barnevern. Dersom foreldrenes erkjennelser knyttet til egne behov for hjelp leder til konsekvenser for familiene i form av intervensjoner fra barnevernet, er det forståelig at foreldrene holder erkjennelser tilbake. Dersom en antar at bekjennelsen er et nødvendig utgangspunkt for å gjøre endringer og utvikle seg som foreldre, vil mulighetsrommet for å gi bekjennelser plass kunne avhenge av den enkeltes tillit til barnevernet. Dette stiller høye krav til barnevernsfagliges evne til å være sensitive, og å se og anerkjenne foreldrenes subjektstatus. I praksis tenker jeg dette innebærer å anerkjenne foreldrene som deltakende subjekter i spørsmål og temaer rundt egne barn og eget foreldreskap, og å anerkjenne foreldrenes verdigrunnlag relatert til foreldreskapet. I tillegg er det nødvendig å anerkjenne ulike erfaringer i foreldrenes livsløp som kan skape hindringer for erkjennelser og bekjennelser. I praksis betyr dette at barnevernsarbeidere må opptre sensitivt og lydhøre i dialogen med foreldrene når det gjelder foreldrenes egen historie og erfaringsgrunnlag. Tidligere krenkelseserfaringer må anerkjennes og forstås som mulige barrierer for relasjonen mellom familie og barnevern.

I narrative er det gjennomgående at stemmen «bekjennelsen» dempes av andre stemmer ganske raskt dersom den uttrykkes i dialogen. Slik sett er det utfordrende å få tak i de øyeblikkene som åpner opp og inviterer dialog om de temaene barnevernet ønsker å hjelpe familiene med. Sitatet nedenfor illustrerer hvordan «bekjennelsen» (markert med oransje) kommer til overflaten i en svært kort sekvens, for deretter å bli dempet av fortellerstemmen:

Mor 8: Nei, ikke da. Jeg husker jeg var på møte mens jeg var, i begynnelsen når jeg var gravid med hu, da. Dem spurte meg på møtet om jeg var gravid på nytt. Da sa jeg nei. Så jeg løy jo. Men da hadde jeg med meg advokat, da. Huff.. Så advokaten visst jo heller ingenting da. Så jeg.. For da var jo brakka oppå der. Så sa jeg det når jeg kom ut at.. Til advokaten at jeg var gravid. Så måtte vi gå inn igjen da, og forklare. Men det ble ikke noe bekymringsmelding eller noe sånt da.

Int.: Hva var det som gjorde at du, at du ikke ville fortelle de at du var gravid?

Mor 8: Fordi at de har vært så mye på meg.. Med guttungen da (gråter).  
(Mor 8, 5:47- 6:26)

I utdraget trer «bekjennelsen» fram når kvinnen tilstår at hun løy under samtalen med barneverntjenesten om graviditet nummer to. «Bekjennelsen» dempes umiddelbart av fortellerstemmen som beskriver omstendighetene rundt møtet og kronologien i det som skjedde etter møtet med barneverntjenesten. På tidspunktet for møtet har kvinnen hatt en sterk opplevelse av at noe har stått på spill i hennes forhold til barneverntjenesten, og hun velger å lyve ved å benekte at hun er gravid på nytt. Gjennom dialogen i intervjuet forsøker jeg å få tak i hva som ligger under kvinnens tilbakehold av informasjon. For kvinnen utgjør tidligere den tidligere kontakten og opplevelsene med barnevernet et erfaringsgrunnlag der selve foreldreskapet ser ut til å stå på spill.

At «bekjennelsen» bringes til taushet, eller avbrytes av andre stemmer ser ut til å opptre gjennomgående i livshistoriene, med noen unntak. Unntakene oppstår i fortellinger der foreldre har fått delta aktivt i barnevernrelaterte beslutninger rundt barna. Dette kommer jeg nærmere inn på i punkt 7.4. «Bekjennelsen» dempes som regel av stemmene som representerer urettferdighet, krenkelse, eller frykt. Slik sett kan en ane konturene av de utfordringer som kan ligge i relasjonen mellom familiene og barnevernet som hjelpeinstans, der dialogen som ideelt sett skulle virke relasjonsbyggende og danne grunnlag for en felles konstruksjon av løsningsmuligheter, berøves for mulighetsrom på grunn av foreldrenes tidligere erfaringer (som forteller at barnevernet ikke er til å stole på).

### **7.1.2 Den andre kontrapunktstemmen: Den krenkede**

«Den krenkede» representerer opplevelser av urettferdighet, krenkelse og svik. Stemmen er den andre i rekken av stemmer jeg identifiserte i narrative. Stemmen tar stor plass i flere av livshistoriene og skiller seg fra kronologien i fortellerstemmen på grunn av det emosjonelle aspektet ved stemmen. «Den krenkede» følger fortellerstemmen i narrative, og kan

relasjonere seg både opposisjonelt, motstridende, men også komplementært til fortellerstemmen (Gilligan et al., 2003, s. 165). Identifiseringen av stemmen forstår jeg i lys av resonans til min egen praksis i barnevernfeltet, der møter med utsatte familier ofte var preget av familienes opplevelse av å bli urettferdig behandlet og krenket av barnevernet som system. Samtidig oppdaget jeg at narrativene i prosjektet er fortalt og konstruert på en annen måte enn de narrativer jeg har med meg fra praksis. Ulikheten i konstruksjonen av slike narrativer består i at krenkelsene informantene forteller om i dette prosjektet, fortelles om og implementeres i kronologien når narrativene konstrueres. Dette tenker jeg har sammenheng med at narrativene fortelles i en forskningskontekst, og at det har vært viktig for informantene å formidle erfaringene på en måte som gjør de troverdige for mottakeren. Jeg har valgt å kalle stemmen for «den krenkede» fordi det emosjonelle innholdet i stemmen ser ut til å bygge på foreldrenes erfaringer med krenkelser i barndom og ungdomstid, og erfarte krenkelser i møte med hjelpeapparatet. Stemmen bærer i seg et emosjonelt budskap om at den som forteller historien fortsatt gjør seg erfaringer om å bli oversett og neglisjert i møte med barneverntjenesten og andre hjelpeinstanser. Stemmen er i etterkant av analysen satt i relasjon til Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori.

Samtlige av informantene i prosjektet forteller om situasjoner, både av kort- og langvarig karakter, der deres stemmer som foreldre ikke blir hørt og anerkjent av barneverntjenesten. Denne opplevelsen av å bli neglisjert som foreldre, gjelder også i kontakt med andre deler av hjelpeapparatet. For de fleste av informantene er denne opplevelsen strevsom, og har satt sitt preg på hvordan foreldrene snakker om, og ikke minst med, barneverntjenesten. I datamaterialet framtrer en stemme som jeg beskriver med metaforen «den krenkede». Stemmen representerer opplevelsen av å ikke bli anerkjent, sett eller hørt, oppleve seg urettferdig behandlet, opplevelse av å bli krenket eller nedverdiget, eller å bli behandlet som et objekt. Foreldrene som har deltatt i prosjektet forteller om erfaringer gjennom hele livsløpet knyttet til krenkelser. Opplevelsen av å bli neglisjert og objektivert når det gjelder foreldreskapet går igjen i samtlige av livshistorieintervjuene.

Foreldrenes relasjon og kommunikasjon med saksbehandlere innenfor barneverntjenesten er avgjørende for hvordan hjelp til barna og egen utvikling som foreldre mottas. Møtet mellom saksbehandlere og foreldre er et sårbart treffpunkt der saksbehandlerens atferd og kommunikasjon kan komme til å prege foreldrenes og familienes relasjon til barnevernet i lang tid.



Flere av foreldrene beskriver en usikkerhet knyttet til forståelsen av barnevernets intensjoner, både når det gjelder vurdering av egen omsorgsevne, og definisjonen av problematikken i informantens familie. Blant informantene i prosjektet kom også krenkelse til uttrykk i situasjoner der barnevernet hadde foreslått tyngre og mer inngripende tiltak rettet mot familien og der foreldrene opplevde at barnevernet ikke hadde tatt seg tid til å bli godt kjent med familien. Krenkelsen kommer også til uttrykk i situasjoner der foreldrene selv vurderer å ha samarbeidet med barneverntjenesten, men der enkeltpersoner i barnevernet i dialog med foreldrene ikke har vist forståelse eller empati for familiens situasjon. Flere av informantene i prosjektet forteller om møter med barnevernet i svært sårbare situasjoner og perioder i familielivet, og uttrykker ønske å bli møtt med verdighet. I dialoger med barnevernet kan feiltolkninger av begrepsbruk og uttrykksmåter, samt feil i barnevernets dokumentasjon oppleves som svært urettferdig og krenkende av foreldrene i

En av informantene beskriver hvordan hun opplevde den innledende kontakten med barnevernet. Stemmen «den krenkede» er markert med grønt:

Int.: Så da tok du kontakt med barnevernet selv. Hvordan ble du møtt av barnevernet?

Mor 6: Joda, forsåvidt greit nok i starten, men.. Den første saksbehandleren vi hadde her hun.. Etter hvert så gikk det ganske dårlig i forhold til kommunikasjonen med henne. For hun trodde ikke på det jeg sa, og hun tolket ting ut fra det jeg har sagt så blandet hun episoder, og tolket ting som da kom på papiret. Så det ble rett og slett ikke sant det som stod der. Og jeg måtte klage, da, og så tok det lang tid før hun på en måte gjorde noe med det. Og samtidig som hun signaliserte at på grunn av meg, da, så hadde det tatt så lang tid liksom.

Kontekst for denne morens barnevernssak var oppdragervold fra foreldrene. Oppdragervolden var erkjent av foreldrene. Informanten hadde i dialogen med meg en klar formening om at volden hun selv hadde opplevd i egen barndom var overført til oppdragelsen av egne barn. Informanten fortalte at hun i utgangspunktet hadde ønsket hjelp fra barnevernet til endring av oppdragerstil, og hjelp til å stå i en læringsprosess for å grensesette barna på andre måter. I dialogen med meg vendte informantens fokus raskt over på opplevelsen av å ikke bli møtt på en verdig måte av saksbehandler, og hvordan informanten opplevde å bli møtt med avsky fra barnevernet på grunn av oppdragervolden. Stemmen «den krenkede» tok stor plass i dialogen, og eksemplet illustrerer hvordan en i utgangspunktet åpen invitasjon til barnevernet om å bidra inn i familiens side fra morens side nærmest overmannes av stemmen som representerer krenkelsen denne moren har erfart gjennom møte med barnevernets representant. Informanten

opplever seg nedverdiget og krenket gjennom hvordan hun er blitt feiltolket og feilaktig referert i dokumenter, og opplevelsene utvikler seg til et erfaringsgrunnlag som blir toneangivende for denne morens forhold til barneverntjenesten i flere år etter hendelsen.

I livshistoriene er det gjennomgående at stemmen «den krenkede» bryter inn, og gjerne demper eller bringer andre stemmer til taushet. I en del av intervjuene tar også denne stemmen mye rom og overdøver andre stemmer. På bakgrunn av funnene i livshistoriene tenker jeg det er grunn til å tro at denne stemmen tar stor plass i samhandlingen med barnevernet for øvrig, enten i form av å overdøve andre stemmer, eller i form av taushet. Dersom dette er tilfelle stiller relasjonsarbeid og dialog med de mest sårbare familiene store krav til kommunikasjonskompetanse hos barnevernsarbeiderne som skal jobbe med familiene. Så kan man videre stille spørsmål ved om hva som skal til av anerkjennelse og anerkjennende virkemidler for at disse foreldrene skal kunne gjøre seg nye erfaringer, og således bygge en ny type tillit til hjelpeapparatet.

### **7.1.3 Den tredje kontrapunktstemmen: Panoptikon**

Panoptikon er en stemme som representerer informantenes opplevelse av å føle seg overvåket, at noen stadig følger med på hva de foretar seg som foreldre og som samfunnsborgere. Følelsen av å bli overvåket knyttes i narrative til informantenes bekymring og redsel for å bli meldt til barnevernet. I intervjusituasjonene kjente jeg som mottaker av historiene på et emosjonelt, og nesten fysisk ubehag når informantene fortalte om opplevelser av overvåkning knyttet til å være i barnevernets søkelys og i barnevernets saksarkiv. I tillegg var informantene opptatt av å muntlig forsikre seg om at informasjon fra intervjuene ikke skulle tilflyte barneverntjenestene som hadde rekruttert dem til prosjektet før jeg startet intervjuene. Dette satte for meg en klar og avgrenset intervjukontekst som informantene ikke ønsket at barnevernet skulle ha innsyn i. Under arbeidet med stemmeanalysen utpekte noen sekvenser seg ved at de hentet fram en del av det emosjonelle ubehaget jeg kjente på i intervjusituasjonen. Ifølge Alvesson & Sköldbberg (2009, s. 244) er selvrefleksjon og kritisk analyse av egne følelser en viktig del av forskningsprosessen: «In methodological terms this means that researchers should listen to their feelings and process them, for instance when performing interviews». Selvrefleksjon og kritisk analyse av det emosjonelle ubehaget jeg kjente på, førte til identifiseringen av en stemme som representerte den emosjonelle opplevelsen av å bli overvåket av en part som ikke fremtrer tydelig, og som når som helst kan se observere deg og rapportere deg til barneverntjenesten. Metaforen panoptikon ble foreslått

av stipendiatkollega Øyvind Jøsok under en samtale der jeg beskrev funnet, altså identifiseringen av stemmen. Beskrivelsen av stemmen ga gjenklang hos Jøsok, som knyttet min beskrivelse til panoptikonbegrepet slik Foucault (1994) benytter det.

Panoptikon som metafor er hentet fra et arkitektonisk design introdusert av filosofen Jeremy Bentham (1791). Arkitekturen ble benyttet på fengsler og asylers, og består av en rund bygning der cellene er plassert som «kakestykker» langs ytterveggene. I midten av bygningen er det plassert et overvåkningstårn som gir vokterne oversikt over, og innsyn i alle cellene. Fangene har imidlertid ikke mulighet til å vite når de blir observert, eller hvem de ble observert av. Arkitekturen hindrer innsyn i vaktårnet fra cellene. Bentham (1791, s. 23) poengterer nettopp denne effekten ved den panoptikonske arkitekturen: at den som overvåker «ser uten å bli sett». Foucault (1994, s. 180) kommenterer virkningen i Benthams (1791) arkitektur: «... den innsatte skal være og vite seg synbar – for dermed fungerer makten automatisk». Det å være konstant synlig, og under observasjon av en maktenhet som også har mulighet til å straffe, fører til en selvdisiplinering og selvsensur hos den som blir overvåket. Dette i den hensikt å unngå straff (Foucault, 1994). Panoptikon, slik jeg benytter begrepet som *metafor* i avhandlingen, beskriver opplevelsen og de emosjonene foreldrene kjenner på relatert til det å bli overvåket, fulgt med på og observert, både av barnevernet og barnevernets samarbeidspartnere. Metaforen panoptikon uttrykker i tillegg en form for selvkontroll og selvdisiplinering foreldrene forsøker å manøvrere dagliglivet etter. Kartet informantene manøvrerer etter er deres egne antagelser om hva barnevernet vurderer som akseptabelt innenfor et «godt nok» foreldreskap.

Flere av informantene i prosjektet forteller om en opplevelse av ubehag knyttet til å være under et slags oppsyn når de mottar hjelp fra barneverntjenesten. Informantene forteller at de i liten grad har kontroll på hvordan opplysningene som blant annet framkommer i samarbeidsmøter og ansvarsgruppemøter, håndteres av partene som sitter i disse gruppene. Informantene forteller også at de stadig er bekymret for om det kommer inn nye bekymringsmeldinger, og opplever et innskrenket handlingsrom både i den offentlige og den private sfære. Opplevelsen av å bli overvåket uten å vite hvem det er som ser hva de gjør, og uten å vite hva det er som blir sett, kommer til uttrykk i en stemme jeg har valgt å kalle «panoptikon». Nedenfor presenteres utdrag fra intervjuene som illustrerer hvordan stemmen «panoptikon» framtrer.

Noen av informantene forteller om et ubehag relatert til å aldri komme seg ut av statusen som klient i barnevernet. Disse foreldrene forteller at det stadig dukker opp nye momenter, bekymringer eller observasjoner gjort av privatpersoner eller offentlige instanser som gjør at barnevernet velger å holde barnevernssakene aktive. Ofte vet ikke foreldrene årsaken til at sakene holdes aktive, eller hvem som har meldt bekymring eller observasjoner til barnevernet om dem. Flere av foreldrene gir også uttrykk for at samfunnet rundt dem har lavere terskel for å melde bekymring om situasjoner knyttet til disse familienes barn enn andres barn. Slik jeg forstår foreldrenes historier knyttet til dette temaet opplever foreldrene seg overvåket på avstand, uten at de vet hvem det er som observerer og rapporterer bekymring om familien til barnevernet.

Jeg lar en av informantenes fortellinger illustrere hvordan «panoptikon» kan komme til uttrykk i livshistoriene. Denne moren forteller om et begrenset bevegelses- og handlingsrom, og også et begrenset privatliv som følge av barneverntjenestens oppfølging av henne og barna. Kvinnens mor hadde noen år tilbake i tid hatt status som mistenkt i en overgrepssak, og informanten forteller at barnevernet uttrykte bekymring for at kvinnen og hennes barn hadde kontakt med moren/mormoren. I utdraget er «panoptikon» merket med lilla, og står som en illustrasjon på hvordan foreldrene opplever å bli overvåket på avstand uten at de vet hvem som observerer dem:

Mor 8: Ja. Jeg føler at dem er skikkelig magneter. Jeg går og ser meg over skulderen alle steder jeg er. Hvis jeg og moren min er på kjøpesenteret [stedsnavn fjernet av forfatter].. Sammen med moren min, så må jeg gå liksom å se hele tiden, liksom.. Er det noe kjentfolk her? Blir det ny bekymringsmelding nå? Så det er veldig slitsomt. I sommer, i august, så var vi i et naboland [navn fjernet av forfatter] et par dager. Jeg og ungene og bikkjene. Og moren min og broren min og bikkjene. Vi hadde egne hytter, hver våre hytter. Til og med der har folk fått med seg at vi har vært. (Mor 8, 32:34 – 33:05)

En annen variant av hvordan «panoptikon» opptrer i datamaterialet finnes i fortellinger om foreldres deltakelse i samarbeids- og ansvarsgruppemøter. Foreldrene forteller at de innkalles til møter der agendaen er satt av barneverntjenesten, og der foreldrene opplever at konklusjonen på møtet er forhåndsbestemt. Informantene opplever det vanskelig at informasjon om familien har tilflytt barneverntjenesten slik at både møteagenda og konklusjon er satt uten at foreldrene selv har fått bidra med sitt perspektiv. En far uttrykker dette slik («panoptikon» merket med lilla):

Far 1: Eh.. (pause) Det er litt begge deler. Noen ganger kan det oppleves veldig styrt. At dem på en måte har satt en agenda på forhånd, Eller, altså ja, agendaen er jo der, men.. Men, altså.. Resultatet er satt på forhånd ... Nesten sånn at foreldrene bare skal velsigne det og si: "Ja, ok dere var enig. Fint, da går vi videre", liksom. I stedet for å kanskje komme inn med litt mer åpent sinn, og så holdt på å si, skrive referatet etterpå. Ikke på forhånd. (Far 1, 39:00 – 39:47)

Utdraget illustrerer hvordan informanten opplever at barnevernet og barnevernets samarbeidsinstanser har fullstendig oversikt over denne farens familieliv og barnas hjelpebehov. Fra mitt perspektiv ser det ut til at denne faren opplever å bli posisjonert som en passiv deltaker i møtet, og gjenstand for det offentliges observasjon.

«Panoptikon-stemmen» kommer til uttrykk ange steder i prosjektets datamateriale. Selv om denne stemmen kommer til uttrykk på forskjellig måter i livshistoriene, bærer sekvensene i materialet preg av at informantene knytter et emosjonelt ubehag til opplevelsene beskriver. Ubegrepet ser ut til å ha utspring i å ha mistet kontroll og oversikt over hvem som vet hva om familiesituasjonen, og at omgivelsene holder informantene og deres familier under en form for oppsikt. Slik jeg tolker materialet ser det ut til at informasjon om familiene finner vei til det offentlige hjelpeapparatet, og barnevernet spesielt, uten at informantene har oversikt over informasjonsflyten.

#### **7.1.4 Den fjerde kontrapunktstemmen: Frykten**

Frykten er en stemme som representerer frykt og redsel hos den som snakker. Stemmen opptrer i flere av intervjuene samtidig, og som oftest i samklang med stemmen panoptikon. Således ble stemmen frykten identifisert i relasjon til panoptikon, men ved at den emosjonelt skilte seg ut. Frykten er en stemme som rommer det emosjonelle trykket foreldrene opplever når det gjelder barnevernets muligheter til å foreta tvangsinngrep, både de som er planlagt og de tiltakene som er av mer akutt karakter. Frykten er en stemme som direkte representerer foreldrenes redsel for å miste omsorgen for barna sine. Frykten er ikke en stemme som tar stor plass i datamaterialet, men i noen av intervjuene er denne stemmen stadig tilbakevendende.

Frykten for barnevernet, og frykten for hvilke vurderinger barnevernet kan gjøre når det gjelder familiesituasjonen, kan se ut til å hemme en relasjonsbyggende og løsningsorientert dialog mellom informantene og barneverntjenesten. Flere av informantene beskriver en situasjon der de opplever seg en påtvunget samarbeidsrelasjon til barnevernet, av frykt for at

barnevernet skal kunne komme til å benytte tvangstiltak overfor barna i familien. En av informantene forteller om viktigheten av å «spille med åpne kort» og innrømme sine feil som foreldre overfor barnevernet. Informanten har erfart at slike erkjennelser fører til at barnevernet lettere aksepterer at informanten gjør feil i omsorgen for barna. Samtidig oppleves en slik åpenhet som et tveegget sverd, og kommer til uttrykk gjennom «frykten»: åpenheten rundt personlige og private forhold også kan slå tilbake på en selv ved at man innrømmer å ikke være en god nok forelder. En annen variant av frykt som slår inn dersom en ikke samarbeider med barnevernet, beskrives i intervjuet med en mor som hadde erkjent behovet for bistand overfor barnevernet. Imidlertid var mor og barneverntjenesten uenig om type tiltak familien hadde behov for. Da mor ba om fysisk bistand i hjemmet, fattet i stedet barneverntjenesten vedtak om veiledning for å forbedre foreldrefunksjonen. Informanten forteller at hun opplevde å bli overkjørt og krenket av barnevernet. Etter råd fra venner samtykket informanten til tiltaket slik at det ikke skulle se ut som hun motsatte seg barneverntjenestens anbefaling. Denne historien illustrer hvordan foreldre kan frykt for barnevernet dersom man som foreldre ikke samarbeider om tiltakene barnevernet anbefaler. Denne frykten er antageligvis begrunnet i barnevernets mulighet til å gjennomføre intervensjoner som går på tvers av foreldrenes vilje dersom omsorgssituasjonen vurderes å ikke være god nok.

En kan stille spørsmålsteget ved hva slags læring og utvikling av foreldreferdigheter det gis mulighetsrom for dersom foreldre og barn takker ja til hjelpetiltak på bakgrunn av frykt for barnevernets mer inngripende muligheter. Å gi sitt samtykke til tiltak fordi man er redd for konsekvensene ved å avslå, kan også føre til at lojaliteten til tiltaket blir mindre. Om tiltak som blir iverksatt på et slikt grunnlag har positivt effekt bør derfor gjøres til gjenstand for diskusjon.

I noen av livshistoriene kommer «frykten» til uttrykk når informantene forteller om konkrete situasjoner der barneverntjenesten har vurdert tvangstiltak rettet mot ett eller flere av familiens barn. Frykten for å miste omsorgen for barnet uttrykkes konkret hos informantene. Det stemmen «frykten» i disse tilfellene representerer er det underliggende og underkommuniserte premisset i sakene som barnevernet vurderer: Dersom omsorgen for ett av barna ikke vurderes å være god nok, hvordan vurderes da omsorgssituasjonen for de andre barna i familien. Slik jeg tolker informantene dette gjelder ser det ut til at stemmen «frykten» kommer særlig til syne der barneverntjenesten ikke har gitt god nok informasjon om sitt vurderingsgrunnlag til foreldrene, eller der relasjonen mellom familie og barnevern er dårlig

og kommunikasjonen mellom partene mangelfull. Jeg vurderer dette slik at i situasjoner der foreldrene i prosjektet har stått alene uten åpen og detaljert informasjon fra barnevernet har også «frykten» fått best grobunn når det gjelder foreldrenes erfaringsgrunnlag.

Når frykt for barnevernets muligheter for intervensjoner får et stort emosjonelt spillerom og medfører at informantene ikke lenger våger å gå i en åpen dialog med barnevernet, kan dette få alvorlige konsekvenser for familien og barna i familien. En av foreldrene i prosjektet forteller om et svært voldelig samliv med barnefar der hun opplevde å havne i et spenningsfelt mellom frykten for barnefaren og frykten for barnevernet. Informanten forteller at barnevernets fokus var rettet mot at kvinnen skulle bryte ut av forholdet, og på denne måten beskytte barna fra volden hun selv ble utsatt for. I utdraget er «frykten» merket med blå utheving:

Mor 1: Jeg synes aldri dem har hatt noen forståelse i det hele tatt for.. For ting og tang som har vært. Og da kom dem jo inn i bildet igjen, og.. kom på hjemmebesøk og..(pause) Nei, nei.. Jeg synes ikke jeg har fått noe støtte og fått noe hjelp, eller dem har noe forståelse i det hele tatt. Så da var dem bekymra igjen, på grunn av barnefar [navn fjernet av forfatter] og såne ting og.. Så var det på'n igjen da, med at jeg måtte komme meg vekk i fra han. Da bodde vi hos onkelen min, så vi bodde jo ikke hos barnefar [navn fjernet av forfatter] Men.. Han var jo der. Han kom på besøk. Han var jo nesten mer hos oss enn hjemme hos seg selv. Og.. Det ble jo sagt til barnevernet til slutt at han ikke var der. Selv om han egentlig var der. For på grunn av redselen mot dem. Men.. Og det tror jeg nok det er mange som gjør.

Int.: Så du var redd for han, og du var redd for barnevernet.

Mor 1: Ja. Mmm.. Så jeg stod mellom barken og veden. For jeg turte ikke å si til dem at han var der. For da hadde jeg mistet ungene mine. jeg turte ikke å si nei til han for å komme inn, for da vet jeg ikke hva han hadde gjort. For jeg.. Jeg har fått ganske mye juling av han. (Mor 1, 39:45 – 41:15)

I utdraget representerer «frykten» både en reell frykt, men også opplevelsen av å nærmest leve et dobbeltliv. På den ene siden har informanten måttet håndtere trusler og vold fra barnefaren, samtidig som hun har skjult og tildekket denne redselen for barnefar i frykt for at barnevernet skulle intervensjonere og overta omsorgen for barna hennes. I dette tilfellet har barnevernet mistet en reell mulighet til å bistå familien ved å sette et ultimatum for informanten om å forlate barnefar og derigjennom posisjonere henne i et spenningsfelt mellom frykt for barnefar og frykt for å miste barna. I så måte ser det ut til at barnevernets inntreden i familien har ført til en ytterligere forverring av familiesituasjonen.

### 7.1.5 Den femte og sjette kontrapunktstemmen: Motstanden og appellen

De to siste stemmene som presenteres fra datamaterialet er «motstanden» og «appellen». Disse to stemmene er tett knyttet til hverandre, og presenterer derfor sammen.

*Motstanden* er den femte stemmen identifisert i datamaterialet og representerer opposisjon, motstand og motmakt i informantenes narrativer om forholdet til barneverntjenesten. Der makt opptrer vil det alltid oppstå motmakt, ifølge Foucault (1999, s. 107). Motstanden kan derfor forstås som foreldrenes motmakt, eller opposisjon til barnevernet som system. Motstanden som stemme har jeg identifisert, og forstår i relasjon til «den krenkede», «panoptikon» og «frykten» fordi det er nettopp de negative og krenkende erfaringene i kontakten med barnevernet informantene uttrykker motstand mot. Jeg tenker at informantene kan ha gitt emosjonell motstand og opposisjon mot barnevernet som system et visst spillerom i intervjusituasjonen. Intervjuets dialogiske form med åpne spørsmål knyttet til informantenes erfaringer med kontakten med barnevernet, i kombinasjon med å fortelle historien i en forskningskontekst, kan ha åpnet for nettopp dette. Stemmen motstanden opptrer i varierende grad i de forskjellige intervjuene.

*Appellen* er den sjette og siste stemmen jeg har identifisert i datamaterialet. Denne stemmen bryter gjentatte ganger gjennom i narrativene. Appellen følger som oftest stemmen motstanden, og i samklang med motstanden. Jeg har valgt å benytte metaforen «appellen» for denne fordi den skiller seg ut ved at stemmen bærer fram det foreldrene vil formidle til offentligheten hva som har vært positivt i kontakten med det barnevernet, og hva barnevernet må ta til etterretning for å utvikle seg mot å bli en bedre hjelpeinstans. Appellen bryter gjennom i fortellingene og krever oppmerksomhet fra det offentlige rom om hvilke erfaringer som har vært positive eller krenkende for foreldrene. Stemmen bærer også med seg et meningsinnhold rundt situasjonen og formen på disse erfaringene. Appellen er kanskje den stemmen som formidler noen av de viktigste budskapene fra foreldrene som har deltatt i prosjektet. Stemmen er tett relatert til informantenes erfaringer, har en direkte og tydelig form, og bør forstås som sårbare familiers krav til endring av praksis. Dette samsvarer med Frasers (2013a) teori der urettferdighet innenfor den politiske dimensjonen blant annet forstås som ikke-representasjon i den offentlige debatten. Appellen kan derfor forstås som et bidrag inn mot politisk representasjon, som er Frasers (2013a) foreslåtte virkemiddel mot politisk urettferdighet. Jeg mener denne stemmen har tatt rom i intervjusituasjonen, både på grunn av



intervjuenes åpne form, men også på grunn av informantenes forståelse av situasjonen dialogen har funnet sted i. Som forsker kan jeg ha blitt vurdert som en mulig budbringer av nødvendige budskap fra en gruppe foreldre som sjelden, eller aldri gis stemme i den barnevernfaglige debatten.

Selv om stemmene er henger tett sammen og følger hverandre gjennom narrativene er det allikevel en forskjell i stemmenes meningsinnhold. «Motstanden» representerer motstand og opposisjon mot barnevernet som offentlig etat og mot den makten barnevernet besitter. «Appellen» som stemme taler i mer direkte vendinger til det offentlige rom, og representerer foreldrenes syn på hva barneverntjenesten bør ta hensyn til i sitt arbeid, og hvordan barnevernet ideelt sett bør forholde seg til foreldre som en egen gruppe i barnevernkonteksten. Når «motstanden» og «appellen» kommer til uttrykk i datamaterialet, spiller de gjerne i kontrast til, eller forsterker de andre stemmene i datamaterialet.

«Motstanden» og «appellen» knyttes gjerne til stemmene som representerer vanskelige emosjoner slik som «den krenkede», «frykten» og «panoptikon». Slik sett utgjør «motstanden» og «appellen» opposisjonen, og motmakten mot de vanskelige emosjonene informantene opplever i relasjonen til barnevernet. «Motstanden» og «appellen» kan også forstås som informantenes krav om å bli behandlet som deltakende subjekter. Jeg understreker at disse to stemmene må forstås og vektlegges i like høy grad som stemmer som representerer emosjonalitet i datamaterialet, nettopp fordi det er gjennom disse stemmene informantene hevder sin subjektivitet og som meningsbærere inn i både det barnevernfaglige- og politiske feltet.

For å illustrere hvordan disse stemmene kommer til uttrykk viser jeg to utdrag fra datamaterialet der informantene på hvert sitt uttrykker både motstand mot barnevernet og i samspill med dette hevder egen subjektivitet. Det første utdraget er hentet fra et intervju der informanten uttrykker hvordan barneverntjenesten kan hjelpe familien gjennom å stole mer på henne som mor («motstanden» merket lys gul, «appellen» merket sterk gul):

Mor 8: (pause) Hmm.. Nei, for det første så synes jeg at dem skal la meg være i fred da. De vet at jeg er såpass ærlig, liksom. At hvis det er noe jeg lurer på, eller.. Ja. Så ringer jeg alltid. Det har alltid gjort, og det kommer jeg alltid sikkert til å gjøre. Så dem bør stole mer på meg der. (Mor 8, 31:53 – 32:14)

En annen informant uttrykker motstand mot at aspekter ved hennes egen vanskelige oppvekst brukes som risikovurderinger av barnevernet rundt henne som omsorgsperson. «Motstanden» (merket lys gul) kommer til syne gjennom informantens protest mot tilknytningsdiskursen, en diskurs som er en rådende, faglig oppfatning innenfor norsk barnevern (Kvello, 2015; Langsrud et al., 2017). Videre hevder informanten egen subjektivitet gjennom «appellen» (merket sterk gul): hun har blitt en god mor på tross av en vanskelig oppvekst:

Mor 5: Og da måtte dem jo gå inn med undersøkelse og innhente opplysninger. De var veldig bekymret. De var det. På grunn av oppveksten min. Og det er jo.. Det man hører, og det man vet at.. Har du hatt en dårlig oppvekst og du får en unge. Og du har barnevernet inne i bildet. Så er en bekymret. For det går veldig mye på hvordan oppvekst du har hatt. Sånn til hvordan eventuell mor du da kan bli, da.

Int.: Tenker du at det har noen sammenheng?

Mor 5: Nei. Har du hatt en dårlig oppvekst så betyr det ikke at.. Og har du hatt en dårlig mor som ikke har på en måte fulgt deg opp og lært deg ting, og du ikke har noen gode minner med. Altså, det betyr ikke at du blir en dårlig mor for det. Du kan bli stikk motsatt. **Det er det jeg har blitt i hvert fall.** (Mor 5, 39:25 – 42:18)

Stemmene «motstanden» og «appellen» opptrer i samtlige av intervjuene, men kommer til uttrykk på forskjellige måter avhengig av hva informantene er opptatt av i sitt forhold til, og sin samhandling med barnevernet.

## **7.2 Hvordan kan stemmene bidra til forståelse av de sårbare familienes erfaringer? - en diskusjon av sammenfallende temaer mellom narrativene**

I det følgende rettes fokus mot, og diskuterer ulike temaer som står i relasjon til hverandre mellom de forskjellige narrativene. Den stemmesentrerte analysen bidrar til å hente fram informantenes emosjoner og komplekse erfaringer som oppstår i den spesifikke relasjonelle kulturelle konteksten det fokuseres på (Gilligan et al., 2003, s. 169). Gilligan et al. (2003, s. 169) påpeker at i studier som inkluderer flere intervjuer kan resultater fra de forskjellige intervjuene undersøkes i relasjon til hverandre for å se om spesifikke temaer utpeker seg. Jeg har benyttet noen sitater fra intervjuene for å illustrere hvordan stemmeanalysen kan bidra til en utvidet forståelse for hvordan foreldrenes erfaringer på det emosjonelle plan også spiller inn når det gjelder temaer som går igjen i de ulike narrativene. Stemmene er merket i utdragene på samme måte som i presentasjonen i ovenfor. Resultatene fra sammenstillingen av temaer som relaterer seg til hverandre i de ulike narrativene diskuteres underveis.

### **7.2.1 Manglende oppfølging og hjelp i ungdomsårene**

Åtte av de elleve informantene i prosjektet forteller at de selv har vokst opp under vanskelig forhold, og at de har opplevd vanskelige ungdomsår (tabell 4). Jeg har derfor valgt å plassere disse åtte informantene i DNBVs familietype 1. Familietype 1 består av foreldre der den omsorgen de selv skulle mottatt i barne- og ungdomsårene sviktet, med turbulente ungdomsår, skolevansker og ofte rekruttering til miljøer med rusmisbruk i ungdomsårene (Clifford et al., 2015, s. 166). Ikke overraskende dominerer stemmen «den krenkede» i livshistoriene når informantene forteller om en vanskelig oppvekst. På den ene siden handler historiene om manglende hjelp og støtte fra foreldrene under oppveksten. På den andre siden forteller informantene om et passivt barnevern som ikke har grepet inn og tatt ansvar for dem i ungdomstiden, til tross for at barneverntjenesten har vært kjent med informantenes livssituasjon og den omsorgssvikten de har blitt utsatt for.

I den stemmesentrerte analysen skiller tre temaer seg ut når det gjelder å bli sviktet av det offentlige hjelpeapparatet når informantene selv var i ungdomsårene. Disse temaene er kommet fram i livshistorieintervjuene til de informantene som kan plasseres i familietype 1 (Clifford et al., 2015). Å forstå disse foreldrenes opplevelse av å ha blitt sviktet som barn av den voksne verden er helt sentralt for å kunne begynne å danne seg et bilde av den kompleksiteten som omfavner disse foreldrene og deres familier. Informantene plassert i familietype 1 kan alle beskrives som å ha vokst opp med gjentakende omsorgstraumer i barndommen (Nordanger & Braarud, 2017). I tillegg har de fleste av informantene opplevd å ha blitt sviktet av det hjelpeapparatet som ideelt sett skulle vært til stede som garantister for en mest mulig stabil omsorgs- og oppvekstsituasjon når livssituasjonen og omsorgssvikten i egen familie ble kjent. Disse tidlige svikene og krenkelsene kommer til syne i intervjuene gjennom stemmen «den krenkede». Stemmen opptrer hyppig i datamaterialet når informantene forteller om erfaringer med barnevernet i ungdomsårene. En innfallsvinkel til å forstå kompleksiteten i prosjektets barnefamilier kan derfor være å se nærmere på hvordan stemmen «den krenkede» overdøver og forstummer andre stemmer i materialet når informantene forteller og forhandler om mening i historiene.

#### **Å rope om hjelp, men ikke bli hørt**

Flere av informantene forteller at de som barn og ungdom ga signaler, eller fortalte åpent om den vanskelig livs- og omsorgssituasjonen de vokste opp under. Til tross for dette opplevde

informantene at barnevernet i liten grad lyttet til dem, eller undersøkte omsorgssituasjonen deres, i den hensikt å forbedre situasjonen informantene vokste opp under. For de yngste av informantene i prosjektet (under 30 år), kan det se ut som om det første alvorlige ropet om hjelp har vært i form av grensesprengende atferd, festing og rømming hjemmefra fra begynnelsen av tenårene. Flere av informantene forteller at det er i denne perioden det har begynt å oppstå bekymring for dem, og at barnevernet har blitt involvert i livssituasjonen deres. Flere av informantene forteller allikevel om et passivt, og nærmest maktesløst barnevern de har møtt, og bedt om hjelp fra som ungdommer. Selv i svært alvorlige situasjoner med rusmidler, eller voldssituasjoner, forteller informantene at barnevernet har opptrådt passivt, eller avvist ønskene deres.

I narrativene tar stemmen «den krenkede» stor plass når informantene forteller om svik i barne- og ungdomsårene, og jeg lar historien til én av informantene illustrere dette. Informanten forteller om hvordan hun ønsket å få et annet bosted enn foreldrehjemmet i begynnelsen av tenårene. Bakgrunnen for dette var en oppvekst med oppdragervold fra stefar, og forskjellsbehandling av barna i familien. Kvinnen forteller om turbulente perioder i ungdomsårene der hun stakk hjemmefra og oppholdt seg i miljøer med rusmisbruk. Parallelt med dette forsøkte hun å få hjelp fra barnevernet til å flytte hjemmefra. Etter en episode da kvinnen var seksten- sytten år, der hun inntok en blanding av alkohol og reseptbelagte legemidler, ble hun innlagt i sykehus. Kvinnen fikk besøk av barnevernet på sykehuset, men avviste kontakten. I ettertid har informanten fått tilgang til episkrien fra innleggelsen der hun kunne lese at barneverntjenesten hadde tilbudt henne fosterhjems plassering. Utdraget preges av stemmen «den krenkede» (merket grønn):

Mor 7: Og der står det faktisk en stor, stor løgn fra barnevernets side. Står det at barnevernet tilbød meg midlertidig fosterhjems plass. Den dagen de kom og besøkte meg. Det fikk jeg aldri noe spørsmål om. (..) Og syntes det var veldig merkelig at det stod i epikrisen min. Og jeg skjønner ikke hvor dem har dette fra. For meg føltes jo det ut som et veldig stort svik. (Mor 7, 36:33 – 48:34)

Slik jeg forstår informanten er det her snakk om et dobbelt svik. Sviket knyttes ikke bare til fravær av hjelpetilbud i ungdomsårene, men også til det informanten opplever som løgn fra barneverntjenesten referert i epikrisen fra sykehusinnleggelsen. I intervjusituasjonen fortalte informanten at rusbruken var et rop om hjelp som hun opplevde ble ignorert. Når nåtidens kompliserte forhold til barnevernet skal forklares kan kanskje stemmen «den krenkede» hjelpe oss å forstå hvilket erfaringsgrunnlag denne moren bærer med seg i relasjonen til barnevernet.

### **Ustabilitet, flyttinger og å «falle mellom alle stoler»**

Flere av foreldrene i prosjektet forteller om ustabile og uforutsigbare oppvekstforhold. Flere av informantene har fortalt at de selv måtte ta ansvar for sin egen oppvekstsituasjon og bryte ut av foreldrehjemmet, jf. avhandlingens punkt 6.3.1. Når informantene fortalte om ustabile oppvekstsituasjoner, kom stemmen «den krenkede» tydelig fram. Mangel på hjelp fra det offentlige, eller opplevelse av at ingen voksne tok ansvar i svært vanskelig situasjoner kan være en forklaring på at svik og krenkelse utgjør store deler av erfaringene disse informantene har med barnevernet fra barne- og ungdomså. Noen av informantene ble plassert i institusjon eller fosterhjem under offentlig omsorg fra barnevernet, og skulle slik sett ha opplevd en mer stabil livssituasjon etter flytting fra foreldrehjemmet.

For én av informantene ble imidlertid livssituasjonen mer ustabil etter at barnevernet overtok omsorgen for henne fordi det å finne fosterhjem viste seg å bli en stor utfordring for barnevernet. Informanten forteller om en ustabil og uforutsigbar ungdomstid under barnevernets omsorg. Historien inneholder utallige flyttinger og en ungdomstid preget av minimale muligheter for å slå seg til ro og oppleve tilhørighet. Informanten forteller at hun ikke pakket ut tingene sine mellom hver flytting fordi hun av erfaring forstod at hun ville bli flyttet på nytt. Samtidig ble hun gravid, og ble flyttet mellom institusjoner også i denne perioden. Barn og ungdom som opplever flere flyttinger mens de er under barnevernets omsorg er et tema som periodevis dukker opp i media og den faglige barneverndebatten. En undersøkelse (Angel & Blekesaune, 2014) publisert i 2014 viser at ungdom plassert i statlige institusjoner flyttes oftere enn ungdom plassert i private institusjoner. Barn og ungdom som plasseres i fosterhjem flyttes minst (Angel & Blekesaune, 2014, s. 10). Å flytte fra en omsorgsbasis til en annen kan være nødvendig og i noen tilfeller også positivt for barn. Flyttinger kan imidlertid oppleves stressende, og plutselige, utilsiktede flyttinger kan utøse massivt stress (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2013, s. 5). En kan anta at kvinnen ovenfor, med erfaringer preget av utallige flyttinger i barnevernets regi, har vært utsatt for vedvarende stressopplevelser i barne- og ungdomsårene.

En annen av informantene forteller om en ungdomstid med stadige rømming fra hjemmet på grunn av et strengt og rigid oppdragerregime, og forskjellsbehandling mellom henne og stefarens barn. Kvinnen ble plassert i barneverninstitusjon etter foreldrenes samtykke. Informanten begynte å røyke hasj, og i samarbeid med barneverntjenesten ønsket foreldrene henne plassert med tvang i barneverninstitusjon. Barneverntjenesten fikk ikke medhold i

fylkesnemnda. Kvinnen var på dette tidspunktet femten år gammel, og samtykket ikke til hjelpetiltak eller videre plassering. Med unntak av to samtaler med en miljøterapeut, fikk kvinnen ingen hjelp videre. Som femtenåring oppsøkte kvinnen sosialkontoret for å søke om økonomisk støtte til en leilighet hun hadde funnet seg. Sosialtjenesten fattet vedtak om økonomisk støtte til innkjøp av et telt. Som femtenåring ble hun stående på bar bakke, uten støtte fra verken sosialtjeneste eller barnevern. Når informanten ser tilbake på ungdomstiden, og hvordan hun «falt mellom alle stoler» i hjelpeapparatet, har hun en klar «appell» (merket sterk gul) til det offentlige:

Mor 2: Jeg vet ikke hvordan man skulle ha gjort noe, men det burde jo være sånn at man ikke skal stå alene. Og.. Det burde jo være noe tiltak. Det burde jo være sånn at når du dukker opp på sosialkontoret når du er femten. Og de sier at du må være atten for å få hjelp, så burde det jo vært noe henvisning.. Det burde ha ringt noen varsellamper. (Mor 2, 1:42:12 – 1:43:24)

Informanten er tydelig på at det offentlige hjelpeapparatet skulle sett med større bekymring på situasjonen som hun den gang befant seg i, og tilbudt henne hjelp. Det kan være vanskelig å forstå hvordan en femtenåring kan havne i en slik situasjon, og falle mellom alle stoler på den måten informanten beskriver.

### **7.2.2 Ung mor i norsk barnevern**

Tre av de kvinnelige informantene i prosjektet fikk sitt første barn mens de var i tenårene. Én av informantene fikk sitt første barn da hun var femten år, én fikk sitt første barn da hun var sytten år, og en informant fikk sitt første barn da hun var nitten år. De syv andre informantene fikk sitt første barn i aldersspennet mellom tjueen og tjueseks år. Flere av informantene beskriver seg selv som «ung mor» da de fikk sitt første barn. Noen av informantene knytter utfordringer til det å bli tidlig mor, mens andre av informantene deler ikke denne oppfatningen. Det kan se ut som at de av informantene som ikke opplevde det som spesielt utfordrende å bli mor i tidlig alder, allikevel snakker om dette som en risikofaktor de har blitt oppmerksomme på gjennom sitt forhold til barneverntjenesten.

### **Tenåringsmødrene**

To av informantene fikk sitt første barn da de var henholdsvis femten og sytten år gamle. Kvinnene ble mødre som tenåringer i to forskjellige tiår, den eldste av informantene på midten av 1990- tallet, og den yngste på begynnelsen av 2010-tallet. Felles for informantene er at de begge fikk sitt første barn før de var atten år gamle, og var dermed selv for barn å

regne etter norsk lovgivning. Den eldste av de to informantene fikk sitt første barn som femtenåring, på midten av 1990-tallet. Hun forteller i intervjuet om erfaringer knyttet til det å bli om å bli mor som femtenåring, og hvordan barneverntjenesten vurderte barnefødselen og kvinnens livssituasjon. Stemmen «den krenkede» (merket grønn) preger den første delen av historien:

Mor 1: Jeg var jo femten og et halvt så fikk jeg første barn. Og han var seksogtjue. Syvogtjue. Jeg har levd som voldsoffer med han i tolv år. Og barnevernet kom jo inn i bildet fordi at jeg var såpass ung når jeg fikk datteren min. Før hun ble født truet så de med å ta henne fra meg og. Jeg skulle ikke få se henne engang. Ingenting. Jeg fikk ikke engang bevise at jeg klarte eller ikke klarte. (Mor 1, 6:08 – 8:45)

Krenkelsen knyttes til det informantene opplevde som barnevernets forhåndsdom av henne som tenåringsmor. Litt senere ut i sekvensen trer imidlertid et aktørperspektiv tydelig fram gjennom stemmen «motstanden» når kvinnen forteller om hvordan hun planla hjemmefødsel for å unngå omsorgsovertakelse ved sykehusfødsel. Informanten inntar et aktørperspektiv og hevder egen subjektivitet samtidig som «motstanden» (merket lys gul) har utgangspunkt i frykten for barnevernets mulighet for tunge intervensjoner:

Mor 1: Jeg skulle miste det før.. Jeg skulle ikke få se det engang. Jeg skulle miste det med en gang det ble født. Så jeg hadde planer om å føde hjemme. Fordi at jeg var redd for å miste henne. Men i dag så er hun tjue, for hun er født i [årstall fjernet av forfatter]. Jeg har ikke mistet henne i det hele tatt. Jeg klarte å beholde henne. (Mor 1, 6:08 – 8:45)

Den andre av informantene i utvalget som fikk sitt første barn mens hun juridisk sett selv var et barn var sytten år ved fødselen rundt 2010. Kvinnen var på dette tidspunktet under offentlig omsorg og plassert i barneverninstitusjon. En måned før fødsel ble tenåringsen flyttet til et barne- og familiesenter for utredning og oppfølging etter fødsel. Hun ble boende ved barne- og familiesenteret med datteren inntil barneverntjenesten, seks uker etter fødselen, fattet akuttvedtak vedørende barnet. Barnet ble plassert i beredskapshjem. Etter sak i fylkesnemnda, med vedtak om omsorgsovertakelse, ble barnet videre plassert i fosterhjem. Informanten forteller om mangelfull oppfølging fra barneverninstitusjonen som hadde omsorgsansvaret for henne, knyttet til både praktiske og psykologiske forberedelser relatert til svangerskap og fødsel. Mangelen på praktisk og psykologisk oppfølging opplevde hun også under oppholdet ved barne- og familiesenteret. Informanten forteller at oppfølgingen fra personalet ved begge institusjonene handlet om et imperativ om å lære seg å «stå på egne ben», at hun var voksen

og måtte klare oppgavene knyttet til å bli mor. Dette til tross for at kvinnen juridisk var å regne for et barn selv, og i tillegg under offentlig omsorg.

Den tredje informanten som fikk første barn i tenårene (som 19-åring) fødte på begynnelsen av 2010-tallet. Kvinnen forteller om en urolig ungdomstid hvor hun stakk mye hjemmefra. Den siste halvdelen av tenårene var preget av en del festing og utprøving av rusmidler. Kvinnen ble tidlig gravid. Hun følte seg voksen nok for ansvaret og gledet seg veldig til å få barnet. Informantens historie preges av refleksjoner rundt det å være ung mamma. Opplevelsen av å bli sett ned på som ung mor, og å ikke bli anerkjent som mor er et gjennomgående tema. Når informanten forteller om erfaringer som ung mor tar stemmen «den krenkede» (merket grønn) stor plass:

Mor 7: Det å være ung mamma i dag er ikke lett det heller. Du blir.. Du kan på en måte.. Jeg føler jo det med.. I barnehagen og. At det er mye eldre, det er en del eldre voksne foreldre der også. Du blir jo fortsatt sett ned på. Jeg merker jo det, å være ung mamma. (..) Og nå er jeg jo seksogtjue. Og man er jo ikke så ung lenger nå, føler jeg. Men jeg føler at man... Og det samme i barnevernet og. Når jeg var ung mamma, så blir du veldig sett ned på. Som ung mamma i barnevernet og. (..) Alt var jo snakk om på en måte, hvor er familien din, og.. For med en gang jeg på en måte ble satt inn.. Også tenker jeg at.. Dem snakka liksom at: "Du er jo ung mamma". Jeg fikk jo høre det hele tiden, at "Du er jo ung mamma." Akkurat som om det var noe negativt. Altså.. Den kom opp hele tiden. "Du er jo en ung mamma." (Mor 7, 36:33 – 49:54)

Informantenes historier om å bli mødre i tenårene og samtidig stå i relasjon til barnevernet preges av opplevelser av krenkelse. At informantene som selv var å regne som barn da de selv ble foreldre og ikke fikk oppfylt sine rettigheter som barn med hjemmel i norsk lovgivning, er også gjenstand for den narrative analysen og beskrevet i punkt 6.3.3. Når kunnskap fra den narrative analysen knyttet til informantenes oppveksthistorie betraktes i lys av *erfaringer* som epistemologisk antagelse for menneskelig meningsdannelse, tydeliggjøres behovet disse unge mødrene har for å bli møtt med spesiell kompetanse fra barnevernets side.

### **Mor i tidlige tjue-år**

De syv resterende kvinnelige informantene i prosjektet fikk sitt første barn da de var i alderen tjue til tjuseks år. Ingen av disse problematiserer at de var unge da de fikk sitt første barn. Jeg velger allikevel å presentere utdrag fra to av intervjuene som dekker de to som var yngst ved første fødsel i denne aldersgruppen. To av disse informantene fikk sitt første barn når de var tjueen år. Begge kvinnene forteller om en urolig ungdomstid, med mye festing og til dels



alvorlig rusmisbruk. Videre deler informantene en felles erfaring i å ha sluttet med rusmisbruket da de ble gravide. Begge informantene forteller om tidlig intervensjon fra barnevernets side. Den ene kvinnen opplevde bekymringsmelding til barnevernet mens hun var gravid, mens den andre opplevde bekymringsmeldingen noen uker etter fødsel.

Den eldste av informantene fikk sitt første barn på begynnelsen av 1990-tallet, og kom i kontakt med barnevernet under graviditeten. Denne kvinnen forteller lite om det å være «ung mor», men knytter heller barnevernets intervensjon til rusmisbruket hennes i ungdomstiden. Informanten tror det var behandlingsinstitusjonen hun var pasient ved som meldte bekymring til barnevernet om graviditeten. Informanten fokuserer ikke på det at hun var ung da hun ble mor for første gang som tema. Det er mulig at dette kan forklares med at bekymringen knyttet til det ufødte barnet var begrunnet i kvinnens rusmisbruk, og at rusmisbruk hierarkisk trumfer alder når det gjelder risikofaktorer under graviditet.

En annen informant forteller om barnevernets inntreden som en følge av bekymring knyttet til informantens ungdomstid og tidligere rusmisbruk. Denne informanten forteller at barnevernet intervenert i familien noen måneder etter at hun fikk sitt første barn. Det var helsesøster som meldte bekymring til barnevernet etter samlivsbrudd mellom kvinnen og barnets far. Helsesøster var i tvil om kvinnen var i stand til å ha omsorgen for barnet på egen hånd. Informanten husker ikke hva som stod i bekymringsmeldingen, men forteller at den var begrunnet i hennes tidligere livsførsel og at hun sannsynligvis ikke ville være i stand til å ivareta omsorgen for barnet når barnefaren ikke lenger var til stede. Samtidig forteller kvinnen at hun var ung, og egentlig ikke klar for å få barn. Slik jeg forstår kvinnen knytter hun helsesøsters bekymring til livsstilen hun førte før hun oppdaget at hun var gravid framfor det å ikke være klar for å få barn.

Begge sekvensene i intervjuene der informantene forteller om sine erfaringer knyttet til barnevernets inntreden i familielivet skiller seg ut sammenliknet med store deler av datamateriale. Dette fordi stemmen «bekjennelsen» blir fremtredende og stående uimotsagt i akkurat disse sekvensene. «Bekjennelsen» blir ikke etterfulgt eller nedtonet av andre motstridende stemmer, men følges av fortellerstemmens som bidrar med kronologien og innholdet i historien. Felles for begge informantene er at de generelt er tilfredse med barnevernets hjelpetiltak, og at de uttrykker en innsikt og forståelse for at barnevernet i utgangspunktet var bekymret for barna. Begge informantene knytter barnevernets bekymring for omsorgsevnen til tidligere rusmisbruk, og ikke mors alder ved fødsel. Dette kan ha

sammenheng med det allment kjente kunnskapsgrunnlaget som eksisterer knyttet til rusmidler og skader i fosterlivet, parallelt med at informantene var kjent med min faglige bakgrunn fra barnevernet. Slik sett kan det være at dialogen ga lite rom for andre stemmer enn det å erkjenne at bruk av rusmidler utløser bekymring for skader på et ufødt barn.

Statistikken viser at kvinners alder ved første fødsel har steget betraktelig de siste 40-50 år. Mens mors gjennomsnittlige alder ved første fødsel i 1967 var 23,3 år, var kvinnens gjennomsnittsalder ved første fødsel 29,3 år i 2017. Når det gjelder fedrene var fars gjennomsnittsalder ved første fødte barn i 1967 på 26,3 år, mens den i 2017 var på 31,7 år. Aldersforskjellen mellom foreldrene ved første fødsel ser ut til å ha holdt seg gjennomsnittlig på en aldersforskjell der far er 2,5 til 3 år eldre enn mor i samme periode (SSB, u.å.-b). dette innebærer at foreldre i den norske befolkningen blir stadig eldre ved fødsel av første barn. En registerstudie (Reneflot, 2011) gjennomført på alle barn i Norge født i perioden 1974 til 1979, viste at i familier med skilsmisse økte sannsynligheten for at jenter i familien fikk barn før fylte 23 år. I skilte familier der moren giftet seg på nytt, økte sannsynligheten for at jenter i familien fikk sitt først barn i tenårene. Studien knytter reproduksjonsatferden til skilsmissen per se. Studien fant ikke sammenhenger mellom erfaring med foreldres skilsmisse i barndommen og utdanning, når det kom til reproduksjonsatferd i som ung voksen (Reneflot, 2011, s. 67).

### **7.2.3 Økonomiens rolle**

De fleste av informantene forteller om vanskeligheter knyttet til økonomi. Som vist i tabell 1, «demografiske opplysninger», opplyser ti av de elleve informantene at hovedkilde til livsopphold består av forskjellige trygdeytelser eller sosiale stønader. Samtidig opplyser kun fire av informantene at de har mottatt direkte økonomisk støtte fra barneverntjenesten. En må ta forbehold når det gjelder dette tallet, da informantene kan ha mottatt økonomisk støtte som hjelpetiltak uten å ha opplyst dette i intervjuene. I tillegg fortalte tre foreldre at de mottok, eller har mottatt økonomisk støtte til barnehageplass, og en av foreldrene mottok økonomisk støtte til privatskole til sine barn. Økonomi er et vanskelig tema for flere av foreldrene, og på spørsmål om hvilket tiltak som har vært mest nyttig for dem som foreldre, svarte flere at den økonomiske støtten til barnehageplass, aktiviteter og ferieturer er tiltak de som familie har hatt mest igjen for.

En av informantene forteller at barnevernets økonomiske bidrag til barnehageplass har vært det tiltaket hun har opplevd som mest nyttig. Kvinnen knytter dette direkte til egen økonomi som alenemor. Informanten forteller at dette økonomiske bidraget utgjør en stor andel når det gjelder hennes privatøkonomi som alenemor. I intervjusituasjonen argumenterer informanten for at barnevernets bidrag utgjør en stor sum penger for henne. Jeg tenker at for denne informanten kan oppleves som utfordrende å motta økonomisk støtte fra barnevernet. Informanten beskriver seg selv gjennom livshistorien som selvstendig og viljesterk, og som en jente som har klart å gjennomføre det hun ønsker uten å få støtte fra voksenverdenen. Slik sett kan det å være økonomisk avhengig av barnevernet komme i konflikt med egen subjektivitet, selv om økonomisk støtte er hjemlet som tiltak i barnevernlovgivningen.

At økonomiske bidrag fra barnevernet oppleves som svært nyttig bekreftes av en annen informant. Kvinnen poengterer at det hun opplever som virkelig hjelp fra barnevernet er den økonomiske hjelpen familien har fått til fritidsaktiviteter til barna. Hun er aleneforsørger for fire barn i alderen åtte til femten år, og har sosial stønad som hovedinntektskilde. Det kan vel knapt reises tvil om hvorfor økonomisk støtte til fritidsaktiviteter oppleves som det mest nyttige tiltaket for denne kvinnens del.

Økonomiske vanskeligheter knyttet til barnas fritidsaktiviteter er tema også i en tredje livshistorie. Informantens hovedinntektskilde er arbeidsavklaringspenger, og på intervjutidspunktet hadde hun to hjemmeboende barn. Informanten forteller hvordan den ene datteren på fjorten år ikke får delta på fritidsaktiviteter på lik linje med sine jevnaldrende på grunn av familiens stramme økonomi. I tillegg til økonomisk og sosial marginalisering peker kvinnen på en tilleggsbelastning: å ikke kunne bidra til at datteren kan omgås jevnaldrende fører til psykiske belastninger for henne som mor. Utdraget fra intervjuet illustrerer hvordan stemmen «den krenkede» (merket grønn) trer inn når informanten forteller hvordan hun må avslå datterens spørsmål om penger til kinobesøk:

Mor 9: Nei, altså hun spurte senest på fredagen om hun kunne få penger til kino. Jeg sa: "Du må bare vente til neste uke for da kommer barne.. Barnebidraget". Og da... Det er ikke noe moro. Det er ikke det. Det er slitsomt. For det går jo også veldig på det.. På meg. På det psykiske. (Mor 9, 27:35 – 28:00)

Den trange familieøkonomien hindrer datterens deltakelse i jevnalderaktiviteter samsvarer med min tidligere beskrivelse av den materielle marginaliseringsdimensjonen. Morens erkjennelse av å ikke strekke til økonomisk fører til belastninger av emosjonell karakter og

samsvarer med marginaliseringsfaktorer som kan forstås både materielt og symbolsk. Eksempelet illustrerer hvordan marginaliseringsprosesser kan opptre i sammenvevde prosesser og få en kumulativ effekt.

For noen av informantene har utfordringer knyttet til økonomi utviklet seg til et altoverskyggende problem. Når utfordringer med utgangspunkt i økonomiske problemer oppleves altoverskyggende kan forstås som kumulative virkninger av ulike marginaliseringsprosesser. En av informantene er trebarnsmor og sliter med skader og senskader i kroppen etter en bilulykke. Kvinnen forteller om en lang prosess knyttet til søknad om uføretrygd som har stoppet opp på grunn av uenighet og konflikt mellom legene som har utredet skadene hennes. Familien har en svært stram økonomi som ikke gir rom for noe ekstra i hverdagen. Informanten forteller at hun må be barnevernet om økonomisk bistand dersom barna skal delta på noe på fritiden, som for eksempel bursdagsfeiringer hos jevnaldrende. Informanten påpeker et manglende fokus hos hjelpeapparatet når det gjelder barns deltagelse i aktiviteter som anses som normale i jevnaldningsmiljøet. Hun forteller om en følelse av nedverdiggelse når hun må be om økonomisk hjelp fra barnevernet for at barna skal få delta på selv enkle aktiviteter. Informanten forteller at hun opplever både manglende forståelse og fordømmelse fra hjelpeapparatets side når hun ikke klarer å holde budsjettet sosialtjenesten har satt opp for henne.

En annen informant forteller om barneverntjenestens risikovurdering knyttet til hennes privatøkonomi. I hennes sak hadde barnevernet på intervju tidspunktet arbeidet for en fosterhjems plassering av det eldste barnet i familien. Informanten forteller at hun hadde konfrontert barnevernet med risikovurderingene rundt økonomi, og utfordret barnevernet til å støtte henne økonomisk framfor å bruke penger på en fosterhjems plassering. Informanten forteller at hun ikke fikk innfridd kravet om økonomisk bistand. Det er viktig å merke seg hovedbudskapet fra informantens perspektiv: Hvorfor er ikke barneverntjenesten villig til å benytte økonomiske virkemidler i barnefamilier med trang økonomi, når den samme tjenesten er villig til å investere store beløp i den samme familiens barn dersom de plasseres i fosterhjem? Budskapet kan tolkes og knyttes til en opplevelse av urettferdig fordeling av ressurser: barnevernet har økonomiske midler til å betale for plassering i fosterhjem, men ikke ressurser til å bistå mor økonomisk i en situasjon der barnevernet fremmer mors økonomiske situasjon som risikofaktor knyttet til omsorgsevne. Det er her betimelig å nevne at Kvello (2015), hvis utredningsmal benyttes av svært mange barneverntjenester, behandler temaet vanskelig økonomi og fattigdom over knappe halvannen side i sin bok «Barn i risiko»

(Kvello, 2015). Barnevernet i Norge har de siste 10-15 år innarbeidet et tiltakshierarki relatert til begrepene kompenserende og utviklingsfremmende tiltak. Tiltaket økonomisk støtte er også fjernet fra lov om barneverntjenester § 4-4. En kan med rette stille spørsmålstegn ved underkommuniseringen av fattigdom i norsk barnevern, i samsvar med tidligere forskning (Andenæs, 2004; Fløtten, 2009).

#### **7.2.4 Å bli fulgt med på avstand – overvåkning og disiplinering**

Flere av informantene opplever å være under oppsyn av barneverntjenesten og tjenestens samarbeidspartnere, og noen av informantene beskriver dette som en form for «overvåkning». Informantene beskriver hvordan de opplever å bli holdt øye med som foreldre av ansatte i både offentlige etater, og av privatpersoner. Noen av informantene beskriver denne formen for overvåkning i mer diffuse ordelag, blant annet gjennom opplevelser av at terskelen for å bli meldt til barnevernet erfares lavere for dem selv enn det de observerer at gjelder for familier som ikke har en etablert kontakt med barnevernet.

Flere av informantene forteller hvordan barneverntjenestens oppfølging har ført til at de har endret atferdsmønster, livsførsel eller tankesett. For noen er endringen i atferd en direkte konsekvens av opplevelsen av at barnevernet følger med på hva som skjer i familien, og at foreldrene er engstelige for intervensjoner fra barnevernet dersom de som foreldre ikke «leverer» som forventet av barnevernets saksbehandlere. Denne endringen i atferd kan på den ene siden forstås i barneverfaglig kontekst som en positiv utvikling av foreldreferdigheter og omsorgsevne. På den annen side kan endringen forstås som en form for selvdisiplinering som oppstår i kjølvannet av å oppleve at man blir overvåket av en maktinstans med fullmakter til å gjøre omfattende inngripen i eget privat- og familieliv.

Det er et ønske hos mange av foreldrene i prosjektet om å avslutte kontakten med barnevernet, men opplever seg maktesløse når det gjelder å avslutte barnevernssaken. En av informantene forteller at hun ønsker å avslutte kontakten med barneverntjenesten, men tør ikke ta dette opp med barnevernet i frykt for at dette kan tolkes i retning av at hun har noe å skjule. Informanten tar også opp et tema som behandles i sluttrapporten til DNBV (Clifford et al., 2015, s. 238, 248): at multiproblemfamilier «overvåkes på avstand» av hjelpeapparatet, og at overvåking og avstand preger forholdet mellom mange langtidsklientfamilier og barnevernet. Videre påpeker Clifford et al. (2015, s. 260) at avstanden fører til lite oppfølging av familiene, og at akutte forverringer rundt barnas situasjon forårsaker handling fra

barneverntjenestens side. Utdraget som følger får illustrere hvordan stemmen «panoptikon» (merket med lilla) representerer opplevelsen av overvåkning, og at barnevernet venter på at noe skal skje i familien:

Mor 7: For nå er de [barnevernet] jo egentlig ikke til stede. Men jeg føler dem er på en måte litt sånn.. Følger med litt likevel fordi de er i ansvarsgruppemøtene. For der kommer jo alt opp. At dem så sitter og følger med der. Og dem nesten rett og slett, at jeg føler at dem venter på noe. For nå har dem jo vært innkoblet siden.. Datteren min, yngste datteren min ble født. Og hun er jo snart fire. Blir fire i mars. så dem har jo vært innkoblet i snart fire år. Og nå, det siste et og halvt året, så har det jo, er det to år kanskje, så har det vært kjempebra. Ikke vært noe tull i det hele tatt. Så jeg føler at dem står på vent for å vente på noe. (Mor 7, 1:05:00 – 1:07.00)

En annen informant forteller at hun opplever å nærmest blir overvåket av barnevernet og barnevernets samarbeidspartnere i kommunen. For kvinnen har dette utviklet seg til en belastning i hverdagen. Hun beskriver barnevernet som «magneter», og at hun stadig kikker seg over skulderen når hun beveger seg i det offentlige rom. For kvinnen oppleves dette som en innskrenkning av hennes privat sfære. Hun velger å isolere seg hjemme, og forlater stort sett hjemmet kun for å hente barna på skolen eller for å handle. Opplevelsen av å føle seg overvåket gjør at hun er forsiktig med å snakke med andre mennesker ute i det offentlige rom: hun bekymret for å bli meldt til barnevernet. Bekymringen for å «bli meldt» dersom hun snakker med andre mennesker, kan forstås som et uttrykk for ikke å ha oversikt over hvem som kan være potensielle «meldere» til barnevernet. Kvinnen uttrykker i intervjuet at hun er klar over at hun blir holdt øye med, men vet ikke av hvem. Informanten opplever belastningen ved dette som såpass høy at løsningen blir å isolere seg i hjemmet. Barnevernets «overvåkning på avstand» (Clifford et al., 2015, s. 260) av informanten kan forstås som en strategi på to nivåer: For det første er informanten bevisst at hun holdes under oppsikt og regulerer sin egen atferd etter dette. For det andre har barnevernet mulighet til å følge familien og dennes sosiale nettverk tett slik at barnevernet raskt kan intervensjon dersom hendelser skulle utløse alvorlig bekymring for barna (Clifford et al., 2015, s. 260). Informantens opplevelse av overvåkning og egenregulering der familien isolerer seg for å beskytte seg mot innsyn, samsvarer med en sosial marginaliseringsdynamikk for både kvinnens og barnas del.

En av informantene forteller om hvordan hun har snudd barnevernets kontrollfunksjon til egen fordel. Ifølge informanten er hjelpetiltaket hun har hatt best nytte av barnevernets mulighet til å komme på anmeldte og uanmeldte hjemmebesøk. Informanten forteller at jevnlig hjemmebesøk fra barneverntjenesten gir henne mulighet til å vise fram et hjem i god

orden. Å la barneverntjenesten få innblikk i familiens privatliv og føre kontroll med hva som foregår i hjemmet, gjør at kvinnen føler seg trygg på at det ikke utløses bekymringer hos barneverntjenesten knyttet til barnas omsorgssituasjon. Jevnlige besøk fra barnevernet gjør at informanten holder ting «på stell» i hjemmet. Stemmen «panoptikon» (merket med lilla) representerer informantens opplevelse av gjennomsiktigheten hun tilbyr barnevernet for å føle seg trygg:

Mor 5: [Tiltak] som jeg har hatt mest nytte av, er vel egentlig hjemmebesøk. Og uanmeldte hjemmebesøk. Egentlig. (..) Fordi at når de først er der på hjemmebesøk, både anmeldte og uanmeldt, så føler jeg at når det ikke er noen bekymring der, så er du i hvert fall trygg. Da har du gjort det du ... Da har du ting på stell i hjemmet, da. Og det tenker jeg er det viktigste. (Mor 5, 53:09 – 54:37)

Det er tydelig at denne moren har forstått hvilke kulturelle og symbolske koder som gjelder når barneverntjenesten, bevisst og ubevisst, vurderer henne som omsorgsperson. Ved å tilfredsstillende barnevernets symbolske koder oppnår informanten anerkjennelse som «god nok» foreldre i barnevernets vurderinger.

### **7.3 Å miste selverdet ved omsorgsovertakelse**

Tre av informantene har opplevd at barneverntjenesten har overtatt omsorgen for ett eller flere av barna i familien. Samtlige av foreldrene som har mistet omsorgen for ett eller flere av barna forteller om en opplevelse av å bli objektivert og nærmest usynliggjort i barnevernssaken. Dette samsvarer med Frasers (1997, 2013a) beskrivelse av usynliggjøring som et av utfallene ved kulturell urettferdighet, der anerkjennelse er virkemiddelet for å oppnå rettferdighet. Alle informantene som har opplevd omsorgsovertakelse forteller at de ønsker å bidra med praktisk bistand, og egen kunnskap og kompetanse om barna som på intervjuetidspunktet var under offentlig omsorg. I Honneths (1995) perspektiv forstår jeg dette som opprettholdelse av det sosiale selverdet. Samtlige av foreldrene som har opplevd omsorgsovertakelse forteller at de opplever å bli avvist av både barneverntjenesten og det tiltaket barnet er plassert i. Dette samsvarer med Honneths (1995) teori om hvordan krenkelse av selverdet tar form av ydmykelse og respektløshet for enkeltindividers (eller grupper) evner og kapasiteter. I følge Honneth (1995) er anerkjennelsesformen solidaritet knyttet til det sosiale selverdet. Til tross for den sårbare situasjonen foreldrene befinner seg i etter å ha mistet omsorgen for barnet sitt, forteller alle foreldrene i prosjektet at de opplever pålegg fra barneverntjenesten om å opptre som støttepersoner for barna i situasjoner der foreldre og barn

møtes. Parallelt i denne situasjonen forteller foreldrene at de opplever forventinger og pålegg fra barnevernet om å utvikle seg som omsorgspersoner for hjemmeboende barn. Samtlige av foreldrene opplever dette som en svært vanskelig balansegang. Foreldre i prosjektet som har opplevd omsorgsovertakelse, og som er grunnleggende uenig i barnevernets vurderinger eller måten omsorgsovertakelsen er gjennomført på, beskriver erfaringene med barnevernet som svært alvorlige krenkelser.

Jeg lar den ene informantens historie illustrere hvordan foreldre kan oppleve prosesser rundt omsorgsovertakelse som dype krenkelser og tap av selvverd. På intervjutidspunktet var denne informantens eldste datter plassert i fosterhjem. Datteren ble aggressiv og utagerende i tenårene, og både informanten og familiens yngre barn var redd jenta. Kvinnen henvendte seg til barnevernet for hjelp til datteren i form av plassering. Barneverntjenesten fremmet sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda og fikk medhold. Datteren ble plassert i institusjon en periode før hun flyttet videre i fosterhjem. Informanten ønsket sterkt å bidra som en ressurs i forhold til datteren også etter omsorgsovertakelsen. Hun forsøkte å invitere til dialog med fosterhjemmet, men invitasjonene ble avvist. Informanten forteller at saksbehandler i barneverntjenesten alminneliggjorde morens opplevelse av avvisningene fra fosterhjemmet. Informanten beskriver avvisningene fra fosterhjemmet og barnevernet som å bli «sparket mens man ligger nede», og å bli behandlet som en «spedalsk». Videre forteller informanten om hvordan hun opplevde å miste status både som mor og som menneske etter at barnevernet overtok omsorgen for datteren. Ikke overraskende er det stemmen «den krenkede» (merket grønn) som dominerer i denne delen av morens fortelling om relasjonen til barnevernet:

Mor 6: (informanten gråter) Det at en heller ikke blir inkludert. Og kan tas med som en ressurs på det en faktisk kan, kan være med på da. At en liksom bare blir bortvist og.. Jeg holdt på å si behandlet som en spedalsk, det tenkte jeg. Jeg følte meg som en sånn en bare måtte stue vekk og glemme.

Man blir liksom sparket når en ligger nede. (pause) Og fordømt og bortvist, som forelder til evig tid. (..)Den måten saken ble behandlet på, måten jeg har blitt møtt på i ettertid. Som den som sitter igjen, det har gjort denne saken ti ganger verre enn den trengte å være. Jeg trodde jeg hadde nådd bunnen når jeg ba om fosterhjem, men det hadde jeg ikke. (informanten gråter) Det var fornedringen i etterkant, i kjølvannet som var.. Det var det verste for min del. (Mor 6, 53:50 – 57:40)

Videre i intervjuet forteller informanten om å stå i en paradoksal situasjon der hun ikke får bidra når det gjelder den eldste datteren, men samtidig forventes av barnevernet at hun skal være en «god nok» mor tre hjemmeboende barn. Etter min vurdering er kvinnen satt i en



umulig posisjon der hun ikke har fått noen holdepunkter, eller blitt gjort kjent med hvilken målestokk barnevernet evaluerer henne etter. Langsrud et al. (2017, s. 132) hevder at i barnvernkontekst framstår begrepet «gode nok foreldre» som et komplekst uttrykk uten tydelig og avgrenset forståelse av hva slike foreldreegenskaper består i, og at barnevernsarbeidere legger ulikt meningsinnhold i begrepet. Min vurdering av informantens situasjon kan forstås i lys av denne uklarheten. Videre stiller Langsrud et al. (2017, s. 136) spørsmålsteget ved foreldres rettsikkerhet når foreldrene ikke har konkrete holdepunkter for hva som er «god nok» omsorg, og barnevernansatte er de eneste som har makt til å besvare spørsmålet.

#### **7.4 Deltaker og aktør i egen barnevernsak**

Flere av informantene løfter fram valgsituasjoner i samhandlingen med barnevernet der de selv har foreslått tiltak og løsninger på vanskelige situasjoner i familien. Et påfallende funn i datamaterialet er at de informantene som gir uttrykk for selv å ha tatt avgjørelser, og selv å ha vært aktører i barnevernssaken, er de foreldrene som uttrykker høyest tilfredshet med det arbeidet og de tiltakene barnevernet har iverksatt i familien. Et annet funn knyttet til intervjuene med disse informantene er at stemmen «bekjennelsen» i større grad er fremtredende i materialet. Stemmene «den krenkede» og «panoptikon» tar i mindre grad plass i intervjuene med de informantene som har opplevd deltakelse i barnevernssaken.

En av informantene forteller historien om hvordan hun ba om hjelp fra barnevernet til to av sine barn. Kvinnen var alenemor og opplevde at begge barna var svært urolige. Hun tok selv initiativ til å be om hjelp, og ba om fosterhjemsplassering av barna. Familien hadde kommet i kontakt med barnevernet fem år tidligere og mottatt tiltak i form av barnehage og avlastning. Allikevel er det et vendepunkt i historien der informanten selv ber om hjelp til fosterhjem. Dette vendepunktet framheves av informanten som den viktige starten av barnevernssaken. Informanten ble tatt med av barneverntjenesten på godkjenningen av fosterhjemmene og planleggingen av barnas flytting. Informanten beskriver seg selv som en aktiv deltaker og aktør i barnevernets arbeid med både godkjenning av fosterhjemmene, og plasseringen av barna. Stemmen «bekjennelsen» (merket med oransje) er fremtredende i dette utdraget.

Mor 4: Jeg begynte jo her i 2003, jeg.

[i] barnevernet. Og da var det JEG som ba om hjelp. Da ba jeg om hjelp til fosterhjem til to gutter.

Så mine to barn de ble flyttet i 2008. I fosterhjem. Og da fikk vi hjelp fra barnevernet i kommunen [stedsnavn fjernet av forfatter]. Det er mange som tror at de ble tatt, men det var faktisk jeg som ba om hjelp. For når jeg ba om hjelp, så.. Først så begynte vi i 2003. For da var det ei venninne av meg som meldte meg på barnevernet. Men da... Fant dem jo ikke noe galt. Siden det så var vi her bare egentlig, vi. Fikk litt hjelp, og.. Til barnehager og.. Sånne ting. Jeg har ikke noe negativt å si om noe her. (Mor 4, 1:17 – 2:29)

En annen informant forteller om å ha hatt kontakt med barnevernet siden hun selv var barn. Som voksen ble ny kontakt opprettet med barnevernet mens hun var gravid med sitt første barn. Informanten forteller at barna har hatt støttekontakter og oppfølging fra barneverntjenesten gjennom hele oppveksten. Kvinnen forteller videre at hun og familien for ett år siden flyttet til en ny kommune, og at hun søkte ny bostedskommune om videreføring av tiltaket med den samme støttekontakten som barna hadde hatt tidligere. Søknaden ble avslått, men ble senere tatt opp til ny vurdering. Barneverntjenesten fattet vedtak om støttekontakt for den yngste datteren, og engasjerte den samme personen som hadde vært støttekontakt tidligere. Kvinnen beskriver en tilfredshet med at barnevernets lyttet til familiens ønske om fortsatt støttekontakt for den yngste datteren selv om kommunen i første omgang avslo søknaden om støttekontakt. Informanten forteller at hun kun har hatt positive erfaringer med barnevernet, med unntak av en akutt plassering av den yngste datteren tre måneder før intervjutidspunktet. Plasseringen varte et døgn og jenta flyttet hjem igjen dagen etter. På tross av den overraskende akutt plasseringen uttrykker kvinnen tillit og tilfredshet med barneverntjenestens vurderinger og avgjørelser. Det som ser ut til å være avgjørende for informantens positive vurdering og meninger om barnevernet ligger i opplevelsen av å være deltaker i egen sak: at barneverntjenesten lyttet til kvinnens ønske om både type tiltak, og hvem som skulle ansettes i tiltaket.

Det kan se ut til at når foreldrene opplever seg selv som deltakere og subjekter i egen barnevernsak, tar stemmen «bekjennelsen» større plass og fortrenger stemmende «den krenkede» og «panoptikon». Dette funnet i stemmeanalysen av narrative er det verdt å merke seg. Å involvere foreldre som deltakere og aktører i egen barnevernsak, samsvarer med både Honneths (1995, 2007) teori om anerkjennelse og Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori. Dersom foreldres opplevde subjektposisjon som deltakende aktør i egen barnevernsak fører til en reduksjon av opplevde krenkelser i relasjonen til barnevernet, er dette et svært viktig funn knyttet til mulighetene for barnevernet bygge bedre relasjoner til de mest sårbare barnefamiliene.

## 7.5 Anerkjennelse i møte med barnevernet – de fornøyde foreldrene

Noen av informantene forteller spesifikt om saksbehandlere de har møtt, og som de har tillit til. Ofte har møtet med «den rette» saksbehandleren endret relasjonen og samhandlingen med barnevernet fra mistillit til tillit. For noen av informantene har denne endringen vært av en slik karakter at de «tviholder» på saksbehandleren sin. Informantene ble spurt om å beskrive viktige egenskaper ved saksbehandlere i barneverntjenesten som er nødvendige for at foreldre skal oppleve tillit til barnevernet, og tillit til den samhandlingen som foregår mellom partene.

En av informantene understreker saksbehandlerens evne til empati, det å være menneskelig og vise medfølelse. For informanten er vissheten om det å ha en saksbehandler som støtter henne både som menneske og omsorgsgiver, rangert høyere enn de tiltakene hun har mottatt. Denne opplevelsen kan forstås i lys av Honneths (1995) primære anerkjennelsesform, kjærlighet. Denne anerkjennelsesformen handler om å se den andres behov, og møte behovene uten å sette betingelser for omsorgen (Honneth, 1995). Informanten forteller at opplevelsen av støtte er basert på at barnevernet ikke tvinger seg på henne og familien. Jeg tolker dette inn i et aktørperspektiv, og at tilliten til barnevernet og samhandlingen med tjenesten bygger på informantens opplevelse av å være deltakende subjekt og aktør i egen barnevernsak. Også i dette utdraget spiller «appellen» en viktig rolle som meningsformidler til barneverntjenesten.

Når informanten beskriver viktige egenskaper hos saksbehandlere for å skape relasjon og tillit, er det stemmen «appellen» som representerer informantens mening. «Appellen» snakker direkte til det offentlige rommet, og gjennom denne deler informanten sine opplevelser og meninger, direkte og ufiltrerte. «Appellen» fremstår derfor som en viktig kilde til kunnskap som kan bidra til å belyse kompleksiteten i samhandlingen mellom familier og barnevern.

En annen informant forteller at det gikk mange år før hun fikk den hjelpen hun hadde behov for til seg selv og sine barn: «hun måtte treffe på riktige personen først». Denne «riktige personen» er en saksbehandler kvinnen opplever at har sett og møtt behovene hun og barna har. Også denne informanten understreker betydningen av at saksbehandler oppleves som menneskelig. I tillegg forteller hun at saksbehandler er jordnær og ærlig på de feil hun selv gjør. Det kan virke som om saksbehandler, i relasjonen til denne kvinnen, bestreber seg på å jevne ut den asymmetriske maktbalansen som oppstår mellom barneverntjeneste og klient. Dette gir informanten opplevelsen av å være deltakende subjekt og aktør i samhandlingen med barneverntjenesten. Også denne informantens beskrivelse av relasjonen mellom familie og saksbehandler samsvarer med Honneths (1995) primære anerkjennelsesform. Informanten

understreker videre betydningen av at saksbehandlere som møter familier i svært vanskelig livssituasjoner trenger egen livserfaring for å forstå at livet i perioder kan by på særdeles tøffe utfordringer. Denne uttalelsen berører Honneths (1995) tredje anerkjennelsesform, solidaritet. Solidaritet i dette perspektivet handler om å anerkjenne den andres evner og kapasiteter, og kanskje har denne moren et poeng når hun påpeker at for å anerkjenne en særdeles vanskelig livssituasjon trenger man en viss livserfaring selv.

En tredje informant berører også temaet livserfaring, og forteller hvordan han mener saksbehandlere i barneverntjenesten bør ha livserfaring for å kunne møte foreldre og familier på en anerkjennende måte. Informanten framholder erfaringsbasert kunnskap, og knytter dette til alder, et levd liv og det å ha barn selv. Mannen hevder saksbehandlere uten slik kompetanse ikke har mulighet til å kunne hjelpe familier som står i vanskelige livssituasjoner, der omsorgsoppgavene oppleves som utfordrende. Informanten trekker fram ung alder hos saksbehandlere som utfordrende, og forteller at familiens saksbehandler rent aldersmessig kunne vært datteren hans. Han sier han opplever dette som «søkt». Jeg tolker informanten i retning av å oppleve det krenkende å bli evaluert som omsorgsperson av en saksbehandler som han aldersmessig kunne vært far til, og som ikke har erfaring med egne barn. Også her kommer asymmetri mellom saksbehandler og familie til uttrykk, men i motsetning til de to informantene ovenfor opplever ikke denne mannen at saksbehandler arbeider for å utjevne asymmetrien i relasjonen. Denne faren uttrykker også ønske om anerkjennelse som far, de verdier man har som foreldre, og de gode situasjonene med barna. Jeg lar sitatet nedenfor illustrere informantenes ønsker om anerkjennelse fra barnevernet, både når det gjelder foreldreskap og verdigrunnlag. Hele sitatet domineres av stemmen «appellen» (merket sterk gul), og jeg lar sitatet avrunde presentasjonen av resultatene fra den stemmesentrerte analysen:

- Far 1: Det er vel kanskje også en ting i forhold til det med klapp på skulderen. Hvis jeg sier, fra barnevernet, altså: "Ja, men du har noen gode verdier. Du har noen sånn og sånn og sånn. Og så kan du prøve å rette litt på den og den." Eller.. Litt sånn der klassisk sånn pedagogisk.. At du kan gi kanskje tre, fire, fem positive ting, og så kan du gi et par konstruktive ting. Som det heter. Det savner jeg. Det savner jeg veldig i forhold til.. Verdigreiene og.. Mm. Ja. (Far 1, 1:28: 42 – 1:30:46)

## 7.6 Oppsummering

Den stemmesentrerte analysen er inspirert av Gilligans (1982, 2015; Gilligan et al., 2003) narrative metode, *the Listening Guide*. Det er denne stemmeanalysen steg tre som er gjennomført på prosjektets livshistorier. Analyse henter ut ulike stemmer fra datamaterialet som framstår samklangende eller dissonante, og stemmene representerer ulike emosjonelle opplevelser knyttet til informantenes erfaringer med å stå i langvarig kontakt med barnevernet.

Stemmeanalysen har identifisert seks ulike stemmer som skiller seg fra jeg-stemmen, eller fortellerstemmen. Disse er benevnt ved metaforene «bekjennelse», «den krenkede», «panoptikon», «frykte», «motstanden», og «appellen». Resultater fra analysen viser at krenkelser, frykt og opplevelse av å bli overvåket preger store deler av narrativene når foreldrene forteller om erfaringer fra kontakten med barnevernet. Der erkjennelse av mangler ved egen omsorgsutøvelse kommer til uttrykk i narrativene gjennom stemmen «bekjennelsen», skjer dette i form av ørsmå sekvenser og innskutte setninger som umiddelbart overdøves av andre stemmer. «Bekjennelsen» kan forstås som en invitasjon til utforskning og dialog om vanskelig tema fra foreldrenes side, men fordi denne stemmen i liten grad høres i narrativene er den utfordrende å få tak i. Dette er et viktig funn i den stemmesentrerte analysen. At «bekjennelsen» i så liten grad får plass i de fleste narrativene utfordrer profesjonene som har i oppdrag å bygge relasjoner til familiene i hensikt å hjelpe barna.

Et annet, og oppsiktsvekkende funn i analysen er at stemmen «bekjennelsen» i langt større grad får plass og høres i narrativene til de foreldrene i prosjektet som har opplevd å deltaker- og aktørstatus i egen barnevernsak. I narrativene dette gjelder får stemmene «den krenkede», «panoptikon» og «frykten» mindre plass. Informantene som eier disse narrativene gir i høy grad uttrykk for tilfredshet med barneverntjenestens arbeid, og kontakten med barnevernet. Dette til tross for at de har opplevd inngripende tiltak fra barnevernet i familien. Dersom foreldres opplevelse av å være deltakende aktører i egen barnevernsak kan føre til et lavere konfliktnivå og bedre dialog mellom sårbare familier og barnevern, er dette et aspekt ved samarbeidsrelasjonen som kan få interessante implikasjoner for praksisfeltet.

Oppsummert kan stemmeanalysens resultater forstås i lys av Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori og Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori. I kapittel 8 løftes resultatene fra stemmeanalysen og den narrative analysen (kapittel 6) til en samlet diskusjon.



## 8 Marginaliseringsprosesser i norsk barnevern

I diskusjonen av resultatene fra analysene av datamaterialet er det nødvendig å ta utgangspunkt i det metodologiske premisset som ligger i narrativ utforskning: At menneskelige erfaringer forstås som transaksjonelle og relasjonelle, at erfaringene må forstås i lys av temporalitet, sosial kontekst og sted (Clandinin, 2007, 2013). I tillegg skal resultatene diskuteres i lys av de teoretiske perspektivene som er lagt til grunn for avhandlingen. En overordnet målsettingen for diskusjonen er dermed å undersøke, og argumentere for hvordan de menneskelige erfaringene som framfortelles i livshistoriene kan forstås i perspektiv av marginaliseringsprosesser. Dette gjør jeg ved å benytte Nancy Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori, Axel Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori, og Vasas (2005) konseptmodell for marginaliseringsprosesser. I tillegg søker kapitlet å besvare avhandlingens overordnede problemstilling: «Hvordan kan sårbare barnefamilier i langvarig kontakt med barnevernet forstås gjennom sine erfaringer og opplevelser fra kontakten med barnevernet?». Diskusjonen er preget av min vitenskapsteoretiske posisjon innenfor sosial konstruksjon, og med et samtidig forskerblick på klasseforskjeller, verdiforskjeller og ulikhet.

Den narrative metodologien som er benyttet i avhandlingen undersøker datamaterialet gjennom to narrative perspektiver. Resultatene diskuteres opp mot de to marginaliseringsdimensjonene, en materiell og en symbolsk, og i lys av avhandlingens teoretiske perspektiver på marginalisering, krenkelse, anerkjennelse og rettferdighet. Jeg diskuterer i punkt 8.1 og 8.2 hva begrepene urettferdighet og krenkelse betyr i kontekst av dette prosjektet, og hvordan prosjektets datamateriale kan forstås i lys av disse begrepene. I punkt 8.3 diskuterer jeg hvordan prosesser knyttet til de to marginaliseringsdimensjonene tar form i utsatte barnefamiliers samhandling med norsk barnevern. I punkt 8.4 tar jeg opp tråden knyttet til kategoriseringen kompenserende og omsorgsendrende hjelpetiltak, og diskuterer om, og hvordan, oppdelingen kan ha marginaliserende effekter for de sårbare familiene. I punkt 8.5 diskuterer jeg de enslige mødrene stilling i barnevernet og hvordan de posisjoneres i marginaliserte livssituasjoner. Til slutt diskuteres i punkt 8.6 om marginaliserte barnefamilier i langvarig kontakt med barnevernet utsettes for kumulative marginaliseringsprosesser.

### 8.1 Hva er urettferdighet i prosjektets kontekst?

Urettferdighet som begrep knyttes i denne avhandlingen til Frasers (2013a) begrepsforståelse, der urettferdighet kan forstås i lys av økonomisk feilfordeling, kulturell krenkelse og (politisk)

ikke-deltakelse. I avhandlingen trer urettferdighetsbegrepet fram som en inngang til å forstå deler av foreldrenes narrativer knyttet til erfaringer både fra egen oppveksthistorie, og den livssituasjonen de befant seg i på intervjuutidspunktet. Dette i tråd med narrativ utforskning som metodologi, der menneskelige erfaringer forstås som et narrativt komponert fenomen, gjennom tid og gjennom samspill i spesifikke situasjoner (Clandinin, 2006, 2013). Erfaringer som kan relateres til, og forstås i lys av urettferdighetsbegrepet i egen oppveksthistorie, kommer særlig til syne i resultatene fra den narrative analysen (kapittel 6), og opplevelser som kan forstås gjennom urettferdighetsbegrepet kommer nærmere til uttrykk i resultatene fra den stemmesentrerte analysen av datamaterialet (kapittel 7). Opplevd urettferdighet knyttet til oppveksthistoriene, handler i høy grad om å ikke ha mottatt hjelp i barne- og ungdomsår til tross for at informantenes hjelpebehov har vært synlige for omverdenen. Som resultatene fra den narrative analysen viser i kapittel 6, har en stor del av informantene erfart å selv måtte ta ansvar for å bryte ut av en vanskelig oppvekstsituasjon i tenårene. Samtidig har vanskelige oppvekstsituasjoner, opposisjon mot egen livssituasjon, samt mangel på adekvate intervensjoner fra hjelpeapparatet, ført til at skolegang ikke har vært fulgt opp og fullført. Forskning har vist at å gjennomføre utdanningsløp er en særlig utfordring for barn og unge som er tilknyttet barnevernet på grunn av vanskelige oppvekstforhold (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen, & Hvinden, 2014). I tillegg har barnevernansatte noe lavere forventinger til disse barna når det gjelder skoleprestasjoner enn til andre barn (Kavli et al., 2015). Utdanningsløp utgjør i svært høy grad kvalifiseringsgrunnlaget til videre deltakelse i arbeidslivet. Barn og ungdom som mister muligheter for å fullføre utdanningsløp, vil også oppleve reduserte muligheter innenfor arbeidsliv og sysselsetting, i tillegg til lavere lønnsnivå når de får seg arbeid (Sletten & Hyggen, 2013). Informantenes tap av skolegang og utdanning, samt konsekvensen av å være marginalisert fra arbeidsmarkedet, samsvarer med det Fraser (1997, 2013a) betegner som en sosioøkonomisk urettferdighetsdimensjon. Fraser (2013a) påpeker at følgene av sosioøkonomisk urettferdighet kan føre til at grupper av mennesker forhindres fra deltakelse og interaksjon på linje med andre mennesker. Analysen av datamaterialet viser at forhindret deltakelse når foreldrene på grunn av økonomi ikke har muligheter til å la barna delta i aktiviteter og i sosiale hendelser på lik linje med jevnaldrende. For eksempel problematiserer noen av foreldrene begrensninger når det gjelder barnas deltakelse i bursdager, fritidsaktiviteter og andre sporadiske aktiviteter som kinobesøk. Deltakelse i organiserte aktiviteter med jevnaldrende anses som en viktig faktor innenfor utvikling av den kompetansen som kreves i dagens samfunn, der kunnskap og kommunikasjon står sentralt (Frønes, 2016a; Lareau, 2011). Informantenes vanskelige økonomiske betingelser åpner imidlertid ikke for utgifter knyttet til barns fritidsaktiviteter.



Fraser (2013a, s. 193) knytter hindringer for lik deltakelse til to typer betingelser: Objektive og intersubjektive betingelser. De objektive betingelsene omhandler økonomiske strukturer, og hindringene er et resultat av urettferdig eller feil fordeling. De intersubjektive betingelsene består av institusjonelle og kulturelle strukturer, der hindringene er resultater av ulikhet knyttet til symbolsk status. Dette samsvarer med funn fra min analyse, der foreldrenes økonomiske vanskeligheter som hindrer barns deltakelse i aktiviteter, kan forstås i lys av både objektive og intersubjektive betingelser. De objektive betingelsene framstår som nærmest selvsagte fordi trange økonomiske rammer som velferdsmottaker i svært liten grad åpner for ekstraordinære kostnader. De intersubjektive betingelsene derimot, kan framstå som noe mindre åpenbare. Å forstå barns ikke-deltakelse i aktiviteter med jevnaldrende i lys av intersubjektive betingelser, innebærer et perspektiv der symbolske marginaliseringsprosesser i kraft av klassekiller, og det å være velferdsavhengig utgjør betydelige faktorer. I tillegg vil jeg argumentere for at det kan skimtes en offentlig økonomisk og familiepolitisk holdning som aksepterer at enkelte grupper av barn ikke har tilgang til aktiviteter og deltakelse på lik linje med jevnaldrende. Dette fordi barna tilhører en økonomisk marginalisert gruppe familier der forsørgerens inntektgrunnlag betraktes som midlertidig innenfor den norske velferdsdiskursen, og dermed ikke-ankjent innenfor sosiale konstruksjoner knyttet til symbolsk marginalisering. Dette samsvarer med Vasas (2005) konseptmodell der krav fra marginen ikke møter forståelse hos sentrum.

Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori, og hennes tre dimensjoner relatert til urettferdighet er fruktbar i forståelsen av hvordan marginaliseringsprosesser opptrer i foreldrenes historier. Resultatene som presenteres i kapittel 6 viser hvordan foreldrenes egne vanskelige oppvekstvilkår med marginale hjelpeerfaringer, har ført til at foreldrene har mistet sin grunnleggende rett til utdanning. Dermed står flere av dem i dag i en situasjon der de mangler formell kompetanse for å komme seg inn i arbeidslivet. Den manglende oppfølgingen i barndommen har for flere av informantene ført til fysiske og psykiske helsevansker i voksenlivet. Situasjonen flere av informantene befinner samsvarer med levekårsforskningens begrep «hopning av levekårsproblemer» (Dølvik et al., 2008; Løyland et al., 2012), og der hopning av ulike typer levekårsproblemer ser ut til å ha en kumulativ effekt (Barstad, 2016). Marginal, eller ingen tilgang til arbeidsmarkedet gjør at storparten av informantene i prosjektet er avhengig av velferdsordninger som viktigste kilde til livsopphold. Slik samsvarer resultatene fra min analyse av datamaterialet godt med den eksisterende forskningen på vår tids klienter i barnevernet (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009; Staer, 2016).

Mine resultater viser at trange økonomisk rammer knyttet til velferdsordningene informantene er avhengige av, fører til at familiene ikke opplever full deltakelse i samfunnet fordi det økonomiske grunnlaget ikke strekker til. I følge Frasers (2013a) argumentasjon om rettferdighet, vil et sentralt spørsmål derfor være knyttet til hvem som skal framsette krav om rettferdig fordeling for disse familiene og barna, slik at lik deltakelse sikres barna i familien. Fraser (2013a, s. 192) deler rettferdighetsargumenter inn i to typer spørsmål: Første- og andreordensspørsmål. Førsteordensspørsmål omhandler rettferdighetsdimensjonene direkte, og innebærer spørsmålstillinger om hvor stor økonomisk ulikhet som kan aksepteres, og hvor stor omfordeling som kreves. Andreordensspørsmål rettes mot rettferdighet i et metaperspektiv, og etterspør hvilke rammer førsteordensspørsmålene hører inne under. Informantene har beskrevet framtidshåp for seg og familien, og knytter håpene til en stabil og oversiktlig økonomi, mulighet for sysselsetting og mulighet for å eie egen bolig. Etter min vurdering framstår informantenes ønsker som beskjedne. Ønskene kan forstås i kontekst av et skille mellom utrygghet og trygghet, samt ikke-deltakelse og mulighet for deltakelse i samfunnslivet for familiene. I lys av Frasers (2013a) rettferdighetsargumenter må legitimiteten i ønskene knyttet til trygghet og deltakelse vurderes. I perspektiv av kravene kunnskapssamfunnet setter til kompetanse når det gjelder kunnskap og sosiale ferdigheter hos barn og unge, samt krav til samfunnsdeltakelse, bærer informantenes ønske om utvidete og tryggere økonomiske rammer i seg legitimitet. Dette leder an mot neste spørsmål, om hvilke rammer omfordelingsspørsmålet hører inne under. Norsk velferdspolitikken ønsker primært å treffe barnefamiliers behov gjennom universelle støtteordninger som subsidierte barnehager, ordning om barnetrygd og andre overføringer til barnefamilier. En må derfor stille spørsmålsteget ved om de universelle støtteordningene er tilstrekkelige for de mest marginaliserte barnefamiliene. Mine resultater foreslår at dette ikke er tilfelle: De universelle støtteordningene er ikke tilstrekkelige virkemidler for å sikre de mest marginaliserte barnefamiliene i barnevernet lik deltakelse i samfunnet. Den stadige økningen i antall barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt (SSB, 2017b, 2018, 2020) bekrefter analysens resultater. Sett i dette perspektivet finner jeg at Frasers (1997, 2013a) rettferdighetsteori mangler nyanser som fanger opp akkurat denne typen problematikk. Der Fraser (2003b) argumenterer for at omfordelingsspørsmål handler om klassestrukturer og statushierarkier, glipper de mest marginaliserte gruppene<sup>43</sup>. Dette kan forklares med manglende politisk representasjon, men også ut fra et symbolsk marginaliseringsperspektiv

---

<sup>43</sup> I dette prosjektet: Barn i barnevernet, av enslige forsørgere med lav utdanning og liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet.

fordi den norske velferdspolitikken universelle støtteordninger forhindrer at denne gruppen familier anerkjennes som en gruppe med spesielle materielle behov.

## **8.2 Hva er krenkelse i prosjektets kontekst?**

Begrepet krenkelse er en oversettelse av Honneths (2007) begrep «disrespect», og står i motsetning til begrepet anerkjennelse. Krenkelsesopplevelser i relasjonen mellom informant og barnevern kan forstås i lys av hermeneutikkens begrep Erlebnis; det umiddelbare som oppstår i individets subjektive oppfatning (Arthos, 2000, s. 2). I følge Raaheim (1969, s. 28) kan opplevelser vi reflekterer over settes inn i erkjennelsesutvidende sammenhenger, og således danne grunnlag for erfaringer. Vetlesen (2004, s. 40) hevder at subjektet forandres av, og gjennom erfaringer det berøres av. Etter min vurdering må krenkelseserfaringer forstås som svært alvorlige for individet, og som betydningsfulle når informantene konstruerer sine narrativer rundt krenkelsesopplevelser. Honneth (2007) beskriver tre former for krenkelse: 1) Frarøvelse av fysisk velvære og trygghet, 2) Forakt for den enkeltes autonomi, og frarøvelse av bestemte rettigheter, og 3) Respektløshet rettet mot enkeltindividers og gruppers evner og kapasiteter. Krenkelser er analysert fram i datamaterialet som svik, langvarige erfaringer knyttet til opplevd urettferdighet, samt det å ikke få hjelp når informantene har stått i situasjoner der de selv opplevde å ha et stort hjelpebehov. Krenkelser som framkommer i livshistorieintervjuene samsvarer med Honneths (2007) tre former for krenkelse. Samtidig framstår de erfarte krenkelsene i narrativene som sammenvevde, både temporalt og når det gjelder de sosiale sammenhengene de er opplevd i. Dette i tråd med Clandinins (2006, 2013) beskrivelser av hvordan narrativer innenfor narrativ utforskning som metodologi, må forstås både temporalt, i sosiale kontekster og i den situasjonen de blir formidlet og fortalt. Opplevde krenkelser i datamaterialet settes også i kontekst av å ikke ha blitt sett og hørt av barnevernet, av å ikke ha fått nødvendig informasjon fra barnevernet, og det å oppleve seg rettighetsløs som foreldre i egen barnevernsak. I kontekst av Honneths (2007) teori samsvarer dette med krenkelse både av det enkelte individs selvverd, og individets juridiske rettigheter. I tillegg beskriver informantene krenkelse relatert til å bli fratatt muligheten for å delta både i barnevernssaken, og i egne barns liv når barneverntjenesten overtar omsorgen for et barn. Noen av informantene foreller om krenkelser knyttet til ulik respons fra samfunnet sammenliknet med andre foreldre som ikke er i kontakt med barnevernet. Eksempelvis opplever de at terskelen for bekymringsmeldinger legges lavere av det offentlige når det gjelder barna i deres familier, enn når det gjelder barn i andre familier. Informantene forteller om krenkelser relatert til å oppleve seg overvåket av barnevernet og barnevernets

samarbeidspartnere, fulgt av en skampreget opplevelse relatert til det å bli fulgt opp av barnevernet over tid. Krenkelsene som beskrives i datamaterialet kan forstås i perspektiv av Honneths (2007, s. 135-136) beskrivelse av skade på selvforståelsesformen selvtillit, men også i lys av krenkelse av selvrespekten til det moralske og juridisk autonome individ. I tillegg kan datamaterialet forstås i perspektiv av Honneths (2007, s. 136) tredje form for krenkelse, der respektløshet for individers og gruppers evner og kapasiteter, skader subjektets selvverd og tilliten til egen sosial betydning. Informantenes opplevelser relatert til å være overvåket av barnevernet og barnevernets samarbeidspartnere, samt at terskelen for å bli meldt til barnevernet er lavere for deres barn, kan forstås som en ikke-anerkjennelse av foreldrenes evner og kapasiteter som bidragsyttere i barnas verden.

Samtidig er det nødvendig å diskutere den generelle bruken av begrepet krenkelse i det norske samfunnet, og om dagens mennesker lettere opplever seg krenket enn tidligere. Når det gjelder den offentlige debatt kan det se ut til at krenkelse som begrep benyttes strategisk, og at krenkelsesbegrepet benyttes som argument spesielt i polariserte diskusjoner. En slik bruk av ordet krenkelse er etter min oppfatning ikke i tråd med Honneths (2007) krenkelsesbegrep. En mer presis tilnærming til problemstillingen gjennom Honneths (2007) definisjon, er derfor om krenkelser og ikke-anerkjennelser kommer hurtigere til uttrykk i det individualiserte kunnskapssamfunnet enn i tidligere samfunnsformer. Honneths (2005) beskrivelse av vår tids selvrealiseringsindividualisme kan forstås parallelt med beskrivelsene av kunnskapssamfunnet og kunnskapssamfunnets krav til enkeltindividet. Datamaterialets utvalg består i stordelen av arbeiderklasseforeldre. Forskning viser at det kan observeres forskjeller i forståelsen av barneomsorg og oppdragelse mellom arbeiderklasseforeldre og middelklasseforeldre (Lareau, 2011; Stefansen & Skogen, 2010). I det middelklassens verdier i større grad samsvarer med kunnskapssamfunnets forventinger, kan det oppstå en betydelig kløft mellom samfunnets krav til de marginaliserte barnefamiliene og denne gruppens materielle og kulturelle selvforståelser. Denne avstanden kan forstås i lys av Honneths (1995) tredje form for anerkjennelse, eller mangel på denne; solidaritet. Honneth (1995) knytter anerkjennelsesformen solidaritet til sosial verdsettelse av den enkeltes form for selvrealisering, og den enkeltes bidrag til samfunnets abstrakte mål. I dette perspektivet mener jeg en del av de marginaliserte barnefamiliens opplevelser av krenkelse kan forstås som en konflikt mellom ulike klassekulturer. Perspektivet kan bidra til å forklare krenkelsenes framtrekkende rolle i datamaterialet når det gjelder familiens samhandling med barnevernet. Slik Høilund og Juul (2015) påpeker, opplever individer og grupper i stigende grad å bli sosialt ekskludert. I kunnskapssamfunnet, der middelklasseidealet knyttet til barneomsorg og

barneoppdragelse møter utdanningsinstitusjonenes krav til kompetanse og væremåter, vil barn fra de mest marginaliserte familiene i utgangspunktet løpe høy risiko for å bli sosialt ekskludert. Ikke fordi terskelen for subjektivt opplevd krenkelse er for lav, men fordi terskelen for fullverdig deltakelse er for høy.

### **8.2.1 Distinksjonen mellom opplevelse og erfaring hos utvalget**

Ut fra informantenes livshistorier kan det se ut til at erfaringer som påvirker relasjonen og samhandlingen med barnevernet, konstitueres gjennom to ulike tilganger. For det første kan det se ut til at gjentatte negative opplevelser i samhandlingen med barnevernet, i perspektiv av Raaheims (1969, s. 12) beskrivelse av opplevelsesbegrepet, settes inn i en meningsbærende sammenheng og befester seg som erfaringer. Således kan gjentatte opplevelser av å bli utsatt for urettferdighet og krenkelser i samhandlingen med barnevernet manifestere seg som erkjennelsesmessige refleksjoner i form av erfaringer (Raaheim, 1969), og der erfaringen får funksjon som kilde til kunnskap for den det gjelder (Huston, 2007). Det andre perspektivet på hvordan informantenes erfaringsgrunnlag konstitueres tar utgangspunkt i Vetlesens (2004) definisjon av erfaringsbegrepet; et spesielt fenomen som oppstår når subjektet blir berørt, rammet eller skaket, der subjektet forandres av, og gjennom erfaringen. Dette ser ut til å være et fenomen som oppstår når informantene har opplevd dramatiske hendelser i relasjonen og samhandlingen med barnevernet, slik som gjennomføring av tvangstiltak ved flytting av barn eller gjennomføring av dommeravhør uten foreldrenes viten. Når gjentatte opplevelser settes i sammenheng og transformeres til erfaringer, eller hendelser oppleves som så skakende at de befester seg som erfaringer, ser det ut til at erfaringene utgjør et kontekstuelet grunnlag for hvilken grad av tillit informantene våger å investere i relasjonen til, og samhandlingen med barnevernet.

Resultatene fra den narrative analysen i kapittel 6 danner grunnlag for å forstå hvordan gjentatte opplevelser, eller skakende hendelser konstituerer meningsbærende erfaringer for foreldre i sårbare barnefamilier som har stått i langvarig kontakt med barnevernet. Gjennom beskrivelser av opplevelser og hendelser fra informantenes liv kastes lys over erfaringsgrunnlaget som ser ut til å skape utfordringer i relasjonen og samhandlingen mellom familiene og barnevernet. Resultatene fra den stemmesentrerte analysen som presenteres i kapittel 7 danner utgangspunkt for hvordan erfaringene kommer til uttrykk emosjonelt, og gir tilgang til foreldrenes subjektive erfaringer fra langvarig kontakt med barnevernet. Slik sett blir Raaheims (1969) analyse av erfaringsbegrepet, sammen med Vetlesens (2004) forståelse

av begrepet et hensiktsmessig perspektiv når en skal analysere og diskutere en forståelse av sårbare barnefamilier i lys av langvarig kontakt med barnevernet. En slik forståelse av subjektivt erfaringsgrunnlag ligger til grunn for avhandlingens forståelse av de sårbare barnefamiliens posisjon i forhold til barnevernet.

### **8.3 Marginaliseringsprosesser langs to dimensjoner**

Datamaterialet kan forstås i lys av de teoretiske perspektivene urettferdighet og krenkelse. At de fleste av familiene i utvalget er utsatt for materielle marginaliseringsprosesser hersker det liten tvil om. Tabell 3- Demografiske opplysninger knyttet til informantene, viser at utvalget, med unntak av én av foreldrene, har hovedkilde til livsopphold gjennom ulike trygdeordninger eller sosiale stønader. Samtidig gir de fleste av informantene uttrykk for et ønske om bedre økonomiske betingelser for husholdningen i framtiden, jamfør avhandlingens punkt 6.4. I tillegg til den materielle marginaliseringen utsettes disse familiene også for symbolske marginaliseringsprosesser. Disse kommer til uttrykk spesielt i avhandlingens kapittel 7, der resultater fra den stemmesentrerte analysen av datamaterialet presenteres. Den symbolske marginaliseringen kommer til syne gjennom forelderens fortellinger knyttet til opplevelser og erfaringer av krenkelser, og gjennom fortellingene der redsel for barnevernets makt og overvåkning fører til både selvdisciplinering og stadige evalueringer av egne handlinger og atferd. I de to neste underpunktene diskuteres hvordan de to dimensjonene av marginaliseringsprosesser kan forstås, både når det gjelder analysen av datamaterialet, og i lys av avhandlingens overordnede teoretiske perspektiver.

#### **8.3.1 Materielle marginalisering i barnevernet**

I forskningslitteraturen knyttet til levekår og sosioøkonomisk marginalisering, peker sosial mobilitet og utdanningsnivå seg ut som nøkkelbegreper. I tillegg benytter en del forskere også klassebegrepet, ofte relatert til individuell yrkestilknytning. Sosial mobilitet som begrep viser til strukturelle muligheter og sosiale prosesser på et overordnet nivå (Dahlgren & Ljunggren, 2010, s. 24). Begrepet beskriver individuelle sosiale posisjoner innen generasjoner, eller mellom generasjoner, og hvordan posisjonene er hierarkisk ordnet slik at enkelte av posisjonene gir større og systematisk tilgang til kulturelle og materielle ressurser (Ringdal, 2010, s. 185). Utvalget i avhandlingen ser ut til å kunne plasseres i sosiale posisjoner som vanskeliggjør tilgangen til både kulturelle og materielle ressurser. Begrensninger i datamaterialet gjør at jeg ikke kan vurdere utvalgets prognose når det gjelder sosial mobilitet, ei heller om mulighet til framtidig yrkestilknytning. Fordi avhandlingen omhandler

barnevernrelaterte tema er det naturlig å rette fokus mot barna i familien, og barnas muligheter for sosial mobilitet sett i forhold til foreldrenes sosiale posisjon. Forskningen på feltet peker i helt tydelig retning av at muligheter for sosial mobilitet er knyttet til utdanning og sosial kompetanse (Frønes, 2017; Frønes & Strømme, 2014; Salvanes, 2017). Videre påpekes det at kunnskapssamfunnet forsterker familiens posisjon og rolle relatert til barns mulighet for sosial mobilitet, fordi familiens ressurser i et kunnskapssamfunn blir av grunnleggende betydning for barnas kompetanseutvikling og læring (Frønes, 2016a, 2017). I datamaterialet framkommer det at kun to av informantene har fullført videregående skole. Min erfaring fra praksisfeltet relatert til ungdom i overgangsfasen til voksenlivet har vist at manglende utdanning i kunnskapssamfunnet gjør inngangen til arbeidsmarkedet smalt, og gir få tilgjengelige jobber. Samtidig er de tilgjengelige jobbene gjerne plassert i servicenæringen. Arbeid i servicenæringen krever evne til kommunikasjon, og krefter til å stå i kontakt og samspill gjennom arbeidsdagen. Prosjektet DNBV (Clifford et al., 2015) har vist at denne gruppen foreldre gjerne sliter med utslitthet, tretthet og også psykisk vansker, vansker som lukker mange muligheter i det tilgjengelige arbeidsmarkedet.

I punkt 8.1. påpeker jeg at de universelle velferdsordningene rettet mot barnefamilier ikke er tilstrekkelige for å møte behovene til barnevernets mest marginaliserte barnefamilier. Et viktig spørsmål som følger av dette, er innenfor hvilke rammer omfordelingsspørsmål relatert til disse familiene rettes, jamfør Frasers (2013a) annenordensspørsmål innenfor rettferdighetsargumenter. Mitt fokus i avhandlingen er rettet mot barnevernets marginaliserte barnefamilier, og spørsmålene jeg reiser må behandles innenfor rammen av det barnevernpolitiske feltet. Retningslinjer om hjelpetiltak åpner for at barneverntjenesten kan yte økonomisk stønad til konkret hjelp for barnet, men avgrenser og understreker at «slik [økonomisk] stønad ikke skal ytes som erstatning for økonomisk sosialhjelp etter lov om sosial tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 15). Det kan se ut til at de mest marginaliserte barnefamiliene faller mellom flere stoler når det gjelder økonomiske omfordelingskrav, og at det mangler et utfyllende regelverk som fanger opp denne gruppen barnefamilier. Dette samsvarer med resultatene i denne avhandlingen som viser at materiell marginalisering kan virke kumulativt, og kan føre til marginaliseringsprosesser også innenfor en symbolsk dimensjon.

### 8.3.2 Symbolsk marginalisering i barnevernet

Datamaterialet gir tilgang til å forstå symbolske marginaliseringsprosesser både i informantenes liv i dag, og gjennom deres tidligere erfaringer med å motta hjelp fra det offentlige, og spesielt barnevernet. En måte å forstå symbolske marginaliseringsprosesser på, handler om å identifisere hvordan ikke-anerkjente væremåter kommer til syne. Væremåtene kan beskrives som ikke-anerkjente når de kommer i konflikt med forventningene som følger de verdier, diskurser og praksiser som er dominerende i majoriteten, eller det Vasas (2005) betegner som sentrum. Ikke-anerkjente væremåter berører Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori, spesielt knyttet til to av formene for anerkjennelse: Rettigheter og solidaritet. Der individet ikke anerkjennes i forhold til sine rettigheter, eller evner og bidrag til det sosiale, kan individet ifølge Honneth (2007) subjektivt oppleve skade på egen selvaktelse og eget selvværd. I det følgende benyttes resultater fra datamaterialet for å diskutere hvordan krenkelser og symbolske marginaliseringsprosesser kan virke sammen.

Informantene i datamaterialet forteller om opplevelser og erfaringer med hjelpeapparatet der jeg tolker det slik at barnevernfaglige verdier og diskurser som har kommet til uttrykk i samhandlingen oppleves som moralske og ikke-ankjennende praksiser overfor informantene. To av informantene i prosjektet har fortalt om hvordan de opplevde å miste status som barn når de ble gravide i tenårene. Den omsorgen de selv hadde behov for fra barnevernet opplevde de at ble snudd til moralske forventninger fra barnevernet, og til moralske forpliktelser overfor det barnet de ventet, eller hadde født. Dette bruddet i barnevernets holdninger og forpliktelser ovenfor informantene samsvarer med minst to av Honneths (2007) dimensjoner av krenkelse. For det første kan holdningen forstås som en krenkelse av individets rettigheter både når det gjelder barnekonvensjonen (FN, 1989) og den norske lovgivningen som sikrer barn rett til omsorg beskyttelse. Basert i dette vil jeg argumentere for at det er grunn til å stoppe opp ved informantenes erfaringer og stille spørsmål ved hvilket verdigrunnlag og normer som kan ligge til grunn for informantenes opplevelse av barnevernets praksis og krenkelse av kvinnenens rettigheter og behov. Antageligvis har barnevernets fokus i de beskrevne situasjonene vært rettet mot det nyfødte barnet, og på bakgrunn av forholdene rundt mor å sikre at barnet får hjelp, omsorg og beskyttelse<sup>44</sup>. Barnevernets intervensjoner kan temporalt plasseres i en tid der fokus på

---

<sup>44</sup> Lov om barneverntjenesters formålsparagraf, § 1-1: «Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår.»

Lov om barneverntjenesters formålsparagraf ble endret i 2018, og før endringen lød § 1-1:



risikovurdering, samspill og tilknytningsteori står sentralt i den barnevernfaglige tenkningen. Denne faglige posisjoneringen mener jeg at kan knyttes til barnevernets omfavning av Kvello-modellen (Kvello, 2007b, 2010, 2015), og forskyvningen fra fokuset på det biologiske prinsipp, til fokus på et prinsipp om utviklingsstøtte (NOU 2012: 5). Kvello (2007b, s. 191) påpeker at barn av tenåringsmødre løper større risiko for utviklingsforsinkelser enn andre barn, og foreslår på bakgrunn av forskning en transgenerasjonell forståelse av tenåringsgraviditet. I 2010 beskriver Kvello (2010, s. 189)<sup>45</sup> med henvisning til internasjonal forskning, at tenåringsmødre «er oftere fiendtlige, mindre fleksible og har svakere omsorgsrepertoar i samspill med barnet sitt enn det eldre mødre har<sup>46</sup> .... Tenåringsmødre omsorgssvikter og mishandler oftere sine barn enn det eldre mødre gjør<sup>47</sup>». I tillegg fastslås en sammenheng mellom det å bli gravid i meget ung alder og en historie av seksuelle overgrep (Kvello, 2007b, s. 191; 2010, s. 189). I 2004 beskrev Kleven og Haugen (2004, s. 9) et annet perspektiv på bekymring for tenåringsmødre, relatert til det å være en utsatt økonomisk gruppe, og at de økonomiske vanskelighetene så ut til å vedvare gjennom livet. I dagens barnevern, med fokus på individuelle risikofaktorer, kan det se ut til at det å bli mor i tenårene i seg selv vurderes å utgjøre en risikofaktor for den kommende generasjon. Jeg mener det er nødvendig å stille spørsmålstegn ved det store gapet mellom Kleven og Haugens (2004) bekymring rundt tenåringsmødrenes sosioøkonomiske posisjon og Kvellos (2007b, 2010) posisjonering av tenåringsmødre som en risikogruppe og potensiell trussel for egne barn. Sistnevnte posisjonering samsvarer med avhandlingens analyse av symbolsk marginalisering. Basert på mine resultater mener jeg dette gapet må fylles gjennom økt kunnskap i det norske barnevernet om fattigdomsproblematikk og opphopning av levekårsproblemer, og økt kunnskap om hvordan ulike verdigrunnlag mellom barnevernfeltet og sårbare tenåringsmødre kan føre til risikovurderinger som vanskeliggjør barnevernets samhandling med familiene.

Med dette som bakteppe er det kanskje heller ikke vanskelig å forstå hvordan noen av informantene opplever det å være ung mor som vanskelig i samhandlingen med barnevernet, og forklarer at barnevernet ikke vektlegger unge mødres kunnskap om barn i like stor grad som forståelser av barn hos eldre mennesker. I dette perspektivet framstår krenkelsen som en

---

«- å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,  
- å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.»

<sup>45</sup> Kildene Kvello viser til er ikke mulige å kontrollere fordi boken «Barn i risiko» (2010) er trykket uten litteraturliste. For litteraturliste vises det på side 439 til nettsiden [www.gyldendal.no/barn-i-risiko](http://www.gyldendal.no/barn-i-risiko). Litteraturlisten er fjernet, og nettadressen sender deg i dag til Gyldendals nettbutikk og salgssiden for 2015-utgaven av «Barn i risiko».

<sup>46</sup> Viser til Easterbrook et al. 2005, Van Doesum et al. 2007

<sup>47</sup> Viser til Dixon et al. 2005, Ekéus 2004

nedvurdering av morens autonomi og moralske dømmekraft, og samsvarer med Honneths (2007) teori. Honneth (2007, s. 134) poengterer at det er den subjektive opplevelsen av en handling som er avgjørende for om handlingen er en krenkelse eller ikke. En dreining mot individuelle risikofaktorer i det barnevernfaglige feltet, kan derfor forstås innenfor rammen av krenkelser spesielt når det gjelder enkelte grupper. Jeg vil påpeke at når ikke-ankjente væremåter og praksiser innenfor barnevernfeltet kategoriseres som individuelle risikofaktorer, må vi åpne for å diskutere om enkelte ikke-ankjente væremåter posisjoneres innenfor begreper og betegnelser på særegne grupper som det festes bestemte kvaliteter til. I Honneths (2007, s. 135-136) perspektiv kan dette forstås som en type moralsk krenkelse rettet mot en gruppe mennesker, der krenkelsen tar form i at menneskenes evner og kapasiteter ikke anerkjennes. Dette er den tredje type krenkelse Honneth (2007) beskriver, og anerkjennelsesformen som knyttes til krenkelsen er solidaritet, eller sosial verdsettelse. Anerkjennelse i solidaritetsperspektivet er kultur- og kontekstspesifikk (Honneth, 1995). Dersom vi setter søkelys på gruppen tenåringsmødre i datamaterialet, kan det se ut som om disse bærer med seg subjektive erfaringer av krenkelser som samsvarer med alle tre nivåer i Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori.

En annen tilgang til analyse av symbolske marginaliseringsprosesser i datamaterialet er stemmen «panoptikon», som er beskrevet i avhandlingens punkt 7.1.3 og 7.2.4. Informantene forteller om opplevelser av å bli overvåket, ikke bare av barneverntjenesten, men også av andre offentlige instanser som regnes som barneverntjenestens samarbeidspartnere. Foreldrene opplever å bli «holdt øye med» på grunnlag av at de er registrerte klienter i barnevernet. Min egen praksiserfaring tilsier at å være registrert i barnevernet oppleves av mange foreldre som en erklæring knyttet til at en ikke er en «god nok» omsorgsperson, eller at det er noe «galt» med barnet ditt. Synet på barneomsorg og barneoppdragelse i den norske befolkningen kan nok ikke sies å være like homogent som det offentlige idealet om barns oppvekst og oppvekstvilkår (Stefansen & Skogen, 2010). Kunnskapssamfunnets krav og idealer spiller en viktig rolle i den offentlige forståelsen av barn og barns behov. I skjæringspunktet mellom det offentlige omsorgsideal basert på middelklasseverdier, og ulike foreldrepraksiser, oppstår et behov for det offentlige å lære opp foreldre til å oppdra barna etter middelklassespesifikke forståelser av barn (Hennum, 2010, s. 66). Analysen av datamaterialet viser at overvåkingen informantene opplever fører til at flere av dem velger på forskjellige måter å innrette seg, enten ved å endre atferd, eller ved å endre sosiale bevegelsesmønstre for å forhindre at de blir observert og eventuelt rapportert til barnevernet. Dette funnet samsvarer med Hennums (2010, s. 69) beskrivelse av statens disiplinering av

«familier med voksne som i utgangspunktet oppfattes som sosialt marginaliserte i forhold til andre voksne» som et viktig trekk ved den symbolske marginaliseringsdimensjonen som beskrives ut fra avhandlingens datamateriale. Vasas (2005) konseptmodell knyttet til marginalisering kan i denne konteksten benyttes som analyseverktøy, der det offentlige ideal om barn og oppvekst framstår som et sentrum preget av middelklasseverdier- og idealer. Hennums (2010) beskrivelse av voksendisiplinering, kan i Vasas (2005) modell forstås som at sentrum utøver disiplineringsformer overfor foreldre som er utenfor marginen med hensyn til verdigrunnlag og oppdragelsesidealer. Den overvåkingen informantene beskriver, kan derfor forstås som en marginaliseringsprosess der hensikten er å bringe ikke-anerkjente foreldrepraksiser mot sentrum, og endre dem i tråd med offentlige idealer. Problemet er imidlertid at overvåkingen vekker ubehag, skam og unngåelsesstrategier hos de foreldrene dette rammer. Dersom denne overvåkingen forstås innenfor Vasas (2005) konseptmodell, kan unngåelsesstrategiene kunne forstås som reaksjoner sentrum ikke anerkjenner og som leder til ytterligere press mot foreldrene. I lys av Honneths (1995, 2007) anerkjennelsesteori vil derfor foreldrenes subjektive erfaringer relatert til overvåking og forutinntatthet fra barnevernets side kunne samsvare med alle Honneths (2007) tre former for krenkelse.

#### **8.4 Kompenserende og omsorgsendrende hjelpetiltak – en diskusjon av faglige og etiske implikasjoner**

Som redegjort for i kapittel 2 er begrepene kompenserende og omsorgsendrende tiltak inkorporert i barnevernlovgivningens § 4-4, 4. ledd om pålagte hjelpetiltak. Det er derfor grunn til å anta at denne inndelingen benyttes i barneverntjenestene når det gjelder de frivillige hjelpetiltakene. Begrepene ble innført av Kvello (2007a, 2007b, 2010) og bygger på et faglig og ideologisk skille mellom to tiltakskategorier, og på et teoretisk grunnlag knyttet til at økonomisk støtte og avlastningstiltak rettet mot barn og foreldre ikke synes å hjelpe når det gjelder atferdsproblemer hos barn (Kvello, 2007b, 2010). Kvello (2007a, 2007b) ønsker å rette større fokus mot det han kaller kurative tiltak, altså tiltak som kurerer problemer og fører til mestring hos den enkelte forelder eller barn, framfor tiltak som kompenserer for dårlig familieøkonomi eller foreldres manglende omsorgskompetanse. Kvello (2007a, 2007b) kritiserer barnevernets bruk av kompenserende tiltak. Denne kritikken kan kategoriseres som normative spørsmål, det vil si spørsmål som handler om hvordan noe bør være (Tralau, 2013, s. 17). Et mer interessant spørsmål er heller hvilke tiltak som virker for den enkelte familie, og svaret på dette følger neppe distinksjonen som tegnes opp rundt midten av 2000-tallet. Her vil heller betydningen av hver enkelt families beskrivelse av utfordringer og hjelpebehov være

avgjørende, framfor normative spørsmål og beskrivelser relatert til hvordan familier *bør* utvikle seg. Kvellos (2007a, 2007b) tidlige kategorisering av hjelpetiltak har heller ikke vært gjenstand for en debatt og diskusjon slik en rettferdig politisk deltakelse krever (Fraser, 2013a). I stedet kan det se ut som om begrepene har fått en varm velkomst i både faglige og politiske miljøer, uten at en reell politisk debatt har funnet sted der grupper som rammes av tiltakskategoriene har kunnet delta. Marthinsen (2003) beskriver hvordan fremvekst av begreper som mishandling og omsorgssvikt glir inn i språkbruken i lovtekster, hos de profesjonelle, og deretter inn i dagligtalen. Marthinsen (2003, s. 240) påpeker at begrepenes framvekst kan forstås som distinksjoner innenfor det barnevernfaglige feltet, som også sprer seg til maktfelt og samfunnet generelt. En kan trekke en parallell fra Marthinsens (2003) observasjon i 2003 til framveksten av begrepene kompenserende og omsorgsendrende tiltak slik de har manifestert seg i dag.

Datamaterialet viser at foreldrene uttrykker høy tilfredshet med avlastningstiltak som er rettet mot dem selv og mot barna. Dersom man skal se disse avlastningstiltakene i perspektiv av Kvello (2007a, 2007b) og NOU 2012:5 sin kategorisering av hjelpetiltak, er avlastningstiltak nærmest å regne for tiltak som ikke virker utviklingsfremmende for verken barn eller foreldre. Resultatene fra den stemmesentrerte analysen viser hvilken rolle økonomi spiller i informantenes livssituasjon, og hvordan trange økonomiske rammer vanskeliggjør, og noen ganger umuliggjør barnas deltakelse på lik linje med jevnaldrende (punkt 7.2.3). Samtidig forteller flere av foreldrene at de hjelpetiltakene som støtter familieøkonomien, er tiltak foreldrene selv erfarer er nyttige og utviklingsfremmende for barna og familien. Også hjelpetiltak som er av økonomisk karakter kategoriseres av Kvello (2007b, 2010) som kompenserende, og i NOU 2012:5 som lettere kompenserende tiltak. Det er på sin plass å stille spørsmålsteget ved denne divergensen når foreldrenes erfaringer forteller oss at kompenserende tiltak oppleves som svært nyttige. På den andre siden ønsker fagfeltet, med politisk støtte, en dreining vekk fra kompenserende tiltak og mot de såkalte utviklingsfremmende tiltak. En mulig forklaring på dette skillet kan finnes i barnevernets dreining fra fokus på sosialt arbeid til fokus på tilknytning, samspill og hjernebiologi. Toneangivende forfattere som de siste 10-15 årene har hatt sterk påvirkning på det barnevernfaglige feltet, posisjonerer seg faglig og vitenskapelig innenfor det psykologiske fagfeltet. Dette gjelder blant annet Øyvind Kvello (Kvello, 2007b, 2010, 2015; Kvello & Håkansson, 2013), Magne Raundalen (NOU 2012: 5), og Dag Nordanger (Nordanger & Braarud, 2014, 2017). De faglige perspektivene som favner tilknytningsteori, samspill, og hjernebiologi samstemmer godt med vår tids fokus på individualisering og selvrepresentasjon

gjennom individuell kompetanse, og samsvarer med Honneths (2005) begrep *selvrealiseringsindividualisme*. Fokuset på dyadiske relasjoner mellom foreldre og barn der ansvaret for barnet og familiens utvikling legges på foreldrene, og da gjerne mor, virker også å være i tråd med et nyliberalistisk perspektiv. I det nyliberalistiske perspektivet legges det stort ansvar på den enkelte borger, der borgeren selv har ansvar for å gjøre det beste ut av egen kompetanse (Schøyen, 2016, s. 16).

Med utgangspunkt i Vasas (2005) konseptmodell vil jeg argumentere for at i et marginaliseringsperspektiv utgjør disse spesifikke fagområdene et sentrum som setter faglige standarder og målestokker som disse foreldrene og barna skal forholde seg til. Dette sentrum setter også en viss standard for hva slags type hjelp barn og familier *bør* gis uten at familiene som brukere av tjenestene er gitt mulighet til å uttale seg om hvilke tiltak de som gruppe har best nytte av. Dette bryter med Frasers (2013a) tredje rettferdighetsdimensjon, der politisk representasjon for å sikre fullverdig deltakelse står sentralt. I tillegg samsvarer et slikt perspektiv med Honneths (2007) krenkelsesformer knyttet til rettigheter og sosial verdsettelse. Når barnevernet innvilger kompenserende hjelpetiltak, er disse antageligvis framforhandlet mellom barneverntjeneste og familie. Dominerende fagmiljøer setter i dette tilfellet faglige standarder som ikke bare familiene skal forholde seg til, men også det barnevernfaglige miljøet. Kompenserende tiltak blir dermed å utgjøre *marginale tiltak* i et faglig perspektiv der tilknytning, samspill og hjernebiologi dominerer. Det sosialfaglige arbeidet i barneverntjenesten kan dermed stå i fare for å tvinges inn mot den samspills- og hjernebiologisk rettede fagposisjonen fordi kompenserende tiltak rangeres lavere i et tiltakshierarki der omsorgsendrende tiltak skal gis forrang. Innenfor Vasas (2005) konseptmodell vil for eksempel sårbare barnefamiliers ønske om avlastning og økonomisk støtte kunne oppfattes som irrasjonelle krav innenfor den psykologiske og hjernebiologiske fagposisjonen i barnevernet fordi posisjonen krever et individualisert fokus på foreldreegenskaper framfor fokus på levekårsproblematikk. På denne måten støter hierarkiseringen av hjelpetiltakskategoriene de mest marginaliserte familiene ytterligere fra sentrums margin, og ut mot grensen for sosial eksklusjon. Marthinsen (2010, s. 114) hevder at fattigdom og klientskap er stigmatiserende, og at fattiges menneskelighet reduseres ved mangel på anerkjennelse. Et slikt perspektiv samsvarer med følgende argument fra min side: Når sårbare barnefamilier ut fra egen virkelighetsforståelse ber om tiltak som kategoriseres som kompenserende, men møtes med krav om egenutvikling av foreldreferdigheter, får barnevernets tiltaksarbeid en marginaliserende effekt. Marthinsen (2010, s. 112) påpeker

videre hvordan materiell fattigdom sammenveves med symbolsk marginalisering innenfor barnevernet:

Siden økonomisk fattigdom ser ut til å være et trekk ved klientenes situasjon vi stadig kommer tilbake til i barnevernssammenheng, vil også barna være særlig utsatt for nedvurdering forårsaket av svak kjøpekraft og dårlig kapitaltilgang kombinert med opphopning av symbolske byrder.

En slik marginaliseringsprosess som beskrevet ovenfor berører urettferdighetsdimensjonene til Fraser (1997, 2013a) og krenkelsesdimensjonene til Honneth (2007) på flere punkter. For det første fører marginaliseringsprosessen til en nedvurdering av familienes behov for tilføring av ressurser. Dette behovet blir i tillegg usynliggjort ved at det dominerende faglige sentrum i barnevernet ikke finner ressursbehovet rasjonelt, begrunnet i faglige standpunkt om at barns utvikling sikres best gjennom korrekt tilknytningsatferd og samspill. Denne nedvurderingen av familienes behov samsvarer med alle Honneths (2007) tre former for krenkelse, i det verken primære, rettslige eller sosiale behov anerkjennes. For det andre fører marginaliseringen til at familiene i stadig mindre grad gis tilgang til lik deltakelse som andre, både når det gjelder det sosiale liv og når det gjelder mulighet for politisk representasjon i debatter og avgjørelser som omhandler disse familienes livssituasjon. På denne måten kan marginaliseringsprosesser knyttet til den psykologfaglige overbevisning innenfor barnevernfeltet, og i hjelpetiltakshierarkiet, forstås i lys av alle de tre urettferdighetsdimensjonene i Frasers (2013a) rettfærdighetsteori.

### **8.5 Enslige mødre i barnevernet – en egenartet marginalisert gruppe?**

I utvalget er 10 av 11 informanter kvinner. Samtlige av de kvinnelige informantene er alene om omsorgen for barna. Dette samsvarer godt med resultater fra DNBV og annen barnevernforskning som viser at i overkant av 40% av barna bor med mor alene (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009). Historisk sett kan det trekkes en rød tråd når det gjelder de marginaliseringsprosessene enslige mødre har vært utsatt for, både i samfunnet generelt og innenfor barnevernet spesielt. Enslige mødre har gjennom historien vært en spesielt utsatt gruppe. I løpet av de 120 år som Norge har hatt en aktiv barnevernlovgivning har diskursen om enslige mødre vært i endring, samtidig som diskursen har beholdt noen sentrale elementer. En direkte konsekvens av diskursen om de enslige mødrene er hvordan man betrakter barna i disse familiene. Gjennom Barnelovene av 10. april 1915, vedtok Stortinget et lovverk som

sikret utenomekteskapelige barn likestilling med barn født innenfor ekteskap. Barnelovene hadde som formål å styrke den sosiale og økonomiske situasjonen for barn som ikke fikk dekket de nødvendige behov hos foreldrene, og spesielt gjaldt dette barn født utenfor ekteskapet. Barnelovens fokus på materielle kår var i hovedsak rettet mot begge foreldres forsørgelsesplikt, og farens plikt til å betale bidrag (Nagel, 2015, s. 249-250). Marthinsen (2003, s. 151) hevder at lovendringer relatert til sosial-, straffe- og familierettslige forhold har utradert skambelagte begreper som «født utenfor ekteskap» og «uekte barn», samtidig som det belastede begrepet «enslig mor» er blitt erstattet av mer kjønnsnøytrale begreper som «eneforsørger» og «enforeldrefamilier». Slik sett har diskursen om den enslige mor ifølge Marthinsen (2003, s. 151) inntatt en anerkjennelse av posisjoner som tidligere ble moralsk fordømt. Samtidig mener jeg det fortsatt finnes grunn til å stille spørsmålstegn ved om endringen i begrepsbruken har kommet de enslige mødre i barnevernet til gode, eller om vesentlige elementer innenfor diskursen om den enslige mor fortsatt står seg. Det er ikke til å komme bort i fra at de mest marginaliserte familiene i barnevernet består av enslige mødre med lav utdanning og liten, eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet. Disse familiene skal trygges et økonomisk fundament gjennom behovsprøvde velferdsordninger, og like muligheter for barna gjennom universelle tiltak.

I Norge er satsingen på arbeidslinja<sup>48</sup> sentral innenfor velferdsordningene, der levekår tenkes utjevnet gjennom arbeidstilknytning og selvforsørgelse. Dette er imidlertid idealer som informantene i liten grad er i stand til å innfri. Flere velferdsordninger som sorterer under sosiale stønader er av midlertidig karakter, og følges ofte av krav og vilkår om aktivitetsplikt. Sanksjonene knyttet til brudd på aktivitetsplikten kan forstås i perspektiv av det å være en «verdige trengende» i dagens samfunn: En verdige trengende utnytter den arbeidsevnen hun/han har til det maksimale for å kvalifisere seg til offentlige ytelser. I sanksjonsmuligheten ligger imidlertid et paradoks knyttet til et av hovedpoengene med for eksempel overgangsstonaden, nemlig at den skal bidra til en viss trygghet rundt barns oppvekstvilkår. Iverksatte sanksjoner vil ikke bare ramme stønadsmottakeren, men også barna i familien (Solstad, 2018, s. 94-95). Den materielle marginaliseringen blant barnevernets mest utsatte familier, enslige forsørgere uten tilknytning til arbeidslivet og med små barn, kan derfor også forstås som en symbolsk

---

<sup>48</sup> «Arbeidslinja er sentral i arbeids- og velferdspolitikken. Hovedelementer i realiseringen av arbeidslinja er:  
- at det føres en aktiv politikk for høy yrkesdeltakelse  
- at arbeidslivet legger forholdene til rette for å hindre utstøting  
- at det skal lønne seg å arbeide»

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-46-20122013/id733259/sec3>

marginalisering ved at man avkreves en aktivitetsplikt og må godta de tilbud om sysselsetting og aktivitet man blir gitt. For denne gruppen foreldre gjelder ikke den individuelle valgfrihet som andre samfunnsborgere, som lever med bedre materielle betingelser, tar for gitt.

For de enslige forsørgerne avhandlingen omhandler, kan hverdagslivet og livsgrunnlaget dermed framstå som svært uoversiktlig og uforutsigbart. Parallelt framstår barnevernets krav om stabile omsorgssituasjoner for barna og krav om foreldres tilstedeværelse i samspill som paradoksale, gitt familienes livssituasjon.

## **8.6 Kumulativ marginalisering i norsk barnevernkontekst**

Å være økonomisk marginalisert kan se ut til å i seg selv være en kostbar affære. De grupper av befolkningen som kan plasseres i et høyere sosioøkonomisk lag enn foreldrene som har deltatt i dette prosjektet, har økonomiske fordeler og et økonomisk spillerom som er utilgjengelige for de marginaliserte barnefamilie i denne avhandlingen. Familier som får sitt inntekts- og utgiftsgrunnlag basert på kommunalt bestemte normer, settes i en situasjon som forutsetter at budsjett og regnskap går i balanse hver måned. I tillegg er disse familiene i høy grad henvist til det private leiemarkedet når det gjelder bolig, og nyter dermed ikke fordelene av muligheter for å investere økonomisk kapital i eiendom, eller fordelene av skattefradragssystemer knyttet til renteutgifter på boliglån. For de fleste av disse familiene er det nærmest en umulighet å avsette midler til oppsparing av egenkapital til egen bolig eller andre spareordninger. Der grupper av befolkningen i høyere sosioøkonomiske lag i mange tilfeller har mulighet for å spare opp midler til egne barns framtidige kapitalbehov, har familiene i denne avhandlingen i langt mindre grad mulighet for dette. Diskusjoner relatert til sosial mobilitet for barna i disse familiene på bakgrunn av forskning knyttet til foreldrenes inntektgrunnlag og utdanning, må derfor utvides med et perspektiv som påpeker den økonomiske skjevfordelingen barna i disse familiene utsettes for allerede fra barndommen. Barnefattigdomsbegrepet må derfor utvides til også å inneholde et økonomisk skjevfordelingsperspektiv, fordi barna i disse familiene i de fleste tilfellene stiller på bar bakke når de selv skal etablere seg som unge voksne. Barnas framtidige muligheter må ikke betraktes kun i et utdannings- og kompetanseperspektiv, men også bære i seg perspektivet om en trygg økonomisk og selvstendig tilværelse ved overgang til voksenlivet.

At barnevernet som institusjon bidrar til marginalisering av sårbare barnefamilier, er en ubehagelig tanke. Allikevel er det nødvendig at den tenkes og utforskes. Det er nødvendig å



stille spørsmålstegn ved hvilke faktorer som spiller inn og bidrar til at sårbare barnefamilier marginaliseres i kontekst av norsk barnevern. Jeg har tidligere diskutert nedgraderingen av det som betegnes som kompenserende tiltak, og at denne nedgraderingen kan føre til både materielle og symbolske marginaliseringseffekter for familiene.

Frønes og Strømme (2014, s. 28) påpeker viktigheten av utdanning og kompetanse som helt sentrale faktorer i det postindustrielle samfunnet. Mestring av utdanningssystemet legger grunnlaget for gode livsløp, og å falle fra i utdanningsløpet fungerer som en generator for marginaliseringsprosesser. Samtidig påpeker Frønes og Strømme (2014, s. 25-27) at utdanningssamfunnet verdsetter kulturelle- og sosiale ressurser på lik linje med materielle ressurser, og at middelklassekulturen i større grad enn arbeiderklassekulturen bygger bro inn i utdanningskulturen. Utvalget i avhandlingen består i storparten av enslige forsørgere med skolegang på grunnskolenivå, og der kun to av informantene har fullført videregående opplæring. Familiene i avhandlingen kan derfor antas å høre hjemme innenfor arbeiderklassekultur, og har dermed ikke umiddelbar tilgang til de fordeler som Frønes og Strømme (2014) hevder middelklassekulturen gir når det gjelder mestring av utdanningssystemet. Lareau (2011, s. 2-5) beskriver nåtidens klasseforskjeller når det gjelder oppdragelsesstiler og ideologier rettet mot barns behov, og peker spesielt på middelklassens «intensive kultivering» av barnet, og barnets individualiserte utviklingsmuligheter gjennom tilrettelegging for skolegang og organiserte fritidsaktiviteter. Mine resultater viser at foreldrene i avhandlingen er samstemte om oppfatningen av hvor viktig skolegang og fritidsaktiviteter er for barnas utvikling og framtid. Samtidig setter foreldrenes økonomi, og også helseproblematikk begrensninger for deres muligheter til å oppfylle egne ønsker knyttet til oppfølging av barna i skole og på fritid. Slik sett fører materiell marginalisering og levekårsproblematikk til en marginaliseringsdynamikk innenfor kulturelle og sosiale aspekter. Dette står i samsvar med forskning som viser at ulike levekårsproblemer i samspill kan produsere opphopende eller kumulerende problematikk (Barstad, 2016; Dølvik et al., 2008; Løyland et al., 2012). Parallelt opplever foreldrene en forventning fra barnevernet om en oppfølging av barna når det gjelder skolegang, og sosiale- og kulturelle aktiviteter som det i mange tilfeller kan være svært utfordrende å innfri. Det kan se ut til at når den materielle dimensjonen ikke er tilstrekkelig for å følge opp forventningene innenfor den kulturelle dimensjonen, gir dette en sirkulær påvirkning tilbake på den materielle dimensjonen for eksempel ved nedsatt helse hos foreldre, eller vanskeligheter med å følge opp NAVs krav knyttet til ulike velferdsordninger.

Marginaliseringsdimensjonene flettes i slike situasjoner sammen. Sett utenfra kan familiene denne problematikken omfatter observeres og beskrives som familier med komplekse problemer (Fauske et al., 2017). Som et alternativt perspektiv på disse komplekse problemene, forslår jeg heller å forstå sammenvevingen av de materielle og symbolske marginaliseringsdimensjonene som en kumulativ prosess. Når marginaliseringsdimensjonene spiller sammen i en sirkulær og kumulativ prosess, hoper problemer seg opp på ulike områder av familienes liv og fører til ytterligere problemopphopning på andre områder i livet. Dette perspektivet innebærer også en erkjennelse av at familienes opplevelser og erfaringer knyttet til urettferdighet og krenkelser forsterker kompleksiteten. Da reises i tillegg spørsmål om sammenvevde, eller kumulative marginaliseringsprosesser lar seg løse ved å sette inn individuelle tiltak i familiene slik lov om barneverntjenester kan legge opp til. Slik sett utgjør dynamikken i debatten mellom Fraser (2003b) og Honneth (2003b) et interessant perspektiv og innfallsvinkel i forståelsen av de sårbare familiene. Er det slik at de sårbare familiene rammes av en urettferdig fordelingspolitikk som posisjonerer familiene i en underordnet sosial status, og der aktuelle virkemidler for å løfte gruppens sosiale status og dermed deres mulighet for selvrepresentasjon er omfordeling av ressurser (Fraser, 1997, 2003b, 2013a)? Eller skal de sårbare familiene forstås i perspektiv av sosiale krenkelser der problemløsningen finnes innfor perspektiver knyttet til anerkjennelse av rettigheter, herunder rettferdig fordeling av ressurser, og anerkjennelse og solidaritet rettet mot gruppens evner og kapasiteter (Honneth, 1995, 2003b, 2007)? Det kan synes som om omfordeling av ressurser i hensikt å løfte de sårbare familienes status (Fraser, 2003b) ikke er et tilstrekkelig perspektiv for å løse opp den kumulative marginaliseringsdynamikken. Erfaringene som kommer til uttrykk i informantenes historier samsvarer med krenkelser på alle de tre nivåer Honneth (2007) beskriver. Lareau (2011) og Stefansen (2011) påpeker begge forskjellene mellom oppdragelsesidealer og behovsverdier knyttet til barn mellom arbeiderklassekultur og middelklassekultur, der verdiene og idealene middelklassekulturen strekker seg etter er utformet av et mindre antall eksperter (Lareau, 2011). Samtidig framhever Frønes og Strømme (2014) nødvendigheten av å mestre middelklasseverdier knyttet til sosial og kulturell kompetanse for å lykkes i dagens utdanningsamfunn. Oppsummert kan man derfor hevde at sårbare barnefamilier som står i langvarig kontakt med barnevernet, og der storparten av denne gruppen tilhører arbeiderklasse eller grupper utenfor arbeidsmarkedet, forventes å oppdra sine barn og innfri forventninger i pakt med middelklassens verdier uten å ha tilstrekkelig tilgang på de materielle og kulturelle ressurser dette idealet krever.

Jeg vil argumentere for at det er hensiktsmessig å ta utgangspunkt i Honneths (2003b) perspektiv på anerkjennelse som virkemiddel mot sosial urettferdighet, fordi perspektivet impliserer rettmessig fordeling av ressurser gjennom lovverk og rettigheter, og anerkjennelse av og solidaritet med utsatte grupper. Et slikt utgangspunkt forutsetter en diskusjon rundt hvilke implikasjoner en helhetstenkning om kumulative marginaliseringsprosesser vil ha for praksis, og en diskusjon om hvilke virkemidler som kan virke hensiktsmessige i samhandlingen med de mest sårbare barnefamiliene. Et utgangspunkt for en slik diskusjon kan være de subjektivt opplevde aspektene foreldrene uttrykker som *positive* i relasjonen og samhandlingen med barnevernet. I avhandlingens resultater er det særlig to funn som peker i denne retningen. For det første poengterer informantene det å bli sett, forstått og anerkjent som medmenneske i møte med representanter for barnevernet. For det andre viser resultater fra den stemmesentrert analysen at krenkelseserfaringene tar mindre rom i historiene til de foreldrene som har fått medvirke som anerkjente subjekter og aktører i egen barnevernsak. De foreldrene som har erfart å få medvirke som selvstendige deltakere og handlende aktører i egen barnevernsak, uttrykker større tilfredshet med både barnevernets tiltak og samhandlingen med barnevernet. Dette samsvarer med funn i undersøkelsen til Moldestad og Skilbred (2010), der de mest fornøyde foreldrene i undersøkelsen var foreldre som barnevernet hadde latt medvirke i valg av plasseringssted for barna. Syrstad og Slettebø (2019) fant i sin kvalitative studie rettet mot foreldre som ble fulgt opp av norske familievernkontorer etter omsorgovertakelse, at det var stor forskjell mellom informantenes opplevelse av å bli møtt av henholdsvis barnevern og familievern. Syrstad og Slettebø (2019) påpeker i studien at foreldre i sårbare situasjoner har behov for å bli møtt av et system som gir de opplevelsen av å bli respektert og anerkjent. Syrstad og Slettebø (2019) funn er i tråd med resultatene fra denne avhandlingen, og sammen peker funnene i retning av et utviklings- og kompetansebehov i praksisfeltet relatert til: 1) en utvidet forståelse av hvordan sammenvevde og kumulative marginaliseringsprosesser rammer de sårbare familiene, 2) en utvidet forståelse for hvordan de sårbare barnefamiliene har et utstrakt behov for å bli møtt med anerkjennelse knyttet til materielle behov, sosiale og kulturelle verdier, og 3) hvordan de sårbare familiene har behov for å bli anerkjent for rettigheter knyttet til medvirkning.

Å bryte de kumulative marginaliseringsprosessene de mest sårbare barnefamiliene utsettes for kan neppe løses gjennom de individualiserte tiltakene som rettes mot barna i disse familiene. Gjennom et narrativt fokus og et temporalt perspektiv (Clandinin, 2013) på hvordan foreldrenes opplevelser fra samhandling med barnevernet produserer og konstituerer et erfaringsgrunnlag som både fortid, nåtid og framtid vurderes ut ifra, framstår anerkjennelse på

individ-, rettighets- og sosialt samfunnsnivå (Honneth, 1995, 2007) som et fruktbart perspektiv å ta utgangspunkt i for bedre forståelse av avhandlingens familier. Et slikt perspektiv er i samsvar med Bunting et al. (2017), og Bunting og Lazenbatt (2016) som i en narrative studie av foreldre i sårbare barnefamilier i Belfast konkluderer med behov for en dreining i praksisfeltet fra ensidig risikovurderinger til en relasjonsbasert tilnærming. Et slikt fokus krever at helhetlige vurderinger og fortolkninger rundt hver enkelt families problemkompleksitet gis nødvendig tid og nødvendig fokus (Bunting et al., 2017; Parton, 2014).

### **8.7 Hvordan harmonerer et «offentlig narrativ om barns behov for omsorg, oppdragelse og beskyttelse» med foreldrenes fortellinger?**

I kapittel 2 har jeg skrevet fram det jeg har valgt å kalle et «offentlig narrativ om barns behov for beskyttelse», og hvilken betydning de ulike epokers fortolkning av barns behov har hatt for samfunnets mest sårbare barnefamilier. Foreldrene denne avhandlingen handler om uttrykker alle ønske om det beste for egne barn, at barna skal mestre skolegangen slik at de rustes til møtet med arbeidslivet, og trivsel for barna både i hjemmet og på fritidsaktiviteter. Slik sett er foreldrenes fortellinger i overensstemmelse med et «offentlig narrativ». Samtidig viser avhandlingens resultater at foreldrenes fortellinger inneholder beretninger om opplevde krenkelser fra det offentlige hjelpeapparatet, og erfaringer med at det offentlige hjelpeapparatet strever med å sette økonomiske og materielle behov inn i en helhetlig kontekst og forståelse rundt barnas oppvekst- og omsorgsbehov.

Opplevde krenkelser gjennom ikke-ankjennelse av foreldres materielle behov, og ikke-ankjennelse av foreldres livsstiler ser ut til å produsere barrierer i samhandlingen mellom foreldre og barnevernet. De materielle, sosiale og kulturelle forventninger fra barnevernets side relatert til barneomsorg i sårbare familier uten ressurser til å innfri forventningene, utgjør en klar parallell til det Marthinsen (2010) beskriver som symbolske byrder, og som familiene må bære. Det finnes flere eksempler på dette i datamaterialet. Blant annet hører vi i livshistorien til en av mødrene (avhandlingens s. 236) om barnevernets bekymring for morens økonomi, og der barnevernet ikke bistår henne i å løfte henne økonomisk. I hennes sak har barnevernets fokus vært på plassering i fosterhjem, og moren forteller at hun ikke blir hørt når det gjelder familiens materielle behov for å skape tryggere rammer rundt barna. Moren protesterer mot barnevernets villighet til å utbetale store summer til fosterhjemmet og peker på motsetningsforholdet og urettferdigheten i at barnevernet ikke vil hjelpe henne økonomisk.

Den samme moren beskriver seg som både ung mor og alenemamma, og barrierer i samhandlingen med barnevernet som produseres av symbolske byrder denne moren opplever at tillegges henne, kommer til uttrykk gjennom både frykt for, og motstand mot barnevernet.

Et annet eksempel finnes i livshistorien til moren som har det så trangt økonomisk at de tre barna hennes ikke har mulighet til å delta i normale sosiale sammenkomster slik som bursdagsfeiringer. Moren beskriver ydmykelsen hun opplever ved å spørre barnevernet om økonomisk hjelp til barnas sosiale aktiviteter (avhandlingens s. 236), og hvordan hun opplever å stå under press for å få de sparsommelige midlene til å strekke til. Samtidig forteller moren om hvordan hun erfarer at blottlegging av sine egne mangler er essensielt for å få til god samhandling med barnevernet, samtidig som det innebærer risiko å avsløre egne feil (avhandlingens s. 222). Barrierer i samhandlingen med barnevernet produseres i dette tilfellet av kombinasjonen av ydmykelse og frykt.

Foreldrenes fortellinger illustrerer hvordan et «offentlig narrativ om barns behov for omsorg, oppdragelse og beskyttelse» dissonerer med foreldrenes erfaringer og det Berger og Luckmann (1966, s. 35) betegner som hverdagsvirkeligheten: den intersubjektive virkeligheten mennesket deler med *andre* gjennom sosial interaksjon, språk, kunnskap om samfunnet, og institusjonell praksis. Dissonansen kommer spesielt til uttrykk i tre motsetningsforhold:

1. Der det offentlige narrative framholder barns rettigheter til barneverntiltak og medvirkning med utgangspunkt i barnevernlovens formålsparagraf, § 1-1<sup>49</sup>, inneholder foreldrenes fortellinger beretninger om levekår og økonomiske rammebetingelser av så marginal karakter at kunnskapssamfunnets forventninger til barns deltakelse umulig lar seg innfri.
2. Der det offentlige narrative om barns behov for beskyttelse framholder foreldreferdigheter og omsorgsendrende tiltak for å sikre barns omsorgsbehov, inneholder foreldrenes fortellinger subjektive opplevelser av å ikke få anerkjennelse for foreldreskapet og å måtte strekke seg etter idealer som ikke alltid er i tråd med foreldrenes egne.

---

<sup>49</sup> Lov om barneverntjenester § 1-1. Lovens formål.

Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår.

3. Der det offentlige narrative om barns behov for beskyttelse framholder samspills- og risikovurderinger for å sikre barns omsorgsbehov, inneholder foreldrenes fortellinger et emosjonelt budskap om frykt og opplevelse av overvåkning fra barnevernet og dets samarbeidspartnere.

Det emosjonelle trykket i foreldrenes fortellinger og deres erfaringer relatert til frykt og følelse av å bli overvåket i kontakten med barnevernet, illustrerer et gap mellom foreldrenes posisjon og barnevernets hjelperrolle. Gapet som eksisterer mellom foreldrenes subjektive erfaringer og barnevernets prosesser, der materielle dimensjoner ignoreres og symbolske dimensjoner ubevisst og bevisst tillegger foreldrene symbolske byrder, er avhandlingens viktigste bidrag til kunnskapsfeltet. Dette kunnskapsbidraget medfører store implikasjoner for praksisfeltet. Skal barnevernet klare å hjelpe de mest sårbare familiene til bedre fungering, og til bedre omsorgs- og oppvekstvilkår for barna, må gapet og dissonansen mellom foreldrenes erfaringer og barnevernets eget narrative i første omgang erkjennes. Deretter må krenkelseserfaringene anerkjennes og bearbeides og materielle behov møtes. Når disse faktorene er erkjent og behovene møtt, vil dyktige fagfolk i barnevernet kunne stå i en annen posisjon til å arbeide med familiefungering, omsorgsroller og oppvekstvilkår.

Jeg tillater meg til slutt å stille følgende spørsmål: Kan velferdsstaten Norge føle seg komfortabel med en statistikk som viser at 11,3% av alle barn i alderen 0-18 lever i familier med vedvarende lavinntekt (SSB, 2020), samtidig som det barnevernfaglige feltet unngår og ignorerer sosioøkonomiske problemstillinger hos de mest sårbare familiene under alibi av tilknytnings- og risikovurderinger, grundig støttet opp av idealer om å innfri barns rettigheter?

## 9 Avslutning

Formålet med dette prosjektet har vært å studere sårbare barnefamilier erfaringer med å stå i langvarig samhandling og kontakt med barnevernet for å bidra til en utvidet forståelse for disse familienes subjektive virkelighet. Avhandlingens kunnskapsbidrag til barnevern som fag- og forskningsfelt ligger i synliggjøringen av et gap mellom foreldrenes posisjon og barnevernets hjelperrolle. Avhandlingen har støttet seg til marginaliseringsbegrepet, og skiller analytisk mellom to marginaliseringsdimensjoner: En materiell dimensjon og en symbolsk dimensjon. Avhandlingen har søkt forklaringer og forståelser i narrativer fortalt av foreldre i marginaliserte barnefamilier. Stemmene som kommer fram i narrative kan bidra til en utvidet forståelse for de prosessene som finner sted i familiene, og i relasjonen mellom familiene og barnevernet. De narrative tilnærmingene benyttet på datamaterialet har bragt fram ulike aspekter og lag ved historiene. Avhandlingen favner hvordan foreldrene forteller og forstår sin egen historie, samt det emosjonelle som ligger i narrative. Dette gir forskjellige tilganger til forståelse av foreldrenes opplevelse av egen livssituasjon, og erfaringene med barnevernets praksis. Narrative preges av fortellinger om urettferdighet og krenkelser, både når det gjelder egen barndom og eget foreldreskap. Avhandlingens kunnskapsbidrag til barnevern som fag- og forskningsfelt er også synliggjøringen av at de sårbare barnefamiliene marginaliseres både materielt og symbolsk. Dette kunnskapsbidraget utfordrer dagens risikoorienterte og individualiserte barnevern. De erfaringene, og den kunnskapen foreldrene formidler gjennom sine historier om å være hjelpemottakere og foreldre i en barnevernkontekst, bør lyttes til og tas på alvor. Jeg vil avslutningsvis knytte noen kommentarer til avhandlingens tema og resultater, og implikasjoner som følger av prosjektet.

### 9.1 Foreldres erfaringer er lite studert

Foreldres erfaringer knyttet til marginalisering, foreldreskap og å være hjelpemottakere gjennom langvarig kontakt med barnevernet er et lite studert område. Unntak fra dette er studier og undersøkelser som er gjort på datamaterialet fra surveyundersøkelsen fra DNBV, der fokus har vært rettet mot sosial klasse, marginalisering og foreldres møter med barnevernet, (Fauske et al., 2018; Kojan, 2016; Kojan & Fauske, 2011; Studsrød et al., 2016), studier rettet mot foreldres erfaring knyttet til plassering av barn utenfor hjemmet (Syrstad & Slettebø, 2019), og studier med fokus på foreldre med kognitive utfordringer (Tøssebro et al., 2014). Norge har hatt en aktiv barnevernlovgivning i nærmere 120 år, der tilnærmet samme

grupper av barn og foreldre har utgjort barnevernets mest utfordrende gruppe av klienter. De siste tiårene er det gjennomført omfattende mengder forskning på barn i barnevernet og barns behov for omsorg. Relativt lite forskning har rettet seg mot hvordan det oppleves og erfares å være foreldre i kontekst av å ha barn som er klienter i barnevernet. Dette kan muligens knyttes til et stadig sterkere fokus på barnet som rettighetsinnehaver, der en forskyvning mot et barnesentrert perspektiv framholder barnets individuelle rettigheter til fordel for de relasjonelle aspekter i barnets liv. Dette oppleves paradoksalt sett opp mot de stadig økende krav som legges til foreldrerollen, og hvordan vår tids idealer om barneomsorg og barneoppdragelse i stadig større grad kretser rundt utviklingen av, og tilrettelegging for barnets muligheter i framtiden. Foreldre som ikke er seg bevisst dette ansvaret, bryter med samfunnets krav til produksjon av de kommende, gode samfunnsborgere som skal bidra til samfunnets framtidige velstand og utvikling. Avhandlingen undersøker eventuelle barrierer som produseres i relasjonen mellom familie og barnevern, og som vanskeliggjør familienes muligheter for å ta imot hjelp. Avhandlingen har identifisert barrierer som ser ut til å være av betydning, og betegner disse som prosesser der to marginaliseringsdimensjoner sammenveves og får en kumulativ effekt.

## **9.2 Marginalisering skjer langs to dimensjoner**

Avhandlingen foreslår en forståelse av to forskjellige marginaliseringsdimensjoner som settes i spill i barnevernets møte med sårbare barnefamilier. Marginaliseringsdimensjonene betegnes som materielle og symbolske. Når de to dimensjonene kommer i spill i relasjonen mellom barnevern og familie, kan det føre til en prosess der sammenvevingen av dimensjonene får en kumulativ effekt, og der barnevernets individualiserte problemforståelse kommer til kort og fører til ytterligere marginalisering. De materielle marginaliseringsprosessene kan relativt enkelt synliggjøres. Den symbolske marginaliseringsdimensjonen kan derimot være mer utfordrende å identifisere. Verdier og normer knyttet til foreldreskap er sterkt forbundet med institusjonelle forventninger, krav og praksiser, og beskrivelsen av «den gode barndom» formuleres av eksperter og profesjoner posisjonert i middelklasseverdier (Lareau, 2011). Dermed oppstår en kultur- og verdikløft mellom ekspertenes formuleringer, og de mest utsatte barnefamilienes hverdagsvirkelighet og forståelse av barn og barns behov. I dette spenningsfeltet oppstår det Honneth (2007) beskriver som kulturelle kamper knyttet til anerkjennelse og sosial verdsettelse.



### **9.3 Barrierer i samhandlingen mellom barnefamilie og barnevernet**

Resultatene fra avhandlingen viser at både den materielle og den symbolske marginaliseringsdimensjonen produserer barrierer i samhandlingen mellom sårbare barnefamilier og barnevernet. Den materielle marginaliseringsdimensjonen produserer barrierer som kommer til uttrykk spesielt gjennom barnefamilienes erfaringer relatert til barnevernets manglende anerkjennelse av familienes materielle behov. For familiene, og for foreldrene som forsørgere spesielt, fører den manglende anerkjennelsen av materielle behov til subjektive opplevelser knyttet til urettferdig økonomisk fordeling, subjektivt opplevde krenkelser av foreldreskapet når stramme økonomiske rammer ikke strekker til når det gjelder samfunnets forventninger til barns materielle og sosiale behov, og subjektivt opplevd urettferdighet når familiens barn ikke har anledning til å delta sosialt på lik linje med jevnaldrende på grunn av materielle vilkår. Barrierer i samhandlingen som produseres av materielle marginaliseringsprosesser kommer spesielt til syne når foreldrene beskriver sine framtidshåp for seg selv, familien og barna. I beskrivelsene synliggjøres et gap når det gjelder helsetilstand og materielle levekår mellom familienes situasjon og det familiene beskriver som en tilstand der familiene fungerer godt. I disse beskrivelsene framsetter foreldrene moderate ønsker for fremtiden, og manglende anerkjennelse av disse moderate ønskene fra det offentlige side produserer barrierer mellom familiene og barnevernet.

Den symbolske marginaliseringsdimensjonen produserer barrierer i samhandlingen mellom familiene og barnevernet, og kommer til uttrykk gjennom emosjonelle aspekter ved subjektive krenkelseserfaringer relatert til foreldrenes kontakt med barnevernet, frykt for barnevernets vurderinger av eget foreldreskap, foreldrenes subjektive opplevelser av å bli overvåket av barnevernet, og motstand mot barnevernets manglende anerkjennelse av foreldrenes verdigrunnlag og måter å leve familielivet på. Samtidig er det en sammenheng mellom de to marginaliseringsdimensjonene og hvordan disse produserer barrierer i samhandlingen. Når familienes materielle behov ikke anerkjennes og den symbolske marginaliseringen fører til opphopning av symbolske byrder for familiene, både som følge av mangel på materiell kapital og manglende anerkjennelse av familienes verdigrunnlag og levesett, settes de sårbare barnefamilie i situasjoner og posisjoner de ikke har forutsetninger for å komme seg ut av. Slik sammenveves marginaliseringsdimensjonene og får en kumulativ effekt.

Sentrale begreper knyttet til resultatene i avhandlingen er manglende anerkjennelse, urettferdighet, og rettferdighet relatert til materielle behov. Dette er begreper og perspektiver ved foreldrenes erfaringer som fanges opp av det fordelingspolitiske aspektet hos Fraser

(1997, 2013a). De ovennevnte begrepene relatert til kulturelle forskjeller, og forskjeller som omhandler verdigrunnlag og levesett fanges opp av Honneths (1995, 2007) teori om gjensidig anerkjennelse som sosialpolitisk rettferdighet. Imidlertid produserer sammenvevingen av de to marginaliseringsdimensjonene sammensatte samhandlingsbarrierer mellom barnefamiliene og barnevernet. De to teoretiske tilgangene må derfor forstås i sammenheng, og gjennom dynamikken mellom teoriene kan produksjonen av samhandlingsbarrierer belyses og forstås.

#### **9.4 Implikasjoner for praksis og det politiske feltet**

For praksisfeltet innebærer avhandlingens resultater, og analyse av sammenvevingen av de to marginaliseringsdimensjonene et behov for et perspektivskifte for profesjonsutøverne: Et skifte fra å betrakte familier med et utenfra-blikk gjennom begreper som «multiproblematisk», «multibelastede» og «ikke-veiledningsbare», til et innenfra-blikk der profesjonsutøverne forsøker å identifisere de ulike marginaliseringsprosessene familiene befinner seg i. Dette innenfra-blikket innebærer også et kritisk blikk på rollen som profesjonsutøver og det systemet en representerer, med mål om å avdekke og identifisere de marginaliseringsprosessene en selv og systemet understøtter eller framskynder.

Marginaliseringsdimensjonene kan gi praksisfeltet og profesjonsutøvere «blinde» felter fordi det er praksisfeltet som definerer hva som anerkjennes og hva som ikke anerkjennes av foreldreskap og omsorgsutøvelser. I tilfeller der den symbolske marginaliseringsdimensjonen kommer i spill uten at profesjonsfeltet identifiserer prosessen, er det fare for at avstand skapes til familien fordi praksisfeltet understøtter en prosess som støter familien over marginen og mot sosial eksklusjon (Vasas, 2005).

Videre er det behov for et større fokus på levekår og materielle betingelser innenfor det fag- og praksisfeltet barnevernet utgjør. Det er helt nødvendig at barnevernfeltet har solid kunnskap om materielle marginaliseringsprosesser og fattigdom, og hvordan opphopning av levekårsproblematikk spiller inn på sosial fungering, og fysisk og psykisk helse (Barstad, 2016). Å forstå hvilke prosesser som spiller inn når det gjelder materiell marginalisering er helt avgjørende for å forstå hvordan den materielle dimensjonen sammenveves med den symbolske marginaliseringsdimensjonen.

Den risikoorienterte og individualiserte tilnærmingen til barn og familier som dominerer barnevernfeltet i dag, ser i liten grad ut til å ta innover seg og forstå konsekvensene av marginaliseringsprosessene som spiller seg ut i de mest utsatte familiene. Kategoriseringen i

kompeniserende og omsorgsendrende tiltak, der sistnevnte er gitt forrang (Kvillo, 2007b, 2010), leder til at tiltak som avhjelper familieøkonomi, gir avlastning til foreldre, og bygger sosiale nettverk for barna nedprioriteres. I beste intensjon om å utvikle individuelle foreldre- og samspillsegenskaper, kan paradoksalt nok barnevernets nedprioritering av tiltak som støtter økonomi og nettverk marginalisere familiene ytterligere, og føre til kollaps i omsorgssystemet rundt barnet.

I utvalget er 10 av 11 informanter kvinner. Nær samtlige beskriver vanskelige oppvekstvilkår for sin egen del. Disse oppvekstvilkårene har ført til at informantene ikke har mestret å fullføre utdanningsløp som ville kvalifisert dem for arbeidsmarkedet. Forskning på klientsammensetningen i barnevernet viser at 40-45% av barn med barneverntiltak bor med mor alene (Christiansen et al., 2015; Fauske et al., 2009). Denne gruppen familier ser ut til å utgjøre en stor del av de familiene barnevernet ikke klarer å nå med rett hjelp. De enslige forsørgerne som har deltatt i prosjektet lever i komplekse livssituasjoner der både materielle og symbolske marginaliseringsprosesser spiller inn. I en tid der velferdspolitik og familiepolitikk rettes mot likestilte foreldreskap, kan det kanskje virke utenfor trenden å påpeke at blant disse familiene er det i stor del kvinnene som sitter igjen med ansvaret for barna. Familiepolitikk med fokus på likestilte foreldreskap hjelper i liten grad barnevernets sårbare familier. Å skape like muligheter for deltakelse for disse familiene og barna, handler om å løfte familiene som helhet ut av lavinntekskategorien og fattigdom. Universelle fordelingsordninger som barnetrygd, skolegang og helsetjenester er ikke tilstrekkelige fordi de økonomiske rammene foreldrene har til rådighet som velferdsmottakere ikke skaper trygghet og forutsigbarhet.

Et steg på veien for å løfte barnevernets sårbare og marginaliserte barnefamilier ut av fattigdomsproblematikk kan være et utvidet og målrettet samarbeid mellom barnevern og NAV i saker der familier lever i vedvarende lavinntekt. Dette vil føre til synliggjøring av familienes materielle og økonomiske utfordringer for barnevernet, og motsatt vil de krav og forventinger som stilles til foreldreskapet fra barnevernet synliggjøres for NAV. I tillegg kan et lovbestemt fokus på tverrfaglig innsats, og lovbestemt fokus på helse og levekår i barnevernlovgivningen løfte anerkjennelse av sårbare familiers erfaringer med krenkelser og urettferdighet fra et individuelt nivå til et strukturnivå. Det bør også diskuteres om et helhetlig syn på barn og unges oppvekstvilkår, relasjonelle rettigheter og sosiale og kulturelle kompetansebehov i større grad bør gjøres til gjenstand for diskusjon i et folkehelseperspektiv.

## **9.5 Barns velferd henger sammen med foreldres velferd**

Barns velferd henger tett sammen med foreldrenes og familiens velferd. I en tid der barnets rettigheter i sterk grad knyttes an til individuelle rettigheter, kan barnets relasjon til familie, slekt og nettverk mistes av syne av profesjonsutøvere. Et svært individualisert barne- og risikosentrert syn kan i ytterste konsekvens lede til at foreldre ikke vurderes som «gode nok» omsorgsgivere fordi de er avhengige av hjelpetiltak og støtteordninger utover samspills- og tilknytningsbaserte hjelpetiltak som har til hensikt å endre foreldrenes omsorgspraksis gjennom rent kognitive tilnærminger. En kritikk av dette individualiserte og barnesentrerte synet kan spores i evalueringen av Kvello-malen (Lauritzen et al., 2017), der modellen kritiseres for å overse deler av en økologisk utviklingsforståelse til fordel for individualisert fokus på barnets problemer og risikofaktorer ved foreldrene. Kritikk av det individualiserte risiko- og barnesentrerte synet finner vi også hos forskere i Storbritannia, som kritiserer barnevernet for å ikke å ta hensyn til materielle betingelser når familier vurderes når det gjelder risiko for vanskjøtsel og omsorgssvikt (Featherstone et al., 2017), og i filosofiske diskusjoner knyttet til balanseringen mellom barns og foreldres interesser og rettigheter (Shields, 2016). En måte å betrakte barns velferd på kan være å forstå barns rettigheter også i et relasjonelt perspektiv. Dette innebærer at hjelpetiltak i barnevernet må ivareta og fremme også barns relasjonelle behov, og å sikre barns behov for en stabil og forutsigbar livssituasjon når det gjelder levekår. Et perspektiv på barns behov for hjelp som et rent individualisert prosjekt, der barnet sees adskilt fra familie og nettverk har liten effekt for barn i barnevernets mest sårbare familier. Et slikt perspektiv har en marginaliserende effekt på de sårbare barnefamiliene, og går på bekostning av realiseringen av barnets beste.

## **9.6 Behov for videre forskning**

Resultater fra avhandlingen baserer seg på et begrenset utvalg informanter, og avhandlingen bidrar til å svare ut deler av et stort kunnskapshull innenfor barnevernforskningen. Det er derfor behov for større forskningsprosjekter som setter søkelys på sårbare barnefamiliers subjektive opplevelser av å stå i vedvarende lavinntekt, i en samtid og et samfunn der foreldreskap vurderes opp mot kunnskapssamfunnets krav og middelklasseverdier. Det er i tillegg behov for å rette forskning mot hvordan barn og unge opplever og erfarer oppvekstsituasjoner på marginen av utenforskap, og hvilke mestringsstrategier barn og unge i sårbare familier støtter seg til i for å realisere egne kompetanser, evner og ferdigheter.

## Litteratur

- Aaslestad, P. (1999). *Narratologi : en innføring i anvendt fortelle teori* (Vol. 121). Oslo: Landslaget for norskundervisning Cappelen akademisk forlag.
- ACOS. (u.å.). *ACOS Barnevern*. Hentet fra <https://www.acos.no/levekår/barnevern/>
- Alderson, P. (2005). Designing ethical research with children. I A. Farrell (Red.), *Ethical research with children* (s. 27-36). Maidenhead: Open University Press.
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2011). *Qualitative research and theory development : mystery as method*. Los Angeles: Sage.
- Alvesson, M., & Sköldbäck, K. (2009). *Reflexive methodology : new vistas for qualitative research* (2. utg.). London: Sage.
- Ambjörnsson, R. (2012). *Ellen Key : en europeisk intellektuell*. Stockholm: Bonnier.
- Andenæs, A. (1997). Fra usynlig offer til synlig aktør : å ta dagliglivet på alvor i barnevernsarbeid. I E. Backe Hansen & T. Havik (Red.), *Barnevern på barns premisser* (s. 163-186). Oslo: AD Notam Gyldendal.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(01), 19-33.
- Andenæs, A., Moldestad, B., Havnen, K., Havik, T., Christiansen, Ø., & Skullerud, K. (2001). *Barn som blir plassert utenfor hjemmet - risiko og utvikling : framgangsmåter og erfaringer med å opparbeide et empirisk materiale*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi : et postmoderne perspektiv*. København: Reitzel.
- Andrews, M., Squire, C., & Tamboukou, M. (2013). *Doing narrative research* (2. utg.). Los Angeles: Sage.
- Angel, B. Ø., & Blekesaune, M. (2014). *Flyttinger i barnevernet : risikofaktorer, erfaringer og forklaringer*. Vol. nr. 167. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/196817/167e.pdf?sequence=1>
- Antonovsky, A. (1956). Toward a Refinement of the "Marginal Man" Concept. *Social Forces*, 35(1), 57-62. doi: <https://doi.org/10.2307/2573115>
- Arthos, J. (2000). To be alive when something happens: Retrieving Dilthey's Erlebnis. *Janus Head*, 3(1), 1-10.
- Atkinson, R. (1998). *The life story interview* (Vol. 44). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Atkinson, R. (2007). The Life Story Interview as a Bridge in Narrative Inquiry. I D. J. Clandinin (Red.), *Handbook of Narrative Inquiry : Mapping a Methodology* (s. 224-245). Thousand Oaks: Sage.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B., & Hvinden, B. (2014). *Barnevern i Norge 1990-2010 : en longitudinell studie*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra <https://bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002556>
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B., & Sverdrup, S. (2014). Overganger til voksenlivet for unge voksne med barnevernserfaring. *Barnevern i Norge 1990-2010 . en longitudinell studie. NOVA-rapport 9/14* (s. 63-80). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Barnevern-i-Norge-1990-2010>
- Bal, M. (2009). *Narratology : introduction to the theory of narrative* (3. utg.). Toronto: University of Toronto Press.
- Barne- og familiedepartementet. (1992). *Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-44-199192>

- Barne- og familiedepartementet. (2000). *Rundskriv om bruk av Multisystemisk Terapi (MST) overfor barn og ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/bruk-av-multisystemisk-terapi-mst/id108644/>
- Barne- og familiedepartementet. (2001). *Rundskriv Q-16/01 : Om implementering av metoden Parent Management Training (PMT) i Norge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-om-implementering-av-metoden-p/id108821/>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2007). *Satsing på barn og ungdom : Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2007*. Hentet fra [https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn-og-ungdom/bld\\_satsning\\_pa\\_barn\\_og\\_unge\\_2007.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn-og-ungdom/bld_satsning_pa_barn_og_unge_2007.pdf)
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Rundskriv Nr. Q-0982 : Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4*. (Nr. Q-0982). Hentet fra [https://www.regjeringen.no/contentassets/8d3be0078d4d496e8f7a64d55b10ec0f/no/pdfs/2016\\_05-retningslinjer-om-hjelpetiltak.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/8d3be0078d4d496e8f7a64d55b10ec0f/no/pdfs/2016_05-retningslinjer-om-hjelpetiltak.pdf)
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). *Prop. 73 L (2016–2017) Endringer i barnevernloven (barnevernsreform)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/67954c9d29dd4c0ca3134e0931f32fdc/no/pdfs/prp201620170073000dddpdfs.pdf>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2018). *Prop. 169 L (2016 – 2017) : Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/23e2789a4faf47a4b32ea0867ad3a111/no/pdfs/prp201620170169000dddpdfs.pdf>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2015a). *Barn som lever i fattigdom: Regjeringens strategi mot barnefattigdom 2015-2017*. Oslo. Hentet fra [https://www.regjeringen.no/contentassets/ff601d1ab03d4f2dad1e86e706dc4fd3/barn-som-lever-i-fattigdom\\_q-1230-b.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/ff601d1ab03d4f2dad1e86e706dc4fd3/barn-som-lever-i-fattigdom_q-1230-b.pdf)
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2015b). *Prop. 72 L (2014-2015) : Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak)*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2013). *Flyttinger i statlig barnevern*. Oslo. Hentet fra [https://www.bufdir.no/global/nbbf/Barnevern/Flyttinger\\_barnevernet\\_Bufdir.pdf](https://www.bufdir.no/global/nbbf/Barnevern/Flyttinger_barnevernet_Bufdir.pdf)
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018). *Barn som lever i fattigdom: Rapport om arbeidet med regjeringens strategi 2015-2017*. Tønsberg: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Barnevernkomiteen. (1951). *Innstilling fra Barnevernkomiteen : Lov om barnevern*. Oslo: S. & Jul Sørensens Boktrykkeri AS
- Barstad, A. (2016). *Opphopning av dårlige levekår : En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013*. (SSB rapport nr. 32/2016). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/285523>
- Bazeley, P., & Jackson, K. (2013). *Qualitative data analysis with NVivo* (2. utg.). Los Angeles: Sage.
- Becker, H. (2009). The Life History and the Scientific Mosaic. I B. Harrison (Red.), *Life story research : Vol 1* (Vol. 1, s. 3-13). London: SAGE.
- Benneche, G. (1974). *Barn under tilfældighetens lov*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bentham, J. (1791). *Panopticon or the inspection house* (Vol. 2). Dublin.
- Benton, T., & Craib, I. (2011). *Philosophy of social science : the philosophical foundations of social thought* (2. utg.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Berckmans, I., Velasco, M. L., & Loots, G. (2016). Breaking silence: exploring motherhood and social transformation in a participatory action research with Alteñan mothers. *Gender, Place & Culture*, 23(7), 1017-1032. doi: <https://doi.org/10.1080/0966369X.2015.1073702>

- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M., & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter : Innvandreres møter med barnevernet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Penguin Books.
- Berner-Rodoreda, A., Bärnighausen, T., Kennedy, C., Brinkmann, S., Sarker, M., Wikler, D., . . . McMahon, S. A. (2020). From Doxastic to Epistemic: A Typology and Critique of Qualitative Interview Styles. *Qualitative Inquiry*, 26(3-4), 291-305. doi: <https://doi.org/10.1177/1077800418810724>
- Billington, K. F. (2018). Using an active listening approach to consider the views of three young people on the topic of missing education. *Educational Psychology in Practice*, 34(4), 337-351. doi: <https://doi.org/10.1080/02667363.2018.1466268>
- Bourdieu, P. (1979). Symbolic power. *Critique of anthropology*, 4(13-14), 77-85.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*: Harvard university press.
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk makt*. Oslo: Pax.
- Bourdieu, P. (1999). A Life Lost. I P. Bourdieu (Red.), *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society* (s. 381-391). Cambridge: Polity Press.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health* (Vol. 2): World Health Organization Geneva.
- Bratberg, E., Nilsen, Ø. A., & Vaage, K. (2007). *Job losses and child outcomes*. (Sam15/2007). Bergen: Norges handelshøyskole, Institutt for samfunnsøkonomi. Hentet fra <https://core.ac.uk/download/pdf/30799828.pdf>
- Bratberg, E., Nilsen, Ø. A., & Vaage, K. (2008). Job losses and child outcomes. *Labour Economics*, 15(4), 591-603. doi: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2008.04.006>
- Brodén, M. (2004). *Graviditetens möjligheter : en tid då relationer skapas och utvecklas*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Brown, R., Alderson, H., Kaner, E., McGovern, R., & Lingam, R. (2019). “There are carers, and then there are carers who actually care”; Conceptualizations of care among looked after children and care leavers, social workers and carers. *Child Abuse & Neglect*, 92, 219-229. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.03.018>
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1987). Life as Narrative. *Social research*, 54(1), 11-32.
- Bruner, J. (1999). *Mening i handling*. Århus: Klim.
- BUK. (2010). *Barns og unges kompetanseutvikling. Forskningsprogram*. Høgskolen i Lillehammer. Lillehammer.
- Bull, F. (1940). *Verdens litteraturhistorie*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Bunting, L., & Lazenbatt, A. (2016). Changing the narrative – Life span perspectives on multiple adversity. *Qualitative social work : QSW : research and practice*, 15(4), 484-500. doi: <https://doi.org/10.1177/1473325015590680>
- Bunting, L., Webb, M. A., & Shannon, R. (2017). Looking again at troubled families: parents' perspectives on multiple adversities. *Child & Family Social Work*, 22, 31-40. doi: <https://doi.org/10.1111/cfs.12232>
- Bywaters, P., Brady, G., Sparks, T., & Bos, E. (2016a). Child welfare inequalities: new evidence, further questions. *Child & Family Social Work*, 21(3), 369-380. doi: <https://doi.org/10.1111/cfs.12154>
- Bywaters, P., Brady, G., Sparks, T., & Bos, E. (2016b). Inequalities in child welfare intervention rates: the intersection of deprivation and identity. *Child & Family Social Work*, 21(4), 452-463. doi: <https://doi.org/10.1111/cfs.12161>
- Bywaters, P., Bunting, L., Davidson, G., Hanratty, J., Mason, W., McCartan, C., & Steils, N. (2016). *The relationship between poverty, child abuse and neglect: an evidence review*. York, United Kingdom: Joseph Rowntree Foundation.

- Chamberlayne, P., Bornat, J., & Wengraf, T. (2000). *The turn to biographical methods in social science: Comparative issues and examples*. London: Routledge.
- Christensen, P., & James, A. (2008). *Research with children : perspectives and practices* (2. utg.). New York: Routledge.
- Christiansen, Ø. (2015a). *Hjelpetiltak i barnevernet - en kunnskapsstatus*. Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapscenter for barn og unge (RKBU Vest). Hentet fra [https://www.bufdir.no/global/Kunnskapsstatus\\_Hjelpetiltak\\_i\\_barnevernet.pdf](https://www.bufdir.no/global/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf)
- Christiansen, Ø. (2015b). *Hvilken hjelp til hvilke problemer? : en nærstudie av barnevernets hjelpetiltak* (Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak). Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapscenter for barn og unge (RKBU Vest). Hentet fra [https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Forskningsskunnskap\\_om\\_barnevernets\\_hjelpetiltak\\_Christiansen\\_mfl.pdf](https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Forskningsskunnskap_om_barnevernets_hjelpetiltak_Christiansen_mfl.pdf)
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe Hansen, E. (2015). *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak* (nr. 9788292970898). Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapscenter for barn og unge (RKBU Vest). Hentet fra [https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Forskningsskunnskap\\_om\\_barnevernets\\_hjelpetiltak\\_Christiansen\\_mfl.pdf](https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Forskningsskunnskap_om_barnevernets_hjelpetiltak_Christiansen_mfl.pdf)
- Clandinin, D. J. (2006). Narrative Inquiry: A Methodology for Studying Lived Experience. *Research Studies in Music Education*, 27(1), 44-54. doi: <https://doi.org/10.1177/1321103X060270010301>
- Clandinin, D. J. (2007). *Handbook of narrative inquiry : mapping a methodology*. Thousand Oaks: Sage.
- Clandinin, D. J. (2013). *Engaging in narrative inquiry*. London: Routledge.
- Clandinin, D. J., Caine, V., & Lessard, S. (2018). *The Relational Ethics of Narrative Inquiry*. New York: Routledge.
- Clandinin, D. J., Murphy, M. S., Huber, J., & Orr, A. M. (2009). Negotiating Narrative Inquiries: Living in a Tension-Filled Midst. *Journal of Educational Research*, 103(2), 81-90.
- Clandinin, D. J., & Rosiek, J. (2007). Mapping a Landscape of Narrative Inquiry : Borderland Spaces and Tensions. I D. J. Clandinin (Red.), *Handbook of Narrative Inquiry : Mapping a Methodology* (s. 35-75). Thousand Oaks, California: Sage.
- Claussen, B. (2014). *Fattigdom i Norge*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W., & Marthinsen, E. (2015). *Minst hjelp til dem som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings- og utviklingsprosjektet "Det nye barnevernet"* (NF rapport nr. 6/2015). Bodø: Nordlandsforskning. Hentet fra <https://bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003283>
- Clifford, G., & Øyen, L. (2013). Tiltaksprofil og tiltaksutvikling i kommunalt barnevern. I E. Marthinsen & W. Lichtwarck (Red.), *Det nye barnevernet* (s. 87-113). Oslo: Universitetsforlaget.
- Connelly, F. M., & Clandinin, D. J. (2006). Narrative inquiry. I J. L. Green, G. Camilli, P. B. Elmore, A. Skukauskaitė & E. Grace (Red.), *Handbook of complementary methods in education research* (s. 477-487). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Cullen, B. T., & Pretes, M. (2000). The meaning of marginality: Interpretations and perceptions in social science. *The Social Science Journal*, 37(2), 215-229. doi: [https://doi.org/10.1016/S0362-3319\(00\)00056-2](https://doi.org/10.1016/S0362-3319(00)00056-2)
- Curry, A. (2019). "If you can't be with this client for some years, don't do it": Exploring the emotional and relational effects of turnover on youth in the child welfare system. *Children and youth services review*, 99, 374-385. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.01.026>
- Dahl, T. S. (1992). *Barnevern og samfunnsvern : om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Oslo: Pax.



- Dahlgren, K., & Ljunggren, J. (2010). Klasse: Begrep, skjema og debatt. I K. Dahlgren & J. Ljunggren (Red.), *Klassebilder : ulikhet og sosial mobilitet i Norge* (s. 13-27). Oslo: Universitetsforlaget.
- Daly, J. (2016). Thinking About Internal Prejudice And Anti-Oppressive Practice In Child Safeguarding Social Work With Irish Travellers In The UK. *Journal of social work practice, 30*(4), 335-347. doi: <https://doi.org/10.1080/02650533.2015.1116438>
- Davis, J. E. (2002). *Stories of change : narrative and social movements*. Albany: State University of New York Press.
- Dawani, S. (2016). *Self-Performances : Palestinian Adolescents and the Power of Collaborative and Dialogical Spaces*. (Doktorgradsavhandling), Vrije Universiteit, Brussel.
- Dawani, S., & Loots, G. (2015). Doing research together: creating spaces of collaboration with young people using visual methods. *Visual Methodologies, 3*(1), 1-17.
- De Jong, P., & Berg, I. K. (2005). *Løsningsskapende samtaler*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Del Pilar, J. A., & Udasco, J. O. (2004). Marginality Theory: The Lack of Construct Validity. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 26*(1), 3-15. doi: <https://doi.org/10.1177/0739986303261813>
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York: Macmillan.
- Dickie-Clark, H. F. (1966). The Marginal Situation: A Contribution to Marginality Theory. *Social Forces, 44*(3), 363-370. doi: <https://doi.org/10.2307/2575836>
- Dijken, S. v. (1998). *John Bowlby: his early life : a biographical journey into the roots of attachment theory*. London: Free Association Books.
- Dreher, J. (2016). The Social Construction of Power: Reflections Beyond Berger/Luckmann and Bourdieu. *Cultural Sociology, 10*(1), 53-68. doi: <https://doi.org/10.1177/1749975515615623>
- Dæhlen, M., Løvgren, M., & Madsen, C. (2017). *Med hjelp fra barnevernet : en registerstudie av skolegang, tiltak og meldinger* (Vol. 3/2017). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Dølvik, T., Nadim, M., & Nielsen, R. A. (2008). *Levekår og sosialhjelp : hopning av levekårsproblemer blant individer og kommuner : effekt på sosialhjelpsutgifter*. (Fafo-rapport nr. 2008:2). Oslo: Fafo. Hentet fra [http://www.faf.no/media/com\\_netsukii/20044.pdf](http://www.faf.no/media/com_netsukii/20044.pdf)
- Elliott, J. (2005). *Using narrative in social research : qualitative and quantitative approaches*. London: Sage.
- Elvegård, K., & Svendsen, S. (2017). *Gjennomstrømming eller bostabilitet? Barnefamilier i kommunale boliger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning. Hentet fra <https://samforsk.no/Publikasjoner/2018/Gjennomstr%c3%b8mming%20eller%20bostabilitet.pdf>
- Emberland, M. (2016). Det norske barnevernet under lupen. *Lov og Rett, 55*(6), 329-330. doi: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2016-06-01>
- Engelstad, F. (1991). *Hva mener vi med arbeid? : noen begrepsmessige refleksjoner* (2. utg. Vol. 9/91). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2009). Barn i lavinntektsfamilier - omfang og utvikling. I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (s. 48-70). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2010). Går økonomiske levekår i arv? ; inntektsmobilitet mellom generasjoner. *Samfunnsspeilet, 24*(3), 8-13.
- Ericsson, K. (1996). *Barnevern som samfunnsspeil*. Oslo: Pax.
- Eronen, T. (2012). Three stories about mother: narratives by women who have lived in care: Three stories about mother. *Child & family social work, 17*(1), 66-74. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00773.x>
- Esin, C., Fathi, M., & Squire, C. (2014). Narrative Analysis: The Constructionist Approach. I U. Flick (Red.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis* (s. 203-216).

- London: SAGE Publications. Hentet fra <https://methods.sagepub.com/book/the-sage-handbook-of-qualitative-data-analysis>
- European Court of Human Rights. (2020). *Annual Report 2019 of the European Court of Human Rights, Council of Europe*. Hentet fra [https://www.echr.coe.int/Documents/Annual\\_report\\_2019\\_ENG.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2019_ENG.pdf)
- Euwema, M., De Graaff, D., De Jager, A., & Kalksma-Van Lith, B. (2008). Research with children in war-affected areas. I P. Christensen & A. James (Red.), *Research with children: perspectives and practices* (2 utg., s. 189-204). New York: Routledge.
- Falch, T., & Nyhus, O. H. (2011). Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting og inaktivitet blant unge voksne. *Søkelys på arbeidslivet*, 28(4), 285-301.
- Farrell, A. (2005). *Ethical research with children*. Maidenhead: Open University Press.
- Fauske, H. (1998). Anthony Giddens : Identitet som selvrefleksjon. I E. L. Først & Ø. Nilsen (Red.), *Modernitet - refleksjoner og idébrytninger* (s. 200-218). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Fauske, H., Kojan, B. H., & Storhaug, A. S. (2018). Social Class and Child Welfare: Intertwining Issues of Redistribution and Recognition. *Social Sciences*, 7(9), 1-13. doi: <https://doi.org/10.3390/socsci7090143>
- Fauske, H., Kvaran, I., & Lichtwarck, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet : Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene Forskning*, 2017(2), 1-12.
- Fauske, H., Lichtwarck, W., Marthinsen, E., Willumsen, E., Clifford, G., & Kojan, B. H. (2009). *Barnevernet på ny kurs? Det nye Barnevernet: et forsknings- og utviklingsprosjekt i barnevernet: Sluttrapport fase 1* (nr. NF-rapport nr. 8/2009). Bodø: Nordlandsforskning. Hentet fra <https://bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00000866>
- Featherstone, B., Gupta, A., Morris, K. M., & Warner, J. (2018). Let's stop feeding the risk monster: towards a social model of 'child protection'. *Families, Relationships and Societies*, 7(1), 7-22. doi: <https://doi.org/10.1332/204674316X14552878034622>
- Featherstone, B., Morris, K., Daniel, B., Bywaters, P., Brady, G., Bunting, L., . . . Mirza, N. (2017). Poverty, inequality, child abuse and neglect: Changing the conversation across the UK in child protection? *Children and Youth Services Review*. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.009>
- Fink, H. (1974). Indledning. I J. Dewey & H. Fink (Red.), *Erfaring og oppdragelse* (s. 7-32). København: Christian Ejler's Forlag.
- Flaatten, E. S., & Sandbæk, M. (1980). *Barnevern - barnas vern?* Oslo: Oslo barnevernkontor.
- Fløtten, T. (2009). *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fløtten, T. (2014). *Helhetlige tiltak mot barnefattigdom : en kunnskapsoppsummering*. Vol. 2014:18.
- Fløtten, T. (2017). Den norske modellen i et oppvekstperspektiv. I Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Red.), *Oppvekstrapporten 2017* (s. 110-123). Tønsberg.
- FN. (1948). *Verdenserklæringen for menneskerettigheter*. Hentet fra <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>
- FN. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter : vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989, ratifisert av Norge 8. januar 1991 : revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Forster, E. M. (1927/2002). *Aspects of the Novel*. New York: RosettaBooks.
- Foucault, M. (1994). *Overvåkning og straff : det moderne fengsels historie* (2. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Foucault, M. (1999). *Seksualitetens historie : 1 : Viljen til viten* (Vol. 1). Oslo: EXIL.
- Foucault, M. (1999/1970). *Diskursens orden : tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970* (E. Schaanning, Trans. Vol. 3). Oslo: Spartacus.

- Frank, A. W. (2010). *Letting stories breathe : a socio-narratology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fraser, N. (1997). From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a "Postsocialist" Age. I N. Fraser (Red.), *Justice interruptus : critical reflections on the "postsocialist" condition* (s. 11-40). New York: Routledge.
- Fraser, N. (2001). Recognition without Ethics? *Theory, Culture & Society*, 18(2-3), 21-42. doi: <https://doi.org/10.1177/02632760122051760>
- Fraser, N. (2003a). Distorted Beyond All Recognition : A Rejoinder to Axel Honneth. I N. Fraser & A. Honneth (Red.), *Redistribution or recognition? : a political-philosophical exchange* (s. 198-236). London: Verso.
- Fraser, N. (2003b). Social Justice in the Age of Identity Politics : Redistribution, Recognition and Participation. I N. Fraser & A. Honneth (Red.), *Redistribution or recognition? : a political-philosophical exchange* (s. 7-109). London: Verso.
- Fraser, N. (2013a). Reframing justice in a globalizing world. I N. Fraser (Red.), *Fortunes of feminism : from state-managed capitalism to neoliberal crisis* (s. 189-208). London: Verso.
- Fraser, N. (2013b). What's Critical about Critical Theory? The Case of Habermas and Gender. I N. Fraser (Red.), *Fortunes of Feminism : From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis* (s. 19-52). London: Verso.
- Fraser, N., & Honneth, A. (2003). *Redistribution or recognition? : A political-philosophical exchange*. London: Verso.
- Frønes, I. (1989). *Den norske barndommen*. Oslo: Cappelen.
- Frønes, I. (2016a). Høyterskelsamfunnet : Om oppvekst, intervensjon og evidens i kompetansesamfunnet. I I. Frønes, H. Eng, S. K. Ertesvåg & J. Kjøbli (Red.), *Risiko, intervensjon og evidens* (s. 110-126). Oslo: Gyldendal.
- Frønes, I. (2016b). *Risiko, intervensjon og evidens : utfordringer og strategier for barnevern, utdanning, helse og politikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Frønes, I. (2017). Barnefattigdom i kompetansesamfunnet. I Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Red.), *Oppvekstrapporten 2017* (s. 50-63). Tønsberg.
- Frønes, I., & Strømme, H. (2014). *Risiko og marginalisering : norske barns levekår i kunnskapsamfunnet* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder (2018). *Historien om Stina*. Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder. Hentet fra <https://www.fylkesmannen.no/contentassets/8e9bca4a5f3646ed864560e0b95ec6f6/historien-om-stina---rapport-etter-fylkesmannens-tilsyn.pdf>
- Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms (2016). *"Dei forsto meg ikkje" : Tilsynsrapport 19. september 2016*. Fylkesmannen i Hordaland. Hentet fra <https://www.fylkesmannen.no/contentassets/21c2006e3f3d45918321c006a5a370e7/dei-forsto-meg-ikkje---tilsynsrapport.pdf>
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., Bjørknes, R., & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet - En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges Barnevern*(02), 81-96.
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., & Nygren, L. (2018). Negotiating deficiency: Exploring ethnic minority parents' narratives about encountering child welfare services in Norway. *Child & family social work*, 23(2), 196-203. doi: 10.1111/cfs.12400
- Gadamer, H.-G. (1989). *Truth and method* (J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans. 2. utg.). London: Sheed & Ward.
- Galbin, A. (2014). An Introduction to Social Constructionism. *Social Research Reports*, 26, 82-92.
- Gergen, K. (2001). *Social Construction in Context*. London: SAGE Publications.

- Gergen, K. (2015). From Mirroring to World-Making: Research as Future Forming. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 45(3), 287-310. doi: <https://doi.org/10.1111/jtsb.12075>
- Gergen, K., & Gergen, M. (2005). *Social konstruktion : ind i samtalen*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (2011). *Child protection systems : international trends and orientations*. New York: Oxford University Press.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice : psychological theory and women's development*. London: Harvard University Press.
- Gilligan, C. (1995). Hearing the Difference: Theorizing Connection. *Hypatia*, 10(2), 120-127.
- Gilligan, C. (2003). *The birth of pleasure: A new map of love*. New York: Vintage.
- Gilligan, C. (2015). The Listening Guide Method of Psychological Inquiry. *Qualitative Psychology*, 2(1), 69-77. doi: <https://doi.org/10.1037/qup0000023>
- Gilligan, C. (2016, 4.-5. februar). *The Listening Guide*. Paper presentert på the Narrative Analysis, Vrije University Brussels, Belgium.
- Gilligan, C., & Eddy, J. (2017). Listening as a path to psychological discovery: an introduction to the Listening Guide. *Perspectives on Medical Education*, 6(2), 76-81. doi: <https://doi.org/10.1007/s40037-017-0335-3>
- Gilligan, C., Spencer, R., Weinberg, K., & Bertsch, T. (2003). On the listening guide: A voice-centered relational method. I P. M. Camic, P. M. Camic, J. E. Rhodes & L. Yardley (Red.), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design* (s. 157-172). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. *The qualitative report*, 8(4), 597-606.
- Goldberg, M. M. (1941). A Qualification of the Marginal Man Theory. *American Sociological Review*, 6(1), 52-58. doi: <https://doi.org/10.2307/2086343>
- Gomm, R. (2000). Bias in Social Research. I M. Hammersley (Red.), *Taking Sides in Social Research : Essays on partisanship and bias* (s. 151-166). London: Routledge.
- Goodson, I. F., & Gill, S. R. (2011). *Narrative pedagogy : life history and learning* (Vol. 386). New York: Peter Lang.
- Green, A. W. (1947). A Re-Examination of the Marginal Man Concept. *Social Forces*, 26(2), 167-171. doi: <https://doi.org/10.2307/2571773>
- Kongeriket Noregs grunnlov av. 17. mai 1814 (1814).
- Grødem, A. S. (2017). Farvel til den barnevennlige velferdsstaten? Om velferdsordningenes rolle i å bekjempe lavinntekt i barnefamilier. I Bufdir (Red.), *Oppvekstrapporten 2017* (s. 184-201). Tønsberg: Bufdir.
- Grødem, A. S., & Sandbæk, M. L. (2013). *Helt bakerst i køen : barnefamilier med ustabile boforhold* (Vol. 2013:45). Oslo: Fafo.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie : om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe.
- Hagen, K. (2017). En helhetlig oppvekstpolitikk - og samordningens dilemma. I Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Red.), *Oppvekstrapporten 2017* (s. 168-183). Tønsberg: Bufdir.
- Hansen, T. (2010). Barns opplevelse av familieøkonomien og egne materielle ressurser. I M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Red.), *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier . en panelstudie 200-2009* (Vol. 10/2010). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Harel-Shalev, A., & Daphna-Tekoah, S. (2016). Bringing Women's Voices Back In: Conducting Narrative Analysis in IR. *International Studies Review*, 18(2), 171-194. doi: <https://doi.org/10.1093/isr/viv004>

- Harju, A. (2008). *Barns vardag med knapp økonomi: En studie om barns erfaringer og strategier*. Doktorgradsavhandling, Växjö universitet, Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö.
- Harju, A., & Thorød, A. (2011). Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context—From Children's Point of View. *The official Journal of the International Society for Child Indicators*, 4(2), 283-299. doi: <https://doi.org/10.1007/s12187-010-9092-0>
- Harlem, O. K. (1967). Vanrøktssyndromet. I Helsedirektøren (Red.), *Det skamlått barn* (s. 10-18). Oslo: Helsedirektøren.
- Havnes, T., & Mogstad, M. (2009a). Er barnehage bra for barna? *Økonomiske analyser SSB*, 28(4), 42-48.
- Havnes, T., & Mogstad, M. (2009b). *No child left behind : universal child care and children's long-run outcomes*. Vol. no. 582. Hentet fra <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/DP/dp582.pdf>
- Heath, S. (2009). *Researching young people's lives*. Los Angeles: Sage.
- Hegel, G. W. F. (1820/2000). *Philosophy of Right* (S. W. Dyde, Trans.). Kitchener, CANADA: Batoche Books
- Helland, H. S., & Skivenes, M. (2019). *Adopsjon som barneverntiltak*. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra [https://bufdir.no/globalassets/global/Adopsjon-som-barneverntiltak\\_revidert.pdf](https://bufdir.no/globalassets/global/Adopsjon-som-barneverntiltak_revidert.pdf)
- Helse- og sosialdepartementet. (1995). *St.meld. nr. 35 (1994-1995) : Velferdsmeldingen*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1994-95&paid=3&wid=c&psid=DIVL443>
- Helsedepartementet. (2003). *St.meld. nr. 16 (2002-2003) : Resept for et sunnere Norge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/069d160b7cf54b04a1a375515d01659a/no/pdfs/stm200220030016000dddpdfs.pdf>
- Helsedirektoratet. (2018). *Samhandlingsreformen*. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/samhandlingsreformen>
- Helsedirektøren. (1967). *Det Skamlåtte barn*. Oslo: Helsedirektøren.
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? ; barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*, 40(1-2), 57-75.
- Hennum, N. (2016). Kunnskapens makt i beslutninger. I Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Red.), *Beslutninger i barnevernet* (s. 48-61). Oslo: Universitetsforlaget.
- Holst, C. (2010). Nancy Fraser : kritisk teori uten filosofi? I J. Pedersen (Red.), *Moderne politisk teori* (s. 165-184). Oslo: Pax Forlag.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition : the moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Honneth, A. (2003a). The point of Recognition : A Rejoinder to the Rejoinder. I N. Fraser & A. Honneth (Red.), *Redistribution or recognition? : a political-philosophical exchange* (s. 237-267). London: Verso.
- Honneth, A. (2003b). Redistribution as Recognition : A response to Nancy Fraser. I N. Fraser & A. Honneth (Red.), *Redistribution or recognition? : a political-philosophical exchange* (s. 110-197). London: Verso.
- Honneth, A. (2005). Organisert selvrealisering : individualiseringens paradokser. I R. Willig & M. Østergaard (Red.), *Sociale patologier* (s. 41-60). København: Hans Reitzels forlag.
- Honneth, A. (2007). *Disrespect : the normative foundations of critical theory*. Cambridge: Polity Press.
- Honneth, A. (2008). Reification and Recognition : A New Look at an Old Idea. I M. Jay (Red.), *Reification : A New Look at an Old Idea* (s. 15-94). New York; Oxford: Oxford University Press.

- Huston, P. (2007). *Martin Buber's journey to presence*: Fordham University Press.
- Høilund, P., & Juul, S. (2015). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde* (2. utg.). København: Reitzel.
- Høyen, M., & Wright, H. R. (2020). Narrative, Discourse, and Biography : An Introductory Story. *Discourses We Live By : Narratives of Educational Endeavour* (s. 1-22). Cambridge, UK: Open Book Publishers. doi:<https://doi.org/10.11647/OBP.0203>
- Jack, D. C. (1991). *Silencing the self: Women and depression*: Harvard University Press.
- Jakobsen, J. (2007). Krenkelse og kritikk. Anerkjennelse som sosialfilosofisk grunnkategori. *Agora*(03), 448-456.
- Jansen, A. (2013). *Narrative kraftfelt : utvikling hos barn og unge i et narrativt psykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jensen, P. (2008). *The Narratives which connect... : a qualitative research approach to the Narratives which connect therapists' personal and private lives to their family therapy practices*. University of East London, London.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod : med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Jonassen, A. J., & Ringsted, S. (2008). Sigmund Freuds psykoanalytiske teori. I E. Jerlang (Red.), *Udviklingspsykologiske teorier : en introduktion* (s. 36-75). København: Reitzel.
- Josselson, R. (2007). The Ethical Attitude in Narrative Research : Principles and Practicalities. I D. J. Clandinin (Red.), *Handbook of Narrative Inquiry : Mapping a Methodology* (s. 537-566). Thousand Oaks, California: Sage.
- Kabatanya, C. L., & Vagli, Å. (2019). Parenting in double translation: lived experiences of Ugandan immigrant parents in Norway. *Nordic Social Work Research*, 1-13. doi: <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1644531>
- Kavli, H., Sjøvold, J. M., & Ødegård, K. S. (2015). *Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet : Kartlegging av holdninger til skolegang for barn og unge med tiltak fra barnevernet*. Oslo. Hentet fra [https://www.bufdir.no/Global/nbbf/Skole\\_ utdanning/Kartlegging\\_ av\\_ holdninger\\_ til\\_ s\\_ kolegang\\_ for\\_ barn\\_ og\\_ unge\\_ med\\_ tiltak\\_ fra\\_ barnevernet.pdf](https://www.bufdir.no/Global/nbbf/Skole_ utdanning/Kartlegging_ av_ holdninger_ til_ s_ kolegang_ for_ barn_ og_ unge_ med_ tiltak_ fra_ barnevernet.pdf)
- Kayed, N. S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A. M., & Wichstrøm, L. (2015). *Resultater fra forskningsprosjektet Psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner*. NTNU Regionalt kunnskapssenter for barn og unge - Psykisk helse og barnevern. Hentet fra [https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/Barnevernrapport\\_RKBU.pdf/fb0b753b-bdab-4224-b607-5bfe2f1ee32e](https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/Barnevernrapport_RKBU.pdf/fb0b753b-bdab-4224-b607-5bfe2f1ee32e)
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1985). The battered-child syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 9(2), 143-154.
- Killén, K. (1981a). *Barnemishandling : behandlerens dilemma*. Oslo: Tanum-Norli.
- Killén, K. (1981b). *Forsømte familier*. Oslo: Tanum-Norli.
- Killén, K. (1988). *Omsorgssvikt og barnemishandling*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Klausen, R. K., Karlsson, M., Haugsgjerd, S., & Lorem, G. F. (2016). Motherhood and mental distress: Personal stories of mothers who have been admitted for mental health treatment. *Qualitative social work : QSW : research and practice*, 15(1), 103-117. doi: <https://doi.org/10.1177/1473325015584981>
- Kleven, L., & Haugen, O. (2004). Norske tenåringsmødre - få, men fattige. *Samfunnsspeilet*, 18(3), 9-15.
- Kluge, L. (1973). *Sosialhjelp før og nå*. Oslo: Fabritius.
- Knutsen, P. (2002). *Analytisk narrasjon : en innføring i historiefagets vitenskapsfilosofi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Koelsch, L. E. (2015). I Poems: Evoking Self. *Qualitative Psychology*, 2(1), 96-107. doi: <https://doi.org/10.1037/qup000021>

- Kojan, B. H. (2011). *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.
- Kojan, B. H. (2016). Er Nancy Frasers rettferdighetsteori nyttig for sosialt arbeid? *Fontene Forskning*, 9(2), 54-68.
- Kojan, B. H., & Fauske, H. (2011). Et klasseperspektiv på barnevernets familier. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 14(2), 95-109.
- Kojan, B. H., Marthinsen, E., Moe, A., & Skjefstad, N. S. (2018). Neoliberal reframing of user representation in Norway. I M. Kamali & J. H. Jönsson (Red.), *Neoliberalism, Nordic welfare states and social work : current and future challenges* (s. 91-100). New York: Routledge.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvam, V., & Tveiten, A. (2018). «... uden Hensyn til Forældrenes Villie». Om vergerådslovens pedagogikk i et foreldrerettsperspektiv. *Historisk tidsskrift*, 97(01), 40-58. doi: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2018-01-04>
- Kvello, Ø. (2007a). Et mer kurativt barnevern - hva innebærer det? *BVpraxis*, 4(2), 3-7.
- Kvello, Ø. (2007b). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø., & Håkansson, U. (2013). Mentalisering og tilknytning belyser generasjonsoverføringer av skadelig barneomsorg. *Oppvekstrapporten 2013, Barne- og familiedirektoratet*, 162-171.
- Langsrud, E., Fauske, H., & Lichtwarck, W. (2017). Et maktperspektiv på "gode nok foreldre" i barnevernets kontekst. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(2), 126-138.
- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods : class, race, and family life* (2. utg.). Berkeley: University of California Press.
- Larsen, G. (2002). *Barnevern i hundre år : et overblikk på lovreformhistorien*. Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Lauritzen, C., Vis, S. A., Havnen, K. J. S., & Fossum, S. (2017). *Barnevernets undersøkelsesarbeid: Evaluering av Kvellomalen Delrapport 2*. Tromsø: RKBU Nord. Hentet fra [https://www.bufdir.no/global/Barnevernets\\_undersokelsesarbeid\\_fra\\_bekymring\\_til\\_beslutning\\_Delrapport\\_2\\_Evaluering\\_av\\_Kvellomalen.pdf](https://www.bufdir.no/global/Barnevernets_undersokelsesarbeid_fra_bekymring_til_beslutning_Delrapport_2_Evaluering_av_Kvellomalen.pdf)
- LeMarquand, D., Tremblay, R. E., & Vitaro, F. (2001). The prevention of conduct disorders: a review of successful and unsuccessful experiments. I J. Hill & B. Maughan (Red.), *Conduct disorders in childhood and adolescence* (s. 449-477). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. London: Sage.
- Lorentzen, T., & Nielsen, R. A. (2009). Går fattigdom i arv? I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (s. 119-139). Oslo Gyldendal akademisk.
- Lothe, J. (2003). *Fiksjon og film* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lov av 6. juni 1896 om behandling av forsømte barn (1896).
- Lov av 17. juli 1953 om barnevern (1953).
- Lov av 8. april 1981 om barn og foreldre (1981).
- Lov av 17. juli 1992 om barneverntjenester (1992).
- Lov av 21. mai 1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (1999).
- Lov av 24. juni 2011 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (2011).
- Løyland, K., Hjelmbrække, S., & Lunder, T. E. (2012). *Hopning av levekårsulemper i storbyene. Effekter på utgifter til sosialtjenesten*. Telemarksforskning (Red.) TF-

- rapport nr. 297 Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2439377/2096.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Madden, M. (2000). *The good girl bad girl dilemma: Exploring rural Maine girls' sexual desires, behaviors, and relationships*. (Doktorgradsavhandling), University of Maine, Maine. Hentet fra <https://digitalcommons.library.umaine.edu/etd/184>
- Marks, R. B. (2007). *Den moderne verdens opprinnelse : en global og økologisk beretning fra det femtende til det tjueførste [i.e. tjuetførste] århundre*. Oslo: Pax.
- Marshall, T. H. (1950/1983). Citizenship and Social Class. I D. Held (Red.), *States and Societies* (s. 249-260). New York: New York University Press.
- Marthinsen, E. (2003). *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern*. Trondheim: Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge.
- Marthinsen, E. (2010). Fra sosiale problemer til symbolske byrder. *Fontene forskning*, 2010(1), 112-118.
- McNamee, S. (2004). Relational bridges between constructionism and constructivism. I J. Raskin & S. Bridges (Red.), *Studies in Meaning 2* (s. 37-50). New York: Pace University Press.
- McNamee, S. (2010). Research as social construction: transformative inquiry. *Saúde & Transformação Social/Health & Social Change*, 1(1), 9-19.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society : from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Middleton, T. (2020). Nurture Groups : Perspectives from Teaching Assistants Who Lead Them in Britain. I H. R. Wright & M. Høyen (Red.), *Discourses We Live By : Narratives of Educational and Social Endeavour* (s. 185-206). Cambridge, UK: Open Book Publishers. Hentet fra <https://doi.org/10.11647/OBP.0203.05>
- Midré, G. (1995). *Bot, bedring eller brød? : om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonen til velferdsstaten* (2. utg.). Oslo: Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning, NAVF Universitetsforlaget.
- Midré, G. (2010). Dataprogrammer i kvalitativ forskning: Administrativ bistand eller positivistisk tvangstrøye? *Sosiologisk tidsskrift*, 18(03), 227-247.
- Miller, R. (1981). *Motstandsbevegelsen*. Oslo: Gyldendal.
- Mogstad, M., & Rege, M. (2009). Betydningen av tidlig læring for å motvirke at fattigdom går i arv. I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (s. 140-162). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Moldestad, B., & Skilbred, D. (2010). Når barn bor i fosterhjem – Utfordringer i samarbeidet mellom foreldre og barneverntjenesten. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 87(1), 32-45.
- Morrow, V. (2005). Ethical issues in collaborative research with children. I A. Farrell (Red.), *Ethical research with children* (s. 150-165). Maidenhead: Open University Press.
- Moses, J. W., & Knutsen, T. L. (2012). *Ways of knowing : competing methodologies in social and political research* (2. utg.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Munro, E. (2011). *The Munro Review of Child Protection: Final Report-a Child-centred Approach* (Vol. 8062): The Stationery Office.
- Munro, E. (2019). *Effective child protection*. London: SAGE Publications Limited.
- Nagel, A.-H. (2015). Barn født utenfor lovlig ekteskap. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(4), 249-267.
- Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming [NAKU]. (2019). *Ikke veiledningsbar?* Hentet fra <https://naku.no/aktivitet/ikke-veiledningsbar>
- NAV. (2018a). *Kontantstøtte*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Barnetrygd+og+kontantstotte/kontantst%C3%B8tte>



- NAV. (2018b). *Overgangsstønad*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Enslig+mor+eller+far/overgangsst%C3%B8nad>
- NAV. (2018c). *Økonomisk sosialhjelp*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Flere+tema/Sosiale+tjenester/Nynorsk/%C3%B8konomisk-sosialhjelp>
- Ness, O., Borg, M., Semb, R., & Karlsson, B. (2014). "Walking alongside:" collaborative practices in mental health and substance use care. *International journal of mental health systems*, 8(1), 55. doi: <https://doi.org/10.1186/1752-4458-8-55>
- Ness, O., Kvello, Ø., Borg, M., Semb, R., & Davidson, L. (2017). "Sorting things out together": Young adults' experiences of collaborative practices in mental health and substance use care. *American Journal of Psychiatric Rehabilitation*, 20(2), 126-142. doi: <https://doi.org/10.1080/15487768.2017.1302369>
- Nilsen, A. C. E. (2018). Tidlig innsats. I T. A. Ask & S. B. Eide (Red.), *Barnevernets begreper - i bevegelse* (s. 138-155). Oslo: Gyldendal.
- Noddings, N. (1990). Chapter 1: Constructivism in mathematics education. *Journal for Research in Mathematics Education. Monograph*, 4, 7-210.
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51(7), 531-536.
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer : regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Norvoll, R., Hem, M. H., & Lindemann, H. (2018). Family Members' Existential and Moral Dilemmas With Coercion in Mental Healthcare. *Qual Health Res*, 28(6), 900-915. doi: <https://doi.org/10.1177/1049732317750120>
- NOU 1982: 26. (1982). *NOU 1982:26 Barnemishandling og omsorgssvikt*.
- NOU 1985: 18. (1985). *NOU 1985:18 Lov om sosiale tjenester mv*. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/NOU/forarbeid/nou-1985-18>
- NOU 2000: 12. (2000). *NOU 2000:12 Barnevernet i Norge : Tilstandsvurdering, nye perspektiver og forslag til reformer*. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/NOU/forarbeid/nou-2000-12>
- NOU 2012: 5. (2012). *NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling : Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>
- NOU 2016: 16. (2016). *NOU 2016: 16 Ny barnevernslov : Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/53164b1e70954231b2a09d3fdec1888b/no/pdfs/nou201620160016000dddpdfs.pdf>
- NOU 2017: 6. (2017). *NOU 2017: 6 Offentlig støtte til barnefamiliene*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6ee74831e812490dad20852b7306dc11/no/pdfs/nou201720170006000dddpdfs.pdf>
- Nygren, P. (2008). Barn og unges kompetanseutvikling i et komplekst samfunn. I P. Nygren & H. Thuen (Red.), *Barn og unges kompetanseutvikling* (s. 28-38). Oslo: Universitetsforlaget.
- O'Kane, C. (2008). The development of participatory techniques: Facilitating Children's Views about Decisions Which Affect Them. I P. Christensen & A. James (Red.), *Research with Children: Perspectives and Practices* (2 utg., s. 125-155). New York: Routledge.
- Ofstad, K., & Skar, R. (2004). *Barnevernloven : med kommentarer* (4. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Orvik, A. (2015). *Organisatorisk kompetanse : innføring i profesjonskunnskap og klinisk ledelse* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Paliadelis, P., & Cruickshank, M. (2008). Using a voice-centered relational method of data analysis in a feminist study exploring the working world of nursing unit managers. *Qualitative Health Research*, 18(10), 1444-1453.
- Parenting Young Children [PYC]. (u.å.). *PYC : Parenting Young Children*. Hentet fra [www.pyc.no](http://www.pyc.no)
- Park, R. E. (1928). Human migration and the marginal man. *American journal of sociology*, 33(6), 881-893.
- Parton, N. (2014). *The Politics of Child Protection : Contemporary Developments and Future Directions*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Plummer, K. (2001). *Documents of life 2 : an invitation to a critical humanism* (2. utg.). London: Sage.
- Plummer, K. (2009). Herbert Blumer and the Life History Tradition. I B. Harrison (Red.), *Life story research : Vol 1* (Vol. 1, s. 14-37). London: SAGE.
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *International journal of qualitative studies in education*, 8(1), 5-23.
- Polkinghorne, D. E. (2007). Validity Issues in Narrative Research. *Qualitative Inquiry*, 13(4), 471-486. doi: <https://doi.org/10.1177/1077800406297670>
- Popular Memory Group. (1982). *What do we mean by popular memory?* , The University of Birmingham.
- Prince, G. (1987). *A dictionary of narratology*. Aldershot: Scolar Press.
- Pusic, E. (1972). *Social welfare and social development* (Vol. 5). Berlin/Boston: Walter de Gruyter.
- Raaheim, K. (1969). *Opplevelse, erfaring og intelligens*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Rankin, J. (2002). What is Narrative? Ricoeur, Bakhtin, and Process Approaches. *Conrescence*, 3, 1-12.
- Rautio, S. (2013). Parents' experiences of early support. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 27(4), 927-934. doi: <https://doi.org/10.1111/scs.12006>
- Rege, M., Telle, K., & Votruba, M. (2011). Parental Job Loss and Children's School Performance. *The Review of Economic Studies*, 78(4), 1462-1489.
- Regjeringsadvokaten. (2018). *Årsrapport 2017*. Hentet fra <https://regjeringsadvokaten.no/images/Documents/Aarsrapport2017.pdf>
- Reneflot, A. (2011). Childhood Family Structure and Reproductive Behaviour in Early Adulthood in Norway. *European Sociological Review*, 27(1), 56-69. doi: <https://doi.org/10.1093/esr/jcp055>
- Ricoeur, P. (1984). *Time and Narrative, Volume 1* (K. McLaughlin & D. Pellauer, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Los Angeles: Sage Publications.
- Ringdal, K. (2010). Sosial mobilitet. I K. Dahlgren & J. Ljunggren (Red.), *Klassebilder : ulikhet og sosial mobilitet i Norge* (s. 185-196). Oslo: Universitetsforlaget.
- Robins-Browne, K., Guillemin, M., Hegarty, K., & Palmer, V. J. (2018). Bringing together the Listening Guide and Moral Self-Definition for narrative analysis of older people's understanding of health-related decision-making. *Qualitative Research*, 1-17. doi: <https://doi.org/10.1177/1468794118786613>
- Rothgeb, J. (1975). Strict counterpoint and tonal theory. *Journal of Music Theory*, 19(2), 260-284.
- Rudberg, M. (1983). *Dydige, sterke, lykkelige barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rustin, M. (2000). Reflections on the biographical turn in social science. I P. Chamberlayne, J. Bornat & T. Wengraf (Red.), *The turn to biographical methods in social science : Comparative issues and examples* (s. 33-52). London: Routledge.

- Salvanes, K. G. (2017). Inntektsforskjeller og sosial mobilitet i Norge. I Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet (Red.), *Oppvekstrapporten 2017* (s. 64-75). Tønsberg.
- Samsonsens, V., & Willumsen, E. (2015). Narratives from parents in England and Norway: Power and emotions in child protection assessments. *Journal of Comparative Social Work, 10*(1).
- Sandbæk, M., & Pedersen, A. W. (2010). *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier : en panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/2010). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sandbæk, M., & Tveiten, G. (1996). *Sammen med familien : arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Saugstad, P. (2009). *Psykologiens historie* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Schaanning, E. (1997). *Vitenskap som skapt viten : Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus forl.
- Schaffer, H. R. (2000). *På barns vegne*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Schøyen, M. A. (2016). Den norske velferdsstaten: En sosial investeringsstat? *Tidsskrift for velferdsforskning, 19*(01), 4-23. doi: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-01-01>
- Shields, L. (2016). How bad can a good enough parent be? *Canadian Journal of Philosophy, 46*(2), 1-20. doi: <https://doi.org/10.1080/00455091.2016.1148306>
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: three paradigms. *International Labour Review, 133*(5/6), 531-578.
- Sletten, M. A., & Hyggen, C. (2013). *Ungdom, frafall og marginalisering : temanotat*. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Prosjekter/Avsluttede/Temanotat-om-ungdom-frafall-og-marginalisering/Ungdom-frafall-og-marginalisering>
- Snævarr, S. (2017). *Vitenskapsfilosofi for humaniora : en kritisk innføring*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Solstad, A. (2018). *Kort om NAV*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sosial- og helsedirektoratet. (2007). *Veileder i psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene*. (IS-1405). Oslo: Sosial- og helsedirektoratet. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/237/Psykisk-helsearbeid-for-barn-og-unge-i-kommunene-IS-1405.pdf>
- Squire, C., Davis, M., Esin, C., Andrews, M., Harrison, B., Hydén, L.-C., & Hydén, M. (2014). *What is Narrative research?* London: Bloomsbury.
- SSB. (2011). *Standard for yrkesklassifisering (STYRK-08)*. Hentet fra [https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat\\_201117/notat\\_201117.pdf](https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_201117/notat_201117.pdf)
- SSB. (2017a). *Betydelig realinntektsnedgang*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/betydelig-realinntektsnedgang>
- SSB. (2017b). *Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- SSB. (2018). *Flere barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>
- SSB. (2019a). *Barnevern*. Hentet fra <https://www.ssb.no/barnevern>
- SSB. (2019b). *Familier og husholdninger*. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/familie>
- SSB. (2019c). *Flere barn med vedvarende lave husholdningsinntekter*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>
- SSB. (2019d). *Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/ifhus>

- SSB. (2019e). *Vekst i husholdningenes disponible realinntekt*. Hentet fra <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/vekst-i-husholdningenes-disponible-realinntekt>
- SSB. (2020). *Nesten 111 000 barn vokser opp med vedvarende lave husholdningsinntekter*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>
- SSB. (u.å.-a). *Statistikkbanken Barnevern*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09050/>
- SSB. (u.å.-b). *Statistikkbanken Fødte*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/07872/>
- Staer, T. (2016). Risk and Marginalization in the Norwegian Welfare Society: a National Cohort Study of Child Welfare Involvement. *The official Journal of the International Society for Child Indicators*, 9(2), 445-470. doi: <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9319-1>
- Statens helsetilsyn (2019). *Det å reise vasker øynene : Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. Oslo: Statens helsetilsyn. Hentet fra [https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet\\_rapport\\_unummerert\\_gjennomgang\\_106\\_barnevernsaker.pdf](https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf)
- Stefansen, K. (2008). Et uendelig ansvar : Om foreldreskap i middelklassen. I B. P. Bø & B. C. R. Olsen (Red.), *Utfordrende foreldreskap : Under ulike livsbetingelser og tradisjoner* (s. 27-50). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Stefansen, K. (2011). *Foreldreskap i småbarnsfamilien : klassekultur og sosial reproduksjon*. Doktorgradsavhandling, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Stefansen, K., & Skogen, K. (2010). Selective identification, quiet distancing: understanding the working-class response to the Nordic daycare model. *The Sociological Review*, 58(4), 587-603. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2010.01941.x>
- Stonequist, E. V. (1935). The Problem of the Marginal Man. *American Journal of Sociology*, 41(1), 1-12.
- Stonequist, E. V. (1937). *The marginal man: A study in personality and culture conflict*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Storhaug, A. S., Kojan, B. H., & Kvaran, I. (2012). Enslige mødre i kontakt med barnevernet. *Fontene Forskning*, 2/2012, 4-17.
- Strong, T., Sutherland, O., & Ness, O. (2011). Considerations for a discourse of collaboration in counseling. *Asia Pacific Journal of Counselling and Psychotherapy*, 2(1), 25-40. doi: <https://doi.org/10.1080/21507686.2010.546865>
- Studsrød, I., Ellingsen, I. T., & Willumsen, E. (2016). When the Norwegian child-welfare services get involved: parents making sense of referrals. *European Journal of Social Work*, 19(6), 946-962. doi: <https://doi.org/10.1080/13691457.2015.1081584>
- Syltevik, L. J. (1996). *Fra relasjonelt til individualisert alenemoderskap : en studie av alenemødre som mødre, lønnsarbeidere og klienter i velferdsstaten*. Doktorgradsavhandling, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Syltevik, L. J. (2015). Enslig mor - forståelse av "problemet" og trygd gjennom 100 år. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(4), 328-338.
- Syrstad, E., & Slettebø, T. (2019). To understand the incomprehensible: A qualitative study of parents' challenges after child removal and their experiences with support services. *Child and Family Social Work*, 1-8. doi: <https://doi.org/10.1111/cfs.12662>
- Söderström, K. (2012). Mental preparation during pregnancy in women with substance addiction: a qualitative interview-study. *Child & Family Social Work*(17), 458-467. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00803.x>
- Sørly, R., & Blix, B. H. (2017). Introduksjon. I *Fortelling og forskning : narrativ teori og metode i tverrfaglig perspektiv* (s. 19-32). Stamsund: Orkana akademisk.

- Taggart, B., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., & Siraj, I. (2015). *Effective pre-school, primary and secondary education project (EPPSE 3-16+): How pre-school influences children and young people's attainment and developmental outcomes over time*. Hentet fra [http://dera.ioe.ac.uk/23344/1/RB455\\_Effective\\_pre-school\\_primary\\_and\\_secondary\\_education\\_project.pdf](http://dera.ioe.ac.uk/23344/1/RB455_Effective_pre-school_primary_and_secondary_education_project.pdf)
- Tembo, M. J. (2020). Navigating emotions in child welfare: Immigrant parents' experiences and perceptions of involvement with child welfare services in Norway. *International Social Work*, 00(0), 1-14. doi: <https://doi.org/10.1177/0020872819897770>
- Tembo, M. J., & Studsrød, I. (2019). Parents' emotional experiences of their contact with the Child Welfare Services: a synthesis of previous research- a research review. *Nordic Social Work Research*, 9(2), 184-198. doi: <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1489885>
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Theiste, J. S. (1915). *Lov om behandling av forsømte barn av 6. juni 1896 med tillægslove av 17. juni 1907 og 2. juli 1915 : med anmerkninger og henvisninger utgit av J. Schaan*. Theiste (2. utg.). Kristiania: Stenersen.
- Thrana, H. M., & Fauske, H. (2014). The emotional encounter with child welfare services: the importance of incorporating the emotional perspective in parents' encounters with child welfare workers. *European Journal of Social Work*, 17(2), 221-236. doi: <https://doi.org/10.1080/13691457.2013.798628>
- Thuen, H. (2002). *I foreldrenes sted : barneredningens oppdragelsesdiskurs 1820-1900 : eksempelet Toftes Gave*. Oslo: Pax.
- Thuen, H. (2008). Barndommens institusjonalisering - i lange linjer. I (Oslo: Universitetsforl., cop. 2008.
- Tiller, P. O. (1969). *Barnevernets virksomhet*. Oslo: Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning.
- Tjora, A. H. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tjora, A. H. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjora, A. H. (2018). *Viten skapt : kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Toros, K., Dinitto, D. M., & Tiko, A. (2018). Family engagement in the child welfare system: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 88, 598-607. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.03.011>
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom : a survey of household resources and standards of living*. London: Allen Lane.
- Tralau, J. (2013). *Introduksjon til politisk teori*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tudor Hart, J. (1971). The Inverse Care Law. *The Lancet*, 297(7696), 405-412. doi: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(71\)92410-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(71)92410-X)
- Tøssebro, J., Midjo, T., Paulsen, V., & Berg, B. (2014). *Foreldre med kognitive vansker i møte med barnevernet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS. Hentet fra <https://samforsk.no/Publikasjoner/Foreldre%20med%20kognitive%20vansker%20WEB.pdf>
- UNICEF. (1989). *Convention on the Rights of the Child*.
- UNICEF. (2007). *Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries*,. Vol. Innocenti Report Card 7, 2007 (pp. 50). Hentet fra [https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7\\_eng.pdf](https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf)

- University of Essex. (u.å.). *The European Socio-economic Classification*. Hentet fra <https://www.iser.essex.ac.uk/archives/esec/user-guide/the-european-socio-economic-classification>
- Van Puyenbroeck, H., Loots, G., Grietens, H., & Jacquet, W. (2014). 'I Just Don't Agree': A Voice-Oriented Analysis of An IFPS Case of Alleged Child Maltreatment. *Journal of Social Work Practice*, 28(2), 173-192. doi: <https://doi.org/10.1080/02650533.2013.820176>
- Vasas, B. E. (2005). Examining the Margins: A Concept Analysis of Marginalization. *Advances in Nursing Science*, 28(3), 194-202. doi: <https://doi.org/10.1097/00012272-200507000-00002>
- Velasco, M. L., Berckmans, I., O'Driscoll, J. V., & Loots, G. (2014). A visual narrative research on photographs taken by children living on the street in the city of La Paz–Bolivia. *Children and Youth Services Review*, 42, 136-146.
- Vetlesen, A. J. (2004). Erfaring. I E. E. Guldbrandsen & Ø. Varkøy (Red.), *Musikk og mysterium : fjorten essay om grensesprengende musikalsk erfaring* (s. 40-48). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Weber, M. (1968). *Economy and Society : An Outline of Interpretive Sociology*. New York: Bedminster Press.
- Wenneberg, S. B. (2001). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.
- Westby, L. C. L. (2014). *Med fokus på kunnskap. Et møte med klinikere innenfor familievern*. Master thesis, Diakonhjemmet høyskole, Oslo. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/98344>
- Westby, L. C. L. (2019). Makt og tvang : skjult matktutøvelse i barnevernsinstitusjon. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran & k. Mevik (Red.), *Barneverns pedagog : en grunnbok* (s. 171-182). Oslo: Universitetsforlaget.
- White, H. (1990). *The content of the form: Narrative discourse and historical representation*: JHU Press.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2017). De etiske og politiske implikasjonene av forskning på inntektsulikhet og barns velferd. I Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet (Red.), *Oppvekstrapporten 2017* (s. 31-49). Tønsberg.
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment : studies in the theory of emotional development* (Vol. 64). London: Hogarth.
- Wisma. (u.å.). *Wisma Barnevern : Effektiv administrasjon av barnevernet med Visma Familia Barnevern*. Hentet fra <https://www.visma.no/oppvekst/barnevern/>
- Woodcock, C. (2010). The listening guide for coaching: Exploring qualitative, relational, voice-centered, evidence based methodology for coaches. *Coaching: An international journal of theory, research and practice*, 3(2), 144-154.
- Øia, T., & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge* (2. utg.). Oslo: Abstrakt.

## **Vedlegg**



Lena Catherine Lossius Westby  
Avdeling for pedagogikk og sosialfag Høgskolen i Lillehammer  
Postboks 952  
2604 LILLEHAMMER

Vår dato: 18.02.2016

Vår ref: 46405 / 3 / HJ/P

Deres dato:

Deres ref:

## TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.01.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

46405	<i>Hvordan opplever og nyttiggjør barnefamilier med "opphopning av problematikk" seg hjelpetiltak fra det offentlige?</i>
Behandlingsansvarlig	Høgskolen i Lillehammer, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Lena Catherine Lossius Westby

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2018, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Hanne Johansen-Pekovic

Kontaktperson: Hanne Johansen-Pekovic tlf. 55 58 31 18

Vedlegg: Prosjektvurdering

*Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.*

*Andelingskontorer / District Offices*

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. [nsd@iuh.no](mailto:nsd@iuh.no)  
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7891 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. [kyrie.swarva@svt.rtnu.no](mailto:kyrie.swarva@svt.rtnu.no)  
TROMSØ: NSD, SVE, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. [nsdmaa@svt.uit.no](mailto:nsdmaa@svt.uit.no)





#### FORMÅL

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan barnefamilier med opphopning av problematikk opplever og nyttiggjør seg tiltak fra det offentlige hjelpeapparatet.

#### UTVALG

I opprinnelig meldeskjema var det fylt ut at utvalget skulle bestå av barn og voksne. I henhold til e-post mottatt 17.02.16 skal kun personer over 18 år delta. Personvernombudet har derfor endret dette punktet.

#### INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

#### SENSITIVE OPPLYSNINGER OM INFORMANTENE

Vi vurderer at det vil kunne komme frem helserelaterte opplysninger om informantene og deres barn. Vi har derfor endret dette punktet i meldeskjemaet.

#### TREDJEPERSONER

Det kan framkomme opplysninger om tredjepersoner, for eksempel om foreldre og venner. Dersom opplysningene ikke er sensitive og av mindre omfang kan forsker fritas fra plikten til å informere tredjepersoner.

#### INFORMASJONSSIKKERHET

Vi legger til grunn at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med interne retningslinjer for informasjonssikkerhet ved Høgskolen i Lillehammer.

#### PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

Vi forstår det slik at du har lagt opp til å anonymisere datamaterialet innen desember 2018. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes.

Vanligvis vil anonymisering innebære at:

- direkte personidentifiserende opplysninger slettes (inkludert koblingsnøkkel)
- indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller grovkategoriseres (f.eks. bakgrunnsopplysninger som arbeidsplass, stilling, alder og kjønn)
- lydopptak slettes.

#### OPPFØLGENDE STUDIE

Dersom det er aktuelt å kontakte deltakerne på nytt for en oppfølgingsstudie må du sende meldeskjema med

relevante vedlegg for utvalget kontaktes på nytt.

## Vedlegg 2, forespørsel om rekruttering, kommuner



Barneverntjenesten i X kommune  
v. barnevernleder

### Forespørsel om bistand til rekruttering av prosjektdeltakere (barnefamilier)

**Prosjekt:** «Hvordan opplever og nyttiggjør barnefamilier med «oppnopning av problematikk» seg hjelpetiltak fra det offentlige?»  
**Ansvarlig:** Lena Catherine Lossius Westby, Ph.d.-kandidat, Forskningscenter for barns og unges kompetanseutvikling, Høgskolen i Lillehammer  
**Periode:** Høsten 2015 – våren 2019

Jeg er ansatt som ph.d.-kandidat ved forskningscenter for barns og unges kompetanseutvikling ved Høgskolen i Lillehammer. Mitt ph.d.-prosjekt knytter an til forskningsprosjektet «Det nye barnevernet» og til prosjektet «Innovative Approaches to Work with Neglected Families: Targeted intervention and support for high-risk families in Child Welfare» (Nordlandsforskning).

Prosjektet har som målsetting å undersøke hvordan barnefamilier med sammensatt problematikk opplever og nyttiggjør seg offentlige hjelpe- og støttetiltak. Undersøkelsen har som intensjon å belyse barnefamilienes perspektiv på det å motta hjelpetiltak og å være hjelpemottakere, og å bidra til å utvikle bedre måter å forstå og hjelpe disse familiene på.

Jeg henvender meg til dere for å be om bistand til rekruttere barnefamilier (med to eller én forsørger) som prosjektdeltakere til undersøkelsen. Jeg ber om bistand til å rekruttere inntil tre (3) barnefamilier fra deres kommune til prosjektet. Familiene vil motta en økonomisk godtgjørelse i form av et gavekort på kr. 200,- for deltakelse i prosjektet.

Hovedkriteriet for deltakelse i prosjektet er at barnet/ barna i familien bor sammen med foreldrene sine, og at minst ett av barna mottar *to eller flere hjelpetiltak* fra barneverntjenesten. Øvrige inklusjonskriterier er:

- Familien skal ha komplekse problemer; oppnopning av problematikk
- Familien må ha en reell erfaring med kontakt med barneverntjenesten
- Familien kan ha vært hjelpemottaker over generasjoner
- Familien kan være definert som langtidsklienter av hjelpeapparatet

Innhenting av data vil skje gjennom livshistoriefokuserte og semistrukturerte intervjuer med barnefamiliene. Intervjuene vil gjennomføres med foreldrene, og barn/ungdom kan delta under intervjuene dersom foreldrene eksplisitt samtykker til dette. Et eksplisitt samtykke i

denne sammenheng innebærer skriftlig samtykke fra foreldrene dersom barnet er under 16 år. Dersom barnet er over 16 år må barnet selv samtykke.

Deltakelse i prosjektet er frivillig, og deltakerne kan på hvilket som helst tidspunkt trekke seg fra undersøkelsen uten å måtte oppgi noen grunn for dette. Alle opplysninger familiene gir i prosjektet vil bli behandlet konfidensielt, og alle deltakerne vil bli anonymisert. Det vil ikke være mulig å spore data tilbake til kommunen eller til prosjektdeltakerne. Barneverntjenesten vil ikke ha innsyn i de opplysningene familiene gir.

Ved rekruttering av familier benyttes vedlagte informasjonsskriv som deles ut til foreldrene. Dersom familien ønsker å delta i undersøkelsen fyller de ut samtykkeerklæring som returneres meg i vedlagte svarkonvolutt. Det er flott om barneverntjenesten bistår familien med dette ved behov.

Jeg stiller gjerne til personal- eller fagmøte ved barneverntjenesten for å informere om bakgrunnen for prosjektet.

Dersom dere har spørsmål, for eksempel knyttet til inklusjonkriteriene eller gjennomføringen av undersøkelsen, benytt kontaktinformasjonen nedenfor.

På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Lena C. L. Westby  
Ph.d.-kandidat  
Forskningssenter for barns og unges kompetanseutvikling  
Høgskolen i Lillehammer

[lena.westby@hil.no](mailto:lena.westby@hil.no)

Tlf.: 61 28 84 75

Mobil: 91 55 40 93

## Vedlegg 3, informasjonsskriv til familier



### Informasjonsskriv: Forespørsel om å delta i forskningsprosjekt – samtykkeerklæring

Til familier som er i kontakt med den kommunale barneverntjenesten

**Studiens arbeidstitel:** «Hvordan opplever og nyttiggjør barnefamilier med «oppnopning av problematikk» seg hjelpetiltak fra det offentlige?

**Ansvarlig for undersøkelsen:** Lena C. L. Westby, Barn og unges kompetansesenter, Høgskolen i Lillehammer.

Hei!

Jeg er ph.d.-kandidat (doktorgradsstipendiat) innenfor barnevernforskning ved Høgskolen i Lillehammer. I den forbindelse skal jeg gjennomføre et prosjekt hvor jeg undersøker hvordan barnefamilier opplever og nyttiggjør seg hjelpetiltak de mottar fra det offentlige (for eksempel barneverntjenesten og NAV).

Forskning på barnevern viser at familier i mange tilfeller ikke får den hjelpen de trenger. Målet med denne undersøkelsen er derfor å finne ut hvordan barnefamilier opplever den situasjonen de står i, og å utvikle bedre måter å forstå og hjelpe barnefamilier på.

Dere som familie blir spurt om å delta i denne undersøkelsen fordi dere har barn i familien som mottar to eller flere hjelpetiltak fra barneverntjenesten i kommunen der dere bor. I tillegg har dere erfaring med samhandling med barneverntjenesten.

I denne undersøkelsen ønsker jeg å intervjuere dere med fokus på *deres egen* historie som hjelpemottakere, og hvordan *dere som familie* opplever hjelpetilbudet. Intervjuet vil ta mellom en og to timer, og jeg kommer gjerne hjem til dere for å gjøre intervjuet. Dere vil motta en godtgjørelse for deltakelse i undersøkelsen på kr. 200,-.

Jeg kommer til å gjøre lydopptak under intervjuet, og deretter skrive ned intervjuet. Lydopptakene blir slettet når prosjektet er ferdig. Lydopptakene og de nedskrevne intervjuene blir oppbevart i låst arkivskap i et låst rom. Alle opplysningene dere oppgir vil bli behandlet konfidensielt, og jeg som forsker har taushetsplikt. Det vil ikke være mulig å spore den informasjonen dere gir i intervjuet tilbake til dere, heller ikke når forskningsmaterialet senere blir publisert. Barneverntjenesten vil ikke ha innsyn i det dere forteller under intervjuet.

Som deltakere står dere fritt til å trekke dere fra undersøkelsen på hvilket som helst tidspunkt, uten å måtte oppgi noen grunn for dette. All informasjon dere har gitt vil da slettes.

Dersom dere ønsker å delta i undersøkelsen, ber jeg om at vedlagte samtykkeskjema fylles ut og sendes i retur til meg i vedlagte svarkonvolutt. Jeg tar deretter kontakt med dere for å avtale tid for intervju.

Dersom det er noe dere lurer på i forbindelse med denne forespørselen kan dere kontakt meg på mobil 91 55 40 93. Dere må gjerne også sende SMS. I tillegg kan jeg kontaktes på epost: [lana.westby@hil.no](mailto:lana.westby@hil.no)

Med vennlig hilsen

Lena C. L. Westby  
Ph.d.-kandidat  
Forskningscenter for barns og unges kompetanseutvikling  
Høgskolen i Lillehammer

[lana.westby@hil.no](mailto:lana.westby@hil.no)

Tlf.: 61 28 84 75

Mobil: 91 55 40 93

## Vedlegg 4, samtykkeerklæring



### Samtykke til deltakelse i forskningsprosjekt

**Prosjekttittel:** Hvordan opplever og nyttiggjør barnefamilier med «oppnopning av problematikk» seg hjelpetiltak fra det offentlige?

**Ansvarlig:** Lena Catherine Lossius Westby

**Telefon:** 61 28 84 75/ 91 55 40 93

**Epost:** [lena.westby@hil.no](mailto:lena.westby@hil.no)

1. Jeg har lest og forstått informasjonsskrivet knyttet til undersøkelsen, og har hatt anledning til å stille spørsmål i forhold til dette.
2. Min deltakelse i prosjektet er frivillig og konfidensiell. Jeg er kjent med at jeg når som helst kan trekke meg fra undersøkelsen uten å måtte oppgi noen grunn for dette.
3. Jeg er innforstått med at lydopptak vil bli slettet når undersøkelsen er avsluttet.
4. Jeg er innforstått med at resultater fra denne undersøkelsen som publiseres ikke vil identifisere meg.
5. Jeg samtykker til at funn fra denne undersøkelsen publiseres i anonymisert form.
6. Jeg samtykker til å delta i undersøkelsen.

Navn:

Dato:

Signatur:

Adresse:

Mobil:

Ansvarlig:

Dato:

Signatur:

## Intervjuguide

Prosjektet vil ta utgangspunkt i følgende problemstilling:

*«Hvordan opplever og nyttiggjør barnefamilier med «opphopning av belastninger» seg hjelpetiltak fra det offentlige?»*

Prosjektets problemstilling vil belyses gjennom følgende spørsmål:

- Hvordan beskriver familien sin historie om å bli hjelpemottaker?
- Hvordan beskriver familien opplevelsen av tiltakenes nytteverdi og hvordan disse kan bidra til problemløsning for familien?
- Hvordan beskriver familien opplevelsen av samhandlingen med det offentlige (barnevernet/ NAV)?
- Hvordan beskriver familien opplevelsen av seg selv som «hjelpemottaker» og muligheter/ begrensninger som oppstår i dette perspektivet?

### 1. Åpningssekvens:

Takke for tilliten familien viser ved å delta i prosjektet og la seg intervju. Gjennomgå de etiske sidene ved prosjektet og sikre at alle som skal delta under intervjuet har gitt sitt uttrykkelige og skriftlige samtykke. Gjennomgå målsettingen med prosjektet. Gjennomgang av problemstillingen og oppklaring av begreper.

### 2. Hoveddel, livshistorieintervju

*En livshistorie er historien du forteller om ditt eget liv. Din versjon av historien er unik. Det er din versjon av historien som er historien om deg, og det er din versjon av historien som er interessant for meg i denne undersøkelsen.*

2.1 Livshistorie knyttet til å motta hjelp:

*Det å ta imot hjelp kan handle om alt fra å be om barnepass fra familie og venner, søke om økonomisk hjelp fra sosialtjeneste/NAV, be om hjelp fra barneverntjenesten, bli pålagt hjelpetiltak fra barneverntjenesten, hjelpetilbud innenfor helse, psykiatri og skole.*

- Dersom du går så langt tilbake i din egen historie som du kan huske; Kan du huske, og fortelle hvordan din egen historie i forhold til det å motta hjelp ser ut?
- Kan du huske om det har vært spesielle hendelser i livet ditt som har hatt betydning for deg og hvordan livet ditt ble?
  - Stikkord:
  - Skolegang



- Evt lege/bup
- Foreldrenes økonomi
- Etableringsfase
- Egen økonomi
- Egne barn (barnehage, skole, helse, barnevern)

## 2.2 Opplevelse i forhold til det å motta hjelp:

- Hva slags type hjelp mottar du i dag?
- Kan du fortelle om hvordan du opplever den hjelpen du får fra det offentlige (om den hjelper, om, den gjør livet lettere/vanskeligere)?
  - Stikkord:
    - Nye muligheter (utviklingsmuligheter) for en selv, barna og familien
    - Nytteverdi
    - Begrensninger og bekymringer

## 2.3 Opplevelse i forhold til samhandling med det offentlige:

- Kan du fortelle om hvordan du gjennom livet ditt har opplevd samarbeidet og samtalene med det offentlige (de menneskene som har hatt som oppgave å hjelpe deg)
- Hvordan har du fått mulighet til å være med på å bestemme hvordan problemene i akkurat din familie beskrives?
- Hvordan har du fått mulighet til å være med på å bestemme hvilke hjelpetiltak du og familien din trenger?
- Hvordan skulle hjelpen fra det offentlige se ut dersom DU selv fikk bestemme?

Er du kjent med krav om IP? § 3-2 a. *Plikt til å utarbeide individuell plan*

Barneverntjenesten skal utarbeide en individuell plan for barn med behov for langvarige og koordinerte tiltak eller tjenester dersom det anses nødvendig for å skape et helhetlig tilbud for barnet, og det foreligger samtykke. Barneverntjenesten skal samarbeide om planen med andre instanser barnet mottar tiltak fra.

Departementet kan gi nærmere bestemmelser i forskrift om hvilke grupper av barn plikten omfatter, og om planens innhold.

-

## 3. Sosial kapital og livskvalitet:

- Kan du fortelle om hvordan du opplever å få hjelp og støtte fra familie? Venner? Nabolag? Arbeidsgiver?
- Kan du fortelle om hvordan barna dine får hjelp og støtte fra familie og venner?

- Hvordan vil du selv beskrive livssituasjonen til deg og barna dine? Se bort fra rapporter, meninger og evalueringer det offentlige hjelpeapparatet har gjort om deg/dere.
- Hvordan vil du beskrive et godt liv? Dersom jeg møter deg om fem år og situasjonen har endret seg slik at livet er «godt», hvordan ser livet deres ut da?

#### **4. Avsluttende spørsmål:**

##### 4.1 Alder og bakgrunn:

- Alder, kjønn, utdanning, tilknytning til arbeidsliv
- Tiltak og hjelp som familien mottar i dag (og evt tidligere tiltak dersom de husker)
- Kan du fortelle litt om bakgrunnen din, hvor du vokste opp, om foreldrene dine?
- Kan du fortelle litt om det å være sammen med familie og venner da du var barn/ungdom?
- Kan du fortelle om aktiviteter du var med på som barn/ ung?
- Husker du spesielle tradisjoner familien din hadde da du var barn (ift høytider/ferier osv)

##### 4.2 Utdanning:

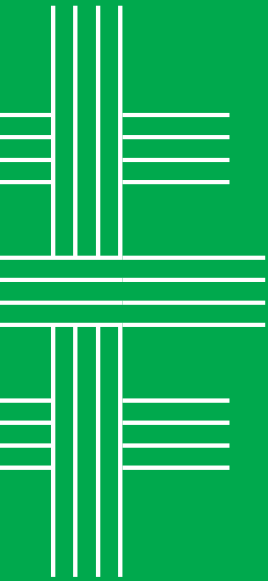
- Kan du huske hvordan du opplevde skolegangen din (både faglig og i forhold til venner)?
- Kan du huske hvordan overgangen mellom skolegang og arbeidsliv var for deg?
- Hva tenker du om skolegangen til dine egne barn ut fra de erfaringene du selv har gjort deg?

##### 4.2 Avslutning

- Er det noe du tenker vi burde ha snakket om som du ikke har fått fortalt enda?

Takke for tilliten og for at familien ville delta i undersøkelsen. Gjenta de etiske sidene ved prosjektet. Spørre om familien kan tenke seg å være med på en oppfølgende undersøkelse om 18-24 måneder.





Høgskolen  
i Innlandet

Denne avhandlingen fokuserer på barnevernets mest sårbare barnefamilier. Tidligere barnevernforskning viser at de mest utsatte og sårbare familiene i barnevernet også er de familiene som mottar minst hjelp for å forbedre familiefungeringen. Avhandlingen frambringer utvidet kunnskap om denne problematikken gjennom å undersøke sårbare barnefamiliers erfaringer knyttet til hjelpetiltak og samhandling med barneverntjenesten. Avhandlingen er en kvalitativ studie og benytter narrativ metode. Avhandlingens empiri består av elleve livshistorieintervjuer med foreldre i utsatte barnefamilier som har hatt langvarig kontakt med barnevernet. Tema for intervjuene har vært foreldrenes erfaringer med hjelp fra barnevernet i egen oppvekst, og foreldrenes erfaringer som mottakere av tiltak fra barnevernet til egne barn.

Avhandlingens funn viser at sårbare barnefamilier i langvarig kontakt med barnevernet marginaliseres langs to dimensjoner: en materiell dimensjon og en symbolsk dimensjon. I tillegg viser resultatene at de to dimensjonene ser ut til å sammenveves og få en kumulativ effekt i de mest marginaliserte familiene. Avhandlingen frambringer nye perspektiver på barrierer og muligheter som ligger i samhandlingsrommet mellom sårbare barnefamilier og barnevernfeltets fag- og verdigrunnlag. Barrierene bygger på samhandlingserfaringer av emosjonelle og krenkende karakterer hos foreldrene, og manglende kunnskap om marginaliseringsprosesser hos barnevernet. Økt deltakelse og medvirkning i egen barnevernsak virker derimot positivt på foreldrenes samhandling med barnevernet.